

การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

วิทยานิพนธ์
ของ
เพ็ญศรี บุตรโคตร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

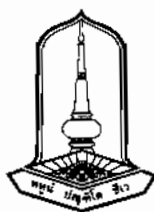

การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

วิทยานิพนธ์
ของ
เพ็ญศรี บุตรโคตร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
พฤษภาคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ นางเพ็ญศรี บุตรโคตร
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.พนัส โพธิบัติ)

ประธานกรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

(อาจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ พุดหน้า)

กรรมการ

(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

(อาจารย์ ดร.นวลอนงค์ ประทุมเนตร)

กรรมการ

(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

(ผศ.ดร.สุภาพร วีระปริยากร)

กรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาพิเศษ)

(ผศ.ดร.สมชาติ มณีโชติ)

กรรมการ

(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ.ดร.ชิสิกา วรณจันทร์)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

(ศ.ดร.ประดิษฐ์ เทอดมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 31 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2560

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความร่วมมืออย่างดียิ่งจาก อาจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ พุดท้าว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.นวลอนงค์ ประทุมเนตร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม อาจารย์ ดร.พนัส โพธิ์บัติ อาจารย์บัณฑิตศึกษา ประจำคณะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร วีระปริยากร อาจารย์บัณฑิตศึกษาพิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาติ มณีโชติ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้ความรู้ ช่วยเหลือให้คำปรึกษา และให้คำแนะนำในการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ซึ่งได้ให้แนวคิดรวมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางในการศึกษา จนงานวิจัยสำเร็จบริบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านกุดหว้า อำเภอภูผามาศ จังหวัด กาบพลึง กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผามาศ จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร และกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลอย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณ พระคุณ ผู้อำนวยการชุมชนบ้านบึงเลิศ และคณะครูโรงเรียนชุมชนบ้านบึงเลิศทุกท่านที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอดขอขอบคุณ บุตร - ธิดาทุกคน ที่ได้ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาตลอด และขอบพระคุณตลอดทั้งผู้มีพระคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามซึ่งได้เมตตา ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีมาตลอด

ขอขอบคุณ นิสิตรุ่นพี่และนิสิตระดับปริญญาเอกคณะวัฒนธรรม รุ่นที่ 12 ทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมในการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลและช่วยเหลือในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ท่านอดีต ส.ส. เอกภาพ พลซื่อ บุคลากรตัวอย่างและศิษย์เก่าดีเด่นโรงเรียนชุมชนบ้านบึงเลิศที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาตลอด พร้อมญาติพี่น้องทุกคน ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมและให้กำลังใจตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณบิดา มารดา และบูรพาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ ความคิด อบรมสั่งสอนให้มีปัญญา และคุณธรรม ซึ่งเป็นเครื่องชี้นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

เพ็ญศรี บุตรโคตร

ชื่อเรื่อง	การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์
ชื่อผู้วิจัย	นางเพ็ญศรี บุตรโคตร
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. ณัฐพงศ์ พุดท้วม และอาจารย์ ดร.นวลอนงค์ ประทุมเนตร
ปริญญา	ปร.ด. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2560

บทคัดย่อ

การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ เป็นการนำเอาความรู้ความสามารถด้านการมัดหมี่ลายดั้งเดิมของชาวผู้ไทยแต่ละกลุ่มการผลิตลายผ้าฝ้ายผสมผสานกับเทคนิควิธีการสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคเพื่อให้เกิดมูลค่าเชิงพาณิชย์ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัย โดยกำหนดความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน 3) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ซึ่งได้คัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง 4 หมู่บ้าน คือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง 2) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 3) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร และ 4) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านภู อำเภอโนนสูง จังหวัดมุกดาหาร ระยะเวลาทำการวิจัยเริ่มจากเดือนสิงหาคม 2557 ถึงเดือนสิงหาคม 2558 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป รวม 120 คน ตรวจสอบความน่าเชื่อถือข้อมูล โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ลายผ้าฝ้ายที่เกิดขึ้นได้สืบทอดให้ลูกหลานด้วยวิธีจดจำเป็นความสามารถเฉพาะตัวหรือเกิดจากภูมิปัญญาโดยแท้จริงไม่มีการจดบันทึกลายผ้าฝ้ายดั้งเดิมเป็นลายเรียบง่าย ได้แก่ ลายหมากจับ ลายขอ ลายนาครใหญ่ และลายงูลอย การประดิษฐ์ลวดลายใช้หลักการง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน วิธีการโดยใช้เชือกกล้วยมัดลงบนเส้นฝ้ายที่จะใช้เป็นเส้นพุ่งมัดลวดลายตามต้องการก่อนนำเส้นฝ้ายลงย้อมในสีคราม ล้างน้ำครามให้สะอาดนำไปตากแดดให้แห้งแกะเชือกกล้วยออก ส่วนที่มัดไว้จะเป็นสีชาธรรมชาติของเส้นฝ้ายและเกิดลวดลายตามต้องการนำไปทอเป็นผืนผ้าตามขั้นตอนการทอผ้าซึ่งได้สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น

ปัจจุบัน พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า และบ้านภู ยังสืบทอดการทอผ้าฝ้ายทั้งสี่พื้นมัดลวดลายแบบดั้งเดิม และลายประยุกต์ โดยใช้วัตถุติดเครื่องมือขั้นตอนการผลิตดั้งเดิม สีสันทอผืนฝ้ายยังนิยมใช้สีครามธรรมชาติ การแต่งกายยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มตนโดยแต่งกายแบบดั้งเดิมของชาวผู้ไทยด้วยชุดผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ และส่วนประกอบอื่น ๆ อาทิ ผ้าโพกผม ผ้ารัดข้อมือ และผ้าเปี่ยง สร้างความโดดเด่นสวยงามแก่ผู้พบเห็น

ดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาเยี่ยมชมได้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์การแต่งกายดังกล่าวไปเป็นที่ระลึกหรือเป็นของฝากส่งผลให้ผ้าฝ้ายผู้ไทยเกิดมูลค่าเพิ่มเป็นสินค้าขายดีสร้างรายได้ให้ชาวผู้ไทยปีละไม่น้อย

ปัญหา พบว่า ผ้าฝ้ายลายดั้งเดิมและลายประยุกต์ผลิตไม่ทันต่อความต้องการของลูกค้า อันเกิดจากวัตถุดิบในท้องถิ่น ได้แก่ เส้นฝ้ายและสีย้อมครามมีน้อย ขั้นตอนการผลิตซับซ้อนล่าช้า กระบวนการทอต้องใช้เวลานานกว่าจะได้ผ้าออกมาแต่ละผืน ประกอบกับช่างทอหรือช่างประดิษฐ์ ลวดลายผ้าฝ้ายส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่าเลิกทอผ้าเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น คนรุ่นใหม่ขาดการส่งเสริมให้สืบทอด และการถ่ายทอดทำกันในวงจำกัดขาดผู้สืบทอดอย่างแท้จริง และยังพบว่า ความรู้ของสมาชิกด้านการออกแบบลายผ้า บรรจุภัณฑ์ การขาย การตลาดมีน้อย การสนับสนุนของภาครัฐมีไม่เพียงพอ แต่ละกลุ่มต้องพึ่งตนเองตามความสามารถที่มีอยู่ เห็นได้จากการออกแบบลายผ้าฝ้ายแต่ละกลุ่มมีความคล้ายคลึงกัน ซ้ำซ้อน ทำให้ราคาสินค้าไม่แตกต่างจากเดิม แต่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นตามกาลเวลา

การประยุกต์ลายผ้าฝ้าย พบว่า แต่ละกลุ่มนิยมผลิตลวดลายดั้งเดิมผสมผสานกับลวดลายสมัยใหม่ เรียกว่า “ลายประยุกต์” ส่วนใหญ่ทอเป็นผืนผ้าสำหรับเย็บเป็นผ้าถุงสำเร็จรูปหรือตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าชุดแต่งกายสุภาพสตรีสวมใส่ไปงานประเพณี เทศกาล และชุดทำงาน ส่วนสุภาพบุรุษนิยมใช้ผ้าสีพื้นออกแบบตัดเย็บเป็นเสื้อแขนสั้น เสื้อแขนยาว ปักตกแต่งลวดลายบนปกเสื้อ รังคุดและชายเสื้อด้วยด้ายหลากสีตามจินตนาการของช่าง การประยุกต์ลวดลายยังเป็นการผลิตซ้ำ และยังพบว่า การนำผืนผ้าลวดลายสมัยใหม่มาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์สิ่งของเครื่องใช้มีน้อยขาดความหลากหลาย

สรุปการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า และบ้านภู เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ โดยใช้วิธีการมัดหมี่ลายดั้งเดิมผสมผสานกับลวดลายที่จินตนาการขึ้นมาใหม่ตามสถานการณ์ เช่น ลายนาคขำโขง ลายไหลเรือไฟ และลายอื่น ๆ อีกมากมาย สร้างความสนใจให้ลูกค้าจนเป็นสินค้าขายดี แต่ประสบปัญหาวัตถุดิบหายากราคาแพง การออกแบบผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลายเป็นการผลิตซ้ำ บรรจุภัณฑ์ ตราสินค้าไม่โดดเด่น ขาดความเป็นเอกลักษณ์และความรู้ด้านการขาย การตลาดยังมีน้อย องค์กรภาครัฐ ภาคชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายผู้ไทยในภาคอีสานให้เกิดมูลค่าเพิ่มมากยิ่งขึ้น

TITLE An application of cotton patterns of Phu Thai ethnic groups in Northeast Thailand to develop commercial products
AUTHOR Pensri Bhudkhot
ADVISORS Dr. Nattapong Phudlar and Dr. Nuananong Prathumnet
DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Sceince
UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2017

ABSTRACT

An application of cotton patterns of Phu Thai ethnic groups in Northeast Thailand to develop commercial products is adapted from the traditional ikat weaving of each Phu Thai ethnic group. Production of cotton patterns applies modern techniques to meet customers' needs to create commercial values. This qualitative research aimed to study history of the cotton patterns of Phu Thai groups in Northeast Thailand; current situation and problems of the cotton patterns; and ways to apply the cotton patterns commercially. The samples were specifically selected from 4 villages: 1) Ban Khok Kong, 2) Ban Kud Wa, Kuchinarai District, Kalasin, 3) Ban Bawaa, Akartamnuay District, Sakon Nakorn, and 4) Ban Phu, Nongsung District, Mukdahan. This research was conducted during August 2014 - August 2015. Research tools included questionnaire, observation form, interview, and workshop. Some data were obtained from 120 knowledgeable groups, weaver groups, and general public groups. The data were triangulated to test the reliability and then descriptively analyzed.

It was found that the cotton patterns of Phu Thai people in Northeast Thailand were mainly influenced by rural people's nature and environment. The patterns were inherited to the descendants through their memory, which was considered their personal talents, or directly created from their wisdom. The traditional cotton patterns, including *maakjap* pattern, *kho* pattern, *naakyai* pattern, and *ngu* pattern, were plain. Patterns were simply created by using strings made of shredded banana stems to tie around the cotton intended to be weft ikat. The tied cotton was then dyed in indigo color, dried, and untied. The tied areas would be naturally cotton white, thus creating patterns. The fabric has been so woven from generation to generation.

Nowadays, villagers from Ban Khok Kong, Ban Kud Wa, Ban Bawaa, and Ban Phu still weave textile in both traditional and applied patterns, using traditional materials, tools, and processes. Natural indigo is still popularly used. The weavers uphold their identity by wearing traditional Phu Thai costume, including ikat dress, turban, cloth wristband, and shawl. Their fabric stuns both Thai and foreign tourists

shopping the local products for souvenirs so much that the local people make a lot of money each year.

Some problems are found. The traditional and applied pattern cottons could not be sufficiently supplied due to limited cotton and indigo and slow and complicated production process. Moreover, old generation weavers have stopped their weaving career to do something else. New generation descendants are very limitedly inherited. Besides, new weavers are not well trained in pattern designing, packaging, selling, and marketing. There is not enough support from the government sector; therefore, each group of the weavers depends on its own. This can be seen from the fact that similar cotton patterns are produced by most groups, resulting in same old prices but with higher investment.

In terms of cotton pattern application, it is found that each group of the weavers produces “applied patterns,” a combination of traditional and modern patterns. Most of them are ready made clothes or those woven into dresses for certain purposes such as traditions, festivals, and regular work. Men like plain color cloth made into short and long-sleeve shirts decorated with colorful patterns on their collars, buttons, and shirrtails according to the designer’s imagination. The created patterns are repeatedly used. The use of patterned cloth to make household products is still limited.

In conclusion, the commercial application of the cotton well attracts customers but face problems concerning rare materials, limited designs, packaging, unremarkable logos, no identity, and little selling-marketing knowledge. Government sector, community, and involved people should provide urgent help to promote local wisdom and increase the value of the Phu Thai cotton products.

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	6
	คำถามในการวิจัย	6
	ความสำคัญของการวิจัย	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ	7
	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	7
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
	องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา	9
	กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	70
	บริบทพื้นที่	73
	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	89
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	105
	งานวิจัยในประเทศ	105
	งานวิจัยต่างประเทศ	113
3	วิธีดำเนินการวิจัย	119
	ขอบเขตของการวิจัย	119
	วิธีดำเนินการวิจัย	121
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	126
	ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ในภาคอีสาน	126
	ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ในภาคอีสาน	144
	ตอนที่ 3 แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์	190
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	202
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	202
	สรุปผล	202

บทที่	หน้า
อภิปรายผล	207
ข้อเสนอแนะ	214
บรรณานุกรม	216
ภาคผนวก	228
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	229
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	237
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ	258
ประวัติย่อของผู้วิจัย	261

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	สรุปปัญหาหลายฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน	185
---	---	-----

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	8
2 แผนที่ภาคอีสาน	76
3 แผนที่จังหวัดมุกดาหาร	78
4 แผนที่อำเภอหนองสูง	80
5 แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์	82
6 แผนที่อำเภอกุฉินารายณ์	84
7 แผนที่จังหวัดสกลนคร	87
8 แผนที่อำเภออากาศอำนวย	89
9 ชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	127
10 แผนที่บ้านโคกโก่ง	128
11 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านโคกโก่ง	130
12 ลายหมากจับ (ลายดั้งเดิมของบ้านโคกโก่ง)	131
13 ลายดั้งเดิม (ลายหมากจับ)	132
14 ลายใหม่ (ลายนาคนสน)	132
15 กลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	134
16 ศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์	134
17 ที่ทำการกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านกุดหว้า	135
18 ทางเข้าบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร	136
19 ที่ตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร	137
20 บ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	138
21 แผนที่บ้านภู	140
22 ป้ายทางเข้าบ้านภู	142
23 สภาพบ้านเรือน และถนนในบ้านภู	142
24 วัตถุติดดั้งเดิมบ้านโคกโก่ง (ฝ้ายสีขาวยาว)	144
25 ฝ้ายสีทอ (วัตถุติดสมัยใหม่)	145
26 กี่ทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง (กี่ทอมือ)	146
27 ฟืมทอผ้าพันสแตนเลสบ้านโคกโก่ง	147
28 กระสวยทอผ้าฝ้าย และหลอดด้าย บ้านโคกโก่ง	148
29 เขาคอกหรือตะกอก (อุปกรณ์ที่ใช้แยกเส้นยืน)	149
30 หลอดด้าย (ฝ้ายสีขาวยาว และฝ้ายสีตุ่น)	150
31 อัก (ก๊วก) บ้านโคกโก่ง	150
32 ไน หลา หรือกองปั่นฝ้าย	151

33	ไม้กำพันใช้สำหรับสอดกับหลักให้ยึดกับก๊ทอผ้า	152
34	การทอผ้าฝ้ายมัดหมี่ (ลายหมากจับหว่าน)	153
35	ลายนาควัซ้อง (ลายเอกลักษณ์บ้านโคกโก่ง)	154
36	การออกแบบตกแต่งเสื้อลายปัก บ้านโคกโก่ง	155
37	ฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง พันธุ์สีขาว	157
38	ฝ้ายมัดหมี่ (กลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้า)	158
39	อ้วฝ้าย (อีดฝ้าย) สำหรับคัดแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย	159
40	ไม้เหยียบหูก (ไม้เนื้อแข็ง หรือไม้ไผ่)	160
41	ก๊ทอผ้าหรือหูก	161
42	ฟืมหรือพันหวี	161
43	โองหมี่สำหรับมัดลวดลายหมี่	162
44	กระสวย และหลอดใส่ด้าย	162
45	ผ้าลายหมากจับ บ้านกุดหว้า	163
46	การออกแบบเครื่องแต่งกายของกลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้า	164
47	การมัดหมี่ด้วยเชือกกล้วย (ปอกกล้วย)	166
48	มัดหมี่ด้วยเชือกฟาง	166
49	ก๊ทอผ้า (ดั้งเดิม) บ้านปะหว้า	167
50	ก๊กระตุก (สมัยใหม่)	168
51	การทอผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ (บ้านปะหว้า)	169
52	ลายมะจับหว่าน (ลายดั้งเดิมของชาวผู้ไทยบ้านปะหว้า)	170
53	ลายประยุกต์ใหม่ เรียกว่า “ลายห้อง”	171
54	ลายผ้าฝ้ายมัดหมี่ บ้านปะหว้า	172
55	ฝ้ายตุนปุยสีน้ำตาลอ่อน	174
56	ผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติบ้านภู (กลุ่มศิรินคร)	175
57	ฟืมสมัยโบราณ ฟืมฟืมทำด้วยไม้ไผ่ บ้านภู	176
58	การทอผ้าด้วยก๊กระตุก (กลุ่มศิรินคร)	177
59	การทอผ้าฝ้ายหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติบ้านภู	178
60	ผ้าฝ้าย (ลายดั้งเดิม) ของกลุ่มทอผ้าศิรินคร	179
61	การประยุกต์ลายผ้าของกลุ่มทอผ้าศิรินคร	180
62	ผ้าคลุมไหล่ บ้านภู	181
63	ผืนผ้าลายประยุกต์	191
64	เสื้อผ้าชุดแต่งกายสุภาพบุรุษ และสุภาพสตรี	191
65	ชุดแต่งกายชนเผ่าผู้ไทยบ้านโคกโก่ง	192
66	ชุดแต่งกายชนเผ่าผู้ไทยบ้านกุดหว้า	192

ภาพประกอบ

หน้า

67	ชุดแต่งกายชนเผ่าผู้ไทยบ้านบะหว้า	193
68	ชุดแต่งกายชนเผ่าผู้ไทยบ้านภู	194
69	ผลิตภัณฑ์สิ่งของเครื่องใช้	195
70	ของฝากของที่ระลึก	196
71	การแต่งกายอนุรักษ์ไทยด้วยผ้าฝ้ายลายประยุกต์	197
72	การประยุกต์พื้นผ้าเป็นเครื่องแต่งกาย	199
73	ลายผ้าประยุกต์เป็นสิ่งของเครื่องใช้	200
74	ผลิตภัณฑ์อันเกิดจากแนวคิดของผู้วิจัย	201

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ฝ้ายคือเส้นใยเก่าแก่ชนิดหนึ่งที่มนุษย์ในสมัยโบราณนำมาทอเป็นผืนผ้า จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดพบฝ้ายในซากปรักหักพัง อายุประมาณ 3,000 ปี ก่อนคริสตกาลที่แหล่งโบราณคดีโมฮันโจ ดาโร (Mohenjo Daro) ที่บ่งบอกให้รู้ว่ามี การปลูกฝ้ายและปั่นฝ้ายเป็นเส้นด้ายมานานแล้ว แหล่งโบราณคดีดังกล่าวปัจจุบัน คือ บริเวณแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุในเขตประเทศปากีสถาน และยังมีหลักฐานจากการค้นพบเศษผ้าที่ทำจากฝ้ายในอุโมงค์เก่าแก่ที่ฮัวคาปริเอตาร์ (Huaca Prietar) ที่ภาคกลางตอนเหนือของประเทศเปรู ซึ่งมีอายุก่อนคริสต์ศตวรรษถึง 2,500 ปี จึงแน่นอนว่า มนุษย์รู้จักนำเส้นใยฝ้ายมาปั่นทำเป็นเส้นด้าย แล้วทอเป็นผืนผ้าก่อนนั้นมานานแล้ว และเมื่อนักสำรวจรุ่นหลังจากโคลัมบัสไปสำรวจทวีปอเมริกา พบว่า ชาวพื้นเมืองประเทศเปรูและเม็กซิโกรู้จักการนำเส้นใยจากฝ้ายจนเจริญแล้ว ต่อมาจึงแพร่กระจายขึ้นไปทางเหนือซึ่งเป็นภาคใต้ของสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน และยังมีหลักฐานว่าสมัยพระเจ้าอะเล็กซานเดอร์มหาราชได้เปิดเส้นทางค้าขายมาทางภาคตะวันออก และประเทศอินเดียจนเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่า “แผ่นดินที่มีฝ้ายเป็นเครื่องนุ่งห่ม” สินค้าก็จะเป็นเสื้อผ้าที่ทำด้วยฝ้าย ประเทศไทยได้มีการปลูกฝ้ายและปั่นทอทำเป็นเสื้อผ้ามาแต่โบราณเมื่อพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย คนไทยรู้จักปลูกฝ้ายและทอผ้า จากหลักฐานอ้างอิงได้คือ พุทธบัญญัติให้พระภิกษุใช้ผ้าเป็นเครื่องห่มครองได้ 6 ชนิด รวมทั้งผ้าฝ้ายด้วย จากหลักฐานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าฝ้ายมีถิ่นกำเนิดในแถบอเมริกากลาง ทวีปเอเชียทางตอนใต้ และขยายออกไปในทวีปยุโรป แต่ระยะแรกชาวยุโรปยังไม่นิยมส่วนใหญ่รู้จักแต่ผ้าขนสัตว์ และเส้นใยจากต้นป่านจนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 14-16 ชาวยุโรปจึงนิยมใช้ผ้าฝ้าย ประเทศอังกฤษก็เช่นกัน สมัยก่อนนิยมใช้เครื่องนุ่งห่มที่ทำจากขนสัตว์ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1600 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ชาวยุโรปตื่นตัวด้านวิทยาการ ได้นำผ้าฝ้ายเข้าไปจำหน่ายจนผ้าฝ้ายกลายเป็นคู่แข่งของผ้าที่ทำจากขนสัตว์ ฝ้ายจึงเป็นวัตถุดิบสำคัญทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในอดีตการปั่นด้ายทอผ้าฝ้ายทำด้วยมือและเป็นเพียงอุตสาหกรรมในครัวเรือน การทอผ้าฝ้ายในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นหลังการทอผ้าจากป่านกัญชา สันนิษฐานว่าการปลูกฝ้ายในประเทศไทยได้รับเอาพันธุ์และวิธีการมาจากประเทศอินเดีย เป็นที่นิยมปลูกกันมากหลังจากพบว่าผ้าฝ้ายมีเนื้อนุ่มสวมใส่สบายย่อมดีดสีดีกว่าเส้นใยป่านกัญชา ฝ้ายจึงเป็นวัตถุดิบสำคัญในการทอผ้าด้วยมือ เดิมมีผ้าสีพื้นต่อมาได้พัฒนาการทอให้เกิดลวดลายอันเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ชาวไทยในภาคอีสาน ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคกลาง โดยเฉพาะชาวผู้ไทยในภาคอีสานที่นิยมปลูกฝ้าย ทอผ้าฝ้าย จนกลายเป็นผ้าสัญลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยและได้สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น

ผู้ไทยเป็นชนชาติหนึ่งที่ตั้งหลักฐานบ้านเรือนปะปนอาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มคนชนชาติต่าง ๆ ในอดีต คือ จีน ลาว พวน ไท ญ้อกูไท เป็นต้น มีนิสัยส่วนตัวรักความสงบอยู่กันอย่างสันติ มีความรักหวงแหนในเผ่าพันธุ์ มีขนบธรรมเนียม ประเพณีศิลปวัฒนธรรม การแต่งกาย ดนตรี ความเชื่อและภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองดังนั้นจึงมีการหลอมรวมขนบธรรมเนียม ประเพณีศิลปวัฒนธรรมซึ่งกันและกันรวมกลุ่มเรียกตนเองเป็นกลุ่มชนชาติอ้ายลาวในอดีตนั่นเอง ปัจจุบันนี้คนชาติผู้ไทยหรือผู้

ไทยมีอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ในประเทศจีน ลาว พม่า เวียดนามและไทยเป็นจำนวนมาก ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีและเคารพวิญญาณบรรพบุรุษ การแต่งกาย ดนตรี และภาษาพูดไว้เช่นในอดีตอย่างเดียวกันการตั้งถิ่นฐานของชนชาวผู้ไทยชาวผู้ไทยได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ในรัชสมัยของพระเจ้าธนบุรีราวในปี พ.ศ. 2321 โดยพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดฯ ให้เจ้าพระยาจักรี เป็นแม่ทัพไปตีเมืองเมืองล้านช้างแล้วกวาดต้อนชาวผู้ไทยมาอยู่แถบภาคกลางของประเทศไทย คืออยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี เป็นการทดแทนคนไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยา จนต่อมาในรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ และได้กวาดต้อนครอบครัวของชาวผู้ไทยจากเมืองต่างๆ ในประเทศลาวที่เมืองวัง เมืองคำม่วน เมืองมหาชัย ให้เข้ามาอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย โดยให้อยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร และนครพนม โปรดให้ตั้งบ้านเมืองขึ้นปกครองต่อกันมาเป็นเมืองใหญ่ๆ ที่มีชาวผู้ไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก คือ เมืองเรณูนคร เมืองกุศสินารายณ์ เมืองคำชะอี และเมืองพรรณานิคม

ชาวผู้ไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในภาคอีสานที่มีภาษาพูดเป็นของตนเองมีวัฒนธรรมการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ประเพณีพิธีกรรมความเชื่อบางอย่างแตกต่างไปจากไทยลาวชาวผู้ไทยเป็นกลุ่มชนที่ทางรัฐบาลไทยกวาดต้อนมาจากเมืองต่างๆ ในประเทศลาวสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์ได้ก่อกบฏโดยยกกองทัพมาจนถึงนครราชสีมาแต่ถูกไทยปราบปรามพร้อมกับการอพยพผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมากรวมทั้งผู้ไทยในเขตเมืองวัง เมืองกระบอง เมืองเซโปน เมืองพินเมืองนอง มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในดินแดนภาคอีสานของประเทศไทยชาวผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองวังได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอนาแก อำเภอพระธาตุพนม อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม อำเภอหนองสูง อำเภอกำชะอี จังหวัดมุกดาหาร อำเภอพรรณานิคม อำเภอพังโคน อำเภอวานรนิวาส อำเภอเมือง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร อำเภอเขาวงอำเภอคำม่วงและอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (สุพจน์ ประเสริฐศรี. 2527 : 51)

ประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสันติสุขตลอดมาด้วยการยอมรับวัฒนธรรมและเคารพในสิทธิมนุษยชนซึ่งกันและกันถึงแม้ขนบธรรมเนียมประเพณีคติความเชื่อจะแตกต่างกันก็ตามบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นมียุทธศาสตร์หนึ่งอพยพมาจากเวียดนามและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและอีกครั้งในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์โดยทางการได้ให้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร และจังหวัดมุกดาหาร คนไทยจะเรียกชนกลุ่มนี้ว่าผู้ไทยซึ่งคำเรียกนั้นเป็นคำที่คนไทยพื้นถิ่นเรียกกลุ่มชนที่อพยพมาจากที่อื่น ๆ ชาวผู้ไทยเป็นกลุ่มชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันโดดเด่นมีวิถีชีวิตเรียบง่ายมีความเชื่อแบบดั้งเดิมนับถืออาวุโสและบรรพบุรุษสิ่งที่สำคัญคือผู้หญิงชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์สกลนคร และมุกดาหารจะมีความสามารถในการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนของตนเองและสามารถรวมกลุ่มทอผ้าเพื่อทอผ้าออกจำหน่ายช่วยเหลือรายได้ในครอบครัว มีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าที่น่าสนใจเป็นรูปแบบของตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มชนชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้าอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร บ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร มีผู้หญิงทำหน้าที่เป็นผู้ทอและใช้วิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมีลักษณะเฉพาะของผ้าที่ทอคือเป็นผ้าที่ทอจากเส้นฝ้ายเส้นจากใยฝ้ายธรรมชาติ ทอด้วยวิธีการมัดหมี่ และการขีดจกผสมผสานกันเรียกว่าผ้าไหมแพรวาของ

กลุ่มผู้ไทยบ้านโพน แต่ละลายประกอบด้วยการย้อมสีฝ้ายหลายสีฟ้าแต่ละผืนมีขนาดความยาวพอที่ผู้หญิงจะนำไปใช้ห่มคลุมเตียงบำในลักษณะของสไปได้พอดีตลอดลายบนผ้าจะมีปรากฏเต็มทั้งผืนผ้าลายทุกลายถูกจัดวางเรียงเป็นแถวตามแนวนอนขวางเต็มหน้าผ้าแบบซ้ำๆกันที่ชายผ้าลักษณะของลายแบ่งได้เป็นสามประการคือลายใหญ่ลายเล็กและลายเชิงผ้าเป็นการทอตลอดลายที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มชนชาวผู้ไทยที่ได้สืบทอดการทอผ้าพื้นบ้านตามวิถีความเชื่อและรูปแบบวิธีการสั่งสมองค์ความรู้ในสังคม (สุภาวดี ตุ่มเงิน. 2538 : 25-27)

ชาวผู้ไทย เชื่อว่า ทุกคนในชุมชนต้องเรียนรู้เพื่อการอยู่รอด ครูคนแรกที่สอนให้มนุษย์ในสังคมรู้อะไรต่างๆ คือคนในครอบครัวและขยายวงเป็นเครือญาติและกว้างออกไปเรื่อยๆ รวมถึงการจัดการความรู้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีกระบวนการที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่นแต่มีสิ่งหนึ่งเหมือนกันคือการสืบทอดความรู้เพื่อการสร้างสรรค์งานศิลปะในการดำรงชีวิตนำไปสู่ความสามารถใช้ในชีวิตประจำวันและพัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวเดิมจากงานการทอผ้าพื้นบ้านของหญิงชาวผู้ไทยที่ทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ได้พัฒนาเป็นอาชีพสร้างรายได้ให้กับครอบครัวชุมชนและสังคม

ผู้คนในสังคมจะหล่อหลอมและถ่ายทอดภูมิปัญญาอันเป็นองค์ความรู้ที่ได้ถูกสังเคราะห์แล้วในสังคมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกเรียกว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมในความเป็นจริงไม่มีสังคมใดที่สมาชิกจะยึดถือแบบอย่างการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมเดิมทุกอย่างไป เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่มนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่หรือปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (สุพัตรา สุภาพ. 2525 : 132) การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตที่ได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตในด้านความรู้ความคิดความเห็นการเกิดประสบการณ์ชีวิตด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมชุมชนท้องถิ่นมีผู้คนหรือผู้ทรงภูมิปัญญาของสังคมเป็นผู้เรียนรู้สืบทอดพัฒนาถ่ายทอดและนำความรู้ทางภูมิปัญญามาพัฒนาชีวิตของคนในชุมชนการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆในสังคมรวมถึงการจัดองค์ความรู้การเรียนรู้วิชาในสาขาต่างๆตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่นแต่มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือการสืบทอดความรู้เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อการดำรงชีวิตและนำไปสู่ความสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นอาชีพ เช่น ภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ผ้าและเครื่องนุ่งห่มเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต (Factors for Survival) เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชนจะเห็นได้ว่ามนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์มีการคิดค้นหาวิธีการที่จะได้มาซึ่งผ้าและเครื่องนุ่งห่มมีกระบวนการขั้นตอนและกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนเกิดผืนผ้าที่มีงดงามหลากหลายรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนจนสามารถบ่งบอกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ความเป็นมาและวิถีชีวิตของชนกลุ่มนั้นๆ ด้วยกระบวนการที่มีความเรียบง่ายไปจนถึงกระบวนการที่สลับซับซ้อนเท่าที่มนุษย์มีความสามารถที่จะผลิตผ้าและเครื่องนุ่งห่มนั้นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงต่างมีความสัมพันธ์กันในกระบวนการผลิตผ้าเริ่มตั้งแต่เตรียมหาวัตถุดิบและเครื่องมือในการทอผ้าซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายชายส่วนผู้หญิงจะต้องคิดหาวิธีการที่จะทำให้วัตถุดิบเหล่านั้นเป็นผืนผ้าซึ่งจะต้องคิดค้นกรรมวิธีต่างๆ เริ่มตั้งแต่การปั่นฝ้ายการมัดการย้อมการทอจนถึงการผลิตเป็นเครื่องนุ่งห่มแบบต่างๆ ด้วยความประณีตกระบวนการทอผ้าจึงเป็นกระบวนการที่สั่งสมทางภูมิปัญญาที่เรียนรู้ถ่ายทอด

กันในครอบครัวจากรุ่นปู่ย่าตายายสู่รุ่นพ่อแม่ถึงรุ่นลูกหลานหลายชั่วอายุคนลูกผู้ชายจะได้รับการถ่ายทอดให้เป็นผู้สร้างวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้าตามอย่างพ่อส่วนลูกผู้หญิงจะต้องเริ่มฝึกหัดการเรียนรู้ขั้นตอนกระบวนการในการผลิตเรียนรู้การทำเส้นใยและพัฒนาไปสู่การทอผ้าจากผู้ที่เป็นแม่ซึ่งจะต้องเริ่มจากง่ายไปสู่ลวดลายที่สลับซับซ้อนขึ้นตามวัยและวุฒิภาวะตลอดจนสามารถประยุกต์ลวดลายให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ผืนผ้า งานทอผ้าเป็นงานที่แสดงถึงสภาพของผู้หญิงจะต้องแสวงหาวิธีการเรียนรู้พัฒนาการทอผ้าให้มีคุณภาพและสวยงามโดยการฝึกฝนการสังเกตและจดจำมาทดลองหรือการขอยืมตัวอย่างผ้าต้นแบบลวดลายมาทองานทอผ้าถือเป็นงานที่มีความซับซ้อนละเอียดอ่อนและต้องใช้ความพยายามความอดทนในการสร้างสรรค์งานเห็นได้จากลวดลายบนผืนผ้าที่เกิดจากการมัดย้อมก่อนนำไปทอหรือเทคนิควิธีการสอดเสริมด้ายพิเศษเข้าไปขณะทอเพื่อให้เกิดลวดลายจากแรงบันดาลใจทางด้านสิ่งแวดล้อมวัตถุหรือรูปสัญลักษณ์ทางความเชื่อของท้องถิ่นหรือจากจินตนาการของผู้ทอเองสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งและเป็นไปตามความต้องการของสังคมอาจมีการพัฒนาการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลาจึงนับได้ว่าการทอผ้าเป็นผลผลิตภูมิปัญญาและสะท้อนความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชน (ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. 2542 : 85-88)

ผ้าอีสานนับเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของคนไทยสืบต่อกันมาจากการอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผ่านทางลวดลายที่ทอ สีสันอันสวยงาม แปลกตา แตกต่างกันตามกรรมวิธีการทอผ้าในแต่ละท้องถิ่น (ทรงคุณ จันทจร. 2553 : 398) ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าที่พบในปัจจุบันส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากผู้ที่อพยพมาจากแหล่งต่างๆ กัน เพื่อเข้าทำมาหากินในถิ่นใหม่ บางกลุ่มก็ถูกกวาดต้อนมาเนื่องจากภัยสงคราม ได้มาตั้งถิ่นฐานตามที่ตั้งต่าง ๆ ในประเทศไทย กรรมวิธีการทอ และลวดลายของผ้าที่ปรากฏบนผืนผ้ามักเป็นแบบที่สืบทอดกันมาแต่ถิ่นเดิม เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งกลุ่มใหญ่สืบเชื้อสายมาจากไทยลาว นิยมทอขิดและหมัดหมี่มากที่สุด ในขณะที่ภาคเหนือเป็นกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรล้านนามีวัฒนธรรมการทอผ้าจากทั้งดงม ภาคใต้มีการทอผ้ายกเป็นหลัก แม้ว่าในปัจจุบันการทอผ้าจะคล้ายคลึงกันในทุกภูมิภาคแทบจะแยกไม่ออกว่าใครเลียนแบบใคร แต่ความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของแต่ละท้องถิ่นหลงเหลือให้เห็นอยู่ อาทิ ชาวอีสานมีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนคือผู้หญิงมักจะนุ่งผ้าซิ่นทอด้วยฝ้ายมีเชิงคลุมเลยเข้าไปเล็กน้อยสวมเสื้อแขนสั้นผู้สูงอายุมักตัดผมสั้นไว้จอนส่วนผู้ชายไม่มีรูปแบบที่แน่นอนส่วนใหญ่นุ่งกางเกงมีขาครึ่งน่องหรือนุ่งโสร่งผ้าฝ้ายปัจจุบันการแต่งกายดังกล่าวพบน้อยลงในภาคอีสานมีคนหลายกลุ่มวัฒนธรรมการผลิตผ้าพื้นเมืองจึงแตกต่างกันไปตามกลุ่มวัฒนธรรมเช่นกลุ่มอีสานเหนือและอีสานตอนกลางเป็นกลุ่มชนเชื้อสายลาวที่มีถิ่นกำเนิดในบริเวณแถบลุ่มน้ำโขงที่ประกอบด้วยชนเผ่าต่างๆเช่นชาวลัวะไทลื้อ แสกกระเลิง ย้อ ซึ่งกลุ่มไทยลาวเหล่านี้มีความสำคัญยิ่งในการผลิตผ้าพื้นเมืองของอีสานส่วนใหญ่เป็นผลผลิตจากฝ้ายและไหมแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการนำเอาเส้นใยสังเคราะห์มาทอร่วมด้วยผ้าที่นิยมทอกันในแถบอีสานเหนือและอีสานตอนกลางคือผ้ามัดหมี่ผ้าขิด ผ้าแพรวา โดยเฉพาะผ้าลายมัดหมี่ที่ใช้วัตถุดิบทั้งไหมและฝ้ายเป็นที่นิยมสวมใส่ของชาวอีสาน

ลายผ้าฝ้ายบ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทยการสืบทอดการทอผ้าฝ้ายจากรุ่นสู่รุ่น ค่านิยม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของผู้หญิงในภาคอีสานนับแต่โบราณต้องรู้จักการทอผ้า ผ้าฝ้ายถือเป็นของพิเศษและนำมาใช้อย่างหลากหลายตามประเพณีนิยม เช่น การแต่งกายไป

งานบุญ แต่งกายไปงานกินตอง (มงคลสมรส) หรือผู้หญิงอีสานก่อนการแต่งงานก็ต้องมีการทอผ้าเพื่อเป็นของสมมา (ขอขมา) พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ เช่น ผ้าฝ้ายสีพื้น ผ้าห่ม ผ้าสบ ผ้าซิ่น ซึ่งฝ่ายเจ้าบ่าวต้องนำผ้าฝ้ายสีขาวที่สวยงามและใสสะอาดที่สุดไปห่อสินสอดที่ฝ่ายชายนำมาเป็นประเพณีที่ทำกันมาจนถึงปัจจุบันเพราะชาวผู้ไทยถือว่าผ้าฝ้ายคือผ้าในวิถีชีวิตและเป็นของมีค่าเป็นความภูมิใจของเจ้าของที่ได้ใช้และบ่งบอกถึงความเป็นอยู่อย่างสมณะของคนผู้ไทย จึงมีการฝึกทอผ้าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดทักษะเมื่อถึงวัยชราก็จะถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบสานต่อไป (ชนิษฐา ตันติพิมล. 2536 : 32)

สังคมไทยในปัจจุบันยังนิยมใช้ผ้าฝ้ายทอมือที่เกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีการทออยู่ตามชุมชนในท้องถิ่นทุกภูมิภาคโดยเฉพาะชุมชนอีสานการทอผ้านิยมทอผ้าพื้นผ้าขัดผ้าจากฝ้ายและผ้าฝ้ายมัดหมี่อันเกิดจากภูมิปัญญาที่มีกรรมวิธีที่สลับซับซ้อนและประณีตช่างทอและช่างมัดหมี่ต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือรูปแบบการผลิตผ้าได้เปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของผู้บริโภคเพื่อให้จำหน่ายได้ขณะที่ผู้บริโภคนิยมผ้าฝ้ายพื้นเมืองมีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของผ้าฝ้ายพื้นบ้านน้อยลงทำให้ปริมาณการซื้อขายซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาทำให้เกิดการเสื่อมสลายของผ้าฝ้ายและยังมีอุปสรรคปัญหาในการทอผ้าฝ้ายอีกหลายอย่างเช่นกรรมวิธีการทอหรือขั้นตอนการผลิตที่สลับซับซ้อนทำให้ทอผ้าได้ช้าเมื่อนำมาจำหน่ายได้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการเสียเวลาเป็นสาเหตุที่ทำให้ช่างทอผ้ารุ่นใหมหันไปประกอบอาชีพอื่น การสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในกระบวนการพัฒนาและสร้างสรรค์ลายผ้าฝ้ายผู้ไทยในภาคอีสานนับวันจะลดลงหรือน้อยลงและหมดไปในอนาคต

ปัญหาการผลิตผ้าฝ้ายในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย พบว่า คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจในศิลปะการทอผ้า กลุ่มผู้ผลิตยังเป็นคนกลุ่มเดิมส่วนมากเป็นคนสูงอายุ กระบวนการผลิตลายผ้ามีขั้นตอนสลับซับซ้อน เช่น ขั้นตอนการมัดหมี่ การออกแบบลวดลายและขั้นตอนการย้อมสี ขั้นตอนทั้งหมดดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความชำนาญของผู้ผลิตจึงจะสามารถรักษาคุณภาพของผ้าฝ้าย และรักษาความเชื่อมั่นของลูกค้าไว้ได้ แม้ว่าปัจจุบันกระบวนการออกแบบลายผ้าได้มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบ การประยุกต์ผืนผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ลายผ้าฝ้ายที่เกิดขึ้นใหม่ไม่ได้เกิดจากจินตนาการของผู้ผลิต ลวดลายที่ได้มาจากการออกแบบโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์มากกว่า ส่วนขั้นตอนในการลงสีผู้ประกอบการนิยมใช้สีเคมีมากกว่าสีธรรมชาติเดิมที่สีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ได้แก่ สีม่วง สีแดง สีเขียว สีเม็ดยะขาม อันเกิดจากภูมิปัญญา ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และยังพบว่าปัญหาการผลิตลายผ้าฝ้ายไม่ตรงกับความต้องการของตลาด เนื่องจากลายผ้าที่ผลิตขึ้นนั้น มักจะเป็นลวดลายดั้งเดิมที่มีการผลิตซ้ำ ๆ เพราะผู้ผลิตมีความชำนาญสามารถผลิตได้เร็ว เช่น ลายขอ ลายขอกระบวน ลายจี่เพชร ลายหมี่คั่น ลายหมี่หมากจับ เป็นต้น คนรุ่นใหม่ที่คิดค้นลายใหม่ ๆ ให้ตรงกับความต้องการของตลาด หรือลายตามสมัยนิยมหายาก ประกอบกับผู้คิดออกแบบคนเดิมๆ ส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุในชุมชนขาดประสบการณ์ไม่มีความชำนาญในการคิดค้นลวดลายใหม่ ๆ ทันสมัย หรือการประยุกต์ผืนผ้าให้เป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น เสื้อผ้า ของใช้ ของประดับตกแต่ง และผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ อย่างหลากหลาย จากลวดลายผืนผ้าที่ประยุกต์ขึ้นใหม่นี้มีน้อยทำให้การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเกิดมูลค่าเพิ่มน้อยซึ่งจะต้องมีการพัฒนาโดยการส่งเสริมให้ชุมชนได้มีความรู้ด้านผลิตภัณฑ์อย่างหลากหลายมีคุณภาพเป็นที่ต้องการของลูกค้าทั่วไปเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ลูกค้าสนใจ ตลาดต้องการมากขึ้น ผู้ผลิตมีงานทำมีรายได้มั่นคง

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน โดยเจาะจงกลุ่มทอผ้าฝ้ายผู้ไทยบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า อำเภอภูพานารายณ์ กลุ่มทอผ้าฝ้ายผู้ไทยบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร และกลุ่มทอผ้าฝ้ายผู้ไทยบ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เพื่อศึกษาความเป็นมาของลายผ้าฝ้าย การสืบทอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ สภาพปัจจุบันและปัญหาการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายวิถีแก้ปัญหาและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ เพื่อให้ได้องค์ความรู้และเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้อยู่ดีมีสุขมีรายได้ดีฐานะเศรษฐกิจมั่นคงยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมาย ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

คำถามในการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน ประกอบด้วย บ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร และบ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร มีความเป็นมาอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน ได้แก่ วัตถุดิบสำหรับทอผ้าฝ้าย (อดีต ปัจจุบัน) เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (อดีต ปัจจุบัน) ขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้าย ลวดลาย การออกแบบ การประเมินคุณภาพ การจำหน่าย เป็นอย่างไรและมีปัญหาอย่างไร
3. แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ได้แก่ ชนิดผลิตภัณฑ์ การออกแบบ บรรจุภัณฑ์ ตราสินค้า และการจำหน่ายดำเนินการอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน ประกอบด้วย บ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร และบ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร มีความเป็นมาอย่างไร

2. ผลการวิจัย ทำให้พบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน ได้แก่ วัตถุดิบสำหรับทอผ้าฝ้าย (อดีต ปัจจุบัน) เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (อดีต ปัจจุบัน) ขั้นตอน ลวดลาย การออกแบบ การประเมินคุณภาพ การจำหน่าย เป็นอย่างไร และมีปัญหาอย่างไร

3. ผลการวิจัย ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ได้แก่ ชนิดผลิตภัณฑ์ การออกแบบ บรรจุภัณฑ์ ตราสินค้าและการจำหน่าย มีการดำเนินการอย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การประยุกต์ หมายถึง การนำเอาความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายผ้าฝ้ายแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยนำมาผสมผสานกับแนวคิดวิธีการออกแบบลวดลายสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดลวดลายใหม่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าดำเนินการตามกระบวนการทอผ้าแล้วได้ลายใหม่เกิดขึ้น เช่น ลายนาคชুকอ ลายนาคข้ามโขง ลายห้อง ลายปลาตะเพียน และนำผืนผ้าลวดลายที่ได้นั้นไปประยุกต์เป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปทั้งเสื้อสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี

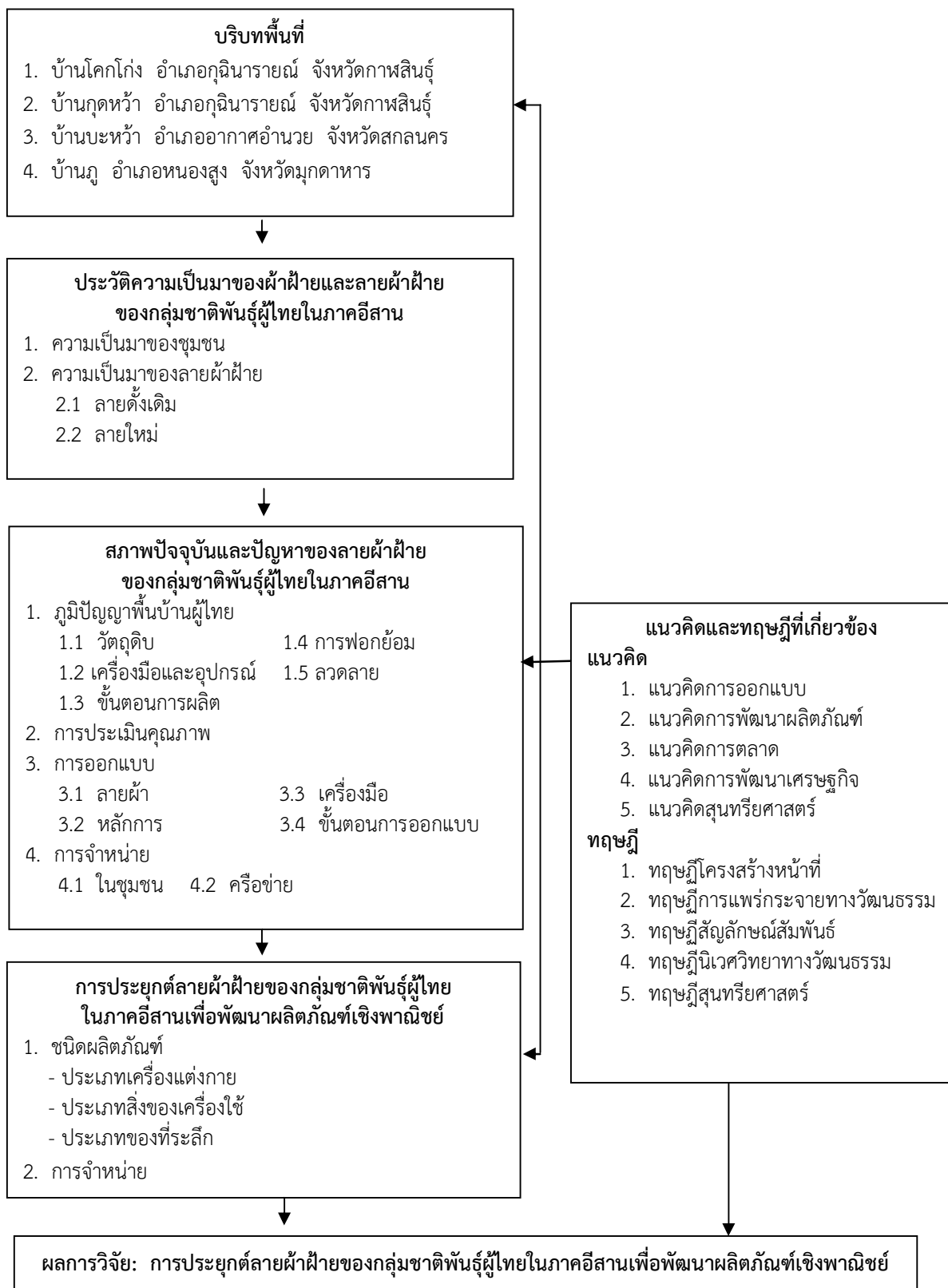
2. กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน หมายถึง ชาวผู้ไทยที่อาศัยทำมาหากินอยู่ในภาคอีสาน การวิจัยครั้งนี้เจาะจงเพียง 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 3) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร 4) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ หมายถึง การนำผืนผ้าฝ้ายที่ประยุกต์ลวดลาย หรือ “ผ้าฝ้ายลายประยุกต์” โดยนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปสำหรับสุภาพบุรุษสวมใส่ไปทำงาน ไปงานพิธี งานเทศกาลประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้น และตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปสำหรับสุภาพสตรีสวมใส่ไปทำงาน ไปงานพิธี เทศกาลงานประเพณี ประกวดบนเวที หรือประยุกต์เป็นกระเป๋าถือสุภาพสตรี ผ้ามาแนว ผ้าบุโต๊ะ ผ้าคลุมไหล่ ชุดไทยร่วมสมัย ชุดอนุรักษ์ไทย ส่งผลให้การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยเป็นสินค้าขายดี ตลาดต้องการจำนวนมากขึ้น

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัย การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศจากนั้นจึงได้กำหนดความมุ่งหมายและเลือกพื้นที่ศึกษาโดยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยคือศึกษาประวัติความเป็นมาสภาพวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยผลิตภัณฑ์ลายผ้าฝ้ายผู้ไทยศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการผลิตผ้าของชาวผู้ไทยและได้นำแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาแบบองค์รวม (Holistic) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ดังกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา
 - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ผู้ไทย
 - 1.2 ความรู้เกี่ยวกับผ้าฝ้าย
 - 1.3 ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ลายผ้าฝ้าย
 - 1.4 ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบลายผ้าฝ้าย
 - 1.5 ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ลวดลายผ้าฝ้าย
2. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์
 - 4.2 แนวคิดพัฒนาเศรษฐกิจ
 - 4.3 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
 - 4.4 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์
 - 4.5 ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม
 - 4.6 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
 - 4.7 ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์
 - 4.8 ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา

1. ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย
กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) ซึ่งพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็น “กลุ่มคนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันจากการมีประวัติศาสตร์ของกลุ่มร่วมกันสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์คือผู้มีวัฒนธรรมประเพณีบรรทัดฐานและความเชื่อเดียวกันส่วนใหญ่พูดภาษาเดียวกันตามปกติมีการสืบทอดทางชีวภาพจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งและมีกฎการแต่งงานภายในกลุ่มแต่ไม่เสมอไปคนนอกกลุ่มอาจเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้โดยการแต่งงานหรือ โดยวิธีอื่นที่สังคมกำหนดแม้กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่จะมีเชื้อชาติเดียวกันแต่คำว่ากลุ่มชาติพันธุ์กับกลุ่มเชื้อชาติมี

ความหมายไม่เหมือนกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 112-113) นักมานุษยวิทยาหลายท่านที่สนใจศึกษาเรื่องของเอกลักษณ์ต่างก็เน้นความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันของกลุ่มชาติพันธุ์เช่นนอร์โรลล์ (Norroll. 1964) เน้นว่าองค์ประกอบสำคัญของการเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์คือการมีค่านิยมและสำนึกทางวัฒนธรรมร่วมกันส่วนบาร์ท (Barth. 1970) ให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบทางสังคมของกลุ่มและการอ้างกรรมแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Boundary) โดยใช้เครื่องหมายทางชาติพันธุ์ (Ethnic Makers) เช่นพรมแดนทางภูมิศาสตร์ภาษาและประวัติศาสตร์เป็นต้นซึ่งสอดคล้องกับเกียร์ส (Geertz. 1973) ที่เน้นว่าความเป็นตัวตน (Self) ที่ดำรงอยู่เกิดจากองค์ประกอบของสายเลือดที่สืบเชื้อสายกันมาเชื้อชาติภาษาภูมิศาสตร์ศาสนาและประเพณีรวมทั้งดีวอส (Devos and Lola. 1981) และคีย์ส (Keyes. 1976) ต่างก็อธิบายว่า “ความรู้สึกที่เกิดจากถิ่นกำเนิดเดียวกันความเชื่อและค่านิยมเดียวกันเป็นที่มาของความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์” ดีวอสยังเน้นว่า “ความรู้สึกสำนึกอย่างเดียวของคนขึ้นอยู่กับการรวมกัน ทั้งในสังคมดั้งเดิมหรือสังคมแรกเริ่มทั่วไป (Primitive Societies) รวมทั้งสังคมสมัยใหม่ที่มีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าด้วย” (Paitoon. 1984 : 6-7)

มนุษย์ชาติต่างมีความแตกต่างกันในด้านชาติพันธุ์ซึ่งเป็นไปตามการกำเนิดของมนุษย์ที่ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและมีแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรมซึ่งมีพื้นฐานมาจากสภาพภูมิศาสตร์ภูมิอากาศพืชพันธุ์ธรรมชาติที่เป็นตัวกำหนดความเป็นอยู่การทำมาหากินการแต่งกายและเป็นพื้นฐานต่อแนวคิดความเชื่อและวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของมนุษย์ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ประจำถิ่นของมนุษย์แต่ละแห่งแต่ละเผ่าพันธุ์สะท้อนให้ได้ถึงความเจริญก้าวหน้าในอดีตโดยพิจารณาจากปัจจุบันความแตกต่างกันในด้านชาติพันธุ์มีผลถึงประสาทสัมผัสความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรมมีผลด้านพฤติกรรมทั้งทางกายความคิดและประเพณีทางสังคมการออกเสียงในการพูดมีผลกระทบมาจากระบบการเปล่งเสียงและระบบประสาทฟังซึ่งมนุษย์ในส่วนต่างๆ ของโลกแม้จะฟังในสิ่งเดียวกันก็ได้ยินไม่เหมือนกันและแปรความไปคนละอย่าง ตามสภาพพื้นฐานของตน (ปัญญา รุ่งเรือง. 2548 : 126)

วัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์

ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์คนทั่วไปมักใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ในความหมายเดียวกับคำว่า “ชนกลุ่มน้อยชาวเขาชนเผ่า” เท่านั้นเนื่องจากคำว่า “ชาติพันธุ์” เป็นคำใหม่ในภาษาไทย ดังนั้นการทำความเข้าใจเรื่อง “ชาติพันธุ์” จึงจำเป็นจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบความหมายในเรื่อง “เชื้อชาติ” และ “สัญชาติ” ร่วมด้วยดังนี้

1. เชื้อชาติ (Race) เชื้อชาติ คือ ลักษณะทางชีวภาพของคนซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากลักษณะรูปร่าง สีดวง เส้นผม และตาการแบ่งกลุ่มเชื้อชาติ มักแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ นิกรอยด์ (Negroid) มงโกลอยด์ (Mongoloid) และคอเคซอยด์ (Caucasoid) ต่อมาในตอนหลังได้เพิ่มออสตราลอยด์ (Australoid) โพลินีเซียน (Polynesian) โอโรโม อัมฮารา ทิเกรย์ โซมาเลีย กูราจซีดามา โวลย์ตา อฟาร์ ฮาดิยา กาโม เป็นต้น

การแบ่งแยกกลุ่มคนตามลักษณะทางชีวภาพนี้มีความสำคัญในสังคมที่สมาชิกในสังคมมาจากบรรพบุรุษที่ต่างกันและมีสีผิวและรูปร่างลักษณะที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น ความแตกต่างระหว่างคนผิวขาวกับคนผิวดำในสังคมที่มีกลุ่มคนที่มีลักษณะทางชีวภาพต่างกันและประวัติความเป็นมาตลอดจนบทบาทในสังคมต่างกันความแตกต่างทางชีวภาพอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิด

ความไม่เท่าเทียมกันได้แต่ในบางสังคม เช่น สังคมไทยความแตกต่างทางชีวภาพไม่มีความหมายเท่าใดนัก

2. สัญชาติ (Nationality) คือ การเป็นสมาชิกของประเทศใดประเทศหนึ่งตามกฎหมายโดยที่ลักษณะทางชีวภาพและวัฒนธรรมอาจแตกต่างกันได้การเป็นสมาชิกของประเทศย่อมหมายถึงการเป็นประชาชนของประเทศนั้นผู้ที่อพยพมาจากที่อื่นเพื่อมาตั้งถิ่นฐานสามารถโอนสัญชาติมาได้ผู้ที่เปลี่ยนสัญชาติ คือผู้ที่เปลี่ยนฐานะจากการเป็นประชาชนของประเทศหนึ่งมาเป็นประชาชนของอีกประเทศหนึ่ง

3. ชาติพันธุ์ (Ethnicity หรือ Ethnos) คือ การมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เช่น ไทย พม่ากะเหรี่ยง จินลาว เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมมีลักษณะเด่นคือเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกันบรรพบุรุษในที่นี้หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปพรรณ (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วยผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อมๆ กันไปเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างเอกลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์และในขณะเดียวกันก็สามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกันความรู้สึกผูกพันนี้อาจเรียกว่า “สำนึก” ทางชาติพันธุ์ หรือชาติลักษณะ (Ethnic Identity)

กลุ่มชาติพันธุ์ 56 กลุ่มในประเทศจีนที่ถูกเรียกรวมๆ ว่า “Inner Mongolia” ประกอบด้วย Han Chinese, Zhuang, Manchu, Hui (Chinese Muslims), Miao, Uyghur, Yi, Tujia, Mongolian, Tibetan, Buyei, Dong, Yao, Korean, Bai, Akha Li, Kazak, Dai, She, Lisu, Gelao, Lahu, Dongxiang Va, Shui, Nakhi, Qiang, Tu, Xibe, Mulao, Kyrgyz Daur, Jingpo, Salar, Blang, Maonan, Tajik, Pumi, Achang Nu, Ewenki, Vietnamese, Jino, De'ang, Uzbeks, Russian, Yugur Bonan, Monba, Oroqen, Derung, Tatars, Hezhen, Lhoba และ Taiwanese Aboriginal People

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จะส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธที่ดีได้ถ้าเข้าใจว่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้นได้อย่างไรแม้จะมีความเข้าใจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้นก็ตามในสังคมโลกปัจจุบันยังคงมีการแบ่งแยกระหว่างชาติพันธุ์เกิดขึ้นอยู่เสมอๆ ในที่นี้ผู้วิจัยจักได้นำเสนอถึงสาเหตุของการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งสามารถสรุปได้ 5 ลักษณะ กล่าวคือ 1) เกิดจากการแบ่งแยกโดยวัฒนธรรมชนชั้นในสังคมบางสังคมมีการแบ่งชนชั้นและคนที่อยู่ในชนชั้นต่ำที่สุดจะถือเป็นกลุ่มชนที่อยู่นอกระบบสังคมนั้น เช่น วรรณะจัณฑาลในอินเดียเอทาหรือบูราคูในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น คนที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันแต่ถูกสังคมระบุว่าเป็นคนชนชั้นต่ำถือว่าเป็นผู้ที่น่ารังเกียจและไม่ควรอยู่ร่วมสังคมกับสมาชิกส่วนใหญ่จนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยของสังคมนั้น เป็นผู้ที่ปราศจากศักดิ์ศรี ไม่มีอำนาจและไม่มีสิทธิทางสังคมเท่าเทียมคนอื่นปัจจุบันทั้งประเทศอินเดียและประเทศญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายยกเลิกวรรณะจัณฑาลและบูราคูแล้วก็ตามแต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีการกีดกันอยู่ความแตกต่างภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันนี้ถือเป็นรูปแบบความแตกต่างทางชาติพันธุ์รูปแบบหนึ่งนั่นเอง 2) เกิดจากการแบ่งแยกจากลักษณะทางภูมิศาสตร์กลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์ต่างจากคน

ส่วนใหญ่และตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ห่างไกล เช่น ชาวเขามักจะถูกตัดขาดจากสังคมพื้นราบโดยไม่ได้ รับข่าวสารอย่างสม่ำเสมอจากคนพื้นราบในส่วนกลางการขาดการติดต่อสื่อสารที่ตื้นนั้นอาจทำให้เกิด ความเข้าใจผิดและอาจทำให้มีปฏิกิริยาต่อต้านอำนาจรัฐได้ในกรณีของประเทศไทย รัฐบาลได้พยายาม ติดต่อกับชาวเขาอยู่เสมอเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขากับรัฐบาล ไทยจึงมักไม่เกิดปัญหาเท่าใดนัก 3) เกิดจากการผนวกดินแดนการขยายอาณาเขตของประเทศใด ประเทศหนึ่งโดยการผนวกดินแดนเพิ่มอาจเกิดจากการตกลงกันตามสนธิสัญญา หรือเกิดจากการขยาย ดินแดนหลังจากชนะสงครามตัวอย่างของการตกลงตามสนธิสัญญาคือกรณีสหรัฐอเมริกาซื้อดินแดนซึ่ง ปัจจุบันคือรัฐในภาคตะวันออกเฉียงใต้บางรัฐตามสนธิสัญญา เรียกว่า “Louisiana Purchase” ในปี ค.ศ. 1803 หรือการที่สหรัฐอเมริกาซื้อดินแดนซึ่งปัจจุบันคือรัฐอลาสกา ในปี ค.ศ. 1867 ส่วนตัวอย่าง ของการสู้รบระหว่างเพื่อนบ้านและฝ่ายที่ชนะสามารถผนวกดินแดนข้างเคียงเพิ่มขึ้นคือ กรณีการขยาย อาณาจักรต่างๆ ในบริเวณแหลมทองของทวีปเอเชียได้แก่ อาณาจักรสุโขทัยทวารวดี ศรีวิชัย ล้านนา ล้านช้าง อโยธยา เป็นต้น ซึ่งสามารถขยายดินแดนให้กว้างใหญ่ขึ้นได้ โดยการยกทัพสู้รบกันและฝ่ายที่ ชนะเป็นฝ่ายที่สามารถขยายอาณาจักรได้ 4) เกิดจากการย้ายถิ่นความแตกต่างทางชาติพันธุ์อาจมี สาเหตุมาจากการที่คนจำนวนหนึ่งอพยพย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในสังคมอื่นโดยที่คนกลุ่มนี้มีลักษณะทาง วัฒนธรรมแตกต่างจากคนในสังคมที่ตนย้ายเข้าไปอยู่รูปแบบของการย้ายถิ่นมีได้หลายรูปแบบ เช่นกลุ่ม ชาติพันธุ์จีนและแขก (อินเดีย) ในประเทศไทยกลุ่มชาติพันธุ์ยุโรปในประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น 5) เกิด จากการตกเป็นประเทศอาณานิคมความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในประเทศอาณานิคม มีลักษณะแตกต่าง จากกรณีต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้ง 4 กรณี ทั้งนี้เพราะอาณานิคมเกิดจากการที่มหาอำนาจเข้ามามี อำนาจในการเมืองการปกครองของประเทศอื่นผู้อพยพเข้ามาเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่า และสามารถออก กฎหมายบังคับต่างๆ นานาทำให้เจ้าของประเทศ ซึ่งมีจำนวนประชากรมากกว่า มีลักษณะของผู้อยู่ได้ ปกครองและต้องยอมจำนนต่อข้อเรียกร้องของประเทศมหาอำนาจประเทศมหาอำนาจมักจะจับจอง ที่ดินขนาดใหญ่ และว่าจ้างคนพื้นเมืองไปเป็นกรรมกรในไร่นามีผลทำให้คนพื้นเมืองมีลักษณะเป็นผู้อยู่ได้ การปกครองหรือถูกจ้างในอาณัติของมหาอำนาจทั้งๆ ที่มหาอำนาจเป็นผู้บุกรุกเข้ามาในดินแดนของตน โดยทั่วไปจำนวนของผู้ที่อพยพมาจากประเทศมหาอำนาจมีไม่มากนักแต่คนกลุ่มนี้ก็สามารถจับจองที่ดิน และทำธุรกิจจนถึงขนาดเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการนี้พบว่า ในปี ค.ศ. 1931 คนผิวขาวเป็นเจ้าของที่ดินเกือบร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมดแต่ประชากรผิว ขาวมีประมาณร้อยละ 5 เท่านั้น

ชาวจีนที่อพยพไปอยู่ในไทยได้มีบทบาทด้านเศรษฐกิจมีการแลกเปลี่ยนกันทางด้าน วัฒนธรรมลูกหลานก็หล่อหลอมกลมกลืนเข้ากับคนไทยกลายเป็นคนไทยเป็นญาติมิตรกับคนไทยและอยู่ ร่วมกันอย่างสันติและมีมิตรไมตรีต่อกันในร้อยละ พันๆ ปี ที่ผ่านมามีบุคคลเหล่านั้นได้มีส่วนช่วยทำ ประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจการค้าและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจีน-ไทยอย่างใหญ่หลวง ชาวจีนอพยพและเชื้อสายจีนได้เข้ามาเกี่ยวพันต่อมาเป็นนายทุนในเศรษฐกิจและสังคมจนมีผู้กล่าวว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นจะละเลยไม่ศึกษาถึงเรื่องชาวจีนอพยพและเชื้อสาย ไม่ได้ในสมัยนี้วัฒนธรรมจีนในด้านจิตรกรรมประติมากรรมสถาปัตยกรรมและงานช่างต่างๆ รวมทั้ง ความรู้ในเรื่องการเพาะปลูกการทำน้ำตาลทรายการทำเหมืองแร่การต่อเรืออาหารการกินและเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่องตลอดจนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหายานได้แพร่เข้ามาในสังคมไทยนอกจากนั้น

นักวิชาการทางด้านจีนคดีศึกษาต่างยอมรับว่าลูกหลานของชาวจีนอพยพมาในประเทศไทยได้ผสมกลมกลืนอย่างสอดคล้องลงตัวกับวัฒนธรรมไทยจนกลายเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทกว้างขวางหลากหลายในสังคมไทยปัจจุบัน (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล และสิงห์อยู่. 2543 : 24)

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเมืองสิบสองปันนาทางตอนใต้ของมณฑลยูนนานประเทศจีนตั้งบ้านเมืองตามราบลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทยจีนชาวไทยเชื้อสายนี้มีวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกับไทล้านนาของประเทศไทย (วาสนา แก้วหล้า. 2550 : 3) สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานมีการจัดประชากรชาติกะเหรี่ยงไว้เป็นชาวเขากลุ่มหนึ่งในกลุ่มภาษาตระกูลทิเบต-พม่าชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนี้เคยมีบ้านดั้งเดิมอยู่ทางตอนใต้ของจีนและต่อมาได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้จนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่สำคัญในพม่าและไทยมีข้อมูลระบุว่ามิชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพม่าประมาณ 1,367,000 คน และมีชาวกะเหรี่ยงในไทยประมาณ 60,000-70,000 คน บริเวณที่มีกะเหรี่ยงตั้งถิ่นฐานอยู่มากคือที่ราบหุบเขาในแนวเขาถนนธงชัยและตะนาวศรีซึ่งเป็นพรมแดนระหว่างไทยและพม่า (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 889-890)

ชาวไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกลุ่มไทยลาว ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีแม่น้ำโขงแยกกลุ่มนี้ออกจากผู้ไทยในภาคเหนือของลาวและญวน กลุ่มญไทยกลุ่มใหญ่ที่สุดอาจอยู่แถบลุ่มน้ำโขงและแถบเทือกเขาภูพานเช่น จังหวัดนครพนม ได้แก่ อำเภอดำชะอี ชาติพนม เรณูนคร นาแก จังหวัดสกลนคร ได้แก่ อำเภวาริชภูมิ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ อำเภอกุฉินารายณ์ เขาวง สหัสขันธ์ ส่วนผู้ไทยผู้เข้าสู่ภาคกลางในจังหวัดราชบุรี และเพชรบุรี ในย่านนั้นเรียกว่า 'ลาวโซ่ง'สันนิษฐานว่าถิ่นเดิมของชาวผู้ไทย (ญไท) ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของมณฑลยูนนานในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ต่อมาจึงได้อพยพเข้าไปตั้งอาณาจักรที่ดินแดนสิบสองจุไทย มีเมืองแกนหรือแกลงเป็นเมืองหลวง เมืองไหล หรือไหลเจาเป็นเมืองสำคัญรองลงมาและเมืองเล็กเมืองน้อยอีก 10 เมือง รวมเป็น 10 เมือง บริเวณแห่งนี้เป็นตะเข็บรอยต่อของอาณาจักรจีน ญวน ลาว และยังใกล้ชิดกับล้านนาและพม่าอีกด้วยบางครั้งแคว้นสิบสองจุไทยยังเคยตกอยู่ในอำนาจอิทธิพลของอาณาจักรต่างๆ ดังกล่าวด้วย แคว้นสิบสองจุไทย มีอาณาจักรกว้างขวางมาก ทิศเหนือติดกับส่านหนานของจีนทิศตะวันออกติดกับแคว้นตังเกี๋ยของญวน ทิศตะวันตกติดกับสิบสองปันนาซึ่งขึ้นกับพม่า ทิศใต้ติดกับศรีสัตนาคนหุตหรือล้านช้าง จากการที่มีดินแดนติดต่อกับหลายอาณาจักร ทำให้อาณาจักรต่าง ๆ เหล่านั้นเข้ามามีอิทธิพลต่อกับแคว้นสิบสองจุไทยแล้วแต่ช่วงนั้นใครจะมีกำลังเข้มแข็งกว่ากัน บรรดาอาณาจักรดังกล่าวแล้ว ล้านช้างจะมีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมาได้แก่ญวนและจีน แคว้นสิบสองจุไทยต้องส่งเครื่องราชบรรณาการถวาย 3 ชาตินี้ จนได้ชื่อว่า “เมืองสามฝ่ายฟ้า” หรือ “เมืองสามส่วยฟ้า” เมืองแกนซึ่งเป็นเมืองหลวงอยู่ใกล้ชิดกับลาวจึงถือธรรมเนียมแบบลาว เรียกตนเองว่า “ผู้ไทยดำ” ส่วนเมืองไลตั้งอยู่ติดไปทางจีนก็ถือธรรมเนียมแบบจีน เรียกตนเองว่า “ผู้ไทยขาว” ผู้ไทยดำกับผู้ไทยขาวนั้นพูดภาษาเดียวกัน ต่างกันตรงที่เวลาไปงานศพ ผู้ไทดำจะแต่งชุดสีดำตามธรรมเนียมลาว ส่วนผู้ไทยขาวจะแต่งหรือไว้ทุกข์ด้วยสีขาว ตามธรรมเนียมของจีน

สภาพบ้านเมืองของชาวผู้ไทยในบริเวณแคว้นสิบสองจุไทยนั้น พงศาวดารเมืองไลกล่าวว่า “ไม่เป็นถิ่นอุดมเลย” เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) แต่ยังเป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถเป็นแม่ทัพปราบฮ่อในบริเวณแคว้นสิบสองจุไทยและหัวพันห้า ทั้งหกเมื่อปี พ.ศ. 2428 ได้บันทึกสภาพของบ้านเมืองไว้ว่า “... แต่ในเดือน 6 นี้ได้ถามคนในประเทศนี้เขาบอกว่า เดือน 6 นี้ยังเป็นเดือนดี

อยู่ต่อไปเดือน 7-8-9 ความไข้จะมีมากขึ้นอีกเมื่อเวลาที่น้ำขังนา ยุ้งก็ชุมขึ้นชาวบ้านต้องนอนกลางวัน เวลากลางวันนอนไม่ได้ ความไข้ก็ร้ายมากเป็นกันทุกชุม แม่ทัพได้ตรวจดูคนในเมืองหัวพันทั้งหกและพวกข้าและนั้น หาได้พบปะชายหญิงที่ผมหงอกที่แก่มีอายุถึง 60 ปี ไม่ได้ถามชาวเมืองเขาดูก็บอกว่าไม่มีเลยทั้งพวกข้าและลาว ผู้ไทยหรือแม้ว่า คนที่อยู่ในประเทศนี้มีอายุอย่างมากเพียง 50 เศษเท่านั้น เวลาป่วยลงแล้วหยุกยาที่จะเยียวยารักษาโรคนั้นไม่มี เจ็บเองหายเองตายเองและพื้นภูมิประเทศก็ไม่ดี ถ้าฤดูฝน ๆ ตกลงมากก็ตายปีละมาก ๆ ดูเหมือนคนเกิดกับตายจะเท่ากัน จึงไม่มีคนมาก พลเมืองมีอยู่เท่าใดก็มีอยู่เท่านั้น ...”

การตั้งถิ่นฐานของชนชาวผู้ไทย ชาวผู้ไทยได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในรัชสมัยของพระเจ้าธนบุรีราวในปี พ.ศ. 2321 โดยพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดฯ ให้เจ้าพระยาจักรี เป็นแม่ทัพไปตีเมืองเมืองล้านช้าง แล้วกวาดต้อนชาวผู้ไทยมาอยู่แถบภาคกลางของประเทศไทย คือ อยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี เป็นการทดแทนคนไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยา จนต่อมาในรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ และได้กวาดต้อนครอบครัวของชาวผู้ไทยจากเมืองต่างๆ ในประเทศลาวที่เมืองวัง เมืองคำม่วน เมืองมหาชัย ให้เข้ามาอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย โดยให้อยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร และนครพนม โปรดให้ตั้งบ้านเมืองขึ้นปกครองต่อกันมา เป็นเมืองใหญ่ๆ ที่มีชาวผู้ไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก คือ เมืองเรณูนคร เมืองกุศสินารายณ์ เมืองคำชะอี และเมืองพรรณานิคม นอกจากนั้นก็กระจัดกระจายไปตามจังหวัดต่างๆ คือ อุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด และอุดรธานี

ผู้ไทยเป็นชนชาติหนึ่งที่ตั้งหลักฐานบ้านเรือนปะปนอาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มคนชนชาติต่างๆ ในอดีต คือ จีน ลาว พวน ไท ญ้อ ภูไท เป็นต้น มีนิสัยส่วนตัวรักความสงบอยู่กันอย่างสันติ มีความรักหวงแหนในเผ่าพันธุ์ มีขนบธรรมเนียม ประเพณีศิลปวัฒนธรรม การแต่งกาย ดนตรีความเชื่อ และภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองดังนั้นจึงมีการหลอมรวมขนบธรรมเนียม ประเพณีศิลปวัฒนธรรมซึ่งกันและกันรวมกลุ่มเรียกตนเองเป็นกลุ่มชนชาติอ้ายลาวในอดีตนั่นเอง ปัจจุบันนี้คนชนชาติผู้ไทยหรือผู้ไทยมีอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ในประเทศจีน ลาว พม่า เวียดนามและไทยเป็นจำนวนมาก ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีและเคารพวิญญาณบรรพบุรุษ การแต่งกาย ดนตรี และภาษาพูดไว้เช่นในอดีตอย่างเดียวกัน

กำเนิดคำว่าผู้ไทยหรือ ผู้ไท หรือ คนไต ทั้ง 3 คำนี้เป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน โดยนัยเป็นคำที่ใช้เรียกคนชนชาติเดียวกันในพงศาวดารเมืองแกลง (แกลง) กล่าวถึง การกำเนิดมนุษย์และถิ่นกำเนิดของชาวภูไทว่า เกิดจากเทพสามภรรยา 5 คู่ ซึ่งเป็นพี่น้องกัน เมื่อหมดอายุบนสวรรค์จึงอธิษฐานจิตเนรมิตน้ำเต้าขึ้นมา เทพทั้ง 5 คู่ ก็เข้าไปอยู่ในน้ำเต้า น้ำเต้าลอยจากสวรรค์มาตกบนภูเขาที่ทุ่งนาเตา ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองแกลงไปทางตะวันออกเป็นระยะทางเดิน 1 วัน น้ำเต้าได้แตกออก เทพได้กลายเป็นมนุษย์ 5 คู่ ออกมาจากน้ำเต้าทีละคู่ตามลำดับ คือ ข้า แจะ ผู้ไทยลาวพุงขาว ฮ่อ (จีน) และแกว(ญวน) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของมนุษย์ 5 เผ่าพันธุ์ในเวลาต่อมาคนเหล่านี้ได้แยกย้ายกันตั้งรกรากในพื้นที่ต่างๆสำหรับชาวผู้ไทยตั้งบ้านเรือนที่เมืองแกลง มีขุนลอคำเป็นหัวหน้า ประชากรของผู้ไทยได้เพิ่มจำนวนถึง 33,000 คน ในเวลาต่อมาและขยายตัวไปตั้งรกรากหลายเมือง ขุนบรมราชบุตรของขุนลอคำได้เป็นเจ้าเมืองแกลงใน พ.ศ. 1274 ขุนลอบุตรของขุนบรมราชาได้มาตั้งเมืองหลวงพระบางใน พ.ศ. 1238 จากพงศาวดารเมืองโล กล่าวว่ามีชาวผู้ไทยในดินแดนนี้ 3 พวก คือ

1. ผู้ไทยขาว อาศัยอยู่เมืองเจียน เมืองมุน เมืองบาง มีเมืองไลเป็นเมืองใหญ่ รวม 4 เมือง ดินแดนแถบนี้อยู่ใกล้ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน อาภาศหนาว ชาวผู้ไทยจึงมีผิวขาว อีกทั้งได้รับอารยธรรมจากจีน โดยเฉพาะการแต่งกายในพิธีศพ ซึ่งนิยมนุ่งขาวห่มขาว จึงเรียกชาวผู้ไทยกลุ่มนี้ว่า “ผู้ไทยขาว”

2. ผู้ไทยดำ อาศัยอยู่เมือง ควาย,เมืองคุง เมืองม่วย, เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด เมืองซาง มีเมืองแถง (แถน) เป็นเมืองใหญ่ รวมเป็น 8 เมือง ชาวผู้ไทยกลุ่มนี้มีผิวคล้ำกว่าผู้ไทยตอนบน และนิยม แต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองย้อมครามเข้ม และอาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำดำ ซึ่งเป็นแหล่งเกษตรกรรมจึงเรียกว่า “ผู้ไทยดำ”ชาวผู้ไทยทั้ง 2 กลุ่ม รวมกันแล้วเป็น 12 เมือง จึงเรียกว่า แคว้นสิบสองจุไทยหรือ สิบสองเจ้าไทเมืองไล เมืองของชาวผู้ไทยขาวตั้งอยู่ในดินแดนคาบเกี่ยว หรือตะเข็บของลาว จีน และญวน เพื่อความอยู่รอดเมืองนี้จึงจำเป็นต้องอ่อนน้อมแก่ทั้ง 3 ฝ่าย ต้องส่งส่วยแก่ทุกฝ่าย เดิมแคว้นสิบสองจุไทยขึ้นกับอาณาจักรน่านเจ้า ครั้นต่อมาไปขึ้นอยู่กับอาณาจักรโยนกเชียงแสน เมื่ออาณาจักรโยนกเชียงแสน ถูกพวกผู้ไทยมาทำลายลง สิบสองจุไทยได้ไปขึ้นกับแคว้นหิรัญเงินยวง (ต่อมาแคว้นนี้ เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรล้านนา)

ใน พ.ศ. 2250 อาณาจักรล้านช้างได้แตกเป็น 2อาณาจักร คือทางเหนือ เรียกว่า อาณาจักรล้านช้างร่มขาวหลวงพระบาง ทางใต้ เรียกว่าอาณาจักรล้านช้างร่มขาวเวียงจันทน์ สิบสองจุไทยอยู่ภายใต้การดูแลของอาณาจักรแรกต่อมาบังเกิดการอึดอัดตออยาก และความขัดแย้งระหว่างท้าวท้าวหัวหน้าของชาวผู้ไทยกับเจ้าเมืองน่านน้อยอ้อยหนู (น่านน้อยอ้อยหนู) ท้าวท้าวจึงพาชาวผู้ไทยเป็นจำนวนมาก (ประมาณหมื่นคน) อพยพจากเมืองน่านน้อยอ้อยหนูมาขอขึ้นกับเวียงจันทน์ โดยทางเวียงจันทน์ให้ไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองวัง (อยู่ทางตะวันออกของเมืองมุกดาหาร ห่างประมาณ 150 กิโลเมตร) ชาวภูไทกลุ่มนี้ ได้ส่งส่วยมิดได้และขวานให้เวียงจันทน์ปีละ 500 เล่ม แต่เนื่องจากเมืองวังอยู่ชายแดน อาณาจักรล้านช้างร่มขาวเวียงจันทน์ แต่ใกล้พรมแดนเวียดนาม พวกเขาจึงได้ส่งส่วยขึ้น 5 ปี (ปีหนึ่งหนัก 5 ชั่ง) ให้แก่เจ้าเมืองคำมั่วของเวียดนามด้วย

นักปราชญ์หลายท่านให้ความเห็นไว้ว่า คำว่า ผู้ไทยหรือ ภูไท หรือ คนไต เป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่าเตียน แถน ไท ซึ่งหมายถึงฟ้า หรือ ดวงดาว คนชนชาตินี้รักความอิสระ ชอบอาศัยอยู่ในที่ราบเชิงเขาหรือตามลุ่มน้ำลำห้วยเหมาะแก่การหาอยู่หากินตามธรรมชาติป่าเขาเหมาะแก่การทำไร่ไถนา ไม่ชอบอยู่บนภูเขาสูงเหมือนชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ทำเลสะดวกในการไปมาค้าขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันชาวผู้ไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่าชนกลุ่มน้อยอีกหลายกลุ่ม มีความเชื่อในการนับถือลัทธิผีฟ้าและเคารพวิญญาณบรรพบุรุษชนชาติภูไท หรือ ผู้ไทยได้ตั้งหลักฐานบ้านเรือนอยู่ในดินแดนอีสานลาว รวมกลุ่มอยู่กับชนชาติต่าง ๆ อยู่ในประเทศจีนหรือมณฑลเสฉวนทุกวันนี้ มีเมืองใหญ่ 3 เมือง คือ 1) เมืองลุง (นครลุง) อยู่ตอนต้นของแม่น้ำฮวงโหด้านเหนือ 2) เมืองปา (นครปา) อยู่ตอนใต้แม่น้ำฮวงโหเหนือเมืองเสฉวน ซึ่งเป็นเมืองใหญ่และมีความเจริญรุ่งเรืองมากในอดีต 3) เมืองเจียว (นครเจียว) อยู่ทางใต้ของเมืองลุงและเมืองปาพงศาวดารจีน บันทึกไว้ว่า เมื่อประมาณ (ก่อน ค.ศ. 843) พวกชนชาติตาดได้เข้ามารบชนชาติจีน แล้วล่องเลยเข้ามารบพวกชนชาติอีสานลาวที่เมืองลุงชนชาติอีสานลาวที่รักสันติ รักความสงบ จึงอพยพหนีลงมาอยู่ที่เมืองปา ต่อมาอีกประมาณ 70 ปี พวกจีนมีกำลังมากขึ้นจึงยกทัพมารบนครปา และนครเจียวชนชาติอีสานลาวจึงอพยพลงมาอยู่ทางใต้ของ

เมืองเสฉวน ตลอดลงมาถึงเมืองกุยจิ๋ว กวางตุ้งกวางไส และเมืองยูนนาน เป็นอันมาก (เวลานั้นพวกจีนเรียกพวกอ้ายลาวว่า ไต) และชนชาติอ้ายลาว ก็ยังคงรักษาเอกราชเมืองปาและเมืองเงี้ยวไว้ได้

ปี พ.ศ. 205 (ก่อน ค.ศ. 338) พวกอ้ายลาวที่นครปาถูกจีนรุกรานสู้ไม่ได้จึงได้ถอยลงมารวมกับพวกที่มา ก่อนที่นครเงี้ยว และในปี พ.ศ. 297 (ก่อน ค.ศ. 246) พระเจ้าแผ่นดินจินนามว่า จินซีฮ่องเต้ ผู้สร้างกำแพงเมืองจินยาว 1,000 ลี้ (1 ลี้เท่ากับ 500 เมตร) ได้ยกทัพมาตีนครเงี้ยวของอ้ายลาวหลายครั้งแต่ไม่สำเร็จและได้รับติดพันกันมาถึงปี พ.ศ. 328 (ก่อน ค.ศ. 215) นครเงี้ยวจึงได้เสียเมืองให้แก่จีน พวกอ้ายลาวจึงได้อพยพลงมาทางใต้และได้ร่วมกันตั้งเมืองหลวงขึ้นใหม่ชื่อ นครเพงาย มีขุนเม้า (ขุนเมือง) เป็นกษัตริย์พระเจ้าแผ่นดินจินนามว่าวู้ตี่ฮ่องเต้ ได้แต่งทูตไปศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ทูตจีนคนนั้นจะเดินทางผ่านนครเพงายเจ้าขุนเม้าไม่ยอมให้ผ่านไป พระเจ้าวู้ตี่ฮ่องเต้ไม่พอใจมากจึงยกกองทัพมาตีนครเพงายอยู่หลายปีสุดท้ายนครเพงายได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนในปี พ.ศ. 456 ต่อมาปี พ.ศ. 452 (ค.ศ. 9) ประเทศจีนเกิดการวุ่นวาย ขุนวังเมืองกษัตริย์ผู้สืบสกุลเมืองนครเพงายเห็นเป็นโอกาสดี จึงประกาศอิสรภาพไม่ยอมเป็นเมืองขึ้นของจีนและได้ครองเมืองเป็นเอกราชต่อมาถึงปี พ.ศ. 593 (ค.ศ. 50) จินจึงได้เข้ารุกรานและได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนอีกครั้ง ในระหว่างนี้พวกอ้ายลาวได้แบ่งออกเป็น 2 พวก คือ 1) พวกที่อยู่นครเพงาย เรียกตนเองว่าพวกอ้ายลาว 2) พวกที่อพยพหนีลงมาทางใต้เรื่อยๆ เรียกตนเองว่าพวกงายลาว พ.ศ. 600 เศษ (ค.ศ. 57) พระเจ้ามิ่งตี่ฮ่องเต้พระเจ้าแผ่นดินจีนมีความเลื่อมใสศรัทธาและได้นำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศจีนในสมัยนั้นพระเจ้าแผ่นดินของอ้ายลาว คือ ขุนหลวง ลี้เมา อยู่นครงายลาวก็ได้นับถือพระพุทธศาสนา ในปี พ.ศ. 612 แต่เป็นฝ่ายลัทธิมหายาน ถึงปี พ.ศ. 621 (ค.ศ. 78) ขุนโลลาดราชโอรสได้ครองเมืองแทน เวลานั้นพวกจีนถือว่านครงายลาวเป็นเมืองขึ้นของจีน จึงได้ส่งขุนนางมากำกับดูแลขุนโลลาดไม่ยอมพวกจีนจึงยกกองทัพมาตีนครงายลาวพวกอ้ายลาวจึงตกเป็นเมืองขึ้นของจีน และจีนได้บังคับให้พวกอ้ายลาวเสียส่วยชายหนุ่มคนหนึ่งให้เสียส่วย เสือสองตัวกับเกลือห่อหนึ่งตั้งแต่นั้นมาพวกอ้ายลาวจึงพากันอพยพลงมาทางใต้เรื่อยๆ และได้มาตั้งหลักฐานบ้านเรือนอยู่รอบๆ หนองแส หรือหนองกะแสดแสนยาน (ปัจจุบันจีนเรียกว่า ตาลีฟู) อยู่ในเขตแขวงมณฑลยูนนานของจีนทุกวันนี้ พอถึงช่วงนั้นพวกจีนได้เกิดแตกแยกกันออกเป็นสามพวก (สามก๊ก) คือโจโฉพวกหนึ่ง เล่าปี่พวกหนึ่งซุนกวนพวกหนึ่ง อาศัยที่พวกจีนแตกแยกต่อสู้กันเองอยู่นั้นพวกอ้ายลาวจึงได้โอกาสตั้งตัว และสร้างเมืองใหญ่ขึ้นได้รวม 6 เมืองคือ 1) เมืองสุย (เมืองม่งซู่) 2) เมืองเอี้ยเซ่ (เมืองเอี้ยเซ่) 3) เมืองลั่นกุง (เมืองลั่นกุง) 4) เมืองท่งซ้าง (เมืองท่งเซียง) 5) เมืองเซียงลั่น (เมืองซีล้ง) 6) เมืองหนองแส (เมืองมั่งเส) เมืองหนองแสเป็นเมืองใหญ่และเป็นเมืองหลวงของประเทศ จึงเรียกนามของประเทศในเวลานั้นว่าอาณาจักรหนองแสหรือน่านเจ้า พวกอ้ายลาวได้ตั้งตัวเป็นเอกราชปกครองบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองต่อมากว่าอีก 100 ปี ถึง พ.ศ. 768 (ค.ศ. 225) ขงเบ้งแม่ทัพคนสำคัญของเล่าปี่ได้ยกกองทัพมาตีอาณาจักรหนองแส หรือน่านเจ้าอยู่หลายปีสุดท้ายพวกอ้ายลาวต้องยอมเป็นเมืองขึ้นของจีนอีกครั้งพวกอ้ายลาวถูกพวกจีนเบียดเบียนกดขี่ข่มเหงอยู่เสมอพวกอ้ายลาวบางส่วนจึงอพยพลงมาทางใต้เรื่อยๆ ถึงพ.ศ. 938 (ค.ศ. 395) พวกอ้ายลาวทั้ง 6 เมืองเดิมได้ตั้งตัวเป็นอิสระอีกครั้งและปกครองกันเอง

ต่อมาถึง พ.ศ. 1192 (ค.ศ. 639) กษัตริย์เมืองหนองแสงองค์หนึ่ง พระนามว่า สีหะนะวะ หรือสีนุโล (จีนเรียก ชิวโน้วหล้อ) ได้รวบรวมเมืองทั้ง 6 เป็นอาณาจักรหนองแสง หรือน่านเจ้าอีกครั้งตั้งแต่นั้นมาอาณาจักรหนองแสงหรือน่านเจ้าจึงกลับมีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งใหญ่และขยายอาณาเขตกว้างขวางขึ้นพระเจ้าแผ่นดินนครหนองแสง จึงได้ส่งราชทูตไปเจริญ สัมพันธไมตรีกับพระเจ้าแผ่นดินจีน นามว่า เกาจงฮ่องเต้ ก็ทรงต้อนรับเป็นอย่างดี ต่อมาถึง พ.ศ. 1128 (ค.ศ. 685) พระเจ้าโลเช็ง ราชโอรสเมืองหนองแสงได้ขึ้นเสวยราชย์ พระองค์ก็ได้เจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศจีนเรื่อยมา คือ ในปี พ.ศ. 1233 (ค.ศ. 690) พระองค์ได้เสด็จไปประเทศจีนในงานราชาภิเษก พระนางบูเช็กเทียน หลังพระเจ้าโลเช็งสิ้นพระชนม์ได้มีกษัตริย์ปกครองต่อมาอีกสามพระองค์ จนมาถึงสมัยพระเจ้าฟิโลโก้ หรือขุนบรมราชาธิราช (ชาวเมืองเรียกว่าพระยาแถน) เป็นกษัตริย์อาณาจักรหนองแสงหรือน่านเจ้าผู้กล้าหาญ ทรงชำนาญในการสงครามอย่างเยี่ยมยอดยิ่ง ได้ทรงแผ่ขยายอาณาจักรหนองแสงหรือน่านเจ้าให้กว้างขวางมากที่สุดพงศาวดารล้านช้างและพงศาวดารเมืองหลวงพระบาง บันทึกไว้ว่า "... ครั้งเมื่อสมัยบุราณ นานมาแล้วโน้นแผ่นดินที่เฮาอยู่อาศัยนี้ คงเป็นดินเป็นหญ้า มีฟ้าเป็นแถนผีแลคนเที่ยวไปมาหากันบ่ขาด ... คนเฮาส่งบ้านอยู่เมืองลุ่ม กินปลา เอ็ดนากินข้าว ... คนเมืองลุ่มนี้ กินข้าวให้บอกให้หมาย กินแลงกินงายก็ให้บอกแก่แถนได้กินขึ้นให้ส่งขา ได้กินปลาให้ส่งฮอยแก่แถน ..." เดิมนั้นคนเรายังไม่มีความคิดความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าและวิญญาณ หรือภูตผีสิ่งลี้ลับ ทลอดจนเรื่องราวอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจเหมือนปัจจุบันนี้ต่อมาคนเราได้แบ่งกันออกเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มที่มีกำลังมีอำนาจมากกว่าเป็นหัวหน้าหรือ ผู้นำ และกลุ่มที่มีกำลังน้อยกว่าเป็นชาวบ้านธรรมดา คอยปฏิบัติตามคำสั่งของคนกลุ่มแรก มีเรื่องเล่าขานกันว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์อุกภัย หรืออัคคีภัย หรือวาทภัยจากธรรมชาติเกิดขึ้นชาวบ้านธรรมดาที่ไม่มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ก็จะเล่ยนึกว่า พระยาแถน โกรธบันดาลโทษอยู่ครั้งหนึ่งเกิดอุกภัยขึ้นชาวบ้านได้หนีตายขึ้นไปอยู่ในที่สูงหรือเมืองบนพระยาแถนก็รับไว้ แต่พออยู่ไปนานๆ ก็ไม่สามารถจะอยู่ได้ พระยาแถนจึงได้พาหลงไปส่งให้อยู่ที่หนึ่งพร้อมกันนั้นก็ให้ควายเขาถูไปเพื่อให้อาไรไถนากินกันต่อไปบริเวณที่ไปอยู่นั้นเรียกว่า "น่าน้อย อ้อยหนู" ต่อๆ มาเมื่อมีผู้มิบุญเป็นศรีแก่บ้านแก่เมืองเกิดขึ้นคือขุนบรมราชาธิราช ได้สร้างเมืองแถนขึ้นที่ทุ่งน่าน้อย อ้อยหนูจึงได้ชักชวนแนะนำชาวบ้านให้รู้จักวิธีการทำไรไถนา ปลูกผักปลูกหญ้าปลูกผลหมากรากไม้ หั้วมันทั้งมวล อันควรกินควรเก็บจึงเกิดมีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ผู้คนและบ้านเมืองค่อยพัฒนา มีความสุขความสวัสดีสบาย มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง เกิดมีคตินิยมธรรมเนียม ประเพณี ดนตรี ศิลปะ ศาสนา ความเชื่อถือในเรื่องวิญญาณผีปู่ ผีย่า ผีปู่ทวด ตาทวดและมีการกราบไหว้บูชา ตราบเท่า ทุกวันนี้

ความหมายของผู้ไทย

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 165) ได้ให้ความหมายของผู้ไทย คือ ผู้ไทย น. ชนชาติไทยสาขาหนึ่งแถวสิบสองจุไทย “ภาษาไทย” หรือคน “ผู้ไทย” หมายถึงชาติพันธุ์ Phu-Thai หรือคนผู้ไทยที่อยู่ในประเทศไทยแต่ถ้าใช้ “ผู้ไทย” หมายถึงชาติพันธุ์ Phu-Thai ที่อยู่นอกประเทศ เช่นทางตอนใต้ของจีนที่เขาวพยพมาส่วนคำว่า “ภูไทย” นั้นเป็นภาษาพูดปกติคนคิดว่า ชาวผู้ไทยเป็นชนที่เคยอยู่ตามภูเขาหรือชอบอยู่ตามภูเขา

ถิ่นฐานดั้งเดิมของชนชาติผู้ไทยชาวผู้ไทยถือว่าเป็นชนเผ่าไทยอีกสาแหรกหนึ่งซึ่งจัดว่าเป็นผู้ที่พูดภาษาตระกูลไทกะได (Thai Kadai) ชนชาติเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในเขตป่าฝนเมืองร้อนโดยเฉพาะในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงลุ่มแม่น้ำสาละวินลุ่มแม่น้ำดำลุ่มแม่น้ำแดง (ธันวา ใจเที่ยง. 2546 : 12) ที่อยู่ในบริเวณรัฐชาติไทยพม่าลาวเวียดนามและจีนเป็นต้นรวมทั้งบริเวณทางเหนือของอินเดียชาวผู้ไทยมีอยู่ 2 กลุ่มคือชาวผู้ไทยขาวและชาวผู้ไทยดำในเอกสารเกี่ยวกับประวัติผู้ไทยเรณูนครได้กล่าวว่าถิ่นฐานดั้งเดิมของชนชาติผู้ไทยอยู่แคว้นสิบสองจุไทย (พระมหาปัญญา เขมปัญญา. 2542 : 73) อยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบันในพงศาวดารเมืองไล (ภททียา ยิมเรวัต. 2544 : 7) กล่าวว่าเมืองที่ผู้ไทยดำอยู่คือเมืองแถนเมืองควายเมืองตุงเมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัดและเมืองซางรวมเป็น 8 เมืองส่วนเมืองผู้ไทยขาวมี 4 เมืองเมืองไลเมืองเจียนเมืองมุนเมืองบาง (พระมหาปัญญา เขมปัญญา. 2542 : 73) รวมเป็น 12 เมือง คำว่าจุนกัวิชาการบางท่านเห็นว่า เป็นคำภาษาเวียดนามที่น่าจะมาจากคำว่า “เจิว” หมายถึงเขตแดน เพราะฉะนั้นจุนกัจึงน่าจะหมายถึงดินแดนอันเป็นที่อยู่ของชนเผ่าไท

โดยที่ชาวผู้ไทยนี้พระยาสุรศักดิ์มนตรีเห็นว่าชาวผู้ไทยคือพวกเดียวกันกับพวกลาวโซ่งในจังหวัดเพชรบุรีของไทยดังจะเห็นได้จากบันทึกกล่าวถึงแคว้นสิบสองจุไทยใน พ.ศ. 2430 ของท่านตอนหนึ่ง “เมืองสิบสองจุไทยนั้นเป็นเมืองของพวกผู้ไทยหรือลาวโซ่งดังพวกลาวเมืองเพชรบุรี” เช่นเดียวกับ (ภททียา ยิมเรวัต. 2544 : 14) เห็นว่าลาวโซ่งที่เพชรบุรีเป็นกลุ่มเดียวกันกับไทยดำในลาวและไทยดำในเมืองแถนหรือแถนในเวียดนามในงานของสมเด็จพระมหาวิรวัธ (ติสโสวัน) (2519 : 15) ได้กล่าวว่าชาวผู้ไทยในภาคอีสานแต่เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองแถนหรือแถน (เดียนเบียนฟู) ในแคว้นสิบสองจุไทยสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบันก่อนที่อพยพย้ายเมืองมาอยู่ที่เมืองวังในอาณาเขตของเวียงจันทน์และบางส่วนอพยพเข้าไทยในที่สุดประวัติศาสตร์การตั้งชุมชนชาวผู้ไทยในภาคอีสานจากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่าในผืนแผ่นดินอีสานเคยเป็นบริเวณที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ที่รุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทยและเคยเป็นแหล่งชุมชนเก่าอันเป็นแหล่งที่อยู่ของชนโบราณดังจะเห็นได้จากหลักฐานที่อารยธรรมแบบบ้านเชียงกระจายทั่วอีสานเหนือบริเวณลุ่มน้ำสงครามหรืออารยธรรมที่ทุ่งกุลาร้องไห้ที่พื้งค้นพบแต่การก่อตั้งชุมชนในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือยุคปัจจุบันและถือว่าเป็นต้นกำเนิดและเป็นบรรพชนของคนอีสานสาแหรกต่างๆ รวมทั้งสาแหรกผู้ไทยที่เรากำลังกล่าวถึงที่ชัดเจนมากที่สุดน่าจะเริ่มปรากฏจริงตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ที่ปรากฏมีการอพยพเข้ามาของประชาชนชาวลาวกลุ่มพระราชครูโพนเสม็กหรือญาคูขี้หอมนำประชาชนจากเวียงจันทน์มาบูรณะพระธาตุพนมและส่วนหนึ่งก็สร้างชุมชนใหม่บริเวณพระธาตุนำประชาชนจากเวียงจันทน์มาบูรณะพระธาตุพนมและส่วนหนึ่งก็สร้างชุมชนใหม่บริเวณพระธาตุพนมแก้วบ้านธาตุพนมบ้านพระกลางบ้านหลักศิลาบ้านหนองหอยเป็นต้นรวมทั้งกลุ่มของพระวอพระตาที่สร้างหมู่บ้านแถบหนองบัวลำภูและอุบลราชธานี (ธันวา ใจเที่ยง. 2546 : 24)

นอกจากนี้การอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของกลุ่มพระวอพระตาในเขตหนองบัวลำภูราวปี พ.ศ. 2308 อันเกิดจากข้อพิพาทในกรุงเวียงจันทน์และต่อมาในระยะเวลาที่ไล่เลี่ยกันของกลุ่มพระวอพระตาที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนทางอีสานตอนบนในเขตหลังภูพานไปทางทิศตะวันตกกลุ่มเจ้าโสมพะมิตรและกลุ่มเจ้าผ้าขาวก็ได้อพยพเข้ามาตั้งชุมชนและต่อมาชุมชนบางส่วนได้ถูกพัฒนาขยายกลายเป็นเมืองกาฬสินธุ์กระทั่งหลังสงครามระหว่างราชอาณาจักรกรุงเทพมหานคร กับราชอาณาจักรเวียงจันทน์

ในช่วงปี พ.ศ. 2369 หลังการพ่ายแพ้ของเจ้าอนุวงศ์แห่งล้านช้างทำให้เวียงจันทน์ถูกกองกำลังของทางกรุงเทพมหานครบุกไปทำลายอย่างย่อยยับประชากรที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงอพยพมาอยู่ทางฝั่งแม่น้ำโขงทางทิศตะวันตกเป็นจำนวนมากเพื่อทำลายฐานกำลังอันเป็นการแย่งชิงทรัพยากรมนุษย์ การเคลื่อนตัวของประชาชนจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงหรือของลาวในช่วงหลังการปราบปรามเจ้าอนุวงศ์ปี พ.ศ. 2369 จึงเป็นการอพยพครั้งใหญ่มีเป็นจำนวนมากซึ่งนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์การเมืองอีสานเห็นว่าประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของกลุ่มชนสองฟากโขงดังกล่าวน่าจะเป็นประวัติศาสตร์คลาสสิก (Classical History) ในเรื่องการตั้งถิ่นฐานชุมชนหมู่บ้านไทยสายอีสาน (ธันวา ใจเที่ยง. 2546 : 25) และชาวผู้ไทยที่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงที่ปัจจุบันอาศัยอยู่แถบอำเภอเรณูนครอำเภอนาแกจังหวัดนครพนมอำเภวาริชภูมิอำเภอพรรณานิคมจังหวัดสกลนครอำเภอนองสูงอำเภอดำชะอีจังหวัดมุกดาหารอำเภอเขาวงอำเภอภูผารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ประวัติศาสตร์การอพยพเคลื่อนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขงในครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างชาวเวียงจันทน์กับชาวผู้ไทยในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 (พระเจ้าองค์หล่อ) แห่งเวียงจันทน์หัวหน้าชาวผู้ไทยชื่อพระศรีวรราชมีความดีความชอบเพราะช่วยในการปราบกบฏจนสงบถูกปูนบำเหน็จโดยพระราชทานพระราชธิดาชื่อเจ้านางซ่อฟ้าให้เป็นภรรยาต่อมาแต่งตั้งให้บุตรที่เกิดจากพระศรีวรราชกับเจ้านางซ่อฟ้ารวม 4 คน ไปครองเมืองสบแอดเมืองเชียงค้อเมืองวังและเมืองตะโปน (เซโปน) พร้อมกับอพยพชาวผู้ไทยลงไปทางใต้ของราชอาณาจักรเวียงจันทน์เป็นเมืองวังเมืองเซโปน ต่อมาชาวผู้ไทยได้แยกย้ายออกไปตั้งเป็นเมืองพินเมืองนองเมืองพ้องเมืองพลานซึ่งปัจจุบันอยู่ในแขวงสะหวันนะเขตของลาว (สุจิตต์ จันทรสาขา. 2543 : 91) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าก่อนหน้าที่ชาวผู้ไทยจะอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเคยตั้งถิ่นฐานมั่นคงทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงอยู่ใต้พระบารมีของพระเจ้ามหาชีวิตของล้านช้างและได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยมอบพระราชธิดาและให้ลูกหลานชาวผู้ไทยเป็นเจ้าของปกครองและมีอิสระในการสร้างชุมชนต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระเจ้าอนุวงศ์หรือพระเจ้าอนุรุทราชแห่งนครเวียงจันทน์ทรงก่อการสงครามเพื่อทำการประกาศเอกราชให้กับล้านช้างในปี พ.ศ. 2369 เมื่อไม่ประสบความสำเร็จถูกกองทัพไทยปราบทำให้เกิดความโกลาหลวุ่นวายเป็นที่สุดยุคหนึ่งของล้านช้างนอกจากที่เวียงจันทน์จะถูกเผาจนย่อยยับแล้วทางกรุงเทพมหานคร ยังมีนโยบายที่จะกวาดต้อนพวกผู้ไทยเข้ากะโซ่กะเลิงเป็นต้นจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง (ภาคอีสาน) ซึ่งถือว่าการแย่งชิงทรัพยากรมนุษย์และตัดกำลังรบของเวียงจันทน์และญวนทำให้ชาวผู้ไทยที่อยู่กันอย่างสงบสุขที่เมืองวังเมืองเซโปนเมืองพินเมืองนองเมืองคำอ้อคำเขียวเป็นต้นในดินแดนล้านช้างอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในฝั่งไทย

ทั้งในเขตกาฬสินธุ์อุบลราชธานีอุดรธานีโดยเฉพาะสกลนครและนครพนม การเคลื่อนตัวของกลุ่มชนต่างๆในดินแดนต่างๆรวมทั้งชาวผู้ไทยจากแคว้นสิบสองจุไทเข้ามาในราชอาณาจักรล้านช้างและในภาคตะวันออกเฉียงเหนือราชอาณาจักรสยามมิได้หมายความว่ามาตัวเปล่าโดยเฉพาะกลุ่มคนที่ใช้ภาษาในตระกูลไท-กะได (Tai-Kadai) เข้ามาด้วยศิลปวัฒนธรรมภาษาขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งหมายความว่ามาด้วยจิตวิญญาณมาด้วย “วัฒนธรรมพุทธ-ผีและการเห็ดนา” อันเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่าไทที่มีความเข้มแข็งเพราะสืบสานกันมาอย่างยาวนานและยังสืบทอดให้ปรากฏเป็นหลักฐานทางชีวิตและวัฒนธรรม (Life and Culture) ในชุมชนชาวผู้ไทย

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวผู้ไทย

ถวิล ทองสว่างรัตน์ (2527 : 85) ได้รวบรวมขนบธรรมเนียมประเพณีชาวผู้ไทย
ดังนี้

1. การแต่งกายการแต่งกายของชาวผู้ไทยในเวลาปกติผู้ชายนุ่งผ้าด้วยตาเมลดัด
งาตำหรือนุ่งผ้าขาวม้าสีขาวสวมเสื้อด้วยสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ผู้หญิงนุ่งซิ่นใช้ผ้าสีดำ (ผ้าพื้นเมือง)
ถ้าไม่สวมเสื้อแทนที่จะห่มผ้าก็จะเอาแขนเสื้อผูกสะพานแล้งเฉียงบ่าใช้แทนผ้าห่มเครื่องประดับ
ของชายในเวลาปกติไม่มีผู้หญิงมีกำไลเงินใส่ข้อมือกับกระจอนหู (ต่างหู) ทำด้วยเงินหรือทองเหลืองใส่
ประจำตัวอยู่เสมอสำหรับคนที่มีความดีทั้งหญิงและชายจะมีผ้าดอกพื้นเล็ก ๆ ผูกคล้องศีรษะรัดผมไว้
ไม่ให้รกรุงรังการเกล้าผมโดยมากใช้ทั้งหญิงและชายในเวลานักขัตฤกษ์ถ้าเป็นปกติใช้แต่ผู้หญิงถ้าเป็นเวลา
นักขัตฤกษ์ผู้ชายนุ่งผ้าฝ้ายสวมเสื้อชั้นในห่มผ้าซิด (ผ้าพื้นเมือง) ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นห่มผ้าฝ้ายสวมเสื้อผ้าดำ
แขนยาวรูปเสื้อกระบอกติดลูกกระดุมด้วยแถวหนึ่งประมาณ 30-40 เม็ดมาปัจจุบัน ฝ้ายนิยมใช้สตาลค์
หรือสตาลค์สีร้อยชอนกับกระดุมทุกเม็ดเครื่องประดับกายมีลูกปัดแก้วร้อยเป็นสายใช้คล้องคอใส่ข้อมือ
และพนักผมใช้ทั้งหญิงและชายบางครั้งพวกผู้หญิงยังเอาเงินเหรียญสลึงสองสลึงเหรียญเฟื้องและเงิน
ต่างประเทศมาเจาะรูร้อยเป็นแถวคล้องคอคล้ายเสมาอีกด้วยถ้าเป็นการทำบุญต่างหมู่บ้านผู้หญิงจะมี
กระหย่งใส่เครื่องนุ่งห่มและเครื่องแต่งตัวไปด้วยทุกคนแต่เวลารับศีลจะถอดเครื่องประดับออกกองไว้
หมดเมื่อรับศีลเสร็จแล้วจะแต่งใหม่ตามเดิม

2. ภาษาภาษาดั้งเดิมของชาวผู้ไทยมีภาษาพูดเป็นของตัวเองแต่ไม่มีภาษาเขียน
โดยลักษณะคำพูดเป็นคำไทยโดด ที่คล้ายคล้ายภาษาไทยในภาคกลางแต่มีสำเนียงและบางคำที่แตกต่าง
กันอยู่บ้างแต่ถือว่ามีความคล้ายกัน และสามารถสื่อสารกันได้ระหว่างชาวผู้ไทยกับชาวลาวหรือกลุ่ม
คนไทยกลุ่มอื่นๆ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยหรือคนไทยนอกประเทศไทยได้ลักษณะการพูดอักษรผิดกับ
ภาษาไทยและภาษาอีสานกลุ่มอื่นในปัจจุบันไปบ้าง มีข้อสังเกตโดยย่อดังนี้ อักษร ข ห และ ฮ บางคำ
ใช้สลับแทนที่กันบ้าง เช่น คน ออกเสียงเป็น ฮน ขาออกเสียงเป็น หา ผ้าห่ม ออกเสียงเป็น ผ้าฮม
ขาด ออกเสียงเป็น ฮาด ขึ้นเรือน ออกเสียงเป็น ฮั้นเฮิน ให้ ออกเสียงเป็น เฮ้อ, เห้อ สระโอ
ไม่มลาย่อออกเสียงไปตามปกติ แต่สระโอไม่ม้วนออกเสียงเป็น เออ เช่น ผู้ใหญ่ ออกเสียงเป็น ผู้เหยอ
เอาใส่ ออกเสียงเป็น เอาเซอ คำที่ใช้ อ สะกดออกเสียงสั้น เช่น ลูกใคร ออกเสียงเป็น ลุเพอ
ข้าวปลูก ออกเสียงเป็น เค้าปู ตากแห ออกเสียงเป็น ตะแห สระเอีย ออกเสียงเป็น เอ เช่น เมีย
ใคร ออกเสียงเป็น เมเพอ โรงเรียน ออกเสียงเป็น โลงเลน สระเอือ ออกเสียงเป็น เออ เช่น เฮือ
ออกเสียงเป็น เฮอ เสือ ออกเสียงเป็น เสอ เกลือ ออกเสียงเป็น เกอ สระอัว ออกเสียงเป็นโอ
เช่น ผัวเมีย ออกเสียงเป็น โผเม วัวหลายตัว ออกเสียงเป็น โงหลายโต เป็นต้น ตัวอย่างการใช้
ภาษาผู้ไทย เจ้าสิไปสิเลอ หมายถึง คุณจะไปไหน เจ้ามาแต่สิเลอ หมายถึง คุณมาแต่ไหน

3. ลัทธิทางศาสนาศาสนาของชาวผู้ไทยครั้งก่อนนั้นผู้ไทยยังไม่มี การนับถือ
ศาสนานับถือ แต่ผีด้าม คือ ผีแต่บิดามารดาหรือปู่ตายายที่ตายล่วงไปแล้ว เวลานั้นพระยาจารย์ไม่มี
ภรรยาเจ้าอนุรุธกุมารเจ้าเมืองเวียงจันทน์ จึงประทานสาวสนมมาให้เป็นภรรยาพระยาจารย์นางลาว
และให้พระครูอีกรูปหนึ่ง (พระสงฆ์) ไปตั้งวัดอยู่ที่เมืองวังเพื่อช่วยแนะนำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา
นางลาวเป็นหัวหน้าช่วยแนะนำในการทำบุญให้ทาน พวกผู้ไทยจึงมีการเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา
รู้จักการทำบุญให้ทานพวกผู้ใหญ่จึงมีการเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา รู้จักการทำบุญกุศลตั้งแต่นั้นสืบมา

มีการทำบุญคือ 1) ทำบุญบั้งไฟ 2) ทำบุญพระเวส (มหาชาติ) 3) ทำบุญวันออกพรรษา 4) ทำบุญข้าวจี 5) ทำบุญข้าวประดับดิน 6) ทำบุญข้าวสาก 7) ทำบุญกฐินและ 8) ทำบุญวันสงกรานต์

4. การถือผีการถือผีของชาวไทยมีเหตุผลว่าเมื่อพระยากำได้นางลาวมีบุตรชายด้วยกัน 3 คนคนที่ 1 ชื่อท้าวคำคนที่ 2 ชื่อท้าวคำคนที่ 3 ชื่อท้าวแก้วในครั้งนั้นมีผีอยู่ที่ถ้าได้แสดงให้เห็นเป็นตัวคนธรรมดาถ้าพวกผู้ไทยมีกิจการจะทำงานสิ่งใดไปขอแรงพวกผีมาช่วยทำงานก็ได้เช่นเดียวกับคนธรรมดาแต่อาหารที่จะเลี้ยงพวกผีนั้น จะเลี้ยงได้แค่เครื่องของหวานของคาวผิไม่กินพูดจากันได้เหมือนกับคนธรรมดา แต่จะทำการต้องแยกกันเป็นฝ่ายหนึ่งต่างหากไม่รวมกันโดยกล่าวว่าพวกผีนั้นหมิ่นสาบกลั่นคนการถือผีโดยเข้าใจว่าผีบิดามารดาหรือปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้วเป็นผู้ปกครองคอยดูแลการกระทำผิดของบรรดาลูกหลานญาติพี่น้องอยู่เสมอ ดังเช่นมีชายไปจับแขนหรือกอดจูบลูกสาวบนเรือนอย่างหนึ่งหรือคนในครัวเรือนนั้น ไปเรียนวิชาอาคมโดยไม่บอกกล่าวกับผีอย่างหนึ่งหรือลูกสะใภ้หลานสะใภ้เดินบนเรือนกระที่บสนแรง หรือ เคาะไม้เสาเรือนฝาเรือนและไม้อย่างอื่นซึ่งเป็นเครื่องประกอบเรือนนั้นอย่างหนึ่ง เหตุที่กระทำดังกล่าวนี้ถือว่าผีปู่ย่าตายายผินั้นจะต้องมากระทำให้คนใดคนหนึ่งมีอาการเจ็บป่วยขึ้นเมื่อมีคนเจ็บป่วยเกิดขึ้น แล้วต้องไปหาหมอเหยาหรือหมอล่าส่งมาเสี่ยงทายว่าผิอย่างนั้น ผิจะต้องกินไถกินหมูกินกระบือคนที่กระทำผิดต้องจัดหามา เช่น ผิตามความต้องการแต่ต่อมาทุกวันนี้การเซ่นหมู และกระบือนั้นใช้แต่สมมติว่าเป็นกระบือโดยมาก

5. การแต่งงานก่อนแต่งงานส่วนมากหนุ่มสาวจะต้องชอบพอและรู้จักกันมาก่อนเพราะประเพณีผู้ไทย พ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาวได้คุยกันอย่างเสรีหนุ่มสาวจะมีโอกาสพบในโอกาสต่างๆ เช่น ในงานประเพณีนอกจากนี้หนุ่มยังไปคุยกับหญิงสาวที่ตนพึงพอใจได้ที่บ้านของหญิงสาวตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเช้า เช่นเดียวกับประเพณีของชุมชนในภาคอีสานเกือบทั่วไปโดยฝ่ายหญิงจะนั่งปั้นตีดฝ้ายอ้วฝ้าย (หีบฝ้าย) หรือทำงานเล็กน้อยอยู่บนบ้านเรียกว่า “อยู่คำ” ถ้าหญิงสาวนั้นลงมาทำงานอยู่ใกล้บ้านเช่นตำข้าวหรือชุมนุมการก่อกองไฟ หรือจุดตะเกียงทำงานอยู่ลานบ้านเรียกว่าการ “ลงช่วง” ในเวลานี้หนุ่มๆ ก็จะพากันไปแ้วสาว (เกี้ยวสาว) บางทีก็มาเป็นกลุ่มและแยกย้ายไปตามบ้านสาวที่ตนหมายปอง โดยบางคนจะเป่าแคนด้วยเป็นสัญลักษณ์ให้สาวอยู่คอยหนุ่มทำนองว่าอ้ายมาแล้วพอถึงบ้านใดบ้านสาวผู้บ่าวจะหยุดเป่าแคนทันที แล้วจึงขึ้นไปบนบ้านใดบ้านในสมัยโบราณก่อนหนุ่มจะขึ้นบ้านไปคุยสาวได้พอไปถึงบ้านหญิงสาว ต้องเรียกให้สาวหย่อนบันไดลงมาให้การคุยกันในสมัยก่อนมักจะคุยด้วยผญาถ้าหากพ่อแม่ฝ่ายหญิงยังไม่เข้านอน ก็จะพากันสลับเข้าไปในบ้านเสียปล่อยให้หนุ่มสาวได้คุยกันอย่างเสรี โดยที่หนุ่มจะลวงเกินหญิงสาวไม่ได้ถ้าเกิดไปลวงเกินเข้าจะ “ผิดผี” ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องขัดเกลางานสังคมชาวผู้ไทย หรือชาวอีสานอย่างหนึ่งต้องเสียผีโดยอาจตกลงยินยอมแต่งงานด้วยหรือหาเครื่องเช่นมีหัวหมูเป็ดหรือไก่พร้อมด้วยอุ 1 ไทและเงิน 12 บาทไปเซ่นผีเรือนฝ่ายหญิงเป็นการถ่ายโทษเมื่อหนุ่มสาวตกลงชอบพอใจกันแล้วต่อไปฝ่ายชายต้องไปสู่ขอโดยจัดขันหมากพลูอุ 1 ไทและเงิน 3 บาทให้พ่อล่ำ (แม่แก่หรือคนที่คนในชุมชนเคารพนับถือที่ถือว่าเป็นตัวแบบที่ดีในการครองคู่) นำไปมอบให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง เมื่อรับของไว้แล้วหมากพลูก็จะแจกกันทันทีส่วนอุจะต้องแจกตีมาก่อนการตกลงค่าสินสอด และค่าใช้จ่ายในพิธีต่อจากนั้นพิธีการอีกหลายขั้นตอนจนถึงฤกษ์ที่ตกลงกันไว้ก็ทำพิธีแต่งงานโดยพ่อล่ำเป็นคนทำพิธีโดยกล่าวสั่งสอนและอวยพรบ่าวสาวเป็นภาษาพื้นเมืองยิดยาวจึงผูกแขนให้กับคู่บ่าวสาว จากนั้นก็นำของไหว้ซึ่งอาจเป็นหมอนที่นอนผ้าห่มหรือผ้าขาวม้าผูกติดกับใบดอกกรัก และเทียนขอขมาพ่อล่ำและญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายจนครบทุกคน

เสร็จพิธีหลังจากพิธีแต่งงานแล้วชาวผู้ไทยยังมีพิธีไหว้ผีและพิธีอื่นๆ อีกหลายขั้นตอนจนมีลูกครบ 4 คนจึงเป็นอันเสร็จพิธีแต่งงานของชาวผู้ไทย

6. การเลี้ยงผีตาแฮกประเพณีการเลี้ยงผี นับว่าเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งที่อาจเป็นเครื่องบ่งชี้เบื้องต้นได้ว่า กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มตระกูลเผ่าไทยหรือไม่สำหรับการเลี้ยงผีตาแฮกของชาวผู้ไทยนั้น เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีนาหรือแม่โพสพช่วยดูแลให้ต้นข้าวมีความอุดมสมบูรณ์ได้ผลผลิตเต็มที่ ประเพณีเลี้ยงผีตาแฮกนี้นั้นถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชนชนบทอีสานหรือกลุ่มคนตระกูลไทยทั่วไป ซึ่งเรียกรวมหรือจัดอยู่ในวัฒนธรรมที่เรียกว่า “วัฒนธรรมข้าว” ที่ยังมีความชัดเจนอยู่ในพื้นที่ชนบทภาคอีสานนอกจากนี้แล้วประเพณีการเลี้ยงผีตาแฮกก็ยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบชีวิตชาวอีสานที่เรียกว่า “ฮิต 12 คอง 14” พิธีกรรมการเลี้ยงผีตาแฮกจะเริ่มขึ้นเมื่อถึงฤดูฝนก่อนที่จะไถและคราด โดยจะปลูกศาลเล็กๆ ขึ้นตามคันนาเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำพิธีบูชาผีนาหรือผีเจ้าที่ทางที่เรียกว่า “ผีตาแฮก” ในพิธีบูชานั้นจัดทำง่ายๆ โดยมีอาหารที่ใช้เช่น ไหว้หมากยาสูบไข่ไก่ 1 ฟองและอุ 1 ไหว้เพื่อบอกกล่าวให้รับรู้ถึงเวลาทำนาแล้วให้ทำนาอย่างราบรื่นไม่มีอุปสรรคใดๆ ให้ได้ข้าวงามการเช่นไ้วจะกระทำในวันพุธในฤดูทำนาเมื่อเช่นไ้วบอกกล่าวเรียบร้อยแล้วลงมือทำนาพอเป็นเคล็ดโดยปลูกข้าวไว้

7. ต้นบริเวณตาแฮกจากนั้นก็ทำนาไปตามปกติเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็จะเก็บเกี่ยวข้าวจากที่ปลูกไว้ที่ศาลตาแฮกจำนวน 7 ต้นนั้นก่อนเมื่อทำนาเสร็จแล้วก็จะมีการทำ “พิธีสู่ขวัญข้าว” “สู่ขวัญควาย” เพื่อเป็นการขอบคุณที่มีส่วนช่วยให้การทำนาเสร็จลุล่วงไปด้วยดีผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านก็จะเดินไปอวยพรตามบ้านต่างๆ เป็นอันเสร็จพิธีการทำงาน

8. ฮิต 12 คอง 14 กับชาวผู้ไทยชุมชนหมู่บ้านอีสานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบอีสานตอนบนนครพนม สกลนคร มุกดาหาร อุดรธานี กาฬสินธุ์ไม่ว่าจะกล่าวถึงมิติใดๆ ทั้งทางเศรษฐกิจหรือสังคมสิ่งที่จะเลยมิได้คือฮิต 12 คอง 14 สิ่งนี้คือรากฐานของชุมชนหมู่บ้านอีสานเปรียบเสมือนต้นตอต้นกำเนิดของความเป็นชาวอีสานหรือ “วัฒนธรรมลาวสองฝั่งโขง” ที่เป็นตัวบ่มเพาะวิถีคิดและวิถีชีวิตของชาวอีสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคหลังการเข้ามาอิทธิพลของล้านช้างในแถบลุ่มน้ำโขงตอนล่างนับแต่สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชลงมา (พ.ศ. 2103) ที่ย้ายเมืองหลวงของล้านช้างสู่เวียงจันทน์โดยที่ “ฮิต 12 คอง 14” เป็นกระแสแห่งวัฒนธรรมหลักของกลุ่มชน 2 ฝั่งโขงไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าใดๆ รวม 100-200 ปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะชนชาติไท 2 ฝากโขงรวมทั้งชาวผู้ไทด้วยล้วนถูกหล่อหลอมมาจากวัฒนธรรมในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ธำรงกรอบทางวัฒนธรรมดังกล่าวฮิต 12 หมายถึงจารีตหรือประเพณี 12 เดือนประกอบด้วยฮิต 1 เดือนอ้าย (ธันวาคม) ทำบุญเข้ากรรมฮิต 2 เดือนยี่ (มกราคม) ทำบุญคูณลานฮิต 3 เดือนสาม (กุมภาพันธ์) ทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชาฮิต 4 เดือนสี่ (มีนาคม) ทำบุญเวสหรือบุญผะเหวด ฮิต 5 เดือนห้า (เมษายน) ทำบุญสงกรานต์ฮิต 6 เดือนหก (พฤษภาคม) ทำบุญวิสาขบูชาและบุญบั้งไฟฮิต 7 เดือนเจ็ด (มิถุนายน) ทำบุญข้าฮะฮิต 8 เดือนแปด (กรกฎาคม) ทำบุญเข้าพรรษาฮิต 9 เดือนเก้า (สิงหาคม) ทำบุญข้าวประดับดินฮิต 10 เดือนสิบ (กันยายน) ทำบุญข้าวสากฮิต 11 เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม) ทำบุญออกพรรษาฮิต 12 เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) ทำบุญกฐิน

ประเพณีฮีต 12 ดังกล่าวแม้ว่าบางอย่างอาจเริ่มสูญหายไปบ้างแล้วแต่ก็มีได้หมายความว่าคนในสังคมอีสานจะทอดทิ้งไปเสียหมด เพราะยังถูกรื้อฟื้นกันขึ้นมาใหม่และผสมผสานกับแนวคิดทุนนิยมในลักษณะส่งเสริมการท่องเที่ยวหรืออวดหน้าตาคนในสังคมนั้นๆ กระนั้นก็ยังเหลือรากประเพณีเก่าๆเอาไว้อยู่ หรือมีการแยกให้เห็นระหว่างประเพณีแบบดั้งเดิม และประเพณีแบบใหม่ เช่นในจังหวัดนครพนม ประเพณีไหลเรือไฟยังพยายามที่จะทำให้มีทั้งสองเรือไฟที่เป็นทั้งแบบโบราณและแบบประยุกต์ร่วมสมัยงานแห่ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดในสกลนคร งานบุญบังไฟที่มีประปรายในชุมชนสกลนครนครพนมกาฬสินธุ์ ซึ่งในบางชุมชนก็อาจพบว่าทำทั้ง 12 บุญบางชุมชนไม่ครบแต่อย่างน้อยบุญหลักๆ เช่นบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา บุญคูณลาน บุญวิสาขบูชา บุญข้าวประดับดิน บุญมาฆบูชา บุญอาสาฬหบูชา บุญสงกรานต์ บุญกฐินมิได้ขาด ส่วนกอง 14 นั้นหมายถึงครรลองหรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมโดยเฉพาะต่อส่วนรวมโดยที่กอง 14 จะครอบคลุมวิถีการดำเนินของสังคมและของคนในสังคมทุกชนชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์จนถึงประชาชนทั่วไปให้ประพฤติปฏิบัติสอดคล้องเหมาะสมกับสถานะของตัวว่ามีสถานะใดต้องปฏิบัติตามนั้นทั้งสถานะทางบ้านเมืองหรือในครอบครัวกอง 14 ประกอบด้วย ฮีตเจ้าครองขุน ฮีตท้าวกองเมือ ฮีตไพร่กองนาย ฮีตบ้านกองเมืองฮีตปู่กองย่า ฮีตพ่อกองแม่ ฮีตไ้กองเขย ฮีตป้ากองลุง ฮีตลูกกองหลาน ฮีตเฒ่ากองแก่ ฮีตปีกองเดือน ฮีตไ้กองนา ฮีตวัดกองสงฆ์ ฮีตบ้านกองเมือง

ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

ชาวอีสานนิยมนำผ้าฝ้ายมาทำเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ในครัวเรือน เช่น ทำหมอนหนุน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสไบเฉียง ผ้าคลุมศีรษะ หรือผ้าโพกศีรษะและทำเป็นเสื้อไม่นิยมนำไปประยุกต์เป็นผ้านุ่งชาวอีสาน เชื่อว่าผ้าฝ้ายเป็นของสูงเพราะเป็นผ้าทอที่มีกระบวนการผลิตที่บรรจงประณีตมีคุณค่าจึงไม่สมควรที่จะนำมาใช้ในส่วนที่ต่ำกว่าเอว ของผู้ใช้การปฏิบัติเช่นนี้เป็นวัฒนธรรมของชาวอีสานที่ได้สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน

ผ้าพื้นหมายถึงผ้าที่ใช้ฝ้ายสีเดียวกันทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่งทอเป็นผืนไม่มีลวดลายเรียกว่าผ้าพื้น เช่น ผ้าพื้นสีขาว สีเหลือง สีแดง สีไหม (สีธรรมชาติของฝ้าย) หรือบางครั้งอาจใช้ฝ้ายสองเส้นสองสีมารอควบเส้นฝ้ายพร้อมกัน โดยมีหลักการว่าสีของเส้นฝ้ายที่นำมาควบนั้นเส้นหนึ่งจะต้องเป็นสีของเส้นฝ้ายยืนอีกเส้นหนึ่ง ต้องเป็นสีที่เหลืองกลมกลืนกัน เช่นในอดีตนิยมใช้สีฝ้ายขาวกับดำ เหลืองกับแดง ขาวกับชมพู แดงกับดำ เส้นยืนสีดำหรือสีเขียวทอเป็นผืนผ้าแล้วผ้าจะเหลือสวงามบางครั้งเรียกผ้าชนิดนี้ว่าผ้าหางกระรอก ผ้าพื้นที่ชาวอีสานนิยมทอที่สุดคือผ้าพื้นสีขาวทอทุกครัวเรือน เพราะถือว่ามีความจำเป็นและประโยชน์ใช้สอยก็มาก เช่น ใช้เป็นผ้าสบงจีวรการที่ลูกชายบวชพระโดยการนำมาย้อมสีเหลืองทำผ้าสบงจีวรห่อบาตร (นาค) ปูรองพานบายศรีตัดเสื่อผ้าทำงาน (ทำนาทำไร่) โดยการนำไปย้อมสีดำหรือสีครามตลอดจนเป็นผ้าที่ต้องใช้ในพิธีกรรมต่างๆของชาวอีสาน

เครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้ชายในอดีตผู้ชายชาวอีสานนิยมนุ่งผ้าโสร่งผ้าขาวม้า และผ้าฝ้ายสีพื้นดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ

1. ผ้าโสร่งในสมัยก่อนใช้นุ่งแทนกางเกงผ้าโสร่งมีขั้นตอนการผลิตคือการนำเอาเส้นฝ้ายน้อยที่เป็นฝ้ายชั้นยอดของฝ้ายที่มีความงามเส้นเล็กละเอียดมันวาวราคาสูงคุณภาพดีนำเส้นฝ้ายน้อยมาทอควบประมาณ 2 เส้นหรือ 2-4 เส้นเพื่อให้เนื้อผ้าหนาแน่นทนต่อการใช้งานลักษณะ

ลวดลายเป็นตาหมากรุกสลับลายเส้นเล็ก 1 คู่และต่อด้วยตาหมากรุกใหญ่สลับกันสีที่ใช้ย้อมก่อนนำมาทอใช้สีธรรมชาติย้อมเรียบง่ายไม่นิยมสีฉูดฉาดขนาดของผ้าโสร่งที่นิยมทอกว้างประมาณ 1 เมตรยาว 2 เมตร เย็บต่อกันเป็นถุงหรือเป็นผืนเพื่อนำไปใช้ตามความเหมาะสม

2. ผ้าขาวม้าเป็นผ้าที่นิยมใช้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงเพราะผ้าขาวม้าใช้ได้สารพัดประโยชน์เช่นใช้นุ่งอาบน้ำใช้เช็ดตัวเช็ดหน้าทำเป้ให้ลูกนอนปูนั่งแทนเสื่อหรือปูนอนก็ยังได้พอศีรษะห่อสิ่งของเป็นที่ใช้กันมากในชนบทอีสาน เรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานโดยแท้จริงเห็นได้ชัดเจนคือผู้ชายในอีสานนิยมนำผ้าขาวม้ามาคาดเอว (มัดเอวแทนเข็มขัดหรือเป็นเครื่องประดับหรือเป็นเครื่องหมายเอกลักษณ์ของชาวอีสาน

3. ผ้าฝ้ายสีพื้น (ผ้าตัดเสื่อ) ผ้าฝ้ายที่นิยมนำไปตัดเสื่อผู้ชายสมัยก่อนนิยมใช้ผ้าสีพื้นไม่มีลวดลายเป็นสีนวล หรือสีฝ้ายโดยธรรมชาติเส้นฝ้ายที่ทออาจจะใช้เส้นเดียว หรือสองเส้นที่เรียกว่าเส้นฝ้ายควบสองเส้นเพื่อให้เกิดลายในตัว หรืออาจใช้กรรมวิธีการทอที่แตกต่างกันออกไป เช่นผ้าสีตะกอกเป็นที่นิยมใช้ในปัจจุบันและยังนิยมนำผ้ามัดหมี่มาตัดเย็บเป็นเสื่อสุภาพบุรุษอีกด้วย เครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้หญิงในอดีตผู้หญิงชาวอีสานจะนุ่งผ้าถุงสวมเสื้อแขนกระบอกห่มผ้าสไบเฉียงดังนี้คือ

1. ผ้าชิ้นหมายถึงการนำเอาเส้นฝ้ายมามัดย้อม หรือมัดหมี่แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้าเรียกว่าผ้าฝ้ายมัดหมี่ ใช้นุ่งเป็นผ้าถุงทั้งอยู่บ้านและออกนอกบ้านสำหรับสตรีชาวอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเทศกาลงานต่างๆ ผู้หญิงอีสานจะแต่งกายด้วยชุดผ้ายั้งชุดหรือผ้าถุงฝ้ายมัดหมี่ ส่วนตัวเสื้ออาจเป็นผ้าพื้นหรือบางครั้งก็เป็นผ้าฝ้ายมัดหมี่ทั้งชุด ซึ่งเป็นการบอกถึงฐานะความเป็นอยู่ของผู้สวมใส่และยังหมายถึงความเป็นเอกลักษณ์ของผู้หญิงชาวอีสาน ปัจจุบันยังนิยมนำผ้าฝ้ายผ้าฝ้ายมัดหมี่มาประยุกต์เป็นกระโปรง และกางเกงเพื่อสะดวกในการสวมใส่เดินทางไกลอีกด้วย

2. ผ้าตัดเสื่อผ้าฝ้ายที่นิยมนำมาตัดเสื่อสำหรับผู้หญิงนิยมทั้งผ้าสีพื้นและผ้าลายมัดหมี่แล้วแต่ผู้เลือกใช้บางคนตัดชุดสีตามวันก็มี เช่น สีแดงประจำวันอาทิตย์ สีเหลืองวันจันทร์ สีชมพูวันอังคาร สีเขียววันพุธ สีส้ม (สีเสด) วันพฤหัสบดี สีฟ้าวันศุกร์ และสีม่วงประจำวันเสาร์ นอกจากนี้ยังมีผ้าฝ้ายที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละจังหวัด เช่น ผ้าฝ้ายผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์ ผ้าฝ้ายย้อมคราม จังหวัดสกลนครผ้าฝ้ายสีพื้นจังหวัดมุกดาหาร ผ้ากบบัวจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอื่นๆ ทั่วภาคอีสาน จะมีผ้าฝ้ายที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของตน และทุกจังหวัดในภาคอีสานก็จะนำผ้าลวดลายความเป็นเอกลักษณ์มาแต่งกาย1 วันเช่นจังหวัดร้อยเอ็ดจะแต่งชุดผ้าฝ้ายผู้ไทยในวันอังคารส่วนสุภาพบุรุษก็จะสวมเสื้อผ้าฝ้ายทั้งนี้ปฏิบัติเป็นแนวเดียวกันทุกองค์กรหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันดีงามและอนุรักษ์ฟื้นฟูความเป็นเอกลักษณ์การทอผ้าฝ้ายมัดหมี่อีสานให้สมกับคำที่ว่าฝ้ายอีสานความอลังการแห่งแพรวพรรณ

3. ผ้าสไบเฉียงการแต่งกายของผู้หญิงชาวอีสานในสมัยก่อนนอกจากจะนุ่งผ้าถุงใส่เสื้อแขนกระบอกแล้วยังนิยมใส่ผ้าสไบเฉียงไหมเพิ่มความสวยงามยิ่งขึ้นเพราะผ้าที่ใช้เป็นผ้าขิดผ้าแพรวาผ้าจกที่ทอแบบหน้าแคบความยาวขนาดผ้าขาวม้าผู้ชายหรือประมาณกว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 150 เซนติเมตร ปัจจุบันก็ยังมีการแต่งกายแบบนี้แต่การประยุกต์ใช้อาจแตกต่างไปจากสมัยก่อนบ้าง

ผ้าในพิธีกรรม

ปราณี เดชวิทยาพร (2548 : 103 - 113) ได้รวบรวมเรื่องผ้าซึ่งมีที่เกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ไว้ดังนี้

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดผ้าเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยอาทิ เช่น การเกิดจะเริ่มจากการเตรียมทอผ้าไว้สำหรับเป็นผ้าอ้อมผ้าห่มเสื้อผ้าที่นอนจนกระทั่งเปลเมื่อเด็กคลอดออกมาแล้วเมื่อทำความสะอาดตัวเด็กเรียบร้อยแล้ว ผ้าจะเป็นสิ่งที่ใช้ห่อหุ้มตัวเด็กไว้ในภาคอีสานต้องมีการเตรียมผ้าไว้สำหรับเป็นของกำนัลคนทำคลอด หรือหมอดำแยเพื่อแสดงความขอบคุณหลังจากคลอดจะเอาเด็กใส่กระดังปูเบาะ และมีผ้าขาวรองผ้าขาวเปรียบเสมือนชีวิตที่ขาวบริสุทธิ์ของเด็กไม่มีอะไรเปรอะเปื้อนผ้าที่เอามารองนั้นเป็นผ้าทอด้วยฝ้าย หรือไหมก็ได้ขึ้นอยู่กับฐานะครอบครัวหากครอบครัวใดมีฐานะร่ำรวยก็จะใช้ผ้าไหมพื้นขาว ครอบครัวใดที่มีฐานะยากจนลงมาอาจใช้ผ้าขาวม้าฝ้ายของพ่อหรือผ้าซิ่นของแม่มาปูรอง

2. พิธีบวชนกไทยโดยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธคนไทยมีความเชื่อถือเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และมักจะให้บุตรหลานได้บวชเรียนในทางธรรมเพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันยังมีความเชื่ออีกว่าหากบุตรได้บวชทดแทนคุณบิดามารดาจะช่วยให้บิดามารดาได้อาศัยเกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ ดังนั้น ผ้าได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในการบวชตั้งแต่การเป็นนาคโดยสมัยก่อนมารดาจะเป็นผู้ทอผ้าขาวให้นาคได้สวมใส่ในพิธี นอกจากเสื้อผ้าที่ผู้จะใส่ในการทำพิธีบวชนาคแล้วยังต้องมีการเตรียมผ้าไว้สำหรับแต่งเวลาที่เป้นสงฆ์ ได้แก่ ผ้าสบงผ้าจีวรผ้าอังสะยามใส่ของและอื่นๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีผ้าเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการนุ่งห่มของผู้บวชเรียนทำให้แยกเห็นเด่นชัดแตกต่างจากบุคคลทั่วไป

3. พิธีแต่งงานผ้าเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีแต่งงานโดยใช้เป็นผ้าไหว้ผ้าไหว้จะเป็นผ้าที่คู่บ่าวสาวใช้ไหว้แสดงความเคารพญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย จะใช้ไหว้ในวันทำพิธีแต่งงานหรือหลังพิธีก็ได้ภาคอีสาน ผ้าเป็นเครื่องขอขมาหรือเครื่องสมาของคู่บ่าวสาว โดยฝ่ายเจ้าสาวจะต้องเป็นคนเตรียมเครื่องขอขมา ซึ่งจะมีเสื้อซิ่นผ้าฝ้ายสีเหลืองนี้ทางฝ่ายเจ้าบ่าวจะไม่กำหนดว่าจะต้องใช้จำนวนเท่าไรหรือเพียงให้มีไว้สำหรับไปไหว้ก็พอแล้ว จะเป็นผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายก็ได้ขอเพียงแต่ให้เป็นผ้าที่ยังไม่ได้ใช้เป็นผ้าฝ้ายเท่านั้นการที่กำหนดไว้เช่นนี้ เพราะฝ่ายชายจะพิจารณาผู้หญิงที่จะมาเป็นสะใภ้ว่าเป็นคนอย่างไรมีนิสัยใจคออย่างไร

4. พิธีกรรมทางศาสนาวันเข้าพรรษาซึ่งจะเป็นวันที่พระภิกษุสามเณรจะต้องอยู่จำพรรษา ณ วัดหนึ่งวัดใดตลอดเวลา 3 เดือนชาวบ้านจะถวายภัตตาหารพร้อมเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นแก่พระสงฆ์ เช่น ไตรจีวรยารักษาโรคเทียนตะเกียงน้ำมันเป็นต้นพร้อมกันนี้ยังมีการถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระสงฆ์

วันออกพรรษานี้พระสงฆ์มาร่วมกันทำพิธีปวารณาและในช่วงระยะออกพรรษานี้ ชาวบ้านหมดภาระในการทำไร่ทำนาแล้วจึงถือเป็นโอกาสสำคัญในการไปทำบุญที่วัด นอกจากนี้ยังมีการฟังเทศน์ถวายผ้าจำนำพรรษา ตอนค่ำมีการจุดประทีปโคมไฟด้วยบุญกฐินในพิธีทำบุญทอดกฐินเจ้าภาพจะมีการจองวัด และกำหนดวันทอดกฐินไว้ล่วงหน้าโดยมีการเตรียมผ้าไตรจีวรพร้อมอัฐบริขารตลอดบริวารอื่นๆ และเครื่องไทยทานการบอกบุญแก่ญาติมิตรและผู้คุ้นเคยให้ทราบด้วย

5. พิธีสงกรานต์สงกรานต์ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทย แต่เดิมวัฒนธรรมผ้าจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับวันสงกรานต์โดยในวันที่โปรดนํ้าผู้ใหญ่ คือพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ที่นับถือจะต้องนำผ้าไปให้รดนํ้าเสร็จแล้วก็นำผ้าที่ไหว้ให้ผู้ใหญ่

6. พิธีศพผ้าที่เกี่ยวข้องกับพิธีศพคือผ้าขาวห่อศพ เปรียบเสมือนธรรมที่ขาวสะอาดไม่มีมลทิน การที่เอาผ้าขิดหรือผ้าฝ้ายคลุมโลงศพเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าคนตายเป็นช่างหรือเป็นคนดีไปทำบุญร่วมกันได้ระลึกถึงความดีที่ผู้ตายได้ประกอบไว้ก่อนตาย สำหรับผ้าทอที่เป็นฝ้ายจะใช้ปกหน้าศพและใช้สำหรับทำเป็นสายจูงโลงศพของสงฆ์หน้าขบวนแห่ นอกจากนี้ฝ้ายยังใช้สำหรับโยนข้ามโลงศพการโยนข้ามโลงศพจะทำต่อเมื่อล้างศพแล้วการโยนผ้าข้ามโลง 3 ครั้งเพื่อให้ครอบครัวพระรัตนตรัยแล้วนำผ้าไปให้พระสวดเมื่อสวดเสร็จแล้วก็นำผ้านี้ไปถวายพระหรือไม่ก็ถวายผ้าห่อหนังสือผ้าห่อหนังสือส่วนมากจะเป็นผ้าฝ้ายหรือไม่ ก็เป็นผ้าชิ้นที่ทอด้วยฝ้ายเป็นการทำบุญให้ผู้ตายได้ทางหนึ่ง

7. พิธีเซียงซ้องเมื่อมีของหายต้องการรู้แหล่งที่ซ่อนหรือผู้กระทำความผิดตลอดจนการขบไล่ผีหรือสิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้านชาวบ้านจะทำพิธีเกี่ยวกับเซียงซ้อง โดยเอาซ้องซึ่งเป็นภาชนะสานด้วยไม้ไผ่สำหรับใส่ปลามาตกแต่งเพิ่มเติมให้เป็นรูปตัวคนมีศีรษะแขนขาครบ

8. ผ้ายันต์เป็นแผ่นผ้ารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กสำหรับพกติดตัวจนถึงขนาดกว้างหนึ่งฟุต ผ้ายันต์จะลงอักขระขอมมีสีแดงและสีขาวมีความเชื่อว่าผ้ายันต์จะป้องกันสรรพอันตรายอยู่คงกระพัน “พันบ่แห่งแห่งบ่เข้า” และเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขคนที่ทำผ้ายันต์ ได้มีทั้งพระและฆราวาสที่มีความรู้อักขระขอมเขียนเป็นคาถาด้วยหมึกสีดำถ้ามีรูปนางกวักด้วยใช้เป็นคาถาหมานิยมสำหรับการค้าขาย นอกจากนี้ก็ยังมีคาถานกขุ่มเสกใส่ผ้าสำหรับกันไฟผ้ายันต์จะไม่เอาไว้ในที่ต่ำถ้าพกติดตัวก็ไม่ให้ต่ำกว่าสะเอวเอาไว้คาดเอวก็ได้

9. ผ้าใส่กายหมายถึงคำบูชาครูหรือตอบแทนบุญคุณ (ผู้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะอย่าง) ที่ทำพิธีต่างๆ ให้เช่นพิธีบายศรีสู่ขวัญแต่งแก้แต่งบูชา (รับโชค) หมอยาเมื่อเสร็จพิธีหรือรักษาคนป่วยหายแล้วจะต้องมีคำคายซึ่งอาจจะเป็นเงิน 6 สลึงผ้าผืนแพรว้าผ้าผืนหมายถึงผ้าชิ้น 1 ผืน ผืนเล็กหรือผืนใหญ่ก็ได้แต่ค่านิยมใช้ผ้าชิ้นผืนเล็กเนื้อผ้าไม่ค่อยดีนัก แพรว้าหมายถึงผ้าขาว 1 วา คำว่า วา ไม่ใช่ค่าที่กำหนดแน่นอนผ้าที่ใส่กายจะหย่อนไปบ้างยาวไปบ้างก็ได้ของใส่กายนี้อาจจะเปลี่ยนไปตามครูบาอาจารย์ของแต่ละคนไม่เหมือนกันทีเดียว ผ้าที่ใส่กายแล้วจะยกให้หมอบไปเลยหรือจะไถ่คืนมาก็ได้สุดแล้วแต่จะตกลงกัน

10. ผ้าเอ้บั้งไฟ หมายถึง ผ้าที่นำไปประดับตกแต่งบั้งไฟการบอกว่าบั้งไฟใดเป็นของผู้ใดนั้นมีสัญลักษณ์อยู่คือการตกแต่งหรือภาษาอีสานและภาษาลาวเรียกว่า “เอ้” หากเป็นบั้งไฟของเจ้านายก็จะมีผ้าพาดบั้งไฟที่สวยงามตามผ้าประจำตำแหน่งคือผ้ายาวที่ใช้ของเจ้านายองค์นั้นๆเจ้าเมืองอาจเป็นผ้าฝ้ายหรือผ้าปุม คือ ผ้ายาวสำหรับนุ่งที่เป็นผ้าฝ้ายมัดหมี่ซึ่งผ้าแต่ละผืนมีความสวยงามด้วยฝีมือและลวดลายอันวิจิตรงดงามสมเป็นผ้าที่เจ้านายใช้ และปีหนึ่งจะมีเพียงครั้งเดียวหากเป็นเจ้านายรองลงไปก็จะเป็นผ้าปุมที่มีเพียงเชิงผ้าเท่านั้นที่มัดหมี่เรียกว่า “ผ้าเชิงปุม” หากเป็นบั้งไฟของพญาเมืองแสนหรือพญาเมืองจันทหรือท้าวเพี้ยก็จะใช้ผ้ายาวที่เป็นผ้ามัดหมี่แต่ไม่มีเชิงหรือผ้าผืนสีใดสีหนึ่งตามที่นิยมนุ่งคือเป็นผ้านุ่งของผู้ชายจะมีสีใดก็ได้ ไม่นิยมนำผ้านุ่งของผู้หญิงมาใช้ในการนี้และที่คอบั้งไฟที่เป็นหน้าอกพญานาค มักจะใช้ฝ้ายเป็นใจชนิดฝ้ายยอมากล้องคอบั้งไฟหรือผืนนั้นก็ใช้

ผ้าขาวม้าที่เรียกว่าผ้าใส่ปลาไหลของผู้ชายที่ยังไม่ได้ใช้มาคล้องคอให้บังไฟบังไฟจึงถูกตกแต่งด้วยผ้าที่สวยงามที่สุดของเจ้าของบังไฟ

การทอผ้าฝ้ายในสมัยก่อนจะทอกันทุกครอบครัว ซึ่งนำไปใช้ในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นผ้าชิ้นผ้าขาวม้าผ้าพาดบ่าผ้าพันคอชาวบ้านธรรมดาจะใช้แต่ผ้าฝ้ายเป็นเครื่องนุ่มห่มเท่านั้น ผ้าฝ้ายมักทอกันหลังฤดูเก็บเกี่ยวหรือเสร็จจากงานตอนเย็น โดยใช้เครื่องมือสมัยโบราณการถักทอก็จะทำกันนอก มาได้ช้ามากเพราะจะต้องปลูกฝ้ายเองเก็บฝ้ายแยกเมล็ดดีดีฝ้ายล่อฝ้าย การขึ้นฝ้ายการเปียฝ้ายการย้อมสีธรรมชาติใช้เวลาดีสีหลายครั้งจึงจะนำมาสาวกรอและทอ ผู้หญิงจะทอสำหรับเก็บไว้ใช้ในครอบครัวของตนเป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นผ้าสีพื้นเรียบๆ ไม่มีความประณีตและสวยงามทอขึ้นอย่างง่ายๆ เช่น ผ้าขาวม้าผ้าใส่สร่งผ้าแถบผ้าที่ใช้ในงานพิธีต่างๆ เช่นทำบุญแต่งงานหรือเทศกาลต่างๆ เมื่อมีงานเทศกาลสำคัญกันก็จะแต่งตัวด้วยผ้าที่ทอขึ้นเป็นพิเศษไปวัดประชุมกันผ้าชนิดนี้จะทอด้วยฝีมือประณีตลวดลาย ก็จะมีลวดลายงดงามเป็นพิเศษเช่น ในพิธีแต่งงานผ้าที่ใช้ในการไหว้พ่อแม่สามี คือผ้าขาวม้ามัดหมี่ผ้าชิ้น เป็นผ้าที่ทอขึ้นที่มีลวดลายงดงามและผ้าหางกระรอกที่มีชื่อเสียงมากในจังหวัดร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร

สรุปได้ว่าผ้าฝ้ายมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตความเชื่อและพิธีกรรมของคนตั้งแต่เกิดจนตายผ้าฝ้ายใช้เป็นเครื่องนุ่มห่มและประกอบพิธีกรรมต่างๆไม่ว่าจะเป็นงานบุญงานมงคลหรือววมงคลและเป็นของฝากของกำนัลให้กับผู้ใหญ่ นอกจากนี้ผ้าฝ้ายยังเป็นสิ่งสร้างความผูกพันกับวิถีชีวิตในครอบครัวภรรยาทอผ้าขาวม้าให้กับสามีแม่ทอผ้าชิ้นให้กับลูกสาวทอผ้าให้กับหนุ่มคนรักหรือทอให้กันระหว่างชุมชนดังนั้นผ้าฝ้ายจึงเป็นเหมือนวิถีชีวิตที่หล่อหลอมกับความเชื่อและพิธีกรรมของคนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การทอผ้าฝ้ายและลวดลายบนผ้าฝ้าย

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2530 : 141) กล่าวว่า การทอผ้าแต่ก่อนเป็นเหมือนเครื่องแสดงสถานภาพของคนในสังคมของผู้หญิงอีกอย่างหนึ่ง นอกเหนือจากสถานะทางเศรษฐกิจจริยธรรม และความงามทางรูปร่างหน้าตา กล่าวคือ หญิงสาวที่ทอผ้าได้ตามค่านิยมของสังคมนั้นย่อมจะอยู่ในสถานะที่พร้อมจะมีครอบครัวได้ เพราะเทคนิคการทอผ้าจำเป็นต้องมีกระบวนการในการศึกษาและฝึกหัดมาก ซึ่งต้องใช้เวลานานพอสมควรและจะสอดคล้องกับวัยด้วย ครั้นเมื่อทอผ้าได้แล้วก็ต้องใช้เวลาฝีมือการทอให้ดีและสวยงามในอีกระดับหนึ่ง ซึ่งจะแสดงถึงความสามารถ ความขยันขันแข็ง ความอดทนของผู้หญิงโดยปริยาย ฉะนั้นการทอผ้าจึงมีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนมากมายทั้งในแง่สังคม และวัฒนธรรมตลอดจนความสัมพันธ์ที่มีต่อระบบความเชื่อ ประเพณีของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของผ้า

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2548 : 167) กล่าวว่า มนุษย์ย่อมต้องการสิ่งปกปิดร่างกายเพื่อกันแดด ลม ร้อน หนาวและความละอาย มนุษย์จึงต้องเรียนรู้เทคนิคการผลิตสิ่งทอเพื่อนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่มห่ม คนแต่ก่อนจึงมักวางทอผ้าไว้ที่ใต้ถุนบ้านเพื่อการทอผ้าเป็นกิจกรรมประจำวันของผู้หญิงโดยเฉพาะเมื่อว่างจากหนานา จนมีคำพูดติดปากกันว่าเมื่อเสร็จหนานาผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก เทคนิคการทอผ้าจึงเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดเรียนรู้กันมาจากรุ่นสู่รุ่น

นภกรณ หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล (2548 : 63) ได้กล่าวถึง การทอผ้าฝ้ายไว้ว่า สำหรับคนทอผ้า กว่าจะได้ผ้าฝ้ายมาแต่ละผืนต้องใช้ความอดทน ความตั้งใจ ความมานะพยายามพร้อมทั้งความรัก และความศรัทธาในงานทอผ้า ในอดีตเส้นทางการทอผ้า ได้มา ซึ่งผ้าฝ้ายแต่ละผืน สะท้อนวิถีทางเดินของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำให้ได้ผลงานออกมาเป็นผืนผ้า คนทอผ้า จะจับและสัมผัสผ้าที่ตนเองทอด้วยความภาคภูมิใจ และสามารถเล่าถึงเรื่องต่าง ๆ ที่เข้ามา เกี่ยวข้อง กับชีวิตตนเองผ่านผ้าแต่ละผืน คนทอผ้าฝ้ายไม่เคยลืมวันที่กว่าจะได้เส้นใยฝ้ายมาทอ นำวันที่ ต้นฝ้ายเติบโตเป็นดอกฝ้าย และต้องการการบำรุงรักษาจนได้ดอกฝ้ายจนถึงกรรมวิธีทำเส้นใย โดยผ่าน การอ้ว การดัดเส้น การล่อฝ้าย การเข็นฝ้าย การกักฝ้าย จนได้เส้นใย แล้วนำไปผ่านกรรมวิธีให้ได้เส้น ฝ้ายที่พร้อมจะทอ การทอผ้าฝ้ายจึงไม่สามารถสรุปด้วยคำง่าย ๆ ไร้ความหมายว่าเป็นงานหัตถกรรมที่ เป็นอาชีพเสริมเสริมของคนในหมู่บ้านเท่านั้น แต่การทอผ้าฝ้ายเป็นวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน การทอผ้า ฝ้ายมีเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากมายอาจเริ่มต้นจากการปลูกฝ้าย การบำรุงรักษา ให้อยู่ เก็บดอกและ ทำให้เป็นเส้นใย การย้อมสี และขั้นตอนการออกแบบลวดลายรวมถึงการทอ

สรุปได้ว่าการทอผ้าฝ้ายมีประวัติศาสตร์การทอผ้าฝ้ายที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษมาช้านาน มีเอกลักษณ์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่คนไทยรุ่นปัจจุบันต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้ ในสมัยก่อนผู้หญิงไทยจะทำเครื่องใช้ต่าง ๆ ในบ้านเอง ซึ่งงานสำคัญอย่างหนึ่ง คือ การทำเสื้อผ้าห่ม ผ้าห่มไว้ใช้ในครอบครัวและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น ผ้าทอจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตคนไทย กรรมวิธีและเทคนิคในการทอผ้าให้เกิดลวดลายต่าง ๆ เป็นเทคนิคและความสามารถของแต่ละบุคคล หลักใหญ่ของการทอผ้า ก็คือ การนำเส้นฝ้ายมาขัดกันให้เป็นลาย โดยชิงเส้นกลุ่มหนึ่งเป็นหลัก เรียกว่าเส้นยืน แล้วใช้อีกเส้นหนึ่งเรียกว่าเส้นพุ่งสอดตามขวางของเส้นยืน เมื่อสานขัดกันจะเกิดลวดลายต่าง ๆ ผ้าบางชนิดผู้ทอจะคิดหาวิธีสอดด้ายด้วยสอดสี่ สลับกัน บางวิธีก็จะจับผูกและมัดแน่นเป็นช่วง ๆ หรืออาจจะยกด้วยที่ทอเป็นระยะ ๆ ทำให้เกิดลวดลายสวยงาม ผู้ทอต้องสามารถจดจำลวดลายที่ตนคิดประดิษฐ์ได้ ถึงแม้แต่ละลวดลายจะมีความสลับซับซ้อน และหลากหลาย แต่ก็สามารถนำมาประสานกันได้อย่างเหมาะสม เจดงามแสดงถึง ภูมิปัญญาและความสามารถของชาวชนบทเป็นอย่างดี ผ้าทอมือจึงมีเทคนิคการทอและความสวยงามเป็นที่สุด ผ้าทอของชาวบ้านมีรูปแบบระเบียบปลาย ซึ่งสามารถแบ่งชี้ถึงกลุ่มของคนไทยสายต่าง ๆ ได้อีกด้วย

2. ความรู้เกี่ยวกับผ้าฝ้าย

ผ้าฝ้ายกับวิถีชีวิตของชาวอีสานมีความผูกพันกันมานานจากอดีต ในสมัยโบราณผู้หญิง ชาวอีสานทุกคนต้องได้รับการฝึกเลี้ยงไหมทอผ้าไหม ปลูกฝ้าย ทอผ้าฝ้ายเพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้านหรือ ก่อนเข้าพิธีแต่งงาน และต้องสืบทอดความรู้ทักษะจากคนรุ่นก่อน ๆ เสมือนเป็นมรดกของวงศ์ตระกูล บทบาทของผ้าฝ้ายยังเป็นเอกลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรืองของกลุ่มชน หรือเป็นสัญลักษณ์แห่งความ เจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติด้วยผ้าฝ้ายอีสาน ประกอบด้วยผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ผ้าลายขีดผ้าพื้นที่ใช้เป็น สื่อกลางแลกเปลี่ยนสินค้าใช้ประกอบพิธีกรรมเช่นพิธีบวชพิธีแต่งงาน (เป็นเครื่องสมมา) ใช้แต่งกายใน การทำพิธีต่างๆ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญคู่บ่าว-สาวทำบุญขึ้นบ้านใหม่รับขวัญบุตรหรือทารกที่เกิดใหม่ และยังมิผู้นิยมนำผ้าฝ้ายมาประดับตกแต่งในงานพิธี เช่น งานบวชงานกฐินงานขึ้นบ้านใหม่งานผ้าป่า งานต้อนรับแขกพิเศษและงานแต่งงานเพื่อเพิ่มความเป็นสิริมงคล และความสวยงามอลังการแห่งงาน นั้น ผ้าฝ้ายเป็นผ้าที่มีมูลค่าทางวัฒนธรรมคนอีสานทั่วไปจึงนิยมมีไว้ในครอบครอง เสมือนว่าเป็น

ทรัพย์สินเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษรุ่นต่อรุ่นหลายชั่วคน ผ้าฝ้ายจึงเป็นเครื่องนุ่งห่มของคนชั้นสูง และมักจะสวมใส่ในงานพิธีหรือเทศกาลที่สำคัญๆ เท่านั้น แต่ก่อนตลาดการค้าผ้าฝ้ายอยู่ในวงแคบแต่มาในยุคปัจจุบันผ้าฝ้ายของชาวอีสานใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวันของคนทุกเพศทุกวัยทุกเวลา และไม่จำกัดสถานที่จึงทำให้ตลาดผ้าฝ้าย ได้ขยายกิจการออกไปอย่างกว้างขวางแตกต่างจากสมัยก่อนที่ใช้ผ้าฝ้ายเฉพาะเป็นเครื่องสมมาญาติผู้ใหญ่ในงานแต่งงานเท่านั้น แต่ปัจจุบันผ้าฝ้ายนอกจากเป็นเครื่องสมมาแล้วยังนิยมนำมาเป็นของขวัญในวันสำคัญ เช่น วันเกิดวันเกษียณอายุและยังนิยมนำผ้าฝ้ายมาประยุกต์ตัดเย็บเป็นชุดเสื้อผ้ากางเกงสำหรับสวมใส่อีกด้วย จึงนับได้ว่าผ้าฝ้ายเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างยิ่งชาวอีสานจึงได้ผลิตผ้าฝ้ายเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันและเป็นเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ปัจจุบันจึงได้คิดค้นรูปแบบลวดลายในการทอ

ผ้าฝ้ายมัดหมี่มีความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์และบ่งบอกถึงความเป็นมาของชนชาติหรือเผ่าพันธุ์ ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสติปัญญาการคิดค้นประดิษฐ์ตกแต่งปรับปรุงแก้ไขลวดลายหรือประยุกต์ลวดลายบนพื้นฐานคติความเชื่อดั้งเดิม และสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละเผ่าพันธุ์ที่ได้ทดลองซ้ำแล้วซ้ำอีกจนเป็นที่พอใจหรือลงตัวรวมเรียกว่า “ภูมิปัญญาพื้นบ้าน” และได้ถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นต่อมา

ในอดีตการทอผ้าของชาวอีสานมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการคือ 1) ทอเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันหรือผ้าใช้ในวิถีชีวิต2) ทอเพื่อใช้ในพิธีกรรม (พุทธพราหมณ์และผี) ไม่มุ่งเน้นเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าอย่างในยุคปัจจุบันผ้าฝ้ายอีสานเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ว่าเป็นผ้าที่มีชื่อเสียงแต่ละท้องถิ่นจะปรากฏความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความวิจิตรประณีตในการประดิษฐ์ลวดลายจะเห็นได้จากผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย ที่ทอเป็นลายมัดหมี่ผ้าลายขิดเฉพาะลายขิดได้คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาและพัฒนาลวดลายใหม่ จากวิถีชีวิตจำนวนนับร้อยลายและยังสามารถนำไปประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีชื่อเสียง เช่น เสื้อกระโปรงผ้าโสร่งผ้าซิ่นผ้าเปี่ยงผ้าปูที่นอนหมอนที่นอนตลอดจนผ้าห่อคัมภีร์ เป็นต้น การทอผ้าฝ้ายในภาคอีสานเป็นที่นิยมทอกันอย่างหลากหลายสามารถแยกออกเป็นประเภทใหญ่ๆ คือ

1. ผ้าในวิถีชีวิต หมายถึง ผ้าที่นำมาใช้ในการชีวิตประจำวันทุกครอบครัวของคนในภาคอีสาน ได้แก่เครื่องนุ่งห่มแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้ชายและเครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้หญิง และยังมีผ้าทอที่ต้องนำมาประยุกต์เป็นเครื่องใช้ที่จำเป็นอีก เช่น ผ้าทำที่นอนหมอนมุ้งผ้าห่มผ้าขิดผ้ามัดหมี่ และผ้าจกใช้ประยุกต์เป็นผ้าถุงส่วนผ้าพื้นทอไว้ใช้ในเทศกาลงานต่างๆ จัดให้มีตามประเพณีของชาวอีสานซึ่งการทอผ้าเหล่านี้ชาวอีสานได้ใช้ภูมิปัญญา กรรมวิธีในการผลิตโดยทำเองทุกขั้นตอนบางครั้งจึงเรียกผ้าที่ผลิตนี้ว่าผ้าทอมือ เพราะทุกขั้นตอนมีกระบวนการทำด้วยมือทั้งสิ้นโดยเริ่มจากการปลูกฝ้าย เก็บดอกฝ้ายการทำเส้นใยการต้มฟอก และย้อมสีการประดิษฐ์ลวดลายการทอผ้าฝ้าย การประกอบอาชีพเกี่ยวกับการค้าผ้าฝ้าย และยังมีผ้าที่ทอตามกรรมวิธีพิเศษเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางได้แก่การทอผ้ามัดหมี่ผ้าจกผ้าขิด และผ้าพื้นซึ่งผ้าดังกล่าวมีความสำคัญต้องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวอีสานที่มีลักษณะการใช้งานแตกต่างกันโดยมีความเป็นมา ดังนี้

1.1 ผ้ามัดหมี่เป็นที่เข้าใจแล้วว่าการมัดหมี่เป็นศิลปะเฉพาะตนของกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่พยายามใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านจากจินตนาการของตน คิดประดิษฐ์ลวดลายมัดหมี่เพื่อให้เกิด

ลวดลายเฉพาะของกลุ่มตน หรือเรียกว่าเอกลักษณ์เฉพาะตัวและอีกประการหนึ่ง คือ เกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมการมัดหมี่ซึ่งกัน และ กันแต่ก็มีความโดดเด่นเฉพาะของกลุ่มตนคำว่า“มัดหมี่” หมายถึงกรรมวิธีในการนำเชือกกล้วยมามัดเครือฝ้ายให้เกิดลวดลายตามความต้องการ แล้วนำไปย้อมสี เพื่อให้ได้ลวดลายสีต่างๆ ตามจินตนาการของช่างที่มีขั้นตอนการมดย้อมสลับซับซ้อนยากง่ายขึ้นอยู่กับลวดลายช่างมัดหมี่จะต้องเข้าใจ และมีความชำนาญเป็นพิเศษไม่ว่าจะเป็นการออกแบบลวดลาย ขั้นตอนวิธีการผสมสีย้อมสี ทั้งนี้เกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดจากบรรพบุรุษ โดยแท้จริงการทอผ้ามัดหมี่มีการทำอยู่ 3 แบบคือ 1) การมัดหมี่ที่เส้นพุ่ง 2) การมัดหมี่ที่เส้นยืน 3) การมัดหมี่ที่เส้นยืนและเส้นพุ่งการมัดหมี่ทั้ง 3 แบบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดลวดลายเมื่อทอเป็น ผืนผ้าจึงเรียกผ้าทอนี้ว่า“ผ้ามัดหมี่” การทอผ้าฝ้ายมัดหมี่แม้ว่าจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องแต่ วัฒนธรรมการทอผ้ามัดหมี่ยังมีความเชื่อแบบดั้งเดิมเป็นพื้นฐาน หรือยังยึดแน่นอยู่กับรูปแบบวัฒนธรรม ของกลุ่มตนซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ของท้องถิ่นนั้นๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าผ้าฝ้ายมัดหมี่ เป็นผ้าที่มีลวดลายและความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวอีสานมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะจำเป็นต้อง ใช้ในงานมงคลสมรสเป็นของสมมาญาติฝ่ายชาย (ผ้าชิ้นสำหรับแม่สามี) และเป็นผ้านุ่งสตรีในอดีตแต่ ปัจจุบันได้พัฒนามาตัดชุดสวมใส่ไปทำงานสำหรับสุภาพสตรี ส่วนสุภาพบุรุษนิยมนำผ้าฝ้ายมาตัดเป็น เสื้อสวมใส่ในเทศกาลงานพิธีการที่สำคัญ

1.2 ผ้าจากคำว่า“จก” เป็นภาษาอีสานมีความหมายว่า“ควัก” ผ้าจกเป็นการ เรียกชื่อตามกรรมวิธีขั้นตอนการผลิตผ้าซึ่งช่างทอในอดีตใช้ขนเม่นหรือไม้ปลายแหลมควักเส้นฝ้ายสอด สลับไปมาตามต้องการเรียกว่า“จก”การทอผ้าจกมีขั้นตอนการทอหรือการประดิษฐ์ลวดลายที่เรียกว่า การเก็บคล้ายกับขั้นตอนวิธีการทอผ้าขิด แต่การทอผ้าจกสลับซับซ้อนมากกว่าการทอผ้าขิดกลุ่มที่นิยม ทอผ้าจก ได้แก่กลุ่มไทย-ลาวในภาคอีสานกลุ่มไท-เหนือในภาคเหนือและกลุ่มไท-ยวนหรือโยนกแถบ จังหวัดราชบุรีไท-พวนที่จังหวัดสุโขทัยพิจิตร และจังหวัดอุตรดิตถ์ส่วนขั้นตอนการผลิตหรือการทอนั้น พบว่าในภาคอีสานใช้วิธีการทอด้วยโฮงหูกหรือโฮงกี่ที่เรียกว่าก๊อผ้า เช่นเดียวกับการทอผ้าประเภทอื่น ลักษณะเด่นของผ้าจก คือ ขั้นตอนการทอสามารถสอดเส้นฝ้ายให้เป็นสีต่างๆในแต่ละแถวได้และในแต่ละ ลวดลายยังสามารถสอดสลับเปลี่ยนสีเส้นฝ้ายได้ตามต้องการ ทำให้ผ้าจกมีสีสันแพรวพราวสวยงาม โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผ้าจก ซึ่งทำให้แตกต่างไปจากผ้าขิดที่มีขั้นตอนวิธีการยุ่งยากมาก แต่สอดสลับสีเส้นฝ้ายไม่ได้การทอผ้าจกนิยมทำเป็นลวดลายต่างๆส่วนใหญ่ทอเป็นผ้าหน้าแคบเพื่อ นำไปใช้ต่อกับตัวผ้าถุงเพิ่มความโดดเด่นสวยงามให้กับตัวชิ้น ผ้าขิดคำว่า“ขิด” หรือ“คิด” เป็นภาษา พื้นบ้านอีสานมาจากคำว่าสะกิด หมายถึง การจัดขึ้นหรือซ้อนขึ้นหรือขิดยังสันนิษฐานว่ามาจากคำใน ภาษาบาลีว่าขจิตหมายถึง ทำให้จิตรสวยงาม

1.3 การทอผ้าขิดมีขั้นตอนวิธีการที่ประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้าโดยการใช้ไม้เขี่ย หรือสะกิดซ้อนเอาฝ้ายเส้นยืนขึ้นแล้วสอดด้ายเส้นพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกจัดขึ้นเพื่อให้เกิดเป็น ลวดลายตามต้องการโดยใช้ไม้ค้ำที่ช่างทอเรียกว่า “เบา” ที่ทำขึ้นเฉพาะเป็นอุปกรณ์ช่วยในการทอ เพื่อให้เกิดลวดลายที่แตกต่างกัน ส่วนการที่จะให้ไหมเส้นพุ่งผ่านไปได้นั้นต้องใช้ไม้ดาบซึ่งเป็นไม้ยาวที่ สอดผ่านฝ้ายเส้นยืนแล้วจึงตะแคงสันไม้ขึ้นมา ก็จะทำให้เส้นไหมขัดกันเกิดเป็นลวดลายขึ้นทั้งนี้จาก ภูมิปัญญาอย่างแท้จริงของชาวอีสานที่ได้รับมรดกจากบรรพบุรุษ

3. ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ลายผ้าฝ้าย

การประยุกต์ หมายถึง การนำ “บางสิ่ง” มาใช้ประโยชน์ โดยปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานะที่เฉพาะเจาะจงการประยุกต์เป็นวิธีการนำบางสิ่งมาใช้ประโยชน์ “บางสิ่ง” ที่นำมานั้น อาจเป็นทฤษฎี หลักการ แนวคิด ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และนำมาใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยปรับให้เข้ากับบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ “บางสิ่ง” นั้น อาจเป็นวัตถุดิบของที่นำมาใช้นอกเหนือบทบาทหน้าที่เดิมเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทใหม่ ตัวอย่างการรักษาวัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทย แทนที่จะให้คนในสมัยนี้แต่งกายเหมือนคนสมัยก่อน ทางที่ดีกว่าคือนำบางส่วนที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย เช่น ผ้าลายไทย ผ้าทอมือ ผ้าฝ้าย ผ้าไหมไทย เป็นต้น แล้วนำมาตัดเย็บเป็นชุดทำงานสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการประยุกต์ผ้าไทยซึ่งคนสมัยก่อนเคยสวมใส่ โดยนำมาตัดในรูปแบบใหม่เป็นชุดสมัยนิยมใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่สามารถแสดงออกซึ่งความเป็นไทยตามวัตถุประสงค์

การประยุกต์ เป็นการนำ “ภาคทฤษฎี” สู่ “การปฏิบัติ” การประยุกต์เป็นการนำทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ แนวคิด เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะในศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ มักมีการประยุกต์ทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้จริงในการแก้ปัญหา เพราะมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า

การประยุกต์ เป็นการนำ “ความรู้สาขาหนึ่ง” มาปรับใช้กับ “อีกสาขาหนึ่ง” เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเจาะจงบางประการ เช่น ความรู้ในทางคณิตศาสตร์จะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในแทบจะทุกด้านของชีวิตตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ ไปจนถึงเรื่องใหญ่ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้แก่ การคำนวณภาษีเงินได้ การตัดเย็บเสื้อผ้า การกีฬา เป็นต้น

การประยุกต์ เป็น “การปรับใช้” มิใช่ “การลอกเลียน” การประยุกต์เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การประยุกต์จึงแตกต่างจากการลอกเลียน การลอกเลียนเป็นการนำสิ่งที่อยู่ในบริบทหนึ่งมาใช้ในอีกบริบทหนึ่งทั้งหลักการ วิธีการและรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน ส่วนการประยุกต์เป็นการนำเพียง “บางสิ่ง” จากภายนอกมาใช้ประโยชน์ การนำมาใช้จะอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจถึงความแตกต่างกันในบริบท สถานที่ เวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ ตัวอย่างหมู่บ้านจัดสรรที่คัดลอกแบบมาจากยุโรป กลายเป็นบ้านที่ดูงดงามเพียงภายนอก แต่ผู้อยู่อาศัยกลับรู้สึกอึดอัด เนื่องจากบ้านลักษณะนี้เป็นแบบบ้านที่เหมาะสมจะปลูกสร้างในเมืองที่มีอากาศหนาวเพราะไม่มีหน้าต่าง

การประยุกต์ นำ “บางส่วน” ของ “บางสิ่ง” มาใช้การประยุกต์เป็นการใช้ประโยชน์เพียงบางส่วนของสิ่งนั้นมิใช่การนำทั้งหมดมาใช้ แต่ดึงมาเฉพาะส่วนที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ เช่น การประยุกต์อาจเป็นการนำเอา “หลักการ” และ “รูปแบบ” บางส่วนของสิ่งนั้นมาปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการใช้งานให้สอดคล้องกับส่วนประกอบอื่น ๆ ในบริบทใหม่ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ร่วมสุขิพจากการใช้เพื่อชะลอความเร็วเมื่อกระโดดจากที่สูงมาก ๆ ทำให้สามารถลงถึงพื้นอย่างปลอดภัย มาใช้กับการช่วยชะลอความเร็วและการเบรกของรถแข่ง โดยในต่างประเทศมีการแข่งรถประเภทหนึ่งเรียกว่า การแข่งรถในระยะสั้น (Drag Racing) รถจะวิ่งด้วยความเร็วสูงตามทางแข่งระยะสั้นที่ได้กำหนดไว้ ระยะทางที่รถต้องวิ่งนั้นเพียง 1/4 ไมล์ เท่านั้น รถจะต้องมีเครื่องช่วยชะลอความเร็ว โดยการติตรัมสุขิพกับส่วนท้ายรถ เพื่อให้สามารถหยุดรถได้

การประยุกต์นำสิ่งหนึ่งมาปรับใช้ใน “บทบาทหน้าที่ใหม่” เพื่อ “เป้าหมายใหม่” การประยุกต์ลักษณะนี้ ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ตามหน้าที่ที่ควรเป็น แต่เป็นการนำไปใช้ประโยชน์ในวัตถุประสงค์อื่น ซึ่งอาจทำได้ทั้งสิ่งของและแนวคิด เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและตอบสนองวัตถุประสงค์การใช้งานตัวอย่างชายคนหนึ่งนำน้ำใส่ชามแล้วตั้งบนเตาไฟ หลังจากผ่านไปครู่หนึ่งพบว่า น้ำยังคงเย็นเหมือนเดิม จึงรู้ว่าชามที่เคลือบด้วยปูนพลาสเตอร์ปารีส เป็นฉนวนกันความร้อนที่สมบูรณ์แบบ

สถานการณ์ที่ต้องคิดเชิงประยุกต์

1. สถานการณ์ที่ต้องตอบคำถามว่า “ใช้ ‘ทำ’อะไรได้บ้าง” และ “รวมกันอย่างไรจึงเหมาะสม” ใช้ทักษะการแตกแขนง เพื่อใช้ประโยชน์เต็มศักยภาพการประยุกต์อาจทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ โดยการทำทางเลือกอื่น ๆ ทั้งนี้อาจไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด แต่เป็นการพยายามคิดเพื่อหาทางใช้ประโยชน์ของสิ่งที่มีอยู่มากกว่าเดิม เพื่อใช้อย่างคุ้มค่ามากที่สุดตัวอย่างการแปรรูปสับปะรด ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น สับปะรดกวน สับปะรดอบแห้ง น้ำสับปะรด เป็นต้น นอกจากนี้ อาจนำคุณสมบัติบางอย่างไปใช้ประโยชน์ในการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ได้ เช่น น้ำส้มสายชู กระดาษเย็บปะรด ผ้าเย็บปะรด หรือการนำเปลือกสับปะรดมาเป็นอาหารสัตว์ เป็นต้นคิดถึงการรวมกันของสิ่งที่ไม่เคยรวมกันมาก่อนการคิดเชิงประยุกต์อาจเข้าไปมีบทบาทสำคัญต่อการคิดสร้างสรรค์ โดยขั้นแรกของการคิดสร้างสรรค์มักจะเริ่มต้นด้วยการระดมความคิดใหม่ ๆ ซึ่งการคิดเชิงประยุกต์ทำหน้าที่เป็นเหมือนขั้นที่สองของการคิดสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ ความเหมาะสมเมื่อนำมาใช้ในบริบทนั้น ๆ และพิจารณาว่าควรนำส่วนใดมาใช้ ควรปรับเปลี่ยนอย่างไร รวมถึงการวิเคราะห์ว่าเมื่อนำมาใช้แล้วจะเกิดผลดีผลเสียอย่างไร

2. สถานการณ์ที่เราต้องตอบคำถามว่า “ใช้อะไร ‘ทดแทน’ ได้บ้าง” ทักษะการเปลี่ยนวัตถุประสงค์การใช้งานสถานการณ์ที่เกิดปัญหา เกิดภาวะความจำกัดของสิ่งที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหา การคิดเชิงประยุกต์จะช่วยให้สามารถนำสิ่งที่มีอยู่มาใช้ทดแทนหรือปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม การคิดเชิงประยุกต์จะช่วย “กำจัด” ข้อจำกัดที่เกิดขึ้น ช่วยให้สามารถใช้ในบริบทต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาความเป็นไปได้ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งการคิดเชิงประยุกต์จะขยายความสามารถในการคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น ด้วยการพัฒนาทักษะการคิดเชิงประยุกต์ด้านต่าง ๆ ตัวอย่างปากกา ประยุกต์เป็นที่เจาะรูกระดาษ เนคไท ประยุกต์เป็นเชือกผูกของ กระป๋องน้ำ ประยุกต์เป็นกระถางต้นไม้ผ้ามาน ประยุกต์เป็นผ้าปูโต๊ะทักษะการเพิ่มประสิทธิภาพหรือคุณภาพการใช้งานของสิ่งต่าง ๆ การคิดเชิงประยุกต์จะให้วัตถุใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ จำเป็นต้องใช้การประยุกต์เพื่อปรับเปลี่ยนวัสดุให้สามารถใช้งานได้เต็มประสิทธิภาพได้ ตัวอย่างการเพิ่มคุณภาพของสักรองเท้าโดยการประยุกต์ใส่เหล็กเกือกม้าการเพิ่มประสิทธิภาพของหลอดไฟให้สว่างมากขึ้นโดยการประยุกต์เอากระจกหรือลูมิเนียมสะท้อนแสงมาติดโดยรอบ

3. สถานการณ์ที่ต้องตอบคำถามว่า “จะนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร” ใช้ทักษะการแปร “นามธรรม” เป็น “รูปธรรม” การคิดเชิงประยุกต์ช่วยให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม จากความรู้หรือแนวคิดที่เป็น “นามธรรม” ในสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งการไม่คิดเชิงประยุกต์อย่างรอบคอบอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น สิ่งที่มีลักษณะเป็นแนวคิดเชิงนามธรรม อันได้แก่

แนวคิดเพื่อแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้น กรอบแนวคิดทางคุณธรรมหรือแนวคิดใด ๆ ก็ตามที่มี วัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้คนปฏิบัติตาม จำเป็นต้องมีการประยุกต์เป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นต้อง ใช้การคิดเชิงประยุกต์อย่างเหมาะสม เพื่อให้แนวทางปฏิบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และ เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติเข้าใจและสามารถกระทำตามได้

เหตุผลของการคิดเชิงประยุกต์

1. การคิดเชิงประยุกต์ช่วยลดข้อจำกัดในการแก้ปัญหาของสมองนักจิตวิทยาพบว่า คนเรามักจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้หรือแก้ปัญหาล้มเหลว ไม่ใช่เพราะปัญหานั้นยากเกินไป แต่เพราะขาด ความสามารถในการคิดเชิงประยุกต์ ไม่สามารถพิจารณาปัญหานั้นในแง่มุมที่ต่างไปจากเดิม สาเหตุที่ เป็นเช่นนี้เนื่องจากมีสิ่งขัดขวางการแก้ปัญหาที่สำคัญในความคิดของคน นั่นคือ เรามักจะยึดการมอง เห็นสิ่งนั้นเป็นครั้งแรก เราเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไรในครั้งแรก เรามักคิดว่าจะเป็นเช่นนั้นในครั้งต่อ ๆ ไปด้วย อันอาจเป็นเหตุให้เข้าใจผิดเพราะมองอย่างยึดติดเพียงบางด้านเท่านั้นคนที่ความคิดไม่ยึดติด กับบทบาทหน้าที่จะคิดเชิงประยุกต์ได้ดี เพราะมีมุมมองที่หลากหลาย สามารถประยุกต์สิ่งๆ เดียวให้ สามารถปรับใช้ได้หลาย ๆ บริบทอย่างเหมาะสม โดยไม่ขึ้นอยู่กับว่าเคยใช้มาก่อนเลยหรือไม่ จึงทำให้ การแก้ปัญหาได้ดีกว่าคนอื่นเพราะมีทางเลือกที่ไม่จำกัดนอกจากนี้ การคิดเชิงประยุกต์ยังช่วยให้สามารถ แก้ปัญหาได้รวดเร็วมากขึ้น เพราะไม่ยึดติดกับวัตถุประสงค์หรือบทบาทหน้าที่ของสิ่งนั้น ทำให้แม้ไม่มี คำตอบที่ชัดเจน แต่เราจะพยายามค้นหาความเป็นไปได้จากสิ่งที่มีอยู่และนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาในเวลา นั้นได้ เป็นเหตุให้เราไม่จมอยู่กับการไม่สามารถหาทางออกให้กับปัญหา แต่เราจะสามารถประยุกต์จาก สิ่งอื่น ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหา ทำให้การแก้ปัญหานั้นทำได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

2. การคิดเชิงประยุกต์ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ในบริบทที่แตกต่างหลายครั้ง แนวคิดดี ๆ แนวทางการแก้ปัญหาที่ดูน่าจะมีประโยชน์ เมื่อนำมาใช้กลับล้มเหลว ไม่สามารถบรรลุตาม วัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากแนวคิดเหล่านั้นในภาคปฏิบัติอาจขัดแย้งกับ บริบทสภาพแวดล้อม ขัดแย้งกับวิถีชีวิตประจำวัน ความเคยชิน ค่านิยมของผู้ปฏิบัติ ไม่เหมาะสมกับ ช่วงเวลา สถานการณ์ เป็นต้น และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมภายใต้บริบท แวดล้อมที่แตกต่างกันตัวอย่างแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียน การสอนให้เป็นการกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้เด็กสามารถค้นพบความถนัด ศักยภาพและมี โอกาสได้พัฒนาในสิ่งนั้นด้วยตนเอง ส่วนครูเป็นผู้คอยชี้แนะแนวทาง ไม่ใช่การป้อนความรู้เหมือนที่ผ่านมา แต่ก็ยังเคยชินอยู่ในการจัดการสอนในปัจจุบัน

3. การคิดเชิงประยุกต์ช่วยเพิ่มศักยภาพของการคิดสร้างสรรค์การคิดสร้างสรรค์ เป็นการระดมความคิดที่แตกต่างหลากหลาย เป็นความคิดนอกกรอบแนวคิดหรือความรู้เดิม ๆ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ที่ใช้การได้ดีและเหมาะสมมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์เกิดจากการ ประยุกต์สิ่งหนึ่งเข้ากับอีกสิ่งหนึ่ง จนกลายเป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนตัวอย่างการทำเพชรเทียมที่ได้ จากธาตุคาร์บอนเผาผลาญ โดยนำความรู้เกี่ยวกับสารประกอบทางเคมีของเพชร ซึ่งมีคาร์บอนเป็น ส่วนประกอบหลัก มาประยุกต์ทำเป็นเพชรเทียม โดยใส่แนวคิดสร้างสรรค์ลงไปเพื่อการค้าว่า ผลิตเพื่อ เป็นที่ระลึกถึงผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว

4. การคิดเชิงประยุกต์ช่วยให้ลดการลอกเลียนแบบลดอาการ “วัวหายล้อมคอก” โดยปกติชีวิตประจำวัน เมื่อเราเห็นสิ่งที่เราพึงพอใจในบริบทหนึ่ง สิ่งที่ดี มีคุณค่า มีรสนิยม สิ่งที่ดี

หนึ่งหรือในบริบทหนึ่งไปแล้วมีประโยชน์และเราพึงพอใจ ความพึงพอใจนี้เอง เป็นตัวการให้เราเกิด ความปรารถนาที่จะกระทำเลียนแบบ หรือนำสิ่งเราพอใจมาใช้ทั้งหมด โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสม อันเนื่องมาจากความแตกต่างในด้านต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้การนำมาใช้ไม่ประสบผลสำเร็จ การคิดเชิงประยุกต์จะช่วยให้เราไม่ด่วนฉกฉวยความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งมาใช้ แต่ช่วยให้เกิดการคิดใคร่ครวญว่า จะนำมาใช้อย่างเหมาะสมได้อย่างไร ควรนำส่วนใดมาใช้ ควรปรับเพิ่ม ปรับเปลี่ยน หรือผสมผสานกันใน ลักษณะใดจึงเหมาะสมกับบริบทของเรา ช่วยลดอาการ “ว้าวหาล้อมคอก” หรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ตามมาภายหลัง เนื่องจากก่อนที่จะนำสิ่งใดมาประยุกต์ใช้จะต้องมีการคิดพิจารณาปัจจัย ต่าง ๆ อย่าง รอบคอบก่อน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมมากที่สุด ในเป้าหมายใหม่ วัตถุประสงค์ใหม่ จึงช่วยป้องกัน การเกิดปัญหาเมื่อต้องนำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาใช้ ซึ่งต่างจากการนำสิ่งใดมาใช้โดยปราศจากการคิดเชิงประยุกต์ อาจจะทำให้ต้องแก้ปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดตามมาด้วย

5. การคิดเชิงประยุกต์เป็นแนวทางนำไปสู่นวัตกรรมใหม่ ๆ การคิดประดิษฐ์สิ่ง ใหม่ ๆ หรือ การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่จำนวนมากให้ดีขึ้นตลอดประวัติศาสตร์ เกิดจากความสามารถในการคิด เชิงประยุกต์ คือเมื่อเห็นการทำงานของสิ่งหนึ่ง สมองจะพยายามทำการเชื่อมสิ่งนั้นเข้ากับอีกสิ่งที่มีอยู่ ซึ่งการนำความรู้จากด้านอื่น ๆ มาใช้จะช่วยพัฒนาความก้าวหน้าในสาขาวิชานั้น ๆ หรือพัฒนา นวัตกรรมของสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ให้ทันสมัยต่อไปได้อย่างไม่หยุดยั้ง

ประโยชน์ของการคิดเชิงประยุกต์

1. เห็นสิ่งที่พึงพอใจ ต้องการ “บางส่วน” มาใช้ใช้วิธีการตั้งเป้าหมายให้ชัด แล้ว ค่อยสกัดสิ่งที่ต้องการ ซึ่งเมื่อเราเห็นสิ่งหนึ่งในบริบทหนึ่ง และเกิดความรู้สึกพึงพอใจอันนำไปสู่ความ ปรารถนาที่จะนำสิ่งนั้นมาใช้บ้าง สิ่งที่เราควรทำ ไม่เพียงมีความตั้งใจจะทำตามเท่านั้น แต่ต้องมี “เป้าหมายที่ชัดเจน” ด้วยว่าต้องการนำมาใช้เพื่อประโยชน์อะไร โดยตอบคำถามเหล่านี้จะนำสิ่งนั้นมา เพื่อตอบสนองเป้าหมายอะไรถ้าต้องการทำให้เป้าหมายสำเร็จต้องทำอะไรตอบสนองเป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือไม่

2. เห็นสิ่งที่พึงพอใจ ต้องการนำ “ทั้งหมด” มาใช้ ในกรณีที่เราต้องการนำแนวคิด กฎระเบียบ หลักปฏิบัติ รูปแบบการทำงาน ทฤษฎีความรู้ต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในบริบทหนึ่งมา ใช้ในบริบทของเรา โดยต้องการนำมาใช้ทั้งหมด แต่ไม่รู้เหมาะสมหรือไม่ให้ปฏิบัติดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เราจำเป็นต้องมีเป้าหมายชัดเจน ในการนำสิ่งที่อยู่ในอีกบริบทหนึ่งมาใช้ อีกทั้งต้องมีการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความเหมือนหรือความ แตกต่างของสองบริบท หรือระหว่างบริบทที่เหมาะสมแล้วประสบความสำเร็จที่สุด กับบริบทของเรา ที่ต้องการนำมาใช้ตั้งเป้าหมาย เช่น ตั้งราคาสินค้าที่ดึงดูดผู้ซื้อ เปิดร้านขายอาหารกล่องที่มีระบบอุ่น ในตัว ตามสถานีรถไฟและสถานีขนส่ง เปิดร้านอาหารที่ซื้อแฟรนไชส์มาจากต่างประเทศ การนำระบบ มาตรฐาน ISO มาใช้ในองค์กร การเปลี่ยนระบบการเรียนการสอนจากครูเป็นศูนย์กลางเป็นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ทำความเข้าใจเหตุผลเบื้องหลังของสิ่งที่จะนำมาใช้ การลอกเลียนเป็น การนำสิ่งหนึ่งมาใช้อย่างปราศจากความเข้าใจ อาจจะยกมาเพียงบางส่วนหรือทั้งหมด แต่ทว่าเราอาจไม่ เข้าใจวัตถุประสงค์หรือมโนทัศน์เบื้องหลังของสิ่งนั้น อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาเมื่อนำมาใช้ ทำให้การใช้ งานไม่เหมาะสม ไม่ประสบความสำเร็จเช่นที่เราเห็นผู้อื่นใช้

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบบริบทเพื่อค้นหา ความเหมือน และความแตกต่าง นักคิดเชิงประยุกต์ต้องเป็นคนที่มีความ “เฉลียว” ไม่ติดดักความสำเร็จของสิ่งนั้นในอดีต ณ บริบทและเวลาหนึ่ง แต่ตระหนักว่า แนวทางที่ประสบความสำเร็จ แม้จะได้รับการนำมาใช้โดยบุคคลผู้ทรงปัญญา หรือดูท่าทางเป็นผู้ชำนาญการ แต่หากนำมาใช้โดยปราศจากการปรับให้เหมาะสมกับบริบทใหม่ เวลาใหม่ ผู้ใช้คนใหม่ แนวทางดังกล่าวย่อมมีแนวโน้มประสบความสำเร็จล้มเหลวหรือก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาภายหลังได้ ซึ่งเราต้องพิจารณารายละเอียดของปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ เปรียบเทียบกับบริบทที่ต้องการนำมาใช้ เปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 4 ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทใหม่เมื่อเราพบว่าสถานการณ์เดิมกับสถานการณ์ใหม่มีความแตกต่างกัน เราควรปรับเปลี่ยนสถานการณ์เดิมเพื่อให้เหมาะสมกับเงื่อนไขในสถานการณ์ใหม่ โดยที่หลักการหรือวัตถุประสงค์ที่เราต้องการนั้นยังคงเดิม ทำได้โดยการปรับเปลี่ยนจุดอ่อนของสถานการณ์เดิมที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ใหม่เพิ่มเติมบางส่วนเพื่อทำให้เกิดการใช้ประโยชน์และเหมาะสมกับสถานการณ์ใหม่การปรับเปลี่ยนให้สามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและตอบสนองต่อเป้าหมายจะมีวิธีการในรายละเอียดที่แตกต่างกันไปแล้ว แต่เรื่องที่เราต้องการจะประยุกต์ เช่นในบางเรื่องอาจต้องประยุกต์ให้เกิด ความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบว่าตอบสนองเป้าหมายหรือไม่ เพื่อให้ความคิดรอบคอบและครบถ้วน ควรมีการประเมินในเรื่องต่าง ๆ ก่อนนำไปใช้จริง อาทิ ความสามารถในการใช้ประโยชน์ได้จริง ประเมินความคุ้มค่า ประเมินผลได้-ผลเสีย การนำสิ่งหนึ่งมาใช้ในอีกบริบทหนึ่งนั้นน่ามีความซับซ้อนในปัจจัยที่เป็นรายละเอียด การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนตั้งแต่เรื่องแรกจะช่วยลดปัญหาอันอาจเกิดขึ้นตามมา และการวิเคราะห์เปรียบเทียบแจกแจงรายละเอียดจะยิ่งช่วยให้เราเห็นภาพชัดยิ่งขึ้นถึงผลสำเร็จหรือล้มเหลวเมื่อนำมาใช้ อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนบริบทที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมโดยคงหลักการที่ต้องการบรรลุเป้าหมายไว้ และขั้นสุดท้ายการตรวจสอบก่อนนำไปใช้จริงจะช่วยสร้างความมั่นใจได้ว่าเมื่อนำมาใช้แล้วโอกาสของปัญหาที่เกิดขึ้นตามมานั้นย่อมลดน้อยลงไปด้วย

3. การนำแนวคิดมาใช้ในภาคปฏิบัติ การเปลี่ยนแนวคิดเชิงนามธรรมให้เป็นแนวทางปฏิบัติเชิงรูปธรรม จุดมุ่งหมายเพื่อให้แนวทางการปฏิบัตินั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในบริบทต่าง ๆ ดังนั้น วิธีการจึงค่อนข้างอิสระและหลากหลาย เพราะขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมเป็นหลัก อาจกำหนดเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมายการนำมาใช้ประโยชน์ เราจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายการคิดของเราให้ชัดเจนว่าจะนำแนวคิดในเรื่องอะไรมาประยุกต์ใช้ อาจมีจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหาบางประการ หรือเพื่อพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์แนวคิดที่จะนำมาประยุกต์ การนำแนวคิดมาใช้ ให้ทำการวิเคราะห์แนวคิดในเบื้องต้นเพื่อพิจารณาว่าเหมาะสมหรือไม่ที่จะนำมาใช้ในต่างบริบท และจะนำมาใช้อย่างไรจึงจะเหมาะสม เราจำเป็นต้องพิจารณาในแง่มุมต่าง ๆ เช่น เราต้องการประยุกต์แนวคิดในเรื่องอะไร เรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับใครบ้าง เกี่ยวข้องอย่างไร แนวคิดนี้ขัดแย้งหรือสอดคล้องกับบริบทแวดล้อมมากน้อยเพียงใด w ความเชื่อ w วิธีการดำเนินชีวิต w ค่านิยม w วัฒนธรรม w ประเพณี w ถ้านำเรื่องนั้นมาใช้จะส่งผลกระทบอย่างไร w ผลดี-ผลเสีย w ควรนำมาใช้ในเวลาใดจึงจะเหมาะสม w ควรนำมาใช้อย่างไรจึงจะเหมาะสม

ขั้นที่ 3 การนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ แนวคิดนั้นสามารถอยู่ในลักษณะของรูปแบบ (Form) หรือบทบาทหน้าที่ (Function) ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างอิสระ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือต้องเป็นรูปแบบหรือหน้าที่ที่กลุ่มเป้าหมายยอมรับที่จะนำไปปฏิบัติ ซึ่งวิธีการประยุกต์ค่อนข้างมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ อาทิ การให้ความหมายใหม่ในรูปแบบเดิม เป็นการไม่เปลี่ยนรูปแบบ (Form) แต่เพิ่มหน้าที่ (Function) ใหม่เข้าไปเพื่อให้แนวคิดที่เราต้องการดำเนินการนั้นสำเร็จ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการใส่ความหมายใหม่เพิ่มเข้าไป ไม่ได้เสียหลักการหรือวัตถุประสงค์เดิมที่ทำอยู่จนจะช่วยให้คนปฏิบัติสามารถยอมรับได้ง่าย การแทรกแนวคิดเข้าไปในความเคยชิน คนจะรับแนวคิดได้ดีหากเขาไม่ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมาก ดังนั้น หากเราประยุกต์แนวคิดของเราเข้าไปในสิ่งที่เขาค้นเคย อาจจะเป็นอาชีพ งานอดิเรก กีฬา วิธีการดำเนินชีวิตประจำวัน คนก็จะรับสิ่งที่เราสื่อสารได้ดีขึ้น เช่น แนวคิดเรื่องความกตัญญู เป็นต้น

ขั้นที่ 4 ตอบสนองเป้าหมายหรือไม่ เราควรคิดเชิงวิพากษ์เพื่อตรวจสอบว่าแนวคิดเชิงประยุกต์สามารถนำมาใช้ได้จริงในภาคปฏิบัติ ณ บริบทที่เราต้องการหรือไม่ หรืออาจเล่นบทบาทสมมติ (Role Player) โดยทำตัวเป็นเสมือนคนที่ต้องนำแนวคิดนั้นไปปฏิบัติ สำรวจความรู้สึกว่า จะรู้สึกอย่างไร ฟังพอใจหรือมีข้อตำหนิติเตียนอย่างไร ในเรื่องใดบ้าง อันจะช่วยให้เราเห็นจุดอ่อนของการประยุกต์ที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมต่อไป

การพัฒนาทัศนคติและนิสัยนักคิดเชิงประยุกต์

1. เป็นนักพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง นักพัฒนา มีความปรารถนาที่จะทำให้สิ่งที่มีอยู่ดีขึ้นอยู่เสมอ เป็นคนที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่พยายามตรวจสอบอยู่เสมอว่ามีอะไรต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง เปลี่ยนแปลงบ้างหรือไม่ นอกจากนี้ยังเป็นคนที่ช่างสังเกต ช่างเรียนรู้ และพยายามดึงส่วนดีที่พบเห็นจากภายนอกมาปรับใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาสิ่งที่ตนเองมีอยู่ให้ดีขึ้น
2. เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า นักเศรษฐศาสตร์จะตระหนักว่า ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ในขณะที่ความต้องการมีไม่จำกัด ความจำกัดของทรัพยากรทำให้นักเศรษฐศาสตร์พยายามใช้สิ่งที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุด เพื่อให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด รวมทั้งการหาสิ่งทดแทนเพื่อแก้ปัญหาที่มีข้อจำกัดได้ เช่น ใช้ความรู้คู่การเรียนรู้ เพราะนักคิดกับความรู้เป็นเหมือนของคู่กัน ความรู้ที่เราเกี่ยวข้องกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจช่วยให้เราทำสิ่งต่าง ๆ ได้มากมาย นำไปใช้ประโยชน์ได้กว้างขวาง ยืดหยุ่นและแฉะบวก โดยนักคิดจะต้องเป็นคนที่มีความยืดหยุ่นทางความคิด ไม่ยึดติดในกรอบบทบาทหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ของสิ่งใด ซึ่งความคิดยืดหยุ่นจะช่วยให้เราสามารถใช่ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ ได้มากมาย อีกทั้ง นักคิดเชิงประยุกต์จะต้องเป็นคนที่มีความคิดแฉะบวก พยายามหาสิ่งทีพอจะช่วยเหลือปัญหาได้ คัดเลือกคุณสมบัติที่พอจะทดแทนกันได้ แม้จะไม่เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ยอมช่วยให้ปัญหาในเวลานั้นลดน้อยลงไปได้
3. มีความสามารถในการคิดมิติอื่น ๆ การคิดเชิงประยุกต์เกี่ยวข้องกับการคิดในมิติอื่น ๆ อย่างแยกกันลำบาก เพราะการประยุกต์เรื่องใด ๆ มาใช้จำเป็นต้องฟังพิจารณาการคิดในมิติอื่น ๆ ร่วมด้วย อาทิ การคิดเชิงโมโนทัศน์ เพราะจะช่วยในการค้นหาสิ่งที่จะนำมาใช้ประยุกต์ได้อย่างรวดเร็ว การหาสิ่งทดแทนจะรวดเร็วมากขึ้น ช่วยในการหาแก่นหรือหลักการของสิ่งนั้น เพื่อให้สามารถนำแก่นนั้นมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาของเรา ไม่ได้นำเพียงรายละเอียดปลีกย่อยซึ่งไม่เหมาะสมเมื่อนำมาใช้เพราะต่างบริบทกัน การคิดเชิงเปรียบเทียบ เพราะการที่เราจะนำสิ่งใดมาใช้ประโยชน์

จำเป็นต้องเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ ในด้านต่าง ๆ เพื่อคัดเลือกสิ่งที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์มาใช้ประโยชน์ได้ การคิดเชิงสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการนำสิ่งที่มีอยู่มาใช้นอกวัตถุประสงค์ เป็นนักประยุกต์เชิงสร้างสรรค์ ชอบคิดแตกแขนงความรู้ที่มีอยู่ ให้ขยายในขอบเขตที่จะนำไปใช้กับคนกลุ่มต่าง ๆ คนในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางมากที่สุด เพื่อให้สิ่งนั้นสามารถได้รับการนำไปใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ภายใต้สถานการณ์นั้น บริบทแวดล้อมขณะนั้น การคิดเชิงวิเคราะห์ เพราะสามารถจำแนกแยกแยะส่วนประกอบหรือความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของสิ่งนั้น เพื่อให้สามารถถึงส่วนประกอบหรือหลักการที่เกี่ยวข้องมาตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ การคิดเชิงวิพากษ์ เพราะแนวคิดหรือสิ่งที่ปรับแล้วจะต้องมีการวิพากษ์ด้วย เพื่อช่วยให้เกิดการมองในมุมตรงกันข้าม หากจุดอ่อน จุดที่ต้องแก้ไขของสิ่งที่นำมาประยุกต์ใช้ประโยชน์

นอกจากนี้ ในบางเรื่องก็นำมาใช้ อาจต้องใช้การคิดมิติอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น การคิดอย่างบูรณาการ เพื่อพิจารณาเรื่องที่ต้องการนำมาใช้อย่างรอบด้าน เพื่อดูว่าอาจจะมีปัญหาใดเกิดขึ้นได้บ้างจะได้ปรับปรุงแก้ไขได้อย่างถูกต้อง หรือการคิดเชิงอนาคตในกรณีที่ต้องคาดการณ์ว่าสิ่งที่จะนำมาใช้นั้นจะส่งผลอย่างไรต่ออนาคตบ้าง เป็นต้น

4. รอบคอบแต่กล้าเสี่ยง นักคิดเชิงประยุกต์จะต้องเป็นคนที่มีความรอบคอบ และในขณะเดียวกันต้องมีความกล้าเสี่ยงด้วย เนื่องจากผลผลิตจากการคิดเชิงประยุกต์เรียกได้ว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับบริบทใหม่ที่เกิดขึ้น การนำมาใช้จะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องเหมาะสมของปัจจัยต่าง ๆ ภายใต้บริบทใหม่นั้นด้วย นักคิดเชิงประยุกต์จึงจำเป็นต้องมีความรอบคอบในการคิดเชิงวิเคราะห์ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่มีความแตกต่างกัน และปรับสิ่งที่ต้องการนำมาใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับบริบทใหม่ ในขณะเดียวกัน นักคิดเชิงประยุกต์ต้องมีความกล้าเสี่ยงด้วย โดยตระหนักว่าแม้มีการตรวจสอบอย่างรอบคอบแล้ว แต่เมื่อนำมาใช้จริงแล้วอาจมีปัญหาที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นได้ นักคิดเชิงประยุกต์ต้องไม่เป็นคนที่ยึดหรือลุ่มเลิกอะไรง่าย ๆ แต่ต้องเป็นคนที่พร้อมจะเรียนรู้จากความผิดพลาดที่เกิดขึ้น และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

สรุป การคิดเชิงประยุกต์เป็นการคิดเพื่อดึงความสามารถในการนำบางสิ่งมาปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมและเวลาขณะนั้น เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ช่วยให้สามารถปรับตัวและปรับใช้สิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสมเข้ากับยุคสมัยที่บริบทแวดล้อมเปลี่ยนไป ทำให้เราสามารถแก้ปัญหาในวิถีทางที่ถูกต้องได้ และช่วยให้เราสามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่ใช้การได้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก การพัฒนาทักษะการคิดเชิงประยุกต์จึงเหมาะสมสำหรับทุกกลุ่มคน ทุกเพศและทุกวัย การคิดเชิงประยุกต์เป็นอีกหนึ่งการคิดที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการก้าวขึ้นเป็น “นักคิด” ผู้มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการเรียนรู้ที่จะเลือกและนำสิ่งดี ๆ มาสู่ชีวิตของตน และเป็นการคิดที่จำเป็นต้องพัฒนาในส่วนของทัศนคติ และลักษณะนิสัยด้วย เช่นเดียวกับการคิดในมิติอื่น ๆ เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีคิดตามธรรมชาติของเรา อันจะช่วยให้คิดได้ทันที เมื่อมีปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข

4. ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบลายผ้าฝ้าย

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (2542 : 2789-2794) เขียนเกี่ยวกับการออกแบบผ้าทอในภาคอีสาน ช่างหมัดหมี่ (ช่างทอผ้า) จะจดจำลวดลายที่สืบทอดต่อกันมาซึ่งบางลวดลายก็เป็นสีพื้น ๆ เรียบง่าย บางลวดลายก็มีความสลับซับซ้อนทั้งลวดลายและสีสัน การที่สามารถ

ออกแบบลวดลายได้ซับซ้อนหลากสีนั้น เป็นการแสดงฝีมือของช่างทอผ้าและได้รับยกย่องว่าเป็นกุลสตรีด้วย ฉะนั้นการตกแต่งลวดลายผ้าทอในภาคอีสานในอดีตนั้นจึงพยายามแข่งขันกันที่ความประณีต และความงามของลวดลายผ้ากันด้วย

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาลวดลายผ้าฝ้ายลายดั้งเดิมของภาคอีสาน พบว่า ช่างทอผ้าได้ออกแบบลวดลายผ้าไว้อย่างหลากหลายและเป็นลวดลายที่ซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นผ้าลายมัดหมี่หรือผ้าลายขิด โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่นั้นมีอิสระในการออกแบบลวดลายได้มากกว่าลายขิด และลายจก นั้นหมายความว่า ลายขิดและลายจกยังถูกจำกัดอยู่ในกรอบของลายเรขาคณิต เช่น ลายเลียนแบบรูปสัตว์ ต้นไม้ พานบายศรี (หมากเบ็ง) วิถีชีวิต ลายขอแบบต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ลายมัดหมี่ยังนิยมทำตามกรอบลายเรขาคณิตเป็นส่วนใหญ่

การพิจารณาการออกแบบลวดลายผ้าฝ้ายอีสาน สรุปได้เป็นกลุ่มใหญ่ได้ 2 กลุ่ม คือ

1. ลายเรขาคณิต ซึ่งนิยมทำลวดลายทั้งมัดหมี่ ลายขิด ลายจก เพราะเหตุว่าสะดวกต่อการประดิษฐ์ลวดลายในผ้าทอที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยม (ลายขัดเส้นยืนและเส้นพุ่ง) การมัดหมี่นิยมมัดลายรูปทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน หากเป็นลายพื้นฐานก็จัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนวางเป็นระยะ ๆ ตามเส้นทแยงมุมของผ้า ดอกสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนนี้มีทั้งดอกขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ หากเป็นขนาดใหญ่จะมีลายสี่เหลี่ยมขนาดเล็กอยู่ด้านในรูปสี่เหลี่ยม

1.1 ลายพื้นฐาน ลายผ้าฝ้ายที่เป็นลายมัดหมี่พื้นฐาน 7 ลายด้วยกัน คือ

1) หมี่ข้อ (หมี่ข้อตรง หมี่ข้อหวาน) หมี่ข้อ คือ ทำลายเป็นจุด ๆ จุดหนึ่ง ก็คือ 1 ลำ นั่นคือมัดเส้นด้ายเป็นเปลาตามลำของเส้นด้าย โดยเว้นช่องไฟไว้พองามหมี่ข้อเป็นลายพื้นฐานที่มีขนาดเล็กที่สุด หมี่ข้อตรงวางลวดลายตามแนวผ้า หมี่ข้อหวานวางลวดลายตามแนวเส้นทแยง 2) หมี่หมากจับ เป็นลวดลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนใช้วิธีมัดหมี่รวบ 3 ลำ โดยให้ลำกลางมีขนาดสูงกว่า 2 ลำด้านข้าง จะได้ทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน และจะวางระยะช่องไฟไปตามเส้นทแยงมุม หากมีเส้นทแยงเชื่อมโยงลายหมี่หมากจับตามแนวทแยงจะเรียกว่า ลายหมากจับหวาน บางท้องถิ่นเรียกว่า ลายหมากจับเครือ

3) หมี่โคมเป็นลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดใหญ่กว่าหมี่หมากจับ ถ้าเป็นหมี่โคมห้าจะมัดหมี่รวบ 5 ลำ โดยให้ลำกลาง 5 ส่วน ลำข้าง ๆ ยาว 3 ส่วน ส่วนลำข้างนอก ช้ายชวาวยาว 1 ส่วน หมี่โคมเจ็ดมีลวดลายเช่นเดียวกับหมี่โคมห้า เพียงแต่ขนาดใหญ่กว่า นั่นคือมัดหมี่ 7 ลำ และให้ลดหลั่นขนาดตามลำดับ จะได้รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน บางแห่งก็มัดหมี่ให้ใหญ่กว่านี้ เรียกว่าหมี่โคมเก้า ซึ่งไม่นิยมเพราะว่าลายใหญ่เกินไป หากจะมัดหมี่รวบ 9 ลำ มักจะเป็นช่องไปตรงกลาง ซึ่งเรียกว่า หมี่กง (หมี่กงห้า หมี่กงเจ็ด หมี่กงเก้า) 4) หมี่กงน้อย ทำเช่นเดียวกับหมี่โคม เพียงแต่จะเว้นช่องไฟส่วนในเล็ก ๆ ช้อนอยู่ในลำนอก เรียกว่าหมี่กงน้อย หมี่กงน้อยมีหลายขนาด เรียกตามจำนวนลำว่าหมี่กงน้อยห้า คือ ผูกมัดหมี่รวบ 5 ลำ หมี่กงน้อยเจ็ด เหมือนหมี่กงน้อยห้า เพียงแต่ขนาดใหญ่กว่า คือ ผูกด้าย 7 ลำ และเว้นช่องไฟตรงปลายด้วย หมี่กงน้อยเก้ามีขนาดใหญ่ ผูกด้วย 9 ลำ เว้นช่องไฟตรงกลางขนาดใหญ่ขึ้น

5) หมี่ดอกแก้ว ทำลายเป็นดอก นั่นคือ ตัดมุมแหลมของด้านสี่เหลี่ยมออกเป็นส่วนใหญ่จะมัดด้าย 7 ลำ โดยให้ 3 ลำกลางมีขนาด 5 ส่วน (ไม่ยาว 7 ส่วน เหมือนหมี่กงและหมี่โคม) เสมอกันและลำที่อยู่ถัดออกมาทั้งสองด้านมีขนาด 3 ส่วน ลำที่อยู่ภายนอกทั้งสองด้านยาว 1 ส่วน ฉะนั้นหมี่ดอกแก้วจึงมีลักษณะกลม ๆ คือ ย่อมุมไม้สิบสอง มีทั้งหมี่ดอกแก้วทับเป็นจุดกลมทั้งดอก และหมี่แก้วดอกโปร่ง

(คือเว้นตรงกลางให้มีสี่เหลี่ยมเป็นสี่พื้น) 6) หมี่ขอ คือ มัดด้ายเป็นทรงรูปขอเหมือนตัวเอสจะมีขนาดใหญ่บ้างเล็กบ้าง หากหมี่ขอทำหน้าที่เป็นลายประกอบจะเป็นลายขนาดใหญ่เพื่อเชื่อมโยงลายใหญ่อื่นๆ ให้เป็นกลุ่ม ๆ หากลายหมี่ขอเป็นลายหลักจะมีขนาดเล็ก 7) หมี่แขงพรวัว (หมี่ทางมะพรวัว) มีชื่อเรื่องต่างกันไปมาก บางแห่งเรียกหมี่ใบไผ่ หรือ หมี่แขงหมา (หมี่พันหมา) หมี่พันเลื่อย หมี่แขงพรวัวส่วนใหญ่ใช้เป็นลายประกอบเชื่อมโยงลายหลักอื่น ๆ เพื่อเป็นกลุ่มลวดลาย

1.2 ลวดลายประกอบ หมายถึง เส้นโยงต่อระหว่างลายพื้นฐานให้เป็นกลุ่ม ๆ เพื่อเน้นลวดลาย หรือเพื่อแบ่งตอนลวดลายให้เป็นกลุ่ม ฉะนั้นลายประกอบนี้ จึงมีลักษณะเป็นแนวยาววางตามเส้นทแยงมุม เพื่อประสานให้เป็นกลุ่มลายพื้นฐานเชื่อมต่อกัน การใส่ลวดลายประกอบเข้าไปในลวดลายพื้นฐาน จะทำให้ทรวดทรงของลวดลายเปลี่ยนไป นั่นคือ จะเป็นกลุ่มลวดลายจะเป็นการเพิ่มความซับซ้อนของลวดลายไปด้วยลวดลายพื้นฐานทั้ง 7 ลายดังกล่าวข้างต้น หากมีการเพิ่มลวดลายประกอบลงไปแล้ว มักจะเรียกว่าลวดลายประสมประสาน นั่นคือ มีหลายลวดลายในผ้าผืนเดียวกัน ลวดลายประกอบนี้มีหลายชนิด ดังนี้ 1) ลายเส้นทแยงมุม ภาษาท้องถิ่นเรียกว่าเครือ เช่น หมี่หมากรับเครือ หรือหมี่หมากรับหว่าน นั่นคือใช้ลายเส้นทแยงประกอบกับลายหมากรับนั่นเอง 2) ลายขอลายขอส่วนหนึ่งทำหน้าที่เป็นลายประกอบ ซึ่งมีลักษณะเส้นยาวทแยง และส่วนปลายเส้นจะมีลายขอส่วนอีกแบบหนึ่งจะใช้ลายขอต่อเนื่องกันเป็นแนวทแยงทำหน้าที่แบ่งตอนลายพื้นก็มี 3) ลายนาค มีลักษณะเหมือนลายขอ เพียงแต่จะใช้สี่ลายสลับทางกัน ลายขอและมีส่วนหัวนาค (ปรับจากลายขอนั่นเอง ฉะนั้นลายนาคที่มีขนาดใหญ่มักจะทำหน้าที่เป็นลายประกอบด้วย) 4) ลายแขงพรวัว ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เป็นลายประกอบลวดลายพื้นฐานเหมือนเส้นทแยงมุมต่างแต่เพิ่มเส้นให้หนา มีขนาดกว้างโดยทำเป็นริ้ว ๆ เรียงออกจากเส้นจึงดูเหมือนใบมะพรวัวออกจากก้านใบของทางมะพรวัว จึงเรียกว่า ลายแขงพรวัว หรือเรียกว่าลายใบไผ่ 5) ลายเส้นตรง คือ เส้นแบ่งลวดลาย อาจจะเป็นแถบสีต่างไปจากสีพื้นหรืออาจจะทำเป็นลายให้ต่างไปจากลายพื้นก็ได้ นั่นคือ ได้แบ่งลายผ้าเป็นริ้ว ๆ ที่เรียกว่าหมี่คั่นหรืออาจจะเป็นเส้นตัดขอบชายผ้าบ้าง ลายเส้นตรงนี้ จะมีความสำคัญมากในการทำลวดลายหมี่เขมร ที่เรียกว่า ผ้าปูม (คือมีลายหน้านางหรือหน้าผ้า)

เมื่อนำลายพื้นฐานมาวางเป็นระยะ ๆ จึงจัดลายประกอบเพื่อแบ่งกลุ่มลวดลายหรือเปลี่ยนกลุ่มสีของลวดลาย จะใช้ลายประกอบมาเป็นตัวแบ่ง หรือทำหน้าที่เชื่อมโยงกลุ่มลวดลายเราจึงพบว่า ลายมัดหมี่มีลักษณะซับซ้อน เพราะมีการประสมลวดลายพื้นฐานเข้ากับลวดลายประกอบดังกล่าว บางครั้งเรียกลวดลายแบบนี้ว่า ลายประสม เช่น ลายขอประสมกับลายโคมห้า เป็นต้น

2. ลายธรรมชาติ นิยมทำลวดลายเฉพาะลายมัดหมี่ ซึ่งเรียกง่าย ๆ ว่า ลายสัตว์ (ไก่ ช้าง นาค คน เป็นต้น) ลายต้นไม้ ลายต้นสน ลายดอกไม้ ลายช่อดอกไม้ ในผ้าฝ่ายของชาวอีสานพบลายธรรมชาติจำนวนหนึ่งทำเป็นรูปสัตว์บ้าง ต้นไม้บ้าง และเรียกชื่อตามชาตินั้น ๆ

2.1 ลายสัตว์ ลายสัตว์นำภาพสัตว์ตัดทรวดทรงให้เป็นทรงเหลี่ยม เพื่อให้เข้ากับลายเรขาคณิต หรือเพื่อจะเป็นไปตามเส้นด้าย ซึ่งเป็นลายขัดสี่เหลี่ยมอยู่แล้วก็เป็นได้ ลายสัตว์ที่พบว่า นิยมทำกันทั่วไป ทั้งในผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าจก ได้แก่ 1) ลายช้าง คือ รูปช้างที่ตัดทรงเป็นสี่เหลี่ยม ส่วนใหญ่จะพบอยู่ตามชายผ้าในลายผ้าฝ่ายมัดหมี่ ลายช้างนี้พบในลายขิด และลายจกด้วย 2) ลายนาค พบทั่วไปในลายมัดหมี่ ส่วนในลายขิดและลายจกพบน้อย 3) ลายไก่ พบในผ้ามัดหมี่ โดยเฉพาะมัดหมี่เขมร 4) ลายนก และนกยูง พบมากในผ้ามัดหมี่เขมร

2.2 ลายต้นไม้ ได้แก่ 1) ลายต้นสน คือ ลักษณะเหมือนต้นสน พบมากในลายมัดหมี่ ซึ่งนิยมประดับตอนเชิงชายผ้าจีน (เป็นรูปคล้ายรวงข้าว) แต่พบบ้างจำนวนน้อยในลายซิด และลายจก และมักทำเป็นลายขนาดเล็ก จึงเรียกว่า ลายหน่อไม้ 2) ลายต้นไม้ และช่อดอกไม้ ลายต้นไม้มีลักษณะคล้ายต้นข้าว พบอยู่ทั่วไปในผ้าหมี่เขมร ส่วนลายช่อดอกไม้และลายต้นไม้ตัดเป็นเครือเถาพบอยู่ในหมี่เขมร จังหวัดสุรินทร์

2.3 ลายเครื่องใช้ ลายเครื่องใช้จัดอยู่ในกลุ่มลายธรรมชาติกลุ่มหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลายประกอบ หรือลายอยู่ตามเชิงชายผ้า เพื่อเน้นที่เส้นสุดของลาย พบในผ้าฝ้ายมัดหมี่ลายเครื่องใช้ที่พบมาก ได้แก่ 1) ลายหมากเบ็ง (คือลายพานชั้นห้า) หมากเบ็งเป็นของดอกไม้ รูปเพี้ยนประดับอยู่บนชั้นหรือพาน เพื่อใช้ในพิธีกรรม คล้ายพานบายศรีปากชามของชาวภาคกลาง รูปทรงทั่วไปเป็นรูปถายมีช่อเหมือนรวงข้าวข้างบน จำนวน 9 แฉก 2) ลายเชิงเทียน เป็นลายประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของลายพื้นฐานเพื่อไม่ให้ช่องไฟกว้างเกินไป จึงใช้ลายเชิงเทียนใส่ให้เต็มพื้นที่ 3) ลายปราสาท คือ ลวดลายที่เป็นรูปทรงปราสาท หรือทรงคล้ายบ้าน

มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549 : 313-34) กล่าวว่า ลวดลายบนผ้าทอ หมายถึง ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าฝ้ายของไทย ส่วนใหญ่มักเป็นลายที่จดจำหรือได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งยังเป็นลวดลายที่เกี่ยวข้องและพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันอยู่ตลอดเวลา แล้วจดจำสืบทอดกันมา ลวดลายเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยการเลียนแบบอย่างไว้ทั้งลวดลาย และกรรมวิธีในการทอผ้า ดังนั้นลวดลายของผ้าทอจึงเกิดจากฝีมือและภูมิปัญญาของผู้ทออย่างแท้จริง ในปัจจุบันจะมีลวดลายอีกประเภทหนึ่งเกิดจากสิ่งที่ปรากฏขึ้นหรือความคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน เช่น ลวดลายที่พบในละคร เช่น ลายสวรรค์เบี่ยง หรือตามชื่อผู้สั่งทอพิเศษ เช่น ลายคุณหญิงหลุยส์ เป็นต้น ลวดลายของผ้าทอของไทย สามารถสรุปได้เป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) กลุ่มลายเรขาคณิต เช่น ลายสี่เหลี่ยม ลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายสามเหลี่ยมและลายเส้นตรง เป็นต้น 2) กลุ่มลายธรรมชาติ สามารถแบ่งย่อยออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มลายสัตว์ ได้แก่ ลายช้าง ลายม้า ลายนาค ลายหงส์ ลายนกยูง ลายรังผึ้ง หรือลายเกล็ดเต่า เป็นต้น 2) กลุ่มลายพันธุ์ไม้ ได้แก่ ลายต้นสน ลายดอกมะลิ ลายดอกพิกุล ลายดอกสร้อย ลายดอกผักแว่น ลายดอกแก้ว เป็นต้น 3) กลุ่มลายสิ่งของเครื่องใช้ ได้แก่ ลายโคม ลายเชิงเทียน ลายปราสาท หรือลายธรรมมาสน์ เป็นต้น

2.4 กลุ่มลายเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ลายน้ำไหล ลายพระพุทธรูป ลายพุ่มข้าว หรือลายขอแปด เป็นต้น

สรุปได้ว่า ลวดลายที่ปรากฏขึ้นบนผืนผ้ามีอยู่มากมาย ลายส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ลวดลายที่เกิดขึ้นมักเป็นลวดลายที่จดจำหรือได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสืบทอดกันมา ดังนั้น ลวดลายของผ้าฝ้ายจึงเกิดจากฝีมือและภูมิปัญญาของช่างผู้ทออย่างแท้จริง ช่างทอผ้าได้ออกแบบลวดลายผ้าซึ่งบางลายก็เป็นแบบพื้น ๆ เรียบง่าย บางลายก็ซับซ้อนทั้งลวดลายและสีสันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นลายผ้ามัดหมี่ ลายผ้าซิด หรือลายผ้าจก ล้วนแสดงถึงความประณีตและความงามของลวดลายผ้าด้วย

2.5 ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย การทอผ้าฝ้ายเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการผลิตผ้าฝ้าย เป็นกระบวนการทอผ้าโดยอาศัยหลักการง่าย ๆ คือ จัดเส้นด้ายสองแนวขัดประสานกันเพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้า

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (2542 : 2748-2789) กล่าวถึงวิธีการทอผ้าพื้นบ้านอีสาน การจัดประเภทของผ้าทอ (ทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหมจะคล้ายกัน) ในภาคอีสานนิยมจัดแบ่งตามกรรมวิธีการผลิตมากกว่าแบ่งตามประโยชน์การใช้สอย กรรมวิธีผลิตผ้านั้นคือ การกระทำให้เกิดลวดลายผ้าฝ้ายในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่ซับซ้อนและไม่ซับซ้อนและแต่ละกรรมวิธีการทำลวดลายนั้นมักมีชื่อเรื่องที่แตกต่างกันไป เช่น ผ้าหมี่ (ผ้ามัดหมี่) ผ้าขิด ผ้าจก การจัดประเภทยาลายผ้าอีสาน โดยพิจารณาจากกรรมวิธีการผลิตลวดลายผ้าได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ประเภทย้อมสีเพื่อให้เกิดลวดลาย ได้แก่ ผ้ามัดหมี่หรือผ้าหมี่ คือ ย้อมสีด้วยเส้นพุ่งให้เป็นลวดลายตามที่ต้องการก่อนนำมาทอผ้าพื้นหรือผ้าลายตาหมากรุก ได้แก่ ย้อมสีด้วยเส้นยืนและด้วยเส้นพุ่งให้เป็นลวดลายตามที่ต้องการ

ผ้ามัดหมี่ การทำผ้าหมี่หรือผ้ามัดหมี่ (ทั้งฝ้ายและไหม) คือ การเตรียมลวดลายเส้นด้ายก่อนที่จะทอเป็นผ้า นั่นคือ ช่างทอหรือช่างมัดหมี่จะวางแผนออกแบบลายผ้าก่อนที่จะย้อมสีเส้นด้าย โดยปกติแล้วผ้ามัดหมี่ภาคอีสานจะย้อมสีเฉพาะเส้นพุ่ง ส่วนด้ายเส้นยืนนั้นจะใช้สีเดียวเป็นพื้น ส่วนผ้ามัดหมี่ของอินโดนีเซีย จะย้อมสีลวดลายทั้งด้ายเส้นพุ่ง และด้ายเส้นยืน วิธีย้อมสีเส้นด้ายให้เป็นลวดลายนั้นใช้วิธีย้อมหลายครั้ง นั่นคือ หากต้องการลวดลายหลากสีเท่าไรต้องย้อมสีหลายครั้งเท่านั้น โดยใช้วิธีปิดบังเส้นด้ายไม่ให้ใช้สี ที่ย้อมครั้งหลัง ๆ เปื้อนติดกัน การป้องกันเส้นด้ายไม่ให้สีย้อมติด โดยวิธีนำเชือกกล้วยมาผูกมัดป้องกันมิให้สีซึมเข้าไปเปื้อน (ปัจจุบันจะใช้เชือกพลาสติก) จึงเรียกว่าการมัดหมี่ด้วยวิธีย้อมสีลวดลายหมี่ (มัดหมี่) ช่างย้อมสีจะแบ่งเส้นด้ายให้มีจำนวนเท่า ๆ กัน เรียกว่า ลำ ลำหนึ่งมี 4 เส้น 6 เส้น หรือ 8 เส้น (หากเป็นลวดลายหยาบจะมีเส้นด้ายหลายเส้นต่อหนึ่งลำ) เมื่อช่างย้อมออกแบบลวดลายผ้าแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะออกแบบอยู่ในความจำไม่มีการเขียนแผนผังลาย) จะมัดเส้นด้ายเป็นเปลาะ ๆ ตามลำเส้นด้ายให้เป็นจังหวะลีลาของลวดลายนั้น ๆ การผูกหมี่นั้นคือเมื่อส่วนที่ไม่ต้องการจะให้ถูกสี (คือได้ลายสีขาว) เมื่อผูกหมี่ได้ครบทั้งผืนที่คิดว่าเป็นลวดลายที่ต้องการแล้ว ช่างย้อมสีก็จะนำไปย้อมสีครั้งที่ 1 ซึ่งจะต้องเป็นสีเข้ม เป็นสีพื้นของผ้าชิ้น เช่น สีแดง เมื่อย้อมครั้งที่ 1 แล้วช่างก็จะแกะเชือกส่วนที่ต้องการให้เป็นลวดลายเป็นสีเขี้ยวไว้จนครบทั้งผืน เสร็จแล้วนำไปย้อมสีเขี้ยวครั้งที่ 2 ซึ่งจะได้สีเขี้ยว ช่างย้อมก็จะเชือกมัดหมี่ ส่วนลวดลายที่ต้องการสีเหลืองก็จะนำไปย้อมสีเหลืองเป็นครั้งที่ 3 ซึ่งจะเป็นสีเหลืองตามลวดลายที่ต้องการ หากยังมีเชือกมัดหมี่อยู่ก็จะต้องแกะออกจะเป็นลายสีขาวหากย้อมสี 3 ครั้ง จะได้สีลวดลาย 4 สี คือ 1) สีขาว คือสีที่เส้นด้ายแกะครั้งสุดท้าย 2) สีเหลือง คือ สีเส้นด้ายที่ย้อมครั้งที่สาม 3) สีเขี้ยว คือสีของเส้นด้ายที่ย้อมครั้งที่สอง และ 4) สีน้ำตาลเข้ม หรือสีม่วงแก่ คือ เส้นด้ายที่ต้องย้อมครั้งแรก สีแดงจะถูกผสมด้วยสีเขี้ยว สีเหลืองย้อมครั้งที่สองและที่สามด้วย

ฉะนั้นการมัดหมี่ (ทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม จะมีกรรมวิธีเหมือนกัน) ช่างย้อมสีหรือช่างมัดหมี่ต้องมีความรู้เรื่องสีธรรมชาติด้วยว่า ธรรมชาติของสีนั้นเมื่อผสมกันจะกลายเป็นสีใด เช่น สีเหลืองผสมกับสีน้ำเงินจะกลายเป็นสีเขี้ยว เป็นต้น นอกจากนี้จะต้องวางแผนย้อมสีตามลำดับ หากออกแบบลวดลายหลากสีหลากลวดลายมากเท่าไร ย่อมต้องมีกรรมวิธีซับซ้อนมากขึ้นทั้งการมัดหมี่และการย้อมสี

ในปัจจุบันช่างมัดหมี่นิยมใช้น้ำยากัดสี เรียกว่า ฟอกสี นั่นคือ เมื่อมัดหมี่ได้สีที่ต้องการแล้วจะนำเส้นด้ายนั้นไปใส่น้ำยากัดสี ทำให้เส้นด้ายสีจางลงจึงนำไปย้อมสีอีกครั้งหนึ่ง

ในครั้งต่อไปจะเน้นการย้อมสีในครั้ง 2 และครั้งที่ 3 จึงมีสีสดใสกว่ากรรมวิธีในสมัยอดีต และสามารถย้อมสีได้หลากหลายสีมากขึ้นลวดลายผ้ามัดหมี่จึงมีหลากหลายสีมากขึ้น นั่นคือสามารถออกแบบลวดลายได้ถึง 6 สี ซึ่งในสมัยอดีตได้เพียง 2-3 สีเท่านั้น

ผ้ามัดหมี่พื้นบ้านในภาคอีสานมีหลากหลายลวดลายหลากหลายแบบ และยังมีการประสมประสานกันหลาย ๆ ลายในผืนผ้าเดียวกัน เช่น ส่วนที่เป็นตีนซิ่น หรือเชิงซิ่น จะมัดหมี่เป็นเส้นขอบชายผ้าไว้บ้าง หรือบางส่วนก็ทำเป็นหน้านางสลับลวดลายไว้ก็มี

การทอผ้ามัดหมี่นิยมทำกันทั่วไป ทั้งกลุ่มไทย-ลาว ผู้ไทย ชาวฮ่อ พวน ส่วนชาวเขมรนิยมทอผ้าตารางสีเหลี่ยมตาหมากรุกเล็ก ๆ มีชื่อเรียกต่างกันไปตามลวดลายว่า สะคุ (เหลือง เขียว ดำเป็นลายตาหมากรุกขนาดเล็ก) สะมอ (คล้ายสะคุแต่ตาใหญ่กว่า) อันเปรม (พื้นแดง เข้มมีตาขาวดำสลับกัน) ลุยซิม (ผ้าทางเป็นเส้น ๆ) ละเบิก (ยกลายขัดสีชมพูแก่) ส่วนผ้ามัดหมี่แบบเขมรเรียกว่า ผ้าโฮล และผ้าปุมพระตะบอง หรือผ้าหมี่พระตะบอง ซึ่งมีลวดลายซับซ้อนมาก ปัจจุบันชาวเขมรจังหวัดสุรินทร์นิยมทอผ้ามัดหมี่กันมากขึ้น และโดยทั่วไปฝีมือประณีตมากกว่าผ้ามัดหมี่ของไทย-ลาว โดยเฉพาะผ้าของชาวเขมรจะนำเส้นด้านมาปั่น หรือเรียกว่าเข็นฝ้าย หรือควบก่อนจะทอเป็นผืน ฉะนั้นเส้นด้ายจึงแน่นมาก หากเป็นเส้นฝ้ายเส้นเล็ก ๆ จะไม่มีซี้ (เป็นบุยุ) เนื้อแน่นกว่าเส้นฝ้ายที่ไม่ได้ปั่น (หรือเข็น) มาก

ผ้าฝืน และผ้าลายตาราง (ภาษาถิ่นเรียกว่าลายตาหม่อง) เป็นการทอผ้าที่ใช้กรรมวิธีพื้นฐาน โดยนำด้ายมาย้อมสีทั้งด้ายเส้นยืน และด้ายเส้นพุ่ง จะใช้กี่กี่ได้ตามความต้องการ กล่าวคือหากใช้ด้ายเส้นยืนและเส้นพุ่งสีเดียวกันก็ได้ผ้าฝืนสีเดียว (เรียกว่าผ้าสีพื้น) หากใช้หลายสีสลับกัน ทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่งก็ได้ผ้าลายตารางสีเหลี่ยม หรือลายผ้าขาวม้า หรือลายผ้าไสร่งหากสลับสีด้ายทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืนก็ได้ผ้าลายทาง เป็นต้น

2. ประเภทเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษให้เป็นลวดลาย ได้แก่ ผ้าขิด คือ การยกดอกด้วยการเพิ่มเส้นพุ่ง เพื่อให้เป็นดอกดวงที่มีสีต่างไปจากสีพื้น ผ้าจก (แพรวา) คือ การเพิ่มด้านเส้นพุ่งหลากหลายสี เพื่อให้เกิดลวดลายมีขบวนการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งซับซ้อนกว่าผ้าขิด

กรรมวิธีการทอผ้าโดยเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษเพื่อให้เป็นลวดลายนี้ คือ การยกดอกลายผ้าแบบหนึ่งโดยใช้ด้ายสีที่แตกต่างกับด้ายเส้นยืนและเส้นพุ่ง ส่วนใหญ่ด้ายเส้นพุ่งที่เพิ่มพิเศษนี้จะใหญ่กว่าเส้นด้ายเส้นพุ่งเพื่อให้เกิดเป็นลวดลายตัวนูนกว่าสีพื้นหรืออาจจะเรียกว่าฝ้ายยกดอก ดังเช่น ฝ้ายยกของภาคกลางที่ใช้ดินเงินหรือดินทอง เป็นเส้นพุ่งเพิ่มพิเศษ หากแต่ว่าฝ้ายยก (ฝ้ายยกดอก) ของภาคกลางนั้นประดิษฐ์ลวดลายเดียวกันตลอดผืน ส่วนการทอผ้าโดยวิธีเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษของภาคอีสานนั้นประดิษฐ์หลากหลายลวดลายในผืนเดียวกัน จึงมีชื่อเรียกต่างกันว่า ผ้าขิด และผ้าจก

ผ้าขิดหรือลายผ้าขิดเป็นกรรมวิธีทำลวดลายผ้า โดยวิธีเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปเพื่อให้เป็นลวดลายยกตัวนูนกว่าสีพื้น หรือมีสีแตกต่างกว่าสีพื้น การทำขิดนั้นช่างทอผ้าจะต้องใช้ไม้ค้ำที่ทำเป็นพิเศษนอกเหนือจากการทอผ้าธรรมดา ชาวผู้ไทยเรียกไม้ค้ำว่า เขาเก็บขิด ซึ่งต้องใช้เขาเก็บขิดจำนวนมากในแนวตั้ง เขาเก็บขิดจะทำหน้าที่ช่วยให้การสอดเส้นด้ายพุ่งเพื่อยกดอกลวดลายสะดวกขึ้น

การทำลายขิดนี้ ทำได้เฉพาะลายขวางของผ้า (ด้ายเส้นพุ่ง) และจะมีลายเป็นแนวเดียวกันตลอดหน้ากว้างของผ้า (ต่างกับลายจก ที่สามารถทำลวดลายเป็นช่วง ๆ คือ

เปลี่ยนสีได้ทุกช่วง) ผ้าขีดหรือลายขีดไม่นิยมทอเป็นผืนใหญ่ มักจะทอเป็นลายแคบ ๆ หากต้องการผ้าผืนใหญ่ ๆ จะทอเป็นผ้าพื้น และตกแต่งด้วยลายขีดเป็นระยะสลับกับสีพื้น ฉะนั้นผ้าขีดจึงนิยมใช้ทำหมอน (หมอนหนุน หมอนอิง) หรือผ้าพันคอ ไม่นิยมนำไปประดับเป็นตีนชิ้น (เชิงชิ้น) ปัจจุบันทอผ้าขีดตลอดผืน เพื่อใช้เป็นผ้าสำหรับตัดชุดกระโปรงและเสื้อ

ผ้าจก หรือลายจก เป็นกรรมวิธีทาลวดลายผ้าโดยวิธีเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเช่นเดียวกับลายขีดต่างแต่ว่ามีสี และกระบวนการซับซ้อนกว่า นั่นคือ ลายขีดทำต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้า (คือสีเดียวกันตลอดหน้าผ้า) ส่วนลายจกทำเป็นช่วง ๆ คือ สามารถทำเป็นหลายสีหลายลวดลายได้ การทอผ้าจกนั้น ช่างทอผ้าออกแบบลวดลายว่าจะใช้ลายอะไร ลายจกด้วยสีใด ขณะที่ทอผ้าต้องพยายามสอดด้ายเส้นพุ่งที่เพิ่มพิเศษเสริมเข้าไปเพื่อให้เกิดลวดลายตามที่ต้องการ ฉะนั้น ด้ายเส้นพุ่งที่เพิ่มพิเศษนี้จะไม่ใช้เส้นเดียวพุ่งตลอดหน้ากว้างของผ้า แต่จะใช้หลายสีเป็นช่วง ๆ โดยการสอดเส้นด้ายเหล่านั้นให้เป็นลายหลายสีหลายลวดลายตามที่ต้องการ การสอดด้ายสีเป็นลวดลายนี้ต้องใช้ไม้หรือขม้นช่วยในการสอด (จก ภาษาผู้ไทยแปลว่า ล้วง ควัก) เมื่อสอดด้ายลวดลายได้แล้ว ก็ทอด้วยเส้นพุ่งสีพื้นสลับกันไป กระบวนการทอผ้าจกจึงใช้เวลามากเพราะการที่จะทอด้วยเส้นพุ่งแต่ละเส้นต้องสอดด้ายกลลวดลายด้วยทุกครั้ง

การทอผ้าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ นอกจากมนุษย์จะนำผ้ามาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว ผ้ายังถูกนำมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เป็นอย่างมาก ลักษณะรูปแบบการทอ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ รวมทั้งการนำศิลปะมาใช้ในการสร้างลวดลายบนผืนผ้า นับว่ามีความสำคัญ และเป็นองค์ประกอบหลักอย่างหนึ่งของผ้าซึ่งพบเห็นอยู่ทั่วไป

การทอผ้าเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาของกลุ่มชนที่สร้างสรรค์ขึ้นและถ่ายทอดกันมา ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม ประเพณี คติความเชื่อ ตลอดจนความจำเป็นด้านประโยชน์ใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการผลิตผ้าพื้นเมืองเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในการศึกษาเอกลักษณ์รวมทั้งการสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนผ้า นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาภูมิหลังทางวัฒนธรรม และที่มาของกลุ่มชนว่ามีอิทธิพลต่อแนวคิด รูปแบบและลวดลายของผ้าที่ผลิตขึ้นอย่างไร

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ของประเทศไทย ส่วนใหญ่มีการรับเอาวัฒนธรรมและคติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความใกล้ชิด และได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมล้านช้าง จึงส่งผลให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและแนวปฏิบัติในวิถีชีวิตที่มีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมลาวล้านช้างเป็นอย่างมาก

จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร และจังหวัดมุกดาหาร เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่มีชนบประเพณีและวัฒนธรรม และคติความเชื่อเป็นแบบหลอมในวิถีชีวิตของชาวกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยดำเนินไปตามครรลองและแบบแผน ตามแบบอย่างของวัฒนธรรมไท-ลาว ซึ่งวิถีชีวิตที่พบเห็นโดยทั่วไป คือ การทอผ้า ถือเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แม้ว่าสภาพความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทมากแล้วอย่างปัจจุบันก็ตาม กิจกรรมการทอผ้าพื้นเมืองยังคงสามารถดำรงอยู่และดำเนินไปควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ผ้าพื้นเมืองยังคงได้รับความนิยม สามารถนำประยุกต์ใช้ได้

หลายรูปแบบตั้งแต่เป็นเครื่องนุ่งห่ม ประยุกต์ประกอบเข้ากับสิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งนำไปประดับ ตกแต่งในลักษณะต่าง ๆ ได้หลายรูปแบบ

องค์ประกอบประการที่สำคัญที่สุด ที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้คน ให้นิยมนำผ้าพื้นเมืองใช้กรรมวิธีทอผ้าด้วยมือ มีอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน แต่เกิดภาษาอาการที่ทรงคุณค่าขึ้นได้ นั่นคือ ลวดลายบนผ้า มีทั้งรูปแบบที่เรียบง่าย และลวดลายที่ วิจิตรงดงาม ลวดลายบางอย่างยังแฝงไว้ด้วยคติความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชนตลอดจน กรรมวิธีการสร้างลวดลายบนผืนผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

การสร้างสรรค์ลวดลายใหม่เกิดจากความต้องการเห็นลายผ้าไทยที่มีความอ่อนช้อย พลั้วไหว ไม่เป็นลายเรขาคณิต เหมือนกับลายโบราณ และสิ่งรอบตัวก็เป็นแรงจูงใจอีกทางเหมือนกัน คือ ช่อฟ้าของพระอุโบสถ ตัวเองมองเห็นว่า มีความพลั้วทั้ง ๆ ที่เป็นวัสดุที่แข็งแรง การเลาเหลี่ยมต่างๆ ของช่อฟ้า การขึ้นรูปในส่วนต่างๆ รวมถึงตำแหน่งที่จัดวางมีความสง่างาม และโดดเด่น ก็คิดว่าผ้าฝ้ายน่าจะมียลคล้ายๆ กันได้หยดน้ำที่หยดลงมาจากหน้าผา โขดหิน ที่มีความสูงต่ำไม่เท่ากัน ก็มีความอ่อนช้อยอยู่ในตัวตำแหน่งที่สูงต่ำไม่เท่ากัน หรือปริมาณหยดลงมาไม่เท่ากัน ก็ได้ปรับมาใช้กับลายผ้าที่ออกแบบไว้ต้นไม้ในตู้ปลาเวลาน้ำในตู้ปลาเคลื่อนไหว ก็จะทำให้ต้นไม้น้ำในตู้ปลาไหวด้วยจุดนี้ก็ได้ออกแบบเพื่อความคล้ายกันและได้ปรับตามความเหมาะสมไปไม่ตามต้นไม้น้ำบางชนิดที่มีการเรียงกันตามธรรมชาติก็ได้จินตนาการ ว่าคนเราสามารถออกแบบลายให้ซ้อนกันขึ้นเป็นลำดับสูงต่ำได้ด้วยการไหลของสายน้ำตามแม่น้ำลำคลอง โดยเฉพาะเวลาน้ำหลากไหลเชี่ยวกราก ก็ได้หลากหลายอารมณ์ ไม่มีแบบแผน ไม่เป็นระเบียบ แต่ก็ดูสวยงามไปอีกแบบอุปกรณ์ต่างๆ ในการใช้งาน ในวิถีชีวิตประจำวันในสมัยโบราณ ปัจจุบันอุปกรณ์เหล่านั้นไม่ได้นำมาใช้ แต่ได้นำมาเก็บไว้อย่างไม่เป็นระเบียบ เช่น ไม้คานที่ใช้หามน้ำในพื้นที่ชนบท ไม้คานที่กองรวมกัน ก็มีความสวยงามได้แล้วได้ออกแบบตามลักษณะการกองรวมกัน และหัวไม้คานโบราณก็ได้มีการแกะสลักไว้เพื่อความสวยงาม

การพัฒนาเทคนิควิธีการสร้างผลงานจากอดีตถึงปัจจุบัน จากลายผ้าฝ้ายในโบราณ และวิธีการทอในสมัยก่อน ที่เป็นลายเรขาคณิตนั้น วิธีการทอที่ทำให้ออกมาตรงตามที่ต้องการ ออกแบบไว้ให้ใกล้เคียงมากที่สุด คือ เปลี่ยนจากเดิมที่ขิดขึ้น หรือทาบลงครั้งละ 2 เส้นยืน จะต้องมีส่วนที่ขิดขึ้นหนึ่งทาบลงหนึ่งหรือบางลายต้องทอลายหรือเก็บลายรวมกันทั้งสองแบบ คือ อาจจะขิดขึ้นสองเส้นยืนแล้วทาบลง หนึ่งเส้นยืนเหมือนกัน ซึ่งการขึ้นบางส่วนนี้เองที่ทำให้ได้ลายที่มีความโค้งมน และพลิ้วไหว อ่อนช้อยตามต้องการมากขึ้น

จากการออกแบบลายตามจินตนาการแล้วจนถึงการทอออกมาเป็นผืนผ้า จนถึงปัจจุบันทำให้ได้ลายผ้าฝ้ายที่มีเหลี่ยม หรือลายเรขาคณิตน้อยลงเรื่อยๆ เนื่องจากประสบการณ์ในการทอแต่ละครั้งจะทำให้เราทราบว่ามียลเสีย ข้อบกพร่องตรงจุดไหนบ้าง จนในปัจจุบันมีการออกแบบลายใหม่ๆ และมีความอ่อนช้อยมากขึ้นตามลำดับ

2.6 การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายลายผ้าฝ้ายที่มีความอ่อนช้อย มีความพลิ้วของ ลาย มีความโค้งมนของลาย ซึ่งในปัจจุบันก็ได้ตามตั้งใจเอาไว้ในระดับหนึ่ง และจะพัฒนาปรับปรุงลายให้มีความสวยงาม อ่อนช้อยมากขึ้น และจะออกแบบลายใหม่ออกมาเรื่อยๆ โดยที่ผู้วิจัยก็ไม่ทราบเหมือนกันว่า เมื่อไหร่ หรือ จะเป็นลายอะไรบ้าง ตรงจุดนี้จะบอกล่วงหน้าไม่ได้ ขึ้นอยู่กับความรู้สึกในขณะนั้นๆ ว่าผู้ออกแบบคิดชอบว่าอะไรจินตนาการได้จากอะไร จุดนี้จะกำหนดไว้ล่วงหน้าไม่ได้ และ

หวังเอาไว้ว่า ทุกอย่างที่เราเองสร้างเอาไว้จะเป็นแนวทางในการทอผ้าพื้นเมืองทุกประเภทไม่เฉพาะผ้าฝ้าย ลายผ้าไทยโดยเฉพาะผ้าฝ้าย จะเป็นลายที่มีความอ่อนช้อยได้หรือไม่

ความโดดเด่นด้วยผลงานที่ออกแบบได้มีความอ่อนช้อย พริ้วไหว โค้งมน ซึ่งแตกต่างจากลายของผ้าไทยในทุกภูมิภาค จึงมีความโดดเด่นที่ชัดเจน และได้รับความนิยมเป็นที่กว้างขวางอย่างรวดเร็ว ในเบื้องต้นไม่ได้คิดด้วยซ้ำว่า จะมีใครมาชอบเหมือนกับเราหรือไม่ แต่ก็ทำมาเรื่อยๆ เพราะอยากเห็นว่าเป็นไปได้ไหมในส่วนตัว (วรภา งามประสิทธิ์. 2549 : 42-44)

ความมีเอกลักษณ์เฉพาะคือมีความพริ้วไหว อ่อนช้อย มีความโค้งมนที่ชัดเจน ถ้าเทียบกับลายผ้าไทยในโบราณของทุกภูมิภาค รวมถึงสีสันทันต่างๆ ที่นำมาย้อมก่อนทอก็ได้พัฒนาลงผสมสีต่างๆ เข้าด้วยกันหลากหลายมาก ทั้งที่ตอนผสมแต่ละสีก็ไม่ทราบว่าจะออกมาเป็นสีอะไร แต่ก็ชอบและถูกใจทุกสี ในบางครั้งการผสมสีนั้น ได้สีที่ไม่คาดคะเนเอาไว้ แต่ก็ทอออกมาเป็นผืนผ้า เพราะเป็นคนที่ชอบความแปลกใหม่ คิดเสมอว่าทุกสีจะเป็นความใหม่ และไม่เหมือนใครเสมอ จึงเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งด้วยคุณค่าทางด้านศิลปะทุกอย่างที่ได้มาจากความคิดของผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์หรือลาย ไม่ว่าจะเป็นลายที่แตกต่างจากโบราณ สีที่ผสมแล้วออกมาเป็นสีแปลกๆ นั้น ไม่เคยคิดว่าเป็นศิลปะ แต่ทำตามที่จินตนาการของผู้ออกแบบที่มีความอยากเห็น แต่การที่ทุกคนทุกระดับของสังคมให้การยอมรับให้การชื่นชม และนำไปใช้แล้วแต่ได้รับคำชมหรือความรู้สึกที่ดีๆ ตรงนี้ ไม่ทราบว่าเป็นศิลปะหรือไม่เช่น 1) ลายกนกแห่งซอจากลายเส้นมีความชัดเจนว่าลายกนก ด้วยลายที่เป็นกนกและมีการจัดรวมกลุ่ม บังคับให้ชี้ขึ้นด้านบน รวมกันเป็นซ่อๆ จึงใช้ชื่อว่า “กนกแห่งซอ” ความพิเศษของลายนี้มีจุด คือ เป็นลายที่เดินเส้นขีดโดยใช้เส้นเดียวและทับเส้นเดียวตลอด ไม่มีส่วนที่เป็นขีดสองเส้น และทับสองเส้นเข้ามาปะปนเลย และมีความอ่อนช้อยของลายอย่างเห็นได้ชัดเจนมาก 2) ลายซอ คำว่าลาย “ซอ” คือ ลายที่มีความงอของเส้นลาย ในลายนี้จะมีเอกลักษณ์และพิเศษมากๆ คือ จะเป็นลายซอที่มีที่เป็นลายนอนราบ และลายซอที่ตั้งขึ้น คือ การจัดวางซอให้มีทั้งตั้งและราบ จึงเป็นที่มาของลาย “ซอยินซอนอน” เป็นครั้งแรกและลายเดียวที่ออกแบบได้ให้มีลายเดียวกันให้ตั้งและนอนในผืนเดียวกัน ซึ่งการเก็บลายครั้งแรก จะต้องนับหรือคำนวณฝ้ายเส้นยืนให้ลงตัวกับเส้นฝ้ายที่ใช้ขีดลายให้ได้ ลายออกมามีความเหมาะสมและสวยงาม 3) ลายนํ้าหยาดจากการที่ทอตามลายออกแบบนั้นได้สำเร็จออกมาเป็นผืนผ้าแล้วได้ดูด้วยความดีใจและชื่นชม และเห็นว่า ลายส่วนที่ต้องการเน้นให้เห็นความชัดเจนนั้นมีส่วนคล้ายกับหยดน้ำที่หยดลงมาจากโชดหินตามหน้าผาหรือก้อนหินตามภูเขา ซึ่งการไหลนั้น เป็นการไหลที่ไม่พร้อมเพรียงกัน สูงต่ำไม่เท่ากัน ก็เลยตั้งชื่อไปตามนั้น แต่ภาษาผู้ไทยหยด จะใช้เรียกว่า “หยาด” 4) ลายเกี้ยว “เกี้ยว” เป็นภาษาผู้ไทยซึ่งในภาษาไทยทั่วไป หมายถึง โค้งไปโค้งมา หรือเกี่ยวไปเกี่ยวมา ลายที่ทอออกมามองดูแล้วมีความสลับซับซ้อนมาก โค้งไปโค้งมา ก็เลยตั้งชื่อว่า “ลายเกี้ยว” ตามคำภาษาผู้ไทย 5) ลายในนํ้าหลังจากทอเสร็จออกมาดูเหมือนต้นไม้น้ำที่อยู่ตามตู่ปลาเวลาปลาวัยน้ำ จะทำให้ต้นไม้น้ำในตู่ปลา ไหวไปตามแรงเคลื่อนตัวของน้ำ ก็ได้ตั้งชื่อว่า “ลายในนํ้า” สำหรับลายนี้จะมีพิเศษ คือ ในลายของผ้าไม่มีความสมดุลเลย ไม่ว่าจะเป็นด้านซ้ายกับด้านขวา หรือจะด้านบนกับด้านล่างจะไม่เหมือนกันเลย ซึ่งปกติผ้าฝ้ายจะมีความสมดุลกันทุกลาย 6) ลายซอหยาดเฉพาะลายนี้จะออกแบบมาเพื่อส่วนที่จะทอเป็นลายซอของผ้าฝ้ายเท่านั้น เพราะที่ออกแบบได้ทั้งหมด ไม่มีส่วนที่จะเป็นส่วนซอของผ้าฝ้ายได้เลย ลายนี้จะเป็นลายที่เริ่มจากความคิดว่าอยากได้อะไรเพื่ออะไร จุดเริ่มของลายนี้ก็จะมีการรอบของความคิดเข้ามาบังคับเป็นเบื้องต้น ซึ่งจะต่างจากทุกลายที่

ผ่านมา ไม่เคยมีกรอบเลยและหลังจากออกแบบได้นำไปเก็บลาย และทอออกมาสำเร็จก็พิจารณาดูว่า เหมือนกับหยดน้ำที่หยดลงมาจากที่สูง และการออกแบบเพื่อส่วนที่เป็นข้อประกอบกับ ลายเส้นคล้าย หยดน้ำจึงตั้งชื่อว่า “ช่อหยาด”

2.7 การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและให้คุณค่า ต่อวิถีชีวิตของสังคมในทางใดทางหนึ่งเช่นทำให้สังคมอยู่กันอย่างสมานฉันท์ช่วยจัดระเบียบสังคมในทาง เศรษฐศาสตร์เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ต่อสังคมและปัจเจกแต่ทุนวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ไม่จีรังมัน เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีเช่นการทอผ้าที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยเมื่อมีโรงงาน เครื่องจักรเข้ามาซึ่งสามารถทอผ้าได้รวดเร็วและราคาถูกกว่าหรือเมื่อการแพทย์แผนใหม่เข้ามาแทนที่ การแพทย์แผนโบราณความต้องการของผู้คนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป

วัฒนธรรมเป็นสินค้ามีคุณ (Merit Goods) ในความหมายเชิงเศรษฐศาสตร์การผลิตและบริโภคสินค้าไม่เพียงเป็นความพอใจของผู้เสพและผู้แสดงวัฒนธรรมแต่ยังมีคุณประโยชน์ต่อ สังคมส่วนรวมหรือคนส่วนใหญ่เช่นการศึกษานอกจากประโยชน์ต่อผู้เรียนคือ ทำให้ได้มีค่าจ้างแรงงาน ตำแหน่งหน้าที่ที่ดีขึ้นแล้วยังเป็นผลดีต่อส่วนรวมคือช่วยลดภาระของสังคม David Throsby อธิบาย ความสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไว้ดังนี้ 1) ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพ ในทางเศรษฐกิจช่วยสร้างโอกาสให้ประชาชนมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมสร้างรายได้ส่งเสริม เศรษฐกิจให้ท้องถิ่นเช่นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการจำหน่ายของที่ระลึก 2) ส่งเสริมให้เกิดความ เป็นธรรมทางสังคมเช่นความเชื่อว่าคนมีบุญเกิดมามีบุญควรช่วยเหลือคนจนให้มีความเมตตากรุณาต่อ เพื่อนมนุษย์ 3) อาจจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดเป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคมของปัจเจกและ ส่วนรวมเช่นเป้าหมายของการทำงานแบบพออยู่พอกินไม่สะสมความมั่งคั่งจนเกินไปไม่ควรเสี่ยงเก็งกำไร มากเกินไป

วิวัฒนาการของภูมิปัญญาและทุนวัฒนธรรมไทยเริ่มตั้งแต่ในอดีตที่ชุมชนอยู่กัน แบบพึ่งพาอาศัยใช้ระบบการแลกเปลี่ยนแทนการซื้อขายด้วยเงินตราที่มีความนับถืออาวูโสยอมรับ ในสถานะชนชั้นเรื่อยมาถึงการยอมรับเทคโนโลยีระบบตลาดทุนนิยมค่านิยมความร่ำรวยความเชื่อใน วิทยาศาสตร์ความมีอคติต่อทุนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมว่าถ้าสมัยจนกระทั่งมาถึงยุคที่เห็น ผลกระทบของวัฒนธรรมสมัยใหม่ และหวนกลับไปหาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมจนนำมาเป็นจุด ขายทางเศรษฐกิจ มีการค้นหาศิลปินแห่งชาติศิลปินพื้นบ้านและสนับสนุน

การทำวิจัยทางด้านวัฒนธรรมมีงานเขียนทางวัฒนธรรมมากมายที่มีคุณค่าน่า ศึกษาและจากข้อมูลปฐมภูมิ หรือต้นตอของภูมิปัญญานั้นโดยตรงจากพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจากข้อมูล ดังกล่าวผู้วิจัยได้พบปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหลายประการได้แก่

1. มีความตื่นตัวทางวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้นในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา มีการเรียกร้องให้สนใจทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้นแต่กิจกรรมเหล่านี้ในหลายพื้นที่ ไม่ยั่งยืนเนื่องจากไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะขาดการสนับสนุนอย่างเป็น เครือข่าย

2. ความหลากหลายของทุนวัฒนธรรมมีแนวโน้มลดลงความรู้และภูมิปัญญา จากอดีตมีแนวโน้มที่จะสูญหายเช่นความรู้ของพรานความรู้การเกษตรแบบดั้งเดิม

3. มีการปรับตัวของตลาดวัฒนธรรมโดยเฉพาะในสาขาศิลปะการแสดงมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับผู้บริโภคสมัยใหม่เช่นเปิดพื้นที่แสดงในโทรทัศน์ผ่านวีดิทัศน์ปรับเปลี่ยนการแสดงให้กระชับและพบว่าคนไทยนิยมซื้อของเก่าหรือของหายากมาใช้หรือสะสม

4. ศิลปะการแสดงของไทยมีความคล่องตัวหรือปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้เช่นสามารถนำดนตรีไทยมาปรับแสดงร่วมกับดนตรีแจ๊สได้

5. ภาครัฐมีการปรับตัวนำเอาวัฒนธรรมมาเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันเช่นส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่งเสริมผลิตภัณฑ์พื้นบ้านแต่ยังมีจุดอ่อนคือการผูกขาดอำนาจกำกับควบคุมกีดกันหน่วยงานอื่นๆ อ้างข้อกฎหมายระบุว่าเป็นหน้าที่เฉพาะที่ระบุสำหรับหน่วยงานนั้นการทำงานส่งเสริมวัฒนธรรมมิได้หมายความว่าต้องทำเองหรือเป็นเจ้าของการทำงานร่วมกันหรือเป็นเครือข่ายจะเหมาะสมกับงบประมาณและกำลังคนที่มีอยู่มากกว่า

นอกจากนี้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นตัวอย่างเชิงประจักษ์ที่สะท้อนจุดอ่อนของการทำงานที่ส่วนใหญ่ขาดความริเริ่มขาดความเป็นมืออาชีพ ขาดวิสัยทัศน์ที่จะทำงานในลักษณะเครือข่ายอาจจะเพราะติดระเบียบราชการค่อนข้างมาก

6. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญและทำกิจกรรมส่งเสริมทุนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังคงทำบทบาทด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

7. มีความตื่นตัวการค้นคว้าวิจัยด้านวัฒนธรรมทั้งระดับชาติและภูมิภาคและท้องถิ่นเช่นการตั้งศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรสถาบันไทยคดีศึกษา แต่การทำงานร่วมกันเชิงบูรณาการยังมีน้อย

8. การพัฒนาสื่อสารสนเทศวัฒนธรรมในมุมกว้างเช่นภาพยนตร์โทรทัศน์การแสดงเป็นสื่อที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่าย การกำหนดนโยบายวัฒนธรรมจึงควรจะทบทวนบทบาทและแนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมใหม่ให้เยาวชนเข้าถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่มาพร้อมกับรูปแบบใหม่

หลักการเพิ่มมูลค่าที่ปัจจัยการผลิตคงที่

1. การเพิ่มมูลค่า คือ การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์หรือบริการ มูลค่าเพิ่มนี้แบ่งได้เป็น 2 ด้านคือ 1) ด้านราคาของผลิตภัณฑ์หรือการบริการสูงกว่าความเป็นจริง อีกความหมายหนึ่งคือ สินค้าของเรามีราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพที่ได้รับ หรือเปรียบเทียบกับคุณภาพของ สินค้าอื่นในราคาเดียวกัน และ 2) ความต้องการคุณค่าหรือคุณภาพของสินค้าที่เป็นที่ต้องการของลูกค้า หรือคุณค่ามากพอที่จะให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อ หรือคุณค่ามากพอที่จะดึงดูดความสนใจ ทำให้ลูกค้าเปลี่ยนใจมาใช้สินค้าของเรา การเพิ่มคุณค่าจึงไม่ใช่การเพิ่มราคา กล่าวคือ ราคาเท่าเดิมแต่ได้สินค้าที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นทำให้ลูกค้ามีความต้องการมากขึ้น ดังนั้นการเพิ่มคุณค่าจึงไม่จำเป็นต้องเพิ่มปัจจัยการผลิตหรือต้นทุนการผลิต คือ แนวทางการบริหารด้านต้นทุน โดยใช้ต้นทุนเท่าเดิมได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

2. การเพิ่มมูลค่าที่ปัจจัยการผลิตคงที่ การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์หรือบริการโดยไม่เพิ่มปัจจัยการผลิต (ต้นทุน) มีหลักการ ดังนี้

2.1 หลักการบริหารปัจจัยการผลิต (ต้นทุน) ให้กับปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต้องใช้ในกระบวนการผลิตเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคลากร เราสามารถเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์หรืองานบริการได้โดยประสิทธิภาพของบุคลากร 2) ปัจจัยด้าน

เทคโนโลยี การบริหารให้ได้ใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมากพอกับการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนั้นยังต้องบริการให้การใช้เทคโนโลยีใช้ได้เต็มสมรรถนะ เช่น ความเร็ว ความคงที่ และความอดทน แนวทางการบริหารเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิต ได้แก่ การจัดหาเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมทั้งด้านสมรรถนะและราคา การฝึกอบรมให้บุคลากรสามารถทำงานโดยใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพตลอดเวลา การมีระบบการบำรุงรักษาให้เทคโนโลยีพร้อมใช้งาน และมีประสิทธิภาพตลอดเวลา และเปิดโอกาสให้ช่างเทคนิคที่มีความชำนาญปรับแต่งประสิทธิภาพของเทคโนโลยี 3) ปัจจัยด้านวัตถุดิบ คุณภาพของวัตถุดิบทำให้ผลิตภัณฑ์และการบริการเพิ่มมูลค่าและเพิ่มคุณค่าได้ ดังนั้น การบริหารด้านการจัดซื้อ จัดหาวัตถุดิบเพื่อการเพิ่มมูลค่า ที่ปัจจัยการผลิตคงที่มีหลักการดังนี้การพิจารณาคุณภาพของวัตถุดิบตรงกับความต้องการหรือมากกว่าการพิจารณาผู้ส่งมอบว่ามีความสามารถส่งมอบวัตถุดิบตามความต้องการและตรงต่อเวลา การทำสัญญาหรือข้อกำหนดคุณภาพ คุณลักษณะของวัตถุดิบที่ใช้ชัดเจน ป้องกันการผิดพลาด การตรวจสอบสินค้าโดยตรวจสอบทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ การสรุปผลการจัดส่งวัตถุดิบทุกครั้ง บันทึกรายละเอียดข้อผิดพลาดและคัดแยกวัตถุดิบที่ไม่ได้คุณภาพออก เมื่อเราใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพสูงในราคาเท่าเดิม เราก็สามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และงานบริการได้โดยไม่ต้องเพิ่มต้นทุน

2.2 หลักการวัดและประเมินผล องค์กรต้องดำเนินการวัดและประเมินผล

4 ด้าน ได้แก่ 1) ความต้องการของลูกค้า ผู้ใช้บริการ ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนว่ามูลค่าของผลิตภัณฑ์และบริการที่ควรเพิ่ม คืออะไร 2) ความพึงพอใจของลูกค้าหลังการส่งมอบสินค้าเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงคุณภาพ 3) กระบวนการผลิต และการให้บริการตั้งแต่ Input Process Output 4) วัดและประเมินผลผลิตภัณฑ์ เพื่อค้นหาจุดอ่อนเสริมจุดแข็ง เมื่อทำการวัดและประเมินทั้ง 4 ด้านแล้ว นำผลการวัดและประเมินผลมาทำการวิเคราะห์หารูปแบบหรือวิธีการใหม่ในการตอบสนองความต้องการของลูกค้า

2.3 หลักการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และงานบริการ ประกอบด้วย

1) การวัด และวิเคราะห์คุณค่าของผลิตภัณฑ์งานบริการ วิศวกรผู้ออกแบบได้รับข้อมูลจากฝ่ายการตลาด หรือฝ่ายวิจัยการตลาดที่ประเมินความต้องการของลูกค้าแล้ววิศวกรผู้ออกแบบยังต้องร่วมปรึกษากับฝ่ายผลิต และฝ่ายค้นหาวัตถุดิบเพื่อร่วมกันวัด และวิเคราะห์คุณค่าของผลิตภัณฑ์และงานบริการที่มีอยู่ เมื่อพิจารณาว่าจะเพิ่มคุณค่าในด้านใด เช่น คุณภาพ คุณลักษณะ ประสิทธิภาพ ขนาด วิธีการใช้งาน การพิจารณาใช้การวัดและวิเคราะห์คุณค่าเปรียบเทียบให้เห็นผลอย่างชัดเจน 2) การปรับปรุงความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ เมื่อพบว่าลูกค้ายังไม่พอใจบางส่วนของผลิตภัณฑ์ งานบริการก็ต้องเร่งปรับปรุงหรือกำจัดส่วนที่บกพร่องออกไป

หลักการลดปัจจัยการผลิตแต่มูลค่าคงที่

การลดปัจจัยการผลิต คือ การลดต้นทุนซึ่งการลดต้นทุนจะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการผลิต และคุณภาพของสินค้าทำให้ผลิตภัณฑ์หรือการบริการที่มีคุณค่าน้อยลง ถ้าขาดการบริหารเพื่อเพิ่มผลผลิตโดยใช้หลักการบริหารต้นทุนให้ลดลงแต่ได้ผลผลิตที่มีคุณค่าเท่าเดิม ประกอบด้วยหลักการลดความสูญเสียและสิ้นเปลืองของปัจจัยการผลิตและหลักการใช้ปัจจัยการผลิตให้น้อยลงและใช้เท่าที่จำเป็น สาเหตุของการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างไม่ประหยัด คือ เกิดความสูญเสีย

สิ้นเปลืองและยังมีการใช้มากเกินความจำเป็น ได้แก่ 1) ระบบการบริหารงานขาดประสิทธิภาพในการจัดการ 2) บุคลากรขาดประสิทธิภาพ ขาดความรับผิดชอบและทำงานไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง 3) เทคโนโลยีที่ใช้มีประสิทธิภาพต่ำหรือสูงเกินไป ไม่เหมาะสมกับการทำงาน หลักการบริหารต้นทุนให้ลดลงแต่ได้ผลผลิตที่มีคุณค่าเท่าเดิม คือ การบริหารโดยใช้กระบวนการและกิจกรรมของการเพิ่มผลผลิตร่วมกับการบริหาร เพื่อให้ต้นทุนลดลงแต่ได้ผลผลิตที่มีมูลค่าคุณภาพเท่าเดิม หลักการลดความสูญเสียและสิ้นเปลืองของปัจจัยการผลิต ปัจจัยการผลิตที่มักเกิดความสูญเสียและสิ้นเปลือง ได้แก่ Zero Defect หมายถึง ของเสียต้องไม่มี Zero Delay หมายถึง การรอต้องไม่มีและไม่เสียเวลา Zero Inventory หมายถึง วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ไม่ตกร้าง Zero Accident หมายถึง อุบัติเหตุต้องไม่เกิด Zero Defect ต้องไม่สูญเสียและสิ้นเปลืองจากปัจจัยการผลิต ปัจจัยการผลิตที่มักเกิดความสูญเสียและสิ้นเปลือง ได้แก่ 1) พลังงานที่ใช้ในระบบการผลิต การบูรณาการและการขนส่ง เช่น การใช้กระแสไฟฟ้าการใช้พลังงานจากถ่านหินและน้ำมันเตา บีโตร์เลียม สาเหตุของการสิ้นเปลือง เช่น เปิดไฟฟ้าทิ้งไว้ขณะไม่ใช้งานเปิดเครื่องจักรก่อนเวลาหรือไม่ปิดเครื่องจักรเมื่อหยุดการทำงาน เครื่องจักรอุปกรณ์ ขาดการบำรุงรักษาหรือเปลี่ยนอะไหล่เมื่อหมดอายุ ทำให้อุปกรณ์บางส่วนขาดประสิทธิภาพเป็นสาเหตุของการสิ้นเปลืองพลังงาน 2) วัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการผลิตมักมีการสูญเสียและสิ้นเปลืองมากจากสาเหตุสำคัญ ดังนี้ การเดินเครื่องจักรครั้งแรกมีความแน่นอน ตั้งเครื่องจักรไม่ตรงตามจุดที่กำหนด พนักงานต้องลองผิดลองถูกหลายครั้งเพื่อให้ได้ตรงจุดที่กำหนด การลองทำให้เกิดการสูญเสียวัตถุดิบ 3) เครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือ และอุปกรณ์ (อะไหล่) ปัญหาที่พบบ่อย คือ เครื่องจักรขาดการบำรุงรักษา ไม่ใส่น้ำมันหล่อลื่นหรือเปลี่ยนถ่ายตามอายุการใช้งาน ไม่มีการทำความสะอาด ปล่อยให้ฝุ่นผงจากเศษวัสดุเข้าไปขัดขวางการทำงานของเครื่องจักร เครื่องมือหายหาไม่พบ อุปกรณ์ถูกหยิบไป อุปกรณ์ (อะไหล่) ไม่มีในคลัง เวลาซ่อมหรือเปลี่ยนต้องเสียเวลาสั่งจากร้านค้า 4) บุคลากร พนักงาน มีการลาออกบ่อยครั้ง ความสูญเสียที่เกิดขึ้น คือ เวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้ในการฝึกอบรมพนักงานใหม่ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลามากกว่า 3 เดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทักษะของบุคลากรและความยากง่ายของงาน

Zero Delay ต้องไม่ให้รอและไม่เสียเวลา การให้รอหรือเสียเวลาทำให้เกิดความเสียหายได้มากในระบบการผลิตแบบต่อเนื่อง การประกอบเครื่องคอมพิวเตอร์แต่ละจุดมีกำหนดเวลา 5 นาที ถ้าจุดใดจุดหนึ่งหรือสะดุด ก็ทำให้จุดอื่น ๆ ต้องหยุดตาม ส่งผลให้กำหนดการผลิต 25 นาทีต่อหนึ่งเครื่องผิดเวลา มีปัญหากระทบต่อระบบอื่น ๆ ต่อไปอีก ผลที่ร้ายแรง คือ ส่งของให้ลูกค้าไม่ทันเวลา สาเหตุของการ Delay ในการผลิต ได้แก่ 1) ประสิทธิภาพของเครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องใช้ 2) วัตถุดิบที่ใช้ประกอบการทำงานขาดหาย ส่งมาให้ไม่ครบ วิธีการแก้ไขมีระบบการตรวจสอบอย่างละเอียดทุกขั้นตอนการทำงานก่อนถึงเวลาทำงาน หัวหน้างานควรมี Check Sheet ให้พนักงานตรวจทานตามรายการปฏิบัติงานของทุกวัน การเสียเวลายังเกิดจากความรับผิดชอบของบุคลากรตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบวางแผนงาน หัวหน้างาน และพนักงาน 3) ผู้บริหารงานขาดการติดต่อดูแล และป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำงานของบุคลากร 4) ผู้รับผิดชอบวางแผนงานขาดความชำนาญ หรือขาดความเอาใจใส่ประสานข้อมูลจากหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้แผนงานไม่มีประสิทธิภาพ ผู้ดำเนินงานไม่สามารถทำงานตามได้ เพราะสาเหตุต่าง ๆ ที่ไม่เป็นไปตามแผน 5) หัวหน้างานไม่รับผิดชอบกระบวนการทำงาน ทำให้เกิดเหตุขัดข้องเสียเวลากับการรออุปกรณ์ รอวัสดุ รอพนักงาน

6) พนักงานมักขาดความรับผิดชอบในเรื่องการรักษาเวลา มักจะอ้างว่ารถติดทำให้มาไม่ทันบางคนกลัวถูกตำหนิก็ลาป่วยเสียเลย ทำให้เกิดองค์กรเกิดความเสียหายมาก พนักงานบางประเภทก็เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้นในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานบริหาร ทำให้ลูกค้ายึดความรู้สึกว่าพนักงานไม่สนใจลูกค้า บริการไม่ดี พนักงานบางประเภทก็ช่างพูดช่างคุย ทำงานไปคุยไปไม่สนใจว่าใครจะรอลูกค้าที่จะรับบริการอยู่จะรู้สึกว่ารพนักงานไม่เอาใจใส่กับงาน ทำงานช้า มัวแต่คุย ลูกค้าไม่พอใจองค์กรด้วยวิธีการแก้ไข การบริหารบุคลากรทุกระดับต้องมีการประเมินผลต่อเนื่องการประเมินผลทั้งภายในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงาน มีผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปฏิบัติงานประเมิน ฝ่ายวางแผนงาน ลูกค้า ประเมินผู้ปฏิบัติงาน ฝ่ายวางแผนประเมินลูกค้า นำผลการประเมินมาวิเคราะห์ผลงานของแต่ละหน่วยงานให้แต่ละหน่วยงานเสนอ แผนการปรับปรุงของตนเองต่อที่ประชุมเพื่อให้ที่ประชุมช่วยพิจารณาว่าวิธีการปรับปรุงจะได้ผลหรือไม่

Zero Invention ต้องมีวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ที่ตกค้างในคลังสินค้า แผนการผลิตแบบทันเวลาพอดี จะทำให้องค์กรไม่ต้องสำรองวัตถุดิบไว้นาน ๆ และต้องไม่ผลิตสินค้าไว้นานให้ลูกค้าสั่ง แต่จะดำเนินการผลิตตามใบสั่งซื้อเท่านั้น และวางแผนการผลิตให้วัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์มีค่าอยู่ในสินค้าเป็นต้นทุนที่สูงมาก ได้แก่ ค่าก่อสร้าง คลังสินค้า ระบบการเก็บ การรักษา การขนส่ง ปัญหาของคลังสินค้าที่พบ คือสินค้าสูญหาย สินค้าเสียหาย (วิไลลักษณ์ สุกุลภักดี. 2554 : เว็บไซต์)

มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า สมอ. ได้มีโครงการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อจะสนับสนุนในด้านการกำหนดมาตรฐานและการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับ และสามารถประกันคุณภาพให้กับผู้บริโภค ซึ่งเป็นแนวทางที่จะเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์จากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

1. ความหมายของ “มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน” (มผช.) หมายถึง ข้อกำหนดคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชนเป็นข้อกำหนดที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน เหมาะสมกับสภาพการผลิตของชุมชน
2. แนวคิดของมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยสู่สากล (Local Yet Global) เกิดมาจากหลักการพึ่งตนเอง และการคิดอย่างสร้างสรรค์ของชุมชน การตัดสินใจ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีคุณค่าและสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เป็นการผลักดันผลิตภัณฑ์ดีเด่นที่ผ่านการคัดเลือกจาก กอ.นตผ. แห่งชาติให้เข้าสู่การผลิตที่มีมาตรฐานและได้รับการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ เป็นการสร้างผลิตภัณฑ์โดยแรงงานและทรัพยากรในท้องถิ่น
3. ความเป็นมาของ “มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน” ในปัจจุบันผู้ประกอบการภายในประเทศมีอยู่หลายระดับ ทั้งที่เป็นผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กหรือขนาดย่อมผู้ประกอบการบางระดับสามารถผลิตสินค้าเพื่อส่งออก ซึ่งควรมีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาระดับการผลิตให้เป็นที่ยอมรับ กระทรวงอุตสาหกรรมจึงได้มอบหมายให้สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจัดทำโครงการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อรองรับการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน ก่อนที่จะมีการพัฒนาปรับปรุงระดับคุณภาพให้เข้าสู่มาตรฐานระดับประเทศและระดับ

สากลต่อไป ซึ่งโครงการนี้ก็สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ได้จัดตั้งโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจะสนับสนุนในด้านการกำหนดมาตรฐาน และการรับรองคุณภาพ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับ และสามารถประกันคุณภาพให้กับผู้บริโภค ซึ่งเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์จากชุมชนสู่ตลาดผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศต่อไป

4. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายรับรอง ส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายและสร้างความมั่นใจให้กับผู้ผลิตระดับชุมชนในด้านเกณฑ์คุณภาพ และการทำตลาดจนผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน มุ่งเน้นให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งในระดับประเทศและระดับสากล

5. การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน หมายถึง การให้การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนของผู้ผลิตในชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือชุมชนในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดเลือกจากจังหวัด และหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมได้ประกาศกำหนดไว้ และจะแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนกับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรอง

6. ผู้ที่ควรขอการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ผู้ผลิตในชุมชนของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (กอน.ตผ.) หรือกลุ่มหรือสมาชิกของเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ หรือกลุ่มอื่นตามกฎหมาย วิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาชีพก้าวหน้า กลุ่มธรรมชาติ เป็นต้น

7. ได้รับรองแล้วได้อะไร พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานการผลิตที่ดีขึ้น ส่งเสริมด้านการตลาดโดยมีเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนรับรอง สนับสนุนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่นิยมของผู้บริโภค เป็นสิ่งยืนยัน และถือเป็นหลักประกันด้านคุณภาพที่เพิ่มความเชื่อถือแก่ผู้ซื้อทั้งในประเทศและตลาดต่างประเทศ ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชน เพิ่มศักยภาพการแข่งขันและสร้างรายได้แก่ผู้ผลิตชุมชน เสริมสร้างเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้มีความแข็งแกร่งมีการพัฒนาแบบยั่งยืน

8. กิจกรรมของผู้ยื่นคำขอ ขอรับแบบคำขอ และขอแนะนำในการกรอกคำขอ พิจารณาขีดความสามารถและความพร้อมในการยื่นคำขอ สอบถามรายละเอียดข้อสงสัยกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง กรอกรายละเอียดในแบบคำขอ (มช.1) แบบหลักฐานเอกสารที่เกี่ยวข้อง เตรียมความพร้อมสำหรับการตรวจสอบที่และตัวอย่าง รอรับโทรนัดหมายและกำหนดผู้ประสานกับสมอ. จัดเตรียมตัวอย่าง รอรับแจ้งผลทดสอบ (กรณีผลไม่ผ่านให้ปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์และจะเก็บตัวอย่างส่งตรวจเป็นครั้งที่ 2) รับการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการออกใบรับรอง (หลังทราบมติการประชุมคณะกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน 3 วัน หรือกรณีที่ไม่ได้รับความสะดวกขอได้โปรดแจ้งผู้อำนวยการสำนักบริหารมาตรฐานที่ 3)

9. การได้ใบรับรอง ผู้ยื่นคำขอต้องผ่านการตรวจประเมินสถานที่ผลิต และผลิตภัณฑ์ที่ต้องมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่กำหนด ใบรับรองมีอายุ 3 ปี

นับตั้งแต่วันที่ระบุในใบรับรอง การต่ออายุใบรับรองหรือการออกใบรับรองฉบับใหม่ ให้ผู้ยื่นคำขอ ดำเนินการตามกระบวนการขอการรับรองใหม่

10. การขอการรับรองไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้สามารถยื่นคำขอต่อสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมหรือสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดหรือจังหวัดพร้อมหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ ตามแบบที่สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมกำหนดและมีขั้นตอนการดำเนินการ

11. เงื่อนไขเมื่อได้รับการรับรอง ผู้ได้รับการรับรองต้องรักษาซึ่งคุณภาพตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่กำหนดไว้ ตลอดระยะเวลาที่ได้รับการรับรองโดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจะทำการติดตามผล อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

12. การยกเลิกการรับรอง สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจะยกเลิกใบรับรองกรณีใดกรณีหนึ่ง ดังต่อไปนี้ ผลิตภัณฑ์ที่ตรวจสอบไม่เป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน 2 ครั้งติดต่อกัน ผู้รับการรับรองขอยกเลิกการรับรอง มีการประกาศแก้ไขหรือยกเลิกมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเรื่องที่กำหนดไว้ เมื่อใบรับรองครบ 3 ปี นับจากวันที่ได้รับการรับรอง กรณีมีการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนด เช่น การฉ้อฉล เกินความเป็นจริง โฆษณาการได้รับการรับรองครอบคลุม รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้รับการรับรอง

13. หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน ขอบข่ายเอกสารนี้กำหนดนิยามคุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอ การรับรอง การตรวจติดตามผล การยกเลิกการรับรอง และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน นิยาม ความหมายของคำที่ใช้ในเอกสารนี้ มีดังต่อไปนี้ 1) การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน หมายถึง การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนของผู้ผลิตในชุมชน ที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งทั้งที่ จดทะเบียน เป็นการรวมกลุ่มเองโดยธรรมชาติ หรือชุมชนในหนึ่งโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดเลือกจากจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมได้ประกาศกำหนดไว้ 2) ผู้ยื่นคำขอ หมายถึง ผู้ผลิตที่อยู่ในชุมชนและหรือจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอน.ตผ.) 3) ผู้ได้รับการรับรอง หมายถึง ผู้ยื่นคำขอที่ผ่านการตรวจประเมินแล้ว และได้รับการรับรองจากคณะกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน คุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอ ผู้ยื่นคำขอต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นผู้ผลิตในชุมชน และหรือจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอน.ตผ.) 2) เป็นกลุ่มหรือสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ หรือกลุ่มอื่น ๆ ตามกฎหมายวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาชีพก้าวหน้า กลุ่มธรรมชาติ เป็นต้น การรับรองได้แก่ 1) การรับรองผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย การดำเนินการโดยตรวจสอบสถานที่ผลิต และเก็บตัวอย่างจากสถานที่ผลิตส่งตรวจสอบ เพื่อพิจารณาออกใบรับรองและตรวจติดตามคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการรับรอง โดยสุ่มตัวอย่างที่ได้รับการรับรองจากสถานที่จำหน่ายเพื่อตรวจสอบ 2) การขอการรับรองให้ยื่นคำขอต่อสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด หรือจังหวัด พร้อมหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ ตามแบบที่สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมกำหนด 3) เมื่อได้รับคำขอแล้ว สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจะนัดหมายการตรวจสอบสถานที่ผลิต เก็บตัวอย่างส่ง

ทดสอบ หรือทดสอบ ณ สถานที่ผลิต 4) ประเมินการตรวจสอบว่าเป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ 5) ใบรับรองผลิตภัณฑ์ มีอายุ 3 ปี นับตั้งแต่วันที่ระบุใบรับรอง 6) การขอต่อใบรับรองหรือการออกแบบการรับรองฉบับใหม่เมื่อใบรับรองฉบับเก่าสิ้นอายุ ให้ดำเนินการขอใบรับรองจนถึงประเมินผลตรวจสอบ เงื่อนไข และการติดตามตรวจสอบติดตามได้แก่ 1) ผู้ได้รับการรับรองต้องรักษาไว้ซึ่งคุณภาพตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่กำหนดไว้ตลอดระยะเวลาที่ได้รับ การรับรอง 2) การประเมินการตรวจสอบตัวอย่างที่สุ่มซื้อ เพื่อตรวจติดตามผลต้องเป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่กำหนด 3) การติดตามตรวจสอบผลทำอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง การยกเลิก การรับรอง สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม จะยกเลิกใบรับรอง กรณีใดกรณีหนึ่งต่อไปนี้ 1) ผลิตภัณฑ์ที่ตรวจติดตามผลไม่เป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน 2 ครั้งติดต่อกัน 2) ผู้ได้รับการรับรองขอยกเลิกใบรับรอง 3) มีการประกาศแก้ไขหรือยกเลิกมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้ กำหนดไว้ 4) เมื่อได้รับรองครบอายุ 3 ปี นับจากวันที่ได้รับการรับรอง 5) กรณีมีการกระทำอันเป็น การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนด เช่น การอวดอ้างเกินความเป็นจริง โฆษณาการได้รับการรับรองครอบคลุมรวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้รับรองอื่น ๆ ได้แก่ 1) ในกรณีที่ยกเลิก ใบรับรอง ผู้ได้รับการรับรองต้องยุติการใช้สิ่งพิมพ์ สื่อโฆษณา ที่มีการอ้างอิงถึงการได้รับการรับรอง ทั้งหมด 2) สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ไม่รับผิดชอบในการกระทำใด ๆ ของผู้ได้รับการรับรองที่ได้กระทำไปโดยไม่สุจริตหรือไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขที่กำหนด

สรุปได้ว่า เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค สำนักงานมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือที่เรียกว่า สมอ. ได้มีโครงการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับ การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือระดับพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ซึ่งวัตถุประสงค์ ของโครงการที่สำคัญ คือ การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและ แสดงเครื่องหมายการรับรอง เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เน้นให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งสนับสนุนนโยบายสำคัญของรัฐบาลโครงการหนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน โดยมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนา และสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพมีจุดเด่นมี เอกลักษณ์มีการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้แข็งแรงพึ่งตนเองได้สร้างงานสร้างรายได้

เกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน คณะกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้ กำหนดรายละเอียดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ้าทอมือลายขัดพื้นฐาน ผ้ามัดหมี่ ไว้ดังนี้

มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนผ้าฝ้ายทอมือลายขัดพื้นฐาน สำนักงานมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ได้กำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ ไว้ดังนี้

1. ขอบข่าย มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้ครอบคลุมเฉพาะผ้าฝ้ายทอสีพื้น ลายขัด ที่ทอด้วยมือด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านหรือแบบกึ่งกระตุก โดยใช้เส้นฝ้ายจากธรรมชาติ หรือเส้น ฝ้ายใยประดิษฐ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือผสมกัน

2. บทนิยาม ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้ มีดังนี้

1) ผ้าฝ้ายทอมือลายขัดพื้นฐาน ซึ่งต่อมาในมาตรฐานนี้จะเรียกว่า ผ้าทอลายขัด หมายถึง ผ้าทอลายขัด แบบพื้นฐานที่กำหนดการขัดสานกันระหว่างเส้นด้ายเส้นยืนกับเส้นด้ายเส้นพุ่ง โดยปกติในโครงสร้างผ้า

1 ลายจะประกอบด้วยเส้นด้ายเส้นยืน 2 เส้น และเส้นด้ายเส้นพุ่ง 2 เส้นตัดกัน แต่ทั้งนี้อาจใช้เส้นด้านเส้นยืน มากกว่า 2 เส้น และเส้นด้ายพุ่งมากกว่า 2 เส้นก็ได้ 2) เส้นฝ้ายใยธรรมชาติ หมายถึงเส้นด้ายที่ได้จากธรรมชาติของพืช เช่น ปุยฝ้าย ใบักัญชา ใบสับปะรด 3) เส้นฝ้ายแท้ หมายถึงเส้นใยธรรมชาติที่ได้จากเส้นใยของฝ้ายดอก 4) เส้นฝ้ายประดิษฐ์ หมายถึงเส้นฝ้ายที่ได้จากการสังเคราะห์จากโรงงาน

3. วัสดุ ได้แก่ 1) เส้นฝ้ายที่ใช้ทอผ้าทอลายขัด แบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ เส้นฝ้ายใยธรรมชาติ เส้นฝ้ายใยแท้จากฝ้ายดอก เส้นฝ้ายประดิษฐ์ 2) สีที่ใช้ย้อมเส้นฝ้ายที่ใช้ทอผ้าลายขัด แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ สีธรรมชาติ สีสังเคราะห์

4. คุณลักษณะที่ต้องการ ได้แก่ 1) ลักษณะทั่วไป ต้องอยู่ในสภาพเรียบร้อยตลอดทั้งผืน เส้นฝ้ายชนิดแน่นทั้งตามแนวเส้นด้ายเส้นยืน และแนวเส้นด้ายเส้นพุ่ง เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การนำไปใช้ตามประเภทการใช้สอย และต้องปรากฏข้อบกพร่องให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น สีไม่สม่ำเสมอ เนื้อผ้าเป็นคลื่น ลายไม่สม่ำเสมอมีรอยหนาหรือบาง รอยเส้นด้ายขาด เส้นด้ายดึงหรือหย่อน รอยแยกหรือเป็นรู รอยเปื้อน ส่วนข้อบกพร่องอื่น ๆ อันเกิดจากกรรมวิธีการผลิตด้วย มิต้องมีอายุน้อยที่สุดเป็นที่ยอมรับได้ 2) เอกลักษณะ ต้องมีลักษณะเฉพาะของผ้าทอลายขัด คือ เส้นด้ายเส้นยืนและเส้นด้ายเส้นพุ่งมีลักษณะแบบขึ้น 1 เส้น ลง 1 เส้น มีจุดขัดสานเมื่อเปรียบเทียบกับผ้าลายอื่นที่มีเส้นด้ายเท่ากัน ผลการตรวจสอบลักษณะทั่วไปและเอกลักษณ์ของผู้ตรวจสอบแต่ละคนต้องไม่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่งไม่ผ่าน 3) ชนิดเส้นด้ายที่ใช้ทอ ต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในฉลาก 4) จำนวนเส้นด้ายเส้นพุ่งที่ใช้ทอ ต้องเป็นไปตามข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย 5) ความกว้างและความยาวให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายแต่ต้องไม่น้อยกว่าที่ระบุไว้ในฉลาก 6) สีผ้าทอลายขัดที่ทอด้วยเส้นด้ายมากกว่าหนึ่งสี ต้องไม่ปรากฏรอยของเส้นด้ายสีหนึ่งหรือส่วนของผ้าสีใดสีหนึ่ง ติดสีจากเส้นด้ายอื่นที่อยู่ติดกันอันเนื่องมาจากสีตกหรือสีซึมเข้ามาผสมกันจนเกิดเป็นอีกสีหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด

5. การบรรจุ หากมีการบรรจุให้บรรจุผ้าทอลายขัดในหีบห่อที่สะอาดเรียบร้อยพอที่จะป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับผ้าทอลายขัดได้

6. เครื่องหมายและฉลากที่หีบห่อทอลายขัดทุกหน่วย อย่างน้อยต้องมีเอกลักษณ์ หรือเครื่องหมายแจ้งรายละเอียดต่อไปนี้ให้เห็นได้ง่าย ชัดเจน ได้แก่ ชื่อผลิตภัณฑ์ ชนิดเส้นด้ายที่ใช้ทอ จำนวนเส้นด้ายเส้นพุ่งที่ใช้ทอ (1 เส้น 2 เส้น เป็นต้น) ความกว้าง ความยาว กรณีที่ใช้สีธรรมชาติให้ระบุ คำแนะนำในการดูแลรักษา ชื่อผู้จัดทำ หรือโรงงานที่ทำ พร้อมสถานที่ตั้ง หรือเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียน ประวัติผลิตภัณฑ์ (ถ้ามี) ในกรณีที่ใช้ภาษาต่างประเทศต้องมีความหมายตรงกับภาษาไทยที่กำหนดไว้ข้างต้น

7. การชักตัวอย่าง และเกณฑ์การตัดสิน ได้แก่ รุ่น ในที่นี้ หมายถึง ผ้าทอ ลายขัดที่ทำโดยกรรมวิธีเดียวกัน ที่ทำหรือส่งมอบหรือซื้อขายในระยะเดียวกัน การชักตัวอย่าง และการยอมรับ ให้เป็นไปตามแผนการชักตัวอย่างที่กำหนด ต่อไปนี้ 1) การชักตัวอย่างและการยอมรับ สำหรับการทดสอบลักษณะทั่วไป เอกลักษณ์ ความกว้าง และความยาว การบรรจุ เครื่องหมาย และฉลาก 2) การชักตัวอย่างและการยอมรับ สำหรับการทดสอบชนิดเส้นด้ายที่ใช้ทอ จำนวนเส้นด้ายเส้นพุ่งที่ใช้ทอและสี โดยตัดตัวอย่างให้มีมีความกว้าง 25 เซนติเมตร ความยาวตลอดหน้า

ผ้า เมื่อตรวจสอบแล้วตัวอย่างต้องเป็นไปตามเกณฑ์การตัดสิน ตัวอย่างผ้าทอลายขัดต้องเป็นไปตามเกณฑ์การตัดสินทุกข้อ จึงจะถือว่าผ้าทอลายขัดรุ่นหนึ่งเป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้

8. การทดสอบ ได้แก่ การทดสอบลักษณะทั่วไปและเอกลักษณ์ ให้แต่งตั้งคณะผู้ตรวจสอบประกอบด้วยผู้ที่มีความชำนาญในการตรวจสอบผ้าทอมือลายขัดพื้นฐานอย่างน้อย 3 คน แต่ละคนจะแยกกันตรวจโดยอิสระ ในแต่ละลักษณะของผลการตรวจสอบให้ตัดสินว่าผ่านหรือไม่ผ่านเท่านั้น วิธีตรวจสอบ ลักษณะทั่วไป ให้ตรวจพินิจ เอกลักษณ์ วิธีซึ่งผ้ากับแสงสว่าง ให้คลี่ผ้าออกจากพับหรือขึ้นซึ่งผ้าให้แสงสว่างผ่านได้ ให้เส้นด้ายเส้นพุ่งอยู่ตามแนวนอนระดับสายตา ถ้าเป็นผ้าทอลายขัดแสงสว่างที่มองผ่านจากผ้าจะทึบ และโปร่งไม่เท่ากัน ความแน่นหรือความถี่ของเส้นด้ายเส้นพุ่งไม่สม่ำเสมอรอยหนาหรือรอยบางผ้าเป็นคลื่นขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้าง วิธีนับเส้นด้ายด้วยแว่นขยาย อุปกรณ์ที่ใช้ในการทดสอบ คือ แว่นขยายสำหรับส่องผ้า เข็มหมุดสำหรับใช้เขี่ยนับเส้นด้าย ให้คลี่ผ้าออกจากพับหรือขึ้นผ้า ในที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอ จัดผ้าให้เส้นด้ายยืนอยู่ตามแนวนอน วางแว่นขยายทาบบนผ้าให้ได้ฉากกับลายทอ ใช้เข็มหมุดนับจำนวนเส้นด้ายเส้นพุ่งต่อระยะ 1 นิ้ว ด้วยความแม่นยำ ไม่น้อยกว่า 5 จุด แต่ละจุดห่างกันไม่น้อยกว่า 30 เซนติเมตร หรือวางแว่นขยายตรงช่วงของผ้าที่เชื่อว่าความถี่หรือความแน่นของเส้นด้ายจะแตกต่างกัน โดยใช้วิธีเลื่อนแว่นขยายไปตามแนวยาวของผ้า ถ้าเป็นผ้าทอลายขัด จำนวนหรือความถี่ของเส้นด้ายเส้นพุ่งที่นับได้ต่อ 1 นิ้ว จะแตกต่างกัน การทดสอบชนิดเส้นด้ายที่ทอ ให้ใช้วิธีเผาไหม้ด้วยเปลวไฟ โดยแยกเส้นด้ายเส้นยืน และเส้นด้ายเส้นพุ่งออกจากกัน แล้วนำไปเผาด้วยเปลวไฟ ด้ายเส้นยืนจากธรรมชาติ เมื่อนำไปเผาด้วยเปลวไฟ จะปรากฏผล ดังนี้ 1) เมื่อเส้นฝ้ายใยธรรมชาติเข้าใกล้เปลวไฟ เส้นด้ายจะไม่หดหนีไฟ 2) เมื่อใส่เส้นฝ้ายใยธรรมชาติเข้าไปในเปลวไฟเส้นด้ายจะลุกติดไฟและลุกอย่างช้า ๆ 3) เปลวไฟมีสีเหลือง 4) เมื่อนำเส้นฝ้ายเส้นใยธรรมชาติออกจากเปลวไฟ ไฟยังคงลุกอย่างต่อเนื่อง 5) ถ้ามีสีเข้ขาวถึงเทา 6) กลิ่นคล้ายกระดาษไหม้ไฟ 7) ปุยของเถ้าเบา ถ้าเป่าจะฟุ้งกระจาย

เส้นใยฝ้ายจากดอกแท้ เมื่อนำไปเผาไฟ จะปรากฏผลดังนี้ 1) เมื่อนำเส้นใยฝ้ายแท้เข้าไปใกล้เปลวไฟ เส้นฝ้ายจะหดหนีไฟ 2) เมื่อใส่เส้นใยฝ้ายแท้เข้าไปใกล้เปลวไฟ เส้นฝ้ายจะลุกติดไฟอย่างรวดเร็ว 3) เปลวไฟมีสีเหลือง 4) เปลวไฟมีสีเหลืองเมื่อนำเส้นฝ้ายออกจากเปลวไฟ ไฟจะดับ 5) ถ้ามีลักษณะเป็นก้อนกลมคล้ายลูกปัด มีสีน้ำตาลถึงน้ำตาลไหม้ 6) กลิ่นคล้ายขนหรือเส้นผมไหม้ไฟ 7) ปุยของเถ้าแข็งแต่เปราะ เมื่อใช้มือบีบจะแตกง่าย เส้นฝ้ายใยประดิษฐ์ เมื่อนำไปเผาไฟจะปรากฏผล ดังนี้ 1) เมื่อนำเส้นฝ้ายใยประดิษฐ์เข้าไปใกล้เปลวไฟเส้นด้ายจะหดหนีไฟ 2) เมื่อนำเส้นฝ้ายใยประดิษฐ์เข้าไปในเปลวไฟ เส้นด้ายจะลุกติดไฟได้รวดเร็วกว่าเส้นใยธรรมชาติและเส้นใยฝ้ายจากดอกแท้ 3) เปลวไฟมีสีเหลือง 4) เมื่อนำเส้นฝ้ายใยประดิษฐ์ออกจากเปลวไฟ ไฟยังคงลุกอย่างต่อเนื่อง 5) ถ้ามีสีเหลืองถึงน้ำตาลไหม้ 6) กลิ่นเป็นสารเคมี 7) เถ้าแข็งแบบไม่แตก

การทดสอบจำนวนเส้นด้ายเส้นพุ่งที่ใช้ทอ ผ้าทอลายขัดที่ใช้เส้นด้ายเส้นพุ่งควบโดยไม่ได้เข้าเกลียว (Double Yam) ตั้งแต่ 2 เส้นขึ้นไป ให้ดึงเส้นด้ายเส้นพุ่งออกจากปลายผ้า และนับจำนวนเส้นด้ายเส้นพุ่งที่ใช้ทอ การทดสอบความกว้างและความยาวให้ใช้เครื่องมือวัดที่เหมาะสม การทดสอบสี นำผ้าตัวอย่างที่แช่ลงในน้ำ 15 นาที ที่อุณหภูมิปกติแล้วนำขึ้นมาตรวจพินิจ การทดสอบการบรรจุและเครื่องหมาย ฉลากให้ตรวจพินิจ จากการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับผ้าทอลายขัดพื้นฐาน ผ้าฝ้ายมัดหมี่และผ้าหางกระจอก ของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) เนื้อผ้า ที่จะผ่านการคัดเลือกต้องมีเนื้อแน่นพอสมควร ไม่บางหรือหลวมจนเกินไป ผ้าฝ้ายจะมีเนื้อผ้าทั้งบาง เรียบ และหยาบ ในแบบเรียบอาจจะมีการติดอยู่บ้าง ซึ่งเป็นที่ยอมรับได้ ส่วนแบบหยาบจะมีซี่ฝ้ายอยู่ตลอดทั้งผืน ซึ่งทอจากเส้นฝ้ายพื้นบ้านที่มีลักษณะตะปุ่มตะป่ำไม่เรียบ ในปัจจุบันนี้เป็นที่ต้องการของตลาดค่อนข้างสูงและหายากในปัจจุบัน สาเหตุที่เนื้อผ้าหลวมเกิดจากพื้พันทางเพราะเก่าแล้วหรือผู้ทอทอผ้าฝ้ายได้ไม่แน่น 2) สีสน ความสม่ำเสมอของสี ต้องตรวจสอบความเรียบร้อยของสีทั้งผืน ให้มีสีที่สม่ำเสมอเป็นที่รับได้ ในกรณีที่เปลี่ยนลายหรืออย่างสม่ำเสมอและดูแปลกและเป็นเอกลักษณ์อย่างนี้จะเป็นที่นิยม ส่วนในกรณีที่สีต่างกันอย่างชัดเจน เช่น สีหนึ่งสีฟ้าส่วนอีกสีหนึ่งสีต่างออกไปในกรณีนี้จะไม่ผ่านการคัดเลือกต้องคัดทิ้งไป สาเหตุที่ทำให้สีไม่สม่ำเสมอส่วนใหญ่เกิดจากเส้นฝ้ายที่นำมาทอมีการอุ้มน้ำไม่เหมือนกัน ผู้ทอจึงต้องมีความชำนาญอย่างมากในการเลือกเส้นฝ้าย และกระบวนการในการย้อมสีแล้วก็จะเห็นได้ไม่ชัด จึงเป็นเรื่องของภูมิปัญญาความรู้หรือความชำนาญเฉพาะด้านของผู้ทอ แต่ละคนในการคัดเลือกวัตถุดิบและดำเนินการกระบวนการผลิตต่าง ๆ ด้วยความพิถีพิถันและรอบคอบ 3) ลวดลาย ความสม่ำเสมอของลาย ในเรื่องของลายผ้า ต้องให้ความละเอียดในการคัดเลือกเพิ่มขึ้นและนาน ๆ จะมาซักสักครั้งหนึ่ง คือ เรื่องขนาดของลายที่ใหญ่และเล็กไม่เสมอกันที่มองเห็นอย่างชัดเจน และไม่ได้ถูกออกแบบไว้ก่อน คือ มีเพียงจุดที่ใหญ่หรือเล็กในกรณีนี้จะไม่ผ่านการคัดเลือกต้องคัดทิ้งออกไป แต่ในกรณีที่ลายผ้านั้น ๆ มีการออกแบบมาก่อนเป็นลายดั้งเดิมและมีความสม่ำเสมอของลายใหญ่เล็กละเอียดอย่างสวยงาม ในกรณีนี้เป็นที่ยอมรับได้ เพราะเป็นลายที่มีเอกลักษณ์ และต้องมีการทอและออกแบบสูง สาเหตุที่ทำให้ลายไม่สม่ำเสมอเกิดจากความบกพร่องในกระบวนการทอทำให้ลวดลายไม่สม่ำเสมอ เช่น เส้นฝ้ายขาดทำให้เกิดการเลื่อนของลวดลายที่มีด้อยไว้

รูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

1. การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ร่วมคิดร่วมทดลองปฏิบัติจริงรวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็งเน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชนเชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ ตั้งแต่ระดับปัจเจกระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชนคำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอกมีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนมีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2. การส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจและเสริมหนุนชุมชนที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆอยู่แล้วให้มีขีดความสามารถในการพัฒนามากขึ้นโดยการเปิดพื้นที่สาธารณะ ในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษาสื่อท้องถิ่น และสื่อระดับชาติรวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมายระเบียบข้อบังคับและมาตรการการเงินการคลัง เพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่างๆเข้ามาร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

2.1 การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจรโดย

1) พัฒนารฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอทั้งข้อมูลครัวเรือนข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆ อาทิสถานะของกลุ่มต่างๆ กิจกรรมของชุมชนทุนทางเศรษฐกิจทุนทางทรัพยากรธรรมชาติทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชนการสืบค้น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนเป็นต้นโดยจัดทำเป็นแผนที่ทุนของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้สะดวกและนำไปใช้เป็นฐานในการจัดการทรัพยากรของชุมชนและกำหนดทางเลือกการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต 2) จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอร่วมคิดร่วมทำร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากรภูมิปัญญาวิถีชีวิตวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นโดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุค้นหาทางออกนำไปทดลองปฏิบัติจริงมีเครือข่ายการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีการต่อยอดปรับใช้ประโยชน์โดยใช้แหล่งทุนในชุมชนอาทิธนาคารประชาชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนและกองทุนต่างๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นต้นพัฒนาความต้องการของชุมชนให้เป็นแผนชุมชนไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่นแผนยุทธศาสตร์จังหวัดและแผนอื่นๆ ตามความเหมาะสม 3) ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์กลุ่มแกนนำและผู้รู้ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชนโดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริงควบคู่กับการค้นหาผู้นำตามธรรมชาติรุ่นใหม่ที่มีคุณธรรมจริยธรรมมีความเพียรและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในวงกว้างและระยะยาว 4) สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชนควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้านโดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมเช่นการทำเกษตรผสมผสานและการทำหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นต้นโดยรวบรวมความรู้ต่างๆ อย่างเป็นระบบเผยแพร่สู่ชุมชนและมีกระบวนการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สู่การพึ่งตนเอง และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน 5) การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวการจัดการทางสังคมในชุมชนการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามการสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชน และระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนและการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชนรวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่างๆ 6) เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงมีสัมพันธภาพที่ดีมีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัวโดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องใช้สื่อชุมชนและสื่อสาธารณะให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น ความรู้ด้านโภชนาการคำปรึกษาการใช้ชีวิตสมรสและการเป็นพ่อแม่ที่ดีวิธีการเข้ารับบริการจากรัฐ ราคาผลิตภัณฑ์การเกษตรช่องทางตลาดเป็นต้น รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทชายหญิง การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบทบาทครอบครัวสถานศึกษาและสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ 7) เสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเป็นต้นรวมทั้งอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างสม่ำเสมอด้วยสารและเครื่องมือที่หลากหลายในราคาถูกเช่นการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมรายการวิทยุโทรทัศน์ที่สร้างสรรค์อินเทอร์เน็ตประจำชุมชนสื่อสิ่งพิมพ์เป็นต้น 8) เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคมความมั่นคงด้านอาหารความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัยการคุ้มครองผู้บริโภคและความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน

สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์การออมวันละบาท ฯลฯ เพื่อเป็นแหล่งทุนในการพัฒนาอาชีพและจัดสวัสดิการขั้นต้นของชุมชนควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย รวมไปถึงการส่งเสริมให้มีการออมสินทรัพย์อื่นๆ ของคนในชุมชนเพื่อช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น การออมความอุดมสมบูรณ์ของดินน้ำป่าพืชผักผลไม้ และสัตว์เป็นต้นสร้างประชาคมสุขภาพของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยการทำเกษตรผสมผสานให้มีกินตลอดปี การใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนการใช้สารเคมี และเพื่อความปลอดภัยของอาหารควบคู่กับการเสริมสร้างให้ชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพ และเฝ้าระวังสุขภาพของชุมชนทั้งโรคอุบัติใหม่โรคระบาดซ้ำการมีสุขอนามัยที่ดีและสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ปลอดภัยเตรียมความพร้อม และยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดการบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละช่วงวัย และวิถีชีวิตในชุมชนเช่นการจัดศูนย์เด็กเล็กในชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และเอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทพ่อแม่การจัดการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนการดูแลสิทธิมนุษยชน และสิทธิชุมชนการให้ความช่วยเหลือเด็กสตรีคนพิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสที่ถูกเอารัดเอาเปรียบเป็นต้น รวมทั้งการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนน่าอยู่แบบองค์รวมที่มุ่งสู่ความสะอาดสงบสุขความปลอดภัย และความมีระเบียบวินัยพัฒนาศักยภาพของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดการความเสี่ยงภัยของชุมชน เช่น ผลกระทบของการเปิดการค้าเสรีหรือการลงทุนขนาดใหญ่ของรัฐอาชญากรรมข้ามชาติที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายคนโดยเสรีโดยเฉพาะ ประเด็นการค้ามนุษย์ยาเสพติด และการฟอกเงิน ฯลฯ รวมไปถึงการเฝ้าระวังความเสี่ยงจากภัยพิบัติจากธรรมชาติความเสี่ยงจากราคาผลิตภัณฑ์การเกษตรความเสี่ยงจากโรคอุบัติใหม่ และโรคระบาดซ้ำโดยมีระบบการให้ความช่วยเหลืออย่างครบวงจร และมีประสิทธิภาพเชื่อมโยงบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นชุมชนสถาบันทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชนการฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขกสืบชะตาลำน้ำเป็นต้นการปฏิบัติตามหลักธรรมและการทำบุญร่วมศาสนากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันทะริศรียาติ โดยเฉพาะคนยากจนการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนรวมทั้งการสร้างเสริมความเข้าใจ และเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์รณรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์รัก และภาคภูมิใจในบ้านเกิดรวมทั้งสนับสนุนการเป็นอาสาสมัครชุมชน

การสร้างเสริมความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุลเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชนสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพ และรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนโดยสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่างๆ เช่น สหกรณ์กลุ่มย่อยสมัครสมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่หลากหลายมีการแปรรูป และการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนหรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาด

ภายนอกชุมชนโดยมีข้อตกลง และผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม (สมพร เทพสิทธา. 2540 : 11-24)

5. ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ลวดลายผ้าฝ้าย

ความหมายของผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง ทุกสิ่งทั้งนี้การตลาดนำมาเสนอกับตลาดเพื่อเรียกร้องความสนใจ เพื่อการได้กรรมสิทธิ์ หรือเพื่อการอุปโภคบริโภคซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้ (Kotler. 1997 : 430)

องค์ประกอบผลิตภัณฑ์ (Product Component) หรือสิ่งที่ต้องพิจารณาตัวผลิตภัณฑ์ เป็นการพิจารณาถึงคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ที่นักการตลาดต้องนำมากำหนดลักษณะผลิตภัณฑ์ในการตอบสนองความต้องการของตลาดสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์หลัก (Core Product) บริษัทต้องมีความรู้ว่าจะอะไรเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ ผลิตภัณฑ์ของบริษัทต้องมีความชัดเจนว่าเป็นสบู่อำรงผิว กาแฟ หรืออินวัน น้ำยาล้างจาน รถยนต์ขนาดเล็กเพื่อใช้ในเมือง รถขนาดกลางสำหรับครอบครัว ผลิตภัณฑ์ที่ขายเป็นสินค้า บริการ บุคคล สถานที่หรือแนวความคิด ต้องกำหนดลงไปให้แน่ชัด

2. คุณสมบัติผลิตภัณฑ์ (Product Attribute) เราต้องทราบว่าผลิตภัณฑ์นั้นผลิตมาจากอะไร มีคุณสมบัติอย่างไร ลักษณะทางกายภาพ ขนาด จุดเด่น ความงาม ความคงทน ด้านรูปร่าง รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในตัวของมันเอง

ในการนำเสนอผลิตภัณฑ์สู่ตลาด บริษัทจะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับคุณภาพ ลักษณะ และการออกแบบ ดังนี้ 1) คุณภาพผลิตภัณฑ์ (Product Quality) คุณภาพผลิตภัณฑ์เป็นประสิทธิผลของการทำงานและความคงทนของผลิตภัณฑ์ เช่น ความประหยัด อายุการใช้งาน ความสะดวกในการใช้ ความมีมาตรฐาน เป็นต้น 2) รูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (Product Features) เป็นการกำหนดรูปแบบ การบรรจุภัณฑ์ สี กลิ่น รส ของผลิตภัณฑ์ 3) การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) บริษัทผู้ผลิตหรือนักการตลาดจะพยายามจัดให้ผลิตภัณฑ์มีลักษณะเด่นที่จะตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ เช่น รูปแบบ ลักษณะ การบรรจุหีบห่อที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์แบบเดิม ๆ

ตราสินค้า บรรจุภัณฑ์ และการติดฉลาก นอกจากคุณสมบัติทางกายภาพและคุณประโยชน์ต่าง ๆ ที่ผู้ซื้อจะได้รับจากสินค้าโดยตรงแล้ว สินค้ายังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ได้แก่ ตราสินค้า บรรจุภัณฑ์ การบริการ และการรับประกัน เป็นต้น

ตราสินค้า (Brand) หมายถึง ชื่อ (Name) สัญลักษณ์ (Symbol) การออกแบบ (Design) หรือส่วนประสมของสิ่งดังกล่าวที่ผู้ผลิตหรือผู้ขายกำหนดใช้กับสินค้าหรือบริการของตนเพื่อแสดงความแตกต่างจากคู่แข่ง ตราสินค้าเป็นตัวบ่งบอกถึงผู้ขายหรือผู้ผลิต อาจเป็นชื่อหรือสัญลักษณ์อื่น ๆ ภายใต้กฎหมาย ผู้ขายมีสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวที่จะใช้ตราหรือชื่อตลอดไป ตราสินค้าเปรียบเสมือนค่าน้ำสัญญาของผู้ขายที่จะจัดสินค้า ผลประโยชน์และบริการให้แก่ผู้ซื้ออย่างแน่นอน

ชื่อตรา (Brand Name) หมายถึง คำ (Word) ตัวอักษร (Letter) หรือตัวเลข (Number) ที่สามารถออกเสียงได้ (Etzel and Stanton. 1997 : G-2) เช่น เนชั่นแนล เดอะมอลล์ เป็นต้น

เครื่องหมายผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย (Housemark) หรือตราสินค้าของผู้ผลิต หมายถึง ชื่อ เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายซึ่งไม่ใช่ตราสินค้า เครื่องหมายนี้จะ

มีประโยชน์ในการสร้างการยอมรับในคุณภาพและราคาสินค้า ซึ่งจะส่งผลต่อการผลิตหรือขายสินค้า ตรายใหม่ของธุรกิจ เครื่องหมายผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายจะปรากฏในรูปสัญลักษณ์ การออกแบบ สีหรือ ตัวอักษรที่สามารถมองเห็นได้แต่ไม่สามารถออกเสียงได้

เครื่องหมายการค้า (Trademark) หมายถึง ตรายสินค้าที่ผู้ขายนำมาใช้และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

เครื่องหมายรับรอง (Certification Mark) หมายถึง เป็นเครื่องหมายที่ออกโดย หน่วยงานของรัฐบาลหรือสำนักงานมาตรฐานต่าง ๆ เพื่อรับรองคุณภาพสินค้า เช่น จากสำนักงาน คณะกรรมการอาหารและยา (อย.) สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) ตลอดจนอาจ มีมาตรฐานระบบการบริหารการดำเนินงานองค์กร ISO 9000 และมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000

โลโก้ หรือสัญลักษณ์ (Logos or Symbols) หมายถึง สิ่งที่เป็นเครื่องหมายบอกถึง บุคลิกของสินค้า ซึ่งมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพของสินค้า ใช้ประโยชน์หลักในการโฆษณา ซึ่งส่วนใหญ่ทำในลักษณะการ์ตูน เช่น นายพลแซนเดอร์ส เป็นโลโก้ของ KFC ช้างไชโยเป็นโลโก้ของ การแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 ซึ่งถือเป็นตัวนำโชค (Mascot)

คำขวัญ (Mottoes and Slogans) หมายถึง กลุ่มคำ วลีหรือข้อความที่แสดงถึง บุคลิกที่แสดงถึงบุคลิกหรือคุณภาพของสินค้า เช่น สยามเมืองยิ้ม นุ่มเหมือนแพไหม เป๊ปซี่ “เป๊ปซี่” รสชาติของคนรุ่นใหม่ แสงเจริญสรพรสินค้า “ให้ทุกสิ่งที่คุณค่า” โรงพยาบาลเลลาค นคร-ราม “ดูแลดุจญาติ บริการทันใจ เครื่องมือทันสมัย น้ำใจงดงาม” การบินไทย “การบินไทย รักคุณเท่าฟ้า” คลอสเตอร์ “ความสุขที่คุณดื่มได้”

ลิขสิทธิ์ (Copy Right) หมายถึง การรับรองสิทธิทางกฎหมายของผลงาน สร้างสรรค์ทางวรรณกรรมและศิลปกรรม เช่น เพลง หนังสือ และงานศิลปะ ซึ่งมีระยะเวลาจำกัด สิทธิบัตร (Patent) หมายถึง การรับรองสิทธิทางกฎหมาย งานประดิษฐ์คิดค้น การออกแบบชิ้นงาน ทางวิศวกรรม

แม้ตรายสินค้าจะมีความสำคัญเพียงใด แต่สินค้าบางประเภทยังไม่นิยมกำหนดตรา เนื่องจากอาจเป็นสินค้าที่ไม่มีที่จับที่แน่นอน เป็นสินค้าที่ควบคุมคุณภาพได้ยาก ได้แก่ สินค้าทั่วไปที่ขาดมาตรฐานควบคุม (Generic Products) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีราคาต่ำ คุณภาพค่อนข้างต่ำและสินค้าประเภทอาหาร ผักและเนื้อสัตว์ที่ผู้ซื้อมองว่ามีคุณภาพที่ใกล้เคียงกัน แต่แนวโน้มในปัจจุบันมักมีการกำหนดตราเพื่อกำหนดระดับราคาที่ต่างกัน ตลอดจนเพื่อความสะดวกในการ ส่งเสริมการตลาดและการแบ่งส่วนตลาด เช่น สินค้าประเภทข้าวสาร น้ำปลา เป็นต้น

ประเภทของตรายสินค้า (Types of Brand)

1. การใช้ตรายสินค้าของผู้ผลิต (Manufacturer's Brand หรือ National Brand) เป็นตรายสินค้าที่ผู้ผลิตรายการหนึ่งสร้างขึ้น เพื่อป้องกันให้ลูกค้าทราบถึงตัวผู้ผลิตสินค้านั้น และมีการ กระจายขายสินค้าในตลาดที่กว้างขวาง มีการโฆษณาตรายสินค้าต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายจึง เรียกว่า National Brand ด้วยตรายสินค้าประเภทนี้ เช่น Roza, RCA, IBM หรือ Sanyo เป็นต้น ผู้ผลิตที่มีตรายสินค้าเป็นที่รู้จักแพร่หลายในตลาด ซึ่งมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกัน ดังนี้

ข้อดี 1) เมื่อตราสินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด ผู้ผลิตสามารถจัดการส่งเสริมการขายโดยยึดตราสินค้าเป็นศูนย์กลางได้อย่างดี มุ่งส่งเสริมโฆษณา หรือส่งเสริมการขายที่ตราสินค้าเท่านั้น จะสามารถครอบคลุมสินค้าทุกรายการที่นำออกจำหน่ายภายใต้สินค้านั้น ๆ 2) อาจใช้ประโยชน์ของตราสินค้าที่มีขายอยู่เดิมสนับสนุนการขายสินค้าใหม่ได้ โดยอาศัยความเชื่อถือในตราสินค้าของผู้ผลิตรายนั้น ๆ เป็นข้ออ้างอิง 3) เมื่อตราสินค้าเป็นที่ยอมรับในตลาดสินค้าใด จะช่วยให้ผู้ผลิตสามารถมีอำนาจควบคุมราคาได้ดีขึ้น ดังเช่นที่เห็นได้ว่าสินค้าที่มีตราเป็นที่ยอมรับรู้จักกันดีจะขายในราคาสูงกว่า ผู้ซื้อก็เต็มใจจ่าย 4) พ่อค้าคนกลางมีความกระตือรือร้นในการรับสินค้าที่มีตราสินค้าเป็นที่ยอมรับ รู้จักกันดีไปจำหน่าย เนื่องจากแน่ใจว่าจะจำหน่ายได้และจำหน่ายได้ง่ายกว่าสินค้าที่ไม่มีใครรู้จักตราสินค้า

ข้อจำกัด 1) ตราสินค้าที่ถูกยอมรับในตลาดมาก ประสบความสำเร็จมาก มักจะถูกกลืนตราสินค้าให้กลายเป็นสัญลักษณ์แทนสินค้าชนิดนั้น ชื่อตราสินค้ากลายเป็นชื่อสินค้าชนิดนั้น เช่น FAB, Cola, Teloron, มาม่า เป็นต้น เป็นการสูญเสียตราสินค้าของตนไปโดยปริยาย การส่งเสริมการขายจะมีผลคุ้มครองสินค้าคู่แข่งขึ้นด้วย การที่ผู้ซื้อเรียกหาชื่อเหล่านี้มิได้เจาะจงสินค้าที่มาจากผู้ผลิตเจ้าของตราสินค้าดั้งเดิมโดยตรง แต่อาจจะต้องการสินค้าจากผู้ผลิตรายอื่น ๆ ด้วย 2) ปกติถ้าไรต่อหน่วยสำหรับพ่อค้าคนกลางจะค่อนข้างต่ำสำหรับสินค้าตราที่เป็นที่รู้จักยอมรับกันดีแล้ว เมื่อเทียบกับสินค้าที่ตราไม่เป็นที่รู้จัก โดยถือจากหลักที่ว่าสินค้าที่มีตราสินค้าเป็นที่รู้จักดีจะมีปริมาณการขายสูงกว่า จึงน่าที่จะทำการรวมให้กับพ่อค้าคนกลางระดับต่าง ๆ ได้ดี แต่คนกลางบางรายก็ไม่พอใจเมื่อเทียบผลตอบแทนหน่วยต่อหน่วย จึงอาจปฏิเสธการขายสินค้าตราที่เป็นที่ยอมรับ หากจำเป็นต้องรับไว้จำหน่ายตามคำเรียกร้องของลูกค้าก็ไม่เต็มใจช่วยส่งเสริมการขายให้

2. การใช้ตราสินค้าของคนกลาง (Middlemen's Brand) เป็นตราสินค้าที่พ่อค้าส่ง พ่อค้าปลีก หรือผู้จัดจำหน่ายในลักษณะอื่น ๆ จัดทำขึ้น โดยการจ้างโรงงานอุตสาหกรรมรายเล็ก ๆ ที่ไม่ต้องการจำหน่ายสินค้าภายใต้ตราสินค้าของตนเอง แล้วติดตราสินค้าของผู้ขายให้ตามที่ต้องการ พ่อค้าส่งรายใหญ่ ๆ หรือพ่อค้าปลีกรายใหญ่ ๆ ที่จำหน่ายสินค้าได้มาก ๆ เช่น ร้านสรรพสินค้า ร้าน Supermarket ขนาดใหญ่จะนิยมสร้างตราสินค้าของตนเองดังที่เห็นอยู่ทั่ว ๆ ไป การใช้ตราสินค้าของตนเองในการจำหน่ายแทนการจำหน่ายตราของผู้ผลิต มีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกัน ดังนี้

ข้อดี 1) ได้ผลตอบแทนต่อหน่วยสูงขึ้น เนื่องจากต้นทุนต่อหน่วยที่ซื้อมาจากโรงงานเป็นต้นทุนผลิตเท่านั้น ผู้ผลิตไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขาย การส่งเสริมการขาย จึงขายได้ในราคาต่ำ 2) มีความอิสระในการตั้งราคาสินค้ามากขึ้น สามารถยืดหยุ่นระดับราคาของสินค้าในตราสินค้าของตนเองได้ ไม่ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลการกำหนดราคาของผู้ผลิต 3) เปลี่ยนตัวผู้ผลิตได้ง่าย เมื่อสินค้าที่ผลิตมาให้ไม่ได้คุณภาพ หรือมาตรฐานตามที่ต้องการ หรือราคาสูงเกินไปก็สามารถเปลี่ยนผู้ผลิตรายใหม่ได้ เป็นการแสดงความมีอำนาจในช่องทางการจำหน่าย แทนที่จะเป็นผู้ถูกเลือกโดยผู้ผลิต ผู้ขายจะเป็นผู้เลือกผู้ผลิตเอง

ข้อจำกัด 1) จำหน่ายสินค้าได้น้อยลง สินค้าที่มีตราของผู้ผลิตมีกำไรต่อหน่วยต่ำก็จริงแต่ขายง่าย อาจได้ลูกค้ารายใหม่ ๆ มา และถูกขูดเซยด้วยปริมาณการขายจำนวนมาก เมื่อนำตราสินค้าของตนเองมาจำหน่าย ทำให้ขายยากขึ้น ปริมาณการขายลดลง ทำให้กำไรรวมลดลงได้

2) อาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมการจำหน่ายต่าง ๆ มาก ในการที่จะกระตุ้นการขายให้ได้ผลจึงอาจไม่คุ้ม โดยเฉพาะถ้าการขายเป็นไปอย่างเชื่องช้า 3) ต้องเสี่ยงภัยในเรื่องเก็บรักษาสินค้า และสินค้าคงเหลือจำนวนมากกว่าเดิม โรงงานผลิตย่อมไม่รับสินค้าให้ครั้งละเล็กละน้อย ดังนั้น ผู้ขายต้องรับสินค้าจำนวนมากมาเก็บรักษาเอง ต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเก็บรักษาเพิ่มขึ้น และถ้ามีปัญหาการจัดจำหน่ายจะมีการเสี่ยงภัยในสินค้าคงเหลือเพิ่มขึ้น 4) เมื่อผู้ผลิตเปลี่ยนใจไม่ยอมให้จำหน่ายสินค้าของผู้ผลิต เพราะขายสินค้าแข่งขันด้วยตลอดเวลา ลูกค้าย่อมจะเปลี่ยนใจได้เช่นกัน ถ้าลูกค้าของร้านมีความจงรักภักดีซื้อสัปดาห์ต่อตราสินค้าของผู้ผลิตมาก แต่ถ้าลูกค้าเป็นผู้เปลี่ยนใจในตัวสินค้า ร้านค้าจะไม่มีปัญหายังรักษาลูกค้าไว้ได้ 5) ผลเสียหายใด ๆ ที่เกิดจากสินค้าที่จัดจำหน่ายนั้น มีข้อบกพร่องไม่ตรงกับความต้องการของลูกค้า ร้านค้าจะต้องรับผิดชอบเองทั้งหมด ไม่เหมือนกรณีที่จำหน่ายตราสินค้าของผู้ผลิต ร้านค้าสามารถปฏิเสธความรับผิดชอบเกี่ยวกับข้อบกพร่องใด ๆ ที่มาจากภายในภาชนะบรรจุหีบห่อได้ทันที ดังนั้น ถ้าได้สินค้ามาขายภายใต้ตราสินค้าของตนเองไม่ดีพอจะกระทบกระเทือนถึงภาพพจน์ของร้านค้าด้วย

3. การใช้ตราสินค้าร่วมหรือตราครอบครัว (Family Brand) ผู้ผลิตอาจผลิตสินค้าทุกชนิดออกจำหน่ายภายใต้ตราสินค้าเดียวกัน เพื่อแสดงถึงระดับคุณภาพเดียวกันหรือแสดงถึงความสัมพันธ์ของสินค้าในประเภทเดียวกัน ดังนั้น กิจกรรมผลิตอาหารสำเร็จรูป กิจกรรมผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้า กิจกรรมผลิตเครื่องใช้ภายในบ้าน Singer, Westinghouse, National, BR, โฟร์โมสต์, ไวไว, มามา, จอห์นสัน เป็นต้น การใช้ตราสินค้าร่วมให้ประโยชน์ในด้านการลดค่าใช้จ่ายในการโฆษณา ไม่ต้องโฆษณาสินค้าแต่ละชนิด โฆษณาแต่ตราสินค้านั้นก็สามารถครอบคลุมได้ทุกชนิดของสินค้าที่ผลิตออกจำหน่าย และยังอาจใช้ประโยชน์ในการเป็นสื่อที่ดีในการแนะนำสินค้าใหม่ออกสู่ตลาด ให้เป็นที่ยอมรับง่ายขึ้นเมื่อสินค้านั้นมีตราสินค้าที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่

4. การใช้ตราสินค้าชื่อบริษัทรวมกับชื่อเฉพาะสำหรับแต่ละผลิตภัณฑ์ (The Company's Tradename Combine With and Individual Name) สินค้าบางประเภทที่มีคุณภาพแตกต่างกัน ลูกค้าผู้บริโภคจะไม่ยอมรับการใช้ตราสินค้าร่วมกัน แม้แต่สินค้าในประเภทเดียวกันหลาย ๆ ชนิดเมื่อถูกนำไปใช้ในลักษณะหรือประโยชน์ใช้สอยแตกต่างกัน ผู้ซื้อก็เกิดความรังเกียจที่จะใช้ชื่อตราสินค้าเดียวกัน เช่น สินค้าประเภททำความสะอาด สบู่กับผงซักฟอก หรือน้ำยาทำความสะอาดสุขภัณฑ์ ถ้าจะใช้ตราสินค้าเดียวกันหมดคงไม่เป็นที่ยอมรับในตลาด จึงจำเป็นต้องมีตราสินค้าแยกเป็นเอกเทศสำหรับสินค้าแต่ละชนิดแต่ละประเภท ตราสินค้าเอกเทศใช้แสดงกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกันได้ เช่น กรณีตลาดรถยนต์ ผู้ผลิตรถยนต์จะผลิตรถยนต์หลายระดับคุณภาพ รถยนต์ระดับเดอลักซ์ที่มีเฟอร์นิเจอร์ระดับประดามากมาย กับรถยนต์ระดับราคาประหยัด ย่อมมีตลาดลูกค้าต่างกลุ่ม ดังนั้น จึงใช้ชื่อตราสินค้าแตกต่างกัน เช่น Toyota Crown, Toyota Corona, Datsun Sunny, Datsun Stanza เหล่านี้ เป็นต้น

ประโยชน์ของตราสินค้า (อาคม ศรีทองรุ่ง. 2542 : 111)

1. ประโยชน์ต่อเจ้าของตราสินค้า ผู้ผลิตหรือผู้ผลิตผู้จำหน่าย

1.1 ใช้แสดงความเป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นประโยชน์ในด้านการโฆษณาหรือสร้างชื่อเสียงให้กับกิจการ เมื่อตราสินค้าเป็นที่ยอมรับรู้จักทั่ว ๆ ไป เป็นสิ่งช่วยกระตุ้นความ

ต้องการของผู้ซื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการขายสินค้าระบบช่วยตัวเอง (Self - Service) ผู้ซื้อจะตัดสินใจโดยอาศัยความเชื่อถือที่มีต่อตราของสินค้าเป็นเกณฑ์

1.2 แสดงถึงความสามารถในการควบคุมตลาดสินค้า ตราสินค้าใดที่เป็นที่รู้จักมาก ๆ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ย่อมแสดงถึงการมีส่วนแบ่งในตลาดสินค้ามากกว่าตราสินค้าอื่น ๆ หากจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยไม่มีตราอาจขายได้จำนวนมากเช่นกัน แต่ไม่อาจจะระบุได้ว่า สินค้าของตนเองเป็นที่ยอมรับมากน้อยเพียงไรในตลาด จึงไม่อาจแสดงควมมีอิทธิพลในตลาดสินค้านั้นได้

1.3 ทำให้ผู้ผลิตหรือผู้จัดจำหน่ายได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายมิให้คู่แข่งเลียนแบบได้

1.4 ช่วยเพิ่มยอดขาย ลูกค้าซื้อสินค้าโดยจำตราได้แม่นยำ เมื่อมีการส่งเสริมการขายใด จะกระตุ้นหรือเร่งการซื้อของลูกค้าได้รวดเร็วขึ้น ลูกค้าจะซื้อเฉพาะตราสินค้าที่ใช้เป็นประจำเป็นส่วนใหญ่

1.5 ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการขาย เนื่องจากลูกค้าตัดสินใจได้รวดเร็วจากตราสินค้าจึงเป็นการลดเวลาและความพยายามที่จะต้องใช้ในการขายกับลูกค้าแต่ละราย มีผลทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการจัดจำหน่ายลง

1.6 ลดการเปรียบเทียบด้านราคาสินค้า ผู้ซื้อจะยอมรับราคาที่สูงกว่าสำหรับตราสินค้าที่เป็นที่นิยมแพร่หลาย ด้วยความเชื่อว่ามีคุณภาพแน่นอนหรือดีกว่าสินค้าที่ตราสินค้าไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

1.7 ช่วยให้แนะนำสินค้าใหม่เข้าสู่ตลาดง่ายขึ้น ผู้ผลิตหรือผู้จัดจำหน่ายที่สร้างตราให้เป็นที่ยอมรับในตลาดสินค้าได้ เมื่อมีการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจะได้รับการยอมรับง่าย หากนำออกวางตลาดภายใต้ตราสินค้าที่เป็นที่ยอมรับนั้น ๆ

2. ประโยชน์ต่อผู้ซื้อ ผู้บริโภค

2.1 ผู้ซื้อสามารถแบ่งประเภท ชนิด ของสินค้า ในระดับคุณภาพแตกต่างกันของผู้ผลิต จากประสบการณ์ในการซื้อสินค้าใช้ซ้ำ ๆ จะทำให้ผู้ซื้อจดจำตราสินค้าที่ให้คุณภาพแตกต่างกัน และใช้ตราสินค้าเป็นเครื่องแสดง ถึงระดับคุณภาพเหล่านั้นในการซื้อครั้งต่อไป ดังจะเห็นได้จากที่ผู้บริโภคจำนวนมากเต็มใจจะจ่ายค่าสินค้าสูงขึ้นสำหรับสินค้าที่มีตราเป็นที่รู้จักกันดีเพื่อประกันคุณภาพของสินค้า

2.2 ผู้ซื้อทราบว่า “ใคร” คือ ผู้ผลิตสินค้านั้น ๆ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจว่าควรซื้อสินค้าชิ้นนั้น ๆ หรือไม่ ทำให้เกิดความสะดวกในการเปรียบเทียบ ทวงติงหรือเรียกร้องในการซื้อสินค้าได้

2.3 ช่วยลดเวลาและความพยายามในการแสวงหาสินค้า เมื่อไม่มีตราสินค้าปรากฏ ผู้ซื้อจะต้องใช้เวลามากขึ้นในการพิจารณาเพื่อแยกความแตกต่างในสินค้าต่าง ๆ ที่วางจำหน่ายในร้านค้าเมื่อมีตราสินค้าปรากฏอยู่ ผู้ซื้อจะระบุจากตราสินค้าเป็นเกณฑ์ ไม่ต้องเสียเวลาในการเปรียบเทียบต่าง ๆ มีผลให้ลดความพยายามลงด้วยและลดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อ

ลักษณะของตราสินค้าที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1. เลือกคำพูดหรือชื่อที่สั้น เนื่องจากการง่ายแก่การออกเสียง และจดจำได้ง่ายกว่าคำยาว ๆ หลายพยางค์ ซึ่งตราสินค้าที่เป็นพยางค์เดียวโดด ๆ จะได้เปรียบทั้งในด้าน

ความจำของลูกค้าและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำโฆษณา เช่น แพ็บ หรือบรีส สามารถจำหน่ายและเรียกได้ง่าย

2. ชื่อหรือคำพูดต้องออกเสียงได้แบบเดียว เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดเมื่อออกเสียงแตกต่างกัน

3. ต้องทันสมัย ชื่อหรือคำพูดต่าง ๆ ในภาษามีการเปลี่ยนแปลงความนิยมได้ ชื่อบางชื่อในสมัยหนึ่งเป็นที่นิยมมากซึ่งอาจเป็นส่วนที่ใช้พูดกัน แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความนิยมจะลดน้อยลง ดังนั้น ชื่อสินค้าที่ตั้งตามยุคสมัยอาจต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่ก็ควรระวังในการเปลี่ยนชื่อ เพราะอาจจะสร้างความไม่แน่ใจให้กับลูกค้า คิดว่าเปลี่ยนเจ้าของ หรือมีผู้ผลิตของเดิม เช่น ออยออฟูลาน เปลี่ยนเป็น ออยออฟโอเลย์

4. เลือกคำพูดหรือชื่อพื้น ๆ เป็นภาษาที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันความคุ้นเคยจะช่วยให้อ่านได้ง่ายขึ้นพยายามหลีกเลี่ยงคำพูดที่พิสดารตัวสะกดยุ่งยากเพราะทำให้อ่านออกเสียงยากจดจำยาก ซึ่งบางครั้งลูกค้าอาจต้องใช้เวลาในการซื้อสินค้าค่อนข้างนาน หรือลูกค้าอาจหลีกเลี่ยงการถามหาจากพนักงานขาย เพราะไม่แน่ใจว่าตนเองออกเสียงถูกต้องหรือไม่

5. ควรมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง อาจโดยวิธีการมีชื่อไม่ซ้ำกับบุคคลอื่น หรือส่วนประกอบของสัญลักษณ์หรือรูปแบบที่เด่นชัด เพื่อผู้ซื้อจะได้ไม่จำสับสนกับตราสินค้าอื่น ๆ

6. มีความสัมพันธ์กับตัวสินค้า ชื่อตราสินค้าควรจะใช้บ่งบอกถึงลักษณะบางประการของตัวสินค้า เช่น โพรโมสต์คิตตี้, Spy Wine Cooler, จอห์นสัน คิตส์ เป็นต้น

การบรรจุภัณฑ์ (Packaging) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและผลิตบรรจุภัณฑ์หรือสิ่งห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ในลักษณะกล่อง ลัง ขวด กระป๋อง ถัง หลอดบรรจุภัณฑ์สามารถสร้างประโยชน์ให้กับทั้งผู้ผลิต ผู้ขายสินค้าและผู้ซื้อ เช่น ทำให้การขนส่งสะดวก(กล่อง ลัง) สามารถสร้างความแตกต่างของสินค้าได้ (ตามชนิด ขนาด สี รูปแบบของหีบห่อ) เหมาะสมและสะดวกสำหรับการซื้อ การใช้ การป้องกันการเสื่อมคุณภาพ ป้องกันความสกปรก ป้องกันการแตกหัก ตลอดจนสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสินค้าและช่วยส่งเสริมการตลาด เป็นต้น บรรจุภัณฑ์มีความสำคัญมาก สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ได้โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่มีราคาแพง ประเภทเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ น้ำหอม ขนมและเครื่องประดับต่าง ๆ ซึ่งโดยทั่วไปผู้ซื้อจะไม่แยกแยะระหว่างผลิตภัณฑ์กับบรรจุภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์มากมายกลายเป็นตัวผลิตภัณฑ์เสียเอง การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ดีสำหรับสินค้าแต่ละชนิดนั้นต้องให้เหมาะสมกับสถานะและสภาพของสินค้า ตลอดจนสอดคล้องกับการขนส่ง การใช้ การเก็บรักษา เช่น ผลิตภัณฑ์ที่สามารถระเหิดหรือระเหยได้ ควรใช้บรรจุภัณฑ์ที่ทำจากแก้ว หรือถ้าต้องการให้เกิดความสวยงามและดูมีคุณค่าควรมีการออกแบบเพิ่มเติม ได้แก่ การแกะสลักหรือการเขียนรูปสวย ๆ เข้าไปด้วย ถ้าต้องการกันกระแทกก็ควรใช้บรรจุภัณฑ์ที่แข็งแรงและหนา ซึ่งสามารถกันกระแทกได้

การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ควรออกแบบให้สอดคล้องกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน บรรจุภัณฑ์ที่ดีจะต้องทำจากวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก สามารถนำมาแปรรูปใหม่ได้ หรืออย่างน้อยต้องสามารถย่อยสลายได้ง่ายตามธรรมชาติ และถ้าไม่จำเป็นควรลดการใช้หีบห่อของบรรจุภัณฑ์ลงให้เหลือเพียงเท่าที่มีความจำเป็นเท่านั้น

การติดฉลาก (Labeling) คือ การติดสาระเพื่อแสดงรายละเอียดต่าง ๆ ของสินค้าที่ต้องการสื่อสารกับผู้ซื้อ เช่น เครื่องหมายการค้า รหัสแท่ง (Bar Code) ส่วนประกอบ วิธีใช้ ราคาขนาดการใช้ ข้อห้าม เครื่องหมายรับรองคุณภาพจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) จากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม (มอก. ISO 9000 ISO 14000) สถานที่ผลิต วัน เดือน ปี ที่ผลิตและวันหมดอายุป้าย และฉลาก แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์. 2543 : 112)

1. ป้ายฉลากแสดงตราสินค้า (Brand label) เป็นป้ายอย่างง่ายที่ติดกับสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ของสินค้า เช่น ป้ายที่ติดกับขวดสินค้า

2. ป้ายฉลากแสดงคุณภาพ (Grand label) เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงคุณภาพ ตัวอักษรหรือตัวเลข เช่น หยั่นห่อหย่น ชีวชีวภาพชั้นคุณภาพพิเศษ

3. ป้ายฉลากแสดงรายละเอียดของสินค้า (Discriptive label) เป็นป้ายที่ให้ข้อมูลของสินค้าเกี่ยวกับการทำงาน คุณสมบัติ หรือลักษณะอื่น ๆ ของผลิตภัณฑ์ เช่น ป้ายฉลากยาที่บอกถึงสรรพคุณและวิธีการใช้ยา ข้อควรระวัง (ชินสรา ดวงบุผา. 2558 : 52-57)

3. จุดเด่นของผลิตภัณฑ์ (Product Feature) เราต้องรู้ว่าสินค้าของเรามีอะไรเด่นเป็นพิเศษ (Differentiation) กว่าสินค้าอื่น เพื่อดึงดูดลูกค้าให้ใช้สินค้าของเรา เช่น แป้งเด็ก จอห์นสันมีส่วนประกอบที่สามารถป้องกันผดผื่นได้ถึง 2 เท่า ใส่กรอกเรซินช่วยลดความกระด้างของน้ำ เป็นต้น

4. ผลประโยชน์ที่ได้รับจากผลิตภัณฑ์ (Product Benefit) ลูกค้าส่วนใหญ่มักจะสับสนระหว่างจุดเด่นผลิตภัณฑ์ และผลประโยชน์ที่ได้รับจากผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะแตกต่างกันจุดเด่นผลิตภัณฑ์คือสิ่งที่อยู่ในตัวสินค้าส่วนสิ่งที่เป็นผลประโยชน์แก่ลูกค้าที่เกิดขึ้นในความรู้สึกของลูกค้า เรียกว่า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง เช่น ผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกส์ คอนเซนเทรท จุดเด่น คือ มีท่อน้ำยาพิเศษเพื่อนำยาจะตรงผ่านหนังศีรษะ และซึมซาบเข้าสู่เส้นผมได้อย่างสะดวก และทั่วถึง ส่วนประโยชน์ที่ได้รับคือทำความสะอาดหนังศีรษะและหนังศีรษะและทำให้รากผมแข็งแรงเป็นต้น ผลประโยชน์ของผลิตภัณฑ์สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

4.1 ผลประโยชน์ที่ผลิตภัณฑ์พึงมี (Defensive Benefit) หรือผลิตภัณฑ์หลัก (Core Product) หมายถึง ประโยชน์หลัก (Core Benefit) หรือประโยชน์พื้นฐานที่ผู้ซื้อจะได้รับจากสินค้าแต่ละชนิด ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ผู้ซื้อใช้ในการพิจารณาตัดสินใจซื้อ เช่น ลิปสติกนอกจากจะมีสีสวยแล้วต้องสร้างความหวัง (สวย) ให้แก่ผู้ซื้อด้วย นาฬิกาต้องบอกเวลาที่เที่ยงตรง โรงแรมต้องสามารถให้บริการสำหรับการพักผ่อนนอนหลับระหว่างการเดินทางแทนการนอนในบ้าน รถยนต์ต้องเป็นพาหนะในการเดินทาง ซึ่งมีความปลอดภัยและความสะดวกสบายตามสมควร สบู่ต้องสามารถทำความสะอาดให้ร่างกายได้

4.2 ผลประโยชน์พิเศษ (Extra Benefit) ที่ทำให้เหนือกว่าคู่แข่ง เพื่อให้ชนะคู่แข่ง เช่น ส่วนผสม (Raw Design) สี (Color) การหีบห่อ (Packaging) ตรา (Brand) รส (Taste) กลิ่น (Smell) และอุปกรณ์เพิ่มเติม (Accessories) เป็นต้น คุณสมบัติเหล่านี้มีขึ้นเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความสมบูรณ์ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อได้ครบถ้วนมากขึ้นตามลักษณะของ

สินค้าแต่ละชนิด นาฬิกา นอกจากจะบอกเวลาที่เที่ยงตรงแล้วยังควรจะมีลักษณะดี มีรูปแบบดี มีการบรรจุกล่องอย่างสวยงามเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ห้องพักที่โรงแรมต้องมีหมอน เบาะ ผ้าเช็ดตัว ห้องอาบน้ำ และตู้เสื้อผ้าในห้อง เป็นต้น

4.3 ผลประโยชน์เสริม (Fringe Benefit) ที่ทำให้สินค้าแตกต่างไปจากคู่แข่ง หรือหมายถึง ประโยชน์เพิ่มเติมที่ผู้ซื้อได้รับนอกเหนือจากสินค้าปกติ เช่น การบริการหลังการขาย (After Sales Service) การรับประกันความเสียหาย (Guarantees) การซ่อม (Repairs) การขนส่ง (Delivery) การให้สินเชื่อ (Credit) การมีอะไหล่ (Spare Parts) การซื้อคืน (Trade-In)

ชื่อเสียงและคุณธรรมของบริษัท (Corporate Image and Ethics) และการมีตราสินค้าที่มีชื่อเสียง (Well-know Brand Name) เป็นต้น เช่น ห้องพักในโรงแรมก็ควรจะมีเตียงและผ้าเช็ดตัวที่สะอาด มีความสงบเงียบ มีทีวีที่ควบคุมด้วยระบบอัตโนมัติ มีตู้เย็น มีการตกแต่งด้วยดอกไม้ มีการบริการลงทะเบียนเข้า-ออกที่รวดเร็วและมีห้องอาหารที่ดีบริการเป็นต้น องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์เป็นส่วนที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้กับสินค้าได้อย่างมหาศาล ซึ่งนักการตลาดต้องพยายามศึกษาเพื่อเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบให้ทันสมัยอยู่เสมอ ด้วยการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เข้าช่วย พร้อมทั้งสร้างการยอมรับองค์ประกอบต่าง ๆ ด้วยการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ประเภทของผลิตภัณฑ์

การจำแนกประเภทของผลิตภัณฑ์ อาจใช้หลักเกณฑ์หรือมาตรฐานในการจำแนกได้หลาย ๆ แบบ เช่น จำแนกตามลักษณะของสินค้า เป็นสินค้าที่ใช้แล้วสิ้นเปลือง หมดไป หรือสินค้าใช้ถาวร การที่จะจำแนกประเภทโดยวิธีใดขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการนำไปใช้ประโยชน์โดยทั่ว ๆ ไปสามารถจำแนกประเภทผลิตภัณฑ์โดยยึดกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด (Market Target) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) สินค้าอุปโภคบริโภค (Consumer Goods) หมายถึง สินค้าหรือบริการที่ซื้อโดยผู้บริโภคขั้นสุดท้าย (Final Consumer) ความต้องการในการบริโภคสินค้าประเภทนี้ มักเกิดขึ้นอย่างอิสระจากความต้องการและความคิดส่วนตัว ซึ่งอาจจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เช่น ซื้อเพราะชอบสีกลิ่นหรือความสวยงามต่าง ๆ ซื้อเพราะตามอย่างคนอื่น ซื้อเพราะประหยัด หรือซื้อเพราะมีเหตุจูงใจให้ซื้อ (Buying Motives) เป็นต้นว่า ซื้อเพราะอารมณ์ (Emotional) เช่น ซื้อรองเท้าเพราะชอบรูปทรงและลวดลายที่แปลก หรือซื้อเพราะเหตุผล (Rational) เช่น ซื้อแว่นตาเพราะเหตุที่สายตาสั้น เป็นต้น 2) สินค้าอุตสาหกรรม (Industrial Goods) หมายถึง สินค้าในตลาดอุตสาหกรรม ซึ่งผู้ซื้อจะซื้อไปเพื่อเป็นปัจจัยในการผลิต เพื่อการขายต่อ เพื่อให้การบริการเพื่อการดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ ซึ่งรวมเรียกผู้ซื้อสินค้าประเภทนี้ว่าผู้ซื้อทางอุตสาหกรรม

การแบ่งประเภทสินค้าอุปโภคบริโภค (Consumer Goods)

1. สินค้าอุปโภคบริโภค (Consumer Goods) ประกอบด้วย สินค้าสะดวกซื้อ สินค้าเลือกซื้อ สินค้าที่ไม่แสวงซื้อ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 สินค้าสะดวกซื้อ (Convenience Goods) เป็นสินค้านำมาถูก ใช้หมดเร็วไม่คงทน (Non - Durable) ผู้บริโภคมีความรู้เกี่ยวกับสินค้าเป็นอย่างดีก่อนที่จะซื้อ เนื่องจากเคยใช้เป็นประจำ ซื้อบ่อยแต่ซื้อครั้งละไม่มาก ใช้เวลาในการวางแผน และใช้ความพยายามในการซื้อน้อย

สามารถซื้อสินค้าหรือยี่ห้ออื่นทดแทนได้ สินค้ามักไม่เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล เทศกาลระยะเวลาและความนิยม สินค้าสะดวกซื้อ ได้แก่ สินค้าประเภทสบู่ ยาสีฟัน แชมพู กระดาษชำระ นิตยสาร ลูกอมลูกกวาด สินค้าสะดวกซื้อสามารถแบ่งได้ 3 ประเภทคือ 1) สินค้าซื้อประจำ (Staple Goods) ได้แก่ สินค้าประเภทอาหารประจำวัน ของใช้ประจำวันในบ้าน เครื่องอุปโภคต่าง ๆ ที่ใช้ใน ชีวิตประจำวันซื้อครั้งละไม่มากแต่ซื้อบ่อยครั้ง เช่น ข้าวสาร สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก น้ำมันพืช กระดาษชำระ เป็นต้น สินค้าประเภทนี้มักมีการเลือกตราสินค้าไว้วางหน้า เพื่อประหยัดเวลาในการหาซื้อ และผู้บริโภคจะกำหนดสถานที่ซื้อที่อยู่ใกล้ตัวที่สุด ถึงแม้ว่าราคาสูงกว่า โดยผู้บริโภคจะเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายกับค่าเสียเวลาในการเสาะแสวงหาสินค้าในแหล่งที่ไกลออกไปแต่ราคาถูกกว่า 2) สินค้าที่ซื้อโดยสิ่งกระตุ้น (Impulse Goods) ได้แก่ สินค้าที่ซื้ออยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวัน บางครั้งบางครั้งอาจมีได้ตั้งใจหรือตัดสินใจมาล่วงหน้าก่อนการซื้อ อาจเพราะไม่ทราบว่าสินค้านั้นหมด ทราบดีแต่ลืม ทราบดีแต่ไม่ได้วางแผนในการซื้อทันที ความไม่ตั้งใจจะซื้อไม่ได้หมายความว่า จะไม่ซื้อสินค้านั้น ดังนั้นถ้าผู้ซื้อได้พบเห็นสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันเหล่านั้นเนื่องจากลักษณะของ สินค้าหรือการจัดวางหน้าร้านค้าเป็นที่สะดุดตา ตัวสินค้าจะช่วยกระตุ้นความต้องการที่มีอยู่แล้วในตัว ลูกค้าให้ปรากฏชัดเจน และมีการตัดสินใจซื้อและลงมือซื้อเกิดขึ้น สินค้าเหล่านี้ถ้าจัดวางในมุมอับจะไม่เป็นที่สังเกต และลูกค้าจะไม่คิดถึง เช่น แม่บ้านไปซื้อหาสินค้าใน Supermarket โดยตั้งใจจะไปซื้อผงซักฟอก ขณะเดินผ่านที่วางเครื่องมือผู้พันทันทีที่เห็นเกิดความคิดขึ้นว่าถ้าตนจะซื้อเครื่องผู้พันสัก อันจะช่วยการทำความสะอาดบ้านรวดเร็วขึ้น อีกทั้งไม่ต้องไปนั่งยอง ๆ ผู้พันหรือคลานเข้าให้ปวดทั้ง หลังและปวดขาด้วย และจัดการซื้อเครื่องผู้พัน ขณะเดินผ่านชั้นวางอุปกรณ์ทำความสะอาดเห็นป้ายลดราคาแผ่นใหญ่ติดว่าสบู่ซันไลต์ลดราคา ดังนั้นแทนที่จะซื้อผงซักฟอกกลับซื้อสบู่ซันไลต์แทน ดังนั้นจะ เห็นได้ว่าการซื้อผงซักฟอกถ้าเกิดขึ้นเป็นสินค้าซื้อประจำแต่การซื้อเครื่องผู้พันหรือสบู่ซันไลต์เป็นเพราะ ถูกกระตุ้นให้เกิดความต้องการ หรือสะกิดให้รู้สึกว่าการจากสิ่งของหรือบุคคลถือเป็น Impulse Goods การขายสินค้าเหล่านี้จะได้ผลเมื่อเลือกแหล่งหรือที่ขายแหล่งที่จัดวางสินค้าให้สะดุดตาผู้ซื้อในสถานที่ขาย เพราะลูกค้าจะซื้อเมื่อเห็น ถ้าไม่เห็นจะไม่มีการซื้อเกิดขึ้น 3) สินค้าซื้อกรณี เหตุฉุกเฉิน (Emergency Goods) ได้แก่ สินค้าที่โดยปกติไม่มีผู้พึงประสงค์หรือแสดงว่าต้องการใช้ ประโยชน์ แต่เมื่อเกิดความจำเป็นรีบด่วนจะต้องใช้สินค้านั้น จะต้องได้สินค้าโดยรวดเร็วให้ทันการณ์ในการ ใช้ เช่น บริการรถพยาบาล รถดับเพลิง หรือเมื่อขับรถไปทางไกลแล้วน้ำมันหมดหรือยาง แตก หรือเดินไปเตะถูกก้อนหินจนหัวแม่เท้าเลือดออก ต้องการได้ยาใส่แผลหรือพลาสติกปิดแผล ในทันทีหรือโดยด่วนที่สุด ดังนั้นการซื้อสินค้าในลักษณะเพราะจำเป็นต้องใช้จะไม่มีโอกาสในการเลือกหาหรือใช้ความพยายามในการเลือกซื้อที่ดีที่สุด หากแต่คำนึงถึงความรวดเร็วเป็นเกณฑ์ ความสะดวกของแหล่งซื้อเป็นจุดสำคัญในการซื้อ ราคาสินค้าไม่มีคู่แข่งมากนัก ผู้ซื้อจะต้องคำนึงถึงวิธีที่จะได้ สินค้ามาใช้ให้ทันการณ์ที่จำเป็นเท่านั้น ไม่เกี่ยงเรื่องราคาและคุณภาพผู้ขายสินค้าประเภทนี้ต้อง พยายามหาโอกาสที่จะบริการในเวลาและแหล่งที่มีปัญหาอย่างกะทันหันบ่อย ๆ ต้องเพิ่มช่องทางในการ ติดต่อสื่อสารกับลูกค้าให้มากที่สุด และต้องพยายามหลีกเลี่ยงการแข่งขันกับร้านสะดวกซื้อ เช่น เซเว่นอีเลฟเว่นเอเอ็มพีเอ็ม ร้านปะยาง เป็นต้น ที่เปิดบริการตลอด 24 ชั่วโมง

กลยุทธ์การตลาดสำหรับสินค้าสะดวกซื้อ โดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้ 1) ผู้ผลิตควรผลิตและเสนอขายสินค้าหลายตราหือ หลายขนาด หลายรูปแบบ เพราะสินค้าสามารถใช้ทดแทนกันได้ เมื่อผู้ซื้อมีโอกาสเห็นมาก จะทำให้สะดวกใจมากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณขายเพิ่มขึ้นตามไปด้วย 2) ราคาขายมักต่ำ ผู้ขายได้กำไรต่อหน่วยต่ำ และมักมีการขายแบบรวมหือเพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคซื้อคราวละมาก ๆ แต่ยกเว้นกรณีที่เป็นสินค้าประเภทที่ซื้อในกรณีฉุกเฉิน 3) ช่องทางการจัดจำหน่ายควรใช้ช่องทางการจัดจำหน่ายโดยผ่านคนกลางหลายระดับ และแต่ละระดับมีจำนวนมาก โดยเฉพาะร้านค้าปลีก และควรมีการส่งเสริมการตลาดที่มุ่งกับคนกลางดังกล่าวด้วย เพื่อกระตุ้นให้มีความพยายามในการขายสินค้ามากขึ้น 4) การส่งเสริมการตลาด ส่วนมากจะใช้การโฆษณา และการส่งเสริมการขาย เช่น การรวมหือ การขายควบ การลดราคา การจัดขึ้นสินค้าให้สะดวกตาใกล้ทางเดิน เป็นต้น

1.2 สินค้าเปรียบเทียบซื้อ (Shopping Goods) เป็นสินค้าประเภทที่ผู้ซื้อต้องมีการเปรียบเทียบด้วยราคา คุณภาพ หรือรูปแบบของสินค้าต่าง ๆ ผู้ซื้อจะใช้เวลาพยายามในการเดินดูสินค้าหลาย ๆ แหล่ง เพื่อหาข้อมูลต่าง ๆ มาเปรียบเทียบจนกว่าจะได้สินค้าที่ตนพอใจมากที่สุด ลักษณะการซื้อไม่บ่อยครั้งนัก เนื่องจากไม่ใช่สินค้าที่ใช้ประจำ อาจมีราคาต่อหน่วยสูง จึงใช้ความรอบคอบพิถีพิถันในการเลือกดูก่อนตัดสินใจซื้อ อายุการใช้งานของสินค้าค่อนข้างนาน เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เครื่องผ่อนแรงต่าง ๆ อุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้าน ตู้เย็น เตารีด เครื่องซักผ้า โทรทัศน์สี รถยนต์หรือที่อยู่อาศัย เป็นต้น ผู้ซื้ออาจใช้เวลาเป็นชั่วโมง ๆ หรือเป็นวัน ๆ หรือเป็นเดือน ๆ จากแหล่งซื้อหลาย ๆ แหล่ง เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลต่าง ๆ เช่น ราคาสินค้า ราคา แบบ และคุณภาพ เป็นต้น สินค้าประเภทเปรียบเทียบซื้อนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อยตามลักษณะวิธีการซื้อ คือ

1.2.1 สินค้าที่เหมือนกันในสายตาผู้ซื้อ (Homogeneous Shopping Goods) เป็นสินค้าที่ผู้ซื้อพิจารณาว่ามีคุณภาพและลักษณะที่เหมือนกันกับสินคารายการอื่นและสามารถใช้ทดแทนกันได้ เพราะการลอกเลียนแบบสามารถทำได้ค่อนข้างง่ายและมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ตู้เย็น ทีวี เครื่องซักผ้า เป็นต้น การตัดสินใจซื้อของผู้ซื้อจึงมีการเปรียบเทียบราคาของสินค้าเป็นหลัก และมีการต่อรองราคาด้วย ตัวอย่างเช่น โทรทัศน์สีขนาด 20 นิ้ว ไม่ว่าราคาสินค้าจะมีขนาดหน้าจอโทรทัศน์เท่ากัน ตู้เย็นขนาด 6.5 คิวหรือพัดลม หรือเครื่องปรับอากาศ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า ผู้บริโภคจะประเมินรูปร่างของสินค้า การนำไปใช้ประโยชน์เหมือน ๆ กันได้ ดังนั้น การเปรียบเทียบระหว่างราคาสินค้าต่าง ๆ เพื่อหาจุดเด่นกว่าในเชิงคุณภาพของราคาสินค้า เช่น ความทนทาน ใช้ประโยชน์ได้หลายด้านกว่า หรือประหยัดกว่า ทั้งจากการซื้อหรือการใช้สินค้านั้น ผู้บริโภคพร้อมจะเดินดูสินค้าหาข้อมูลจากหลาย ๆ ร้าน เพื่อแสวงหาราคาที่ดีที่สุดสำหรับตัวผู้บริโภคเอง ดังนั้น การขายสินค้าประเภท Homogeneous Shopping Goods สำหรับผู้ผลิตจึงต้องเน้นราคาถูกกว่าเป็นเกณฑ์ ราคาถูกกว่าระหว่างสินค้า ร้านค้าส่วนใหญ่จึงหลีกเลี่ยงหันไปใช้วิธีเสนอการให้บริการที่ดีกว่า ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการซื้อของผู้บริโภค เมื่อเห็นว่าสินค้ามีรูปแบบเหมือน ๆ กัน จะหันไปเปรียบเทียบคุณภาพเป็นอันดับแรก ราคาสินค้าเป็นอันดับรองในการตัดสินใจซื้อ การเสริมสร้างภาพพจน์ที่เด่นให้กับราคาสินค้าจะมีประโยชน์ในการขายในสินค้าประเภทนี้มากจะช่วยลดการ

เปรียบเทียบของผู้บริโภคได้ เมื่อผู้บริโภคเกิดความต้องการเจาะจงตราสินค้านั้น ๆ เนื่องจากความเชื่อถือในคุณภาพของตราสินค้าหรือเพื่อการยอมรับในสังคม

1.2.2 สินค้าที่แตกต่างกันในสายตาผู้ซื้อ (Heterogeneous Shopping Goods) เป็นสินค้าที่มีความแตกต่างในรูปแบบลักษณะทั่ว ๆ ไป ได้แก่ คุณภาพ รูปแบบ รูปทรง สี เทคนิคการใช้และอื่น ๆ ผู้ซื้อสินค้าให้ความสนใจหรือเปรียบเทียบความแตกต่างทางรูปลักษณะ และคุณภาพของสินค้ากับความต้องการของตนมากกว่าเปรียบเทียบราคา เช่น การซื้อเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของใช้ประดับบ้าน เฟอร์นิเจอร์ บ้านที่อยู่อาศัย ผ้าชนิดเดียวกันมีลวดลายต่างกัน เสื้อผ้าสำเร็จรูปมีแบบของเสื้อไม่เหมือนกัน ฝีมือการตัดเย็บปราณีตแตกต่างกัน บ้านที่อยู่อาศัยมีแบบบ้านแตกต่างกัน ดังนั้น จึงต้องพิจารณาเลือกแบบที่พอใจเสียก่อน จึงค่อยพิจารณาคุณภาพที่พอใจและราคา สอดคล้องกับคุณภาพ ตราสินค้ามีบทบาทในการเลือกระดับต้นเท่านั้น แม้ในสินค้าตราเดียวกันยังมีแบบให้เลือกหลาย ๆ แบบ ผู้ซื้อต้องการใช้วิจารณ์ญาณในการเลือกซื้อของตนเองมากกว่าความเชื่อถือในตัวตราสินค้า ปัจจุบันผู้ขายสินค้าพยายามใช้ตราสินค้าจูงใจให้ตัดสินใจเร็วขึ้น ด้วยการสร้าง Brand Image กับกลุ่มผู้ซื้อแต่ละกลุ่ม เช่น ตราสินค้าของเสื้อผ้าแต่เดิมเคยถูกเก็บไว้ในตำแหน่งที่มีมิติของเสื้อผ้าปัจจุบันกลับนำออกติดในที่เปิดเผย เสื้อสปอร์ตติดตราสินค้าไว้ที่หน้าอก กางเกงสำเร็จรูปติดป้ายตราสินค้าไว้ที่ปากกระเป๋าทิ้งขว้างด้านนอก เป็นต้น

ผู้ขายควรใช้การขายโดยใช้พนักงานที่ได้รับการอบรมมาอย่างดีที่จะให้ข้อมูลสินค้าและให้คำแนะนำแก่ผู้ซื้อ พยายามเพิ่มรายการสินค้าที่ขายและเน้นเอกลักษณ์พิเศษ เน้นคุณภาพและรูปแบบ เพิ่มมาตรฐานการผลิต ความคงทน ความสมบูรณ์แบบ สี เทคนิคการใช้ ตลอดจนการบริการจากร้านค้าที่จำหน่าย เช่น บริการติดตั้ง ซ่อมบำรุง บริการจัดส่งและอื่น ๆ ให้ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ และใช้การโฆษณาโดยสื่อที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ใช้การจัดแสดงสินค้า ณ จุดขายและใช้พนักงานที่มีความสามารถในการจูงใจลูกค้า

1.3 สินค้าเจาะจงซื้อ (Specialty Goods) เป็นสินค้าบริโภคที่มีลักษณะพิเศษที่ผู้ซื้อเจาะจงต้องการสินค้านั้น มีการตัดสินใจล่วงหน้า เนื่องจากเห็นว่ามีลักษณะพิเศษที่ตรงกับความต้องการ ไม่สามารถใช้สินค้าอื่นทดแทนได้ ผู้ซื้อจะใช้เวลาพยายามในการที่จะเสาะแสวงหาซื้อสินค้านั้น ๆ ความพยายามในการแสวงหาซื้อจะแตกต่างจากสินค้าเปรียบเทียบซื้อ ผู้ซื้อจะไม่ได้เปรียบเทียบสินค้ากับสินค้า แต่เป็นการใช้เวลาพยายามในการเสาะหาแหล่งขายสินค้านั้น ๆ ดังนั้นการขายสินค้าประเภทเจาะจงซื้อ แหล่งขายจึงไม่มีความสำคัญในการตัดสินใจซื้อ แม้ว่าขายที่ไหนลูกค้าก็จะติดตามไปซื้อถึงที่ เช่น กรณีร้านอาหารที่มีชื่อเสียง เมื่อผู้บริโภคเจาะจงจะบริโภคอาหารชนิดนั้นที่มีชื่อเสียง จะต้องขับรถไปไกลแค่ไหนหรือต้องเดินเข้าตรอกซอย ผู้ซื้อยังคงใช้เวลาพยายามไปถึงร้านค้านั้นๆ หรือน่าจะเป็นสินค้าอื่น เช่น รถยนต์เมอร์เซเดสเบนซ์ เครื่องเสียง น้ำหอม สินค้าแฟชั่น เป็นต้น

โดยปกติสินค้าประเภทเจาะจงซื้อต้องเป็นสินค้าที่เป็นที่รู้จักกันดีแล้ว และผู้ซื้อมักจะเจาะจงตราสินค้าด้วย แต่สินค้าบางชนิดอาจจะเป็นสินค้าประเภทเจาะจงซื้อได้ทั้ง ๆ ที่เพิ่งจะเริ่มต้นแนะนำออกสู่ตลาด เช่น กรณียารักษาโรค สินค้าในประเภทเจาะจงซื้อจะมีความยืดหยุ่นของอุปสงค์น้อยมากหรือไม่มีความยืดหยุ่น เพราะผู้ซื้อจะยืนยันความตั้งใจในการซื้อโดยไม่คำนึงถึงราคามากนัก ผู้ซื้อคำนึงถึงคุณค่าทางใจหรือทางอารมณ์มากกว่าคุณลักษณะการใช้สินค้านั้น

การส่งเสริมการขายโดยใช้พนักงานขายและการให้บริการต่าง ๆ ประกอบ เช่น การรับประกัน การบริการติดตั้ง การบริการหลังการขายเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก

1.4 สินค้าไม่แสวงซื้อ (Unsought Goods) เป็นสินค้าที่ผู้ซื้อไม่เคยรู้จักหรือไม่ทราบว่ามีขายมาก่อนหรือรู้จักแต่ยังไม่มีความต้องการ จึงยังไม่สนใจที่จะหาซื้อ จนกว่าจะทราบว่ามีความต้องการขึ้น แบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1) สินค้าใหม่ที่ยังไม่เคยรู้จักมาก่อน (New Unsought Goods) ผู้ขายจะต้องให้ข่าวสารด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ซื้อรู้จัก เกิดการยอมรับและตัดสินใจซื้อ ได้แก่ สินค้าที่มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ กล้องถ่ายรูปที่ใช้แผ่นดิสก์ คอมพิวเตอร์พกพาได้ โทรศัพท์ที่มีจอภาพ 2) สินค้าที่ใช้เห็นว่าไม่จำเป็นใช้ (Regularly Unsought Goods) เป็นสินค้าที่ผู้ซื้ออาจรู้จักแต่ไม่เห็นว่าจำเป็นที่จะต้องซื้อ เนื่องจากผู้ซื้ออาจพิจารณาว่ายังไม่จำเป็นที่จะต้องซื้อในขณะนั้น ผู้ขายต้องพยายามเน้นให้เห็นถึงความจำเป็นและตัดสินใจซื้อในทันที เช่น การประกันชีวิต ชุดขามหรือหม้อราคาแพง โลงศพ เป็นต้น

สินค้าไม่แสวงซื้อที่ผู้ขายต้องเน้นการพัฒนาตัวสินค้าให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อได้อย่างแท้จริง การกำหนดราคากำหนดได้ค่อนข้างสูงโดยบวกกำไรต่อหน่วยสูง เนื่องจากสินค้าขายยาก ปริมาณขายต่ำและต้นทุนต่อหน่วยสูง เพราะการหมุนเวียนของสินค้าต่ำ ช่องทางการจำหน่ายสั้น อาศัยพนักงานของบริษัท เน้นการโฆษณาเพื่อการแนะนำสินค้า ให้ความรู้และกระตุ้นการซื้อ

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

นโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

การพัฒนาประเทศไทยตามระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้มีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องมาจากแนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-10 โดยยังคงได้ยึดหลักการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคนเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งสร้างสมดุลของการพัฒนาในทุกมิติ และดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม และเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผล และใช้หลักความพอประมาณให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง เตรียมระบบคุ้มกันด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ทั้งนี้การขับเคลื่อนกระบวนการในทุกขั้นตอน ต้องใช้ความรู้รอบรู้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกในคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินชีวิตด้วยความเพียร จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามระยะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จึงจำเป็นต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นในทุกมิติ การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยงที่สังคมไทยต้องเผชิญ และเสริมสร้างรากฐานของการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ให้เข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างเป็นธรรมรวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน โดยมีแนวทางการสร้างความคุ้มกันในประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ดังนี้

1. การพัฒนาคนและสังคมไทยสู่คุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชนสู่สังคมที่มีคุณภาพ สามารถจัดการความเสี่ยงและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีส่วนในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันประกอบไปด้วยการสร้างความเป็นธรรมในสังคม ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ระบบการบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวมและเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาประเทศการพัฒนาประเทศสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมทางด้านร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและเอื้ออาทรต่อการพัฒนา

2. การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจสู่ทิศทางการเติบโตในรูปแบบใหม่ที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง เพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการในภาคการผลิตและการบริการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการในภาคเกษตรให้ใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ เพื่อยกระดับสู่การผลิตและการให้บริการบนฐานความรู้และที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้มีการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ บนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ประกอบด้วย

2.1 การสร้างความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงานให้ ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตอาหารและพลังงานที่มีความมั่นคง โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกันให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงานชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ภาคเกษตร สามารถพึ่งตนเองและเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง

2.2 การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุน ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสาขา บริการที่มีศักยภาพ พัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ ควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและกฎระเบียบ ต่าง ๆ และบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศ ที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมีคุณภาพ

2.3 การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคมให้มีความสำคัญกับการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ กับความร่วมมือระหว่าง ประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ บนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง จากภายนอก ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความร่วมมือแบบหุ้นส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืน และยึด ผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในระดับอนุภาคและภูมิภาค สร้างปฏิสัมพันธ์ในความร่วมมือระหว่างประเทศ อย่างสร้างสรรค์ เตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเสริมสร้างความ เข้มแข็งของภาคีการพัฒนาภายในประเทศตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ การปรับกระบวนการ พัฒนาและการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจแบบสังคมคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติทาง ธรรมชาติ สร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและเพิ่มบทบาทของไทยในเวที ประชาคมโลก เพื่อให้สร้างภูมิคุ้มกันสามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพชีวิต ของคนในสังคมไทย

โดยสรุปการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติโดยใช้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พร้อมทั้งขยาย การนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพจาก 3 ทุน คือ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูล ต่อกัน โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทย เป็นสังคมที่มี คุณภาพก้าวสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียว ที่มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืนและเป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำความรู้และจุดแข็งของเอกลักษณ์ไทยมาปรับปรุงสร้างเศรษฐกิจบนฐาน วัฒนธรรมและนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างรู้เท่าทัน สร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรและความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาลและความสมานฉันท์ในทุกภาคส่วนและทุกระดับ เป็นฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุลมุ่งสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นธรรม

บริบทพื้นที่

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภาคอีสาน

1. ข้อมูลทั่วไป

ภาคอีสานหรือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 20 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุดรธานี บึงกาฬ และอุบลราชธานี มีพื้นที่ประมาณ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ภูมิประเทศทั้งภาคยกตัวสูงเป็นขอบแยกตัวออกจากภาคกลางอย่างชัดเจน ประกอบด้วย เทือกเขาสูงทางทิศตะวันตกและทิศใต้ เทือกเขาทิศตะวันตกมีความสูงเฉลี่ย 500-1,000 เมตร เนือระดับน้ำทะเล มียอดเขาที่สูงที่สุดในภาคอีสาน คือ ยอดภูหลวง มีความสูง 1,571 เมตร และภูกระดึงสูง 1,325 เมตร เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำพอง แม่น้ำเลยแม่น้ำพรม แม่น้ำชีและลำตะคอง ทางด้านทิศใต้มีเทือกเขาสนกำพวด และเทือกเขาพนมดงรักกั้นระหว่างภาคอีสานของไทย กับกัมพูชาและลาว มีความสูงเฉลี่ย 400-700 เมตร ยอดเขาเขียวเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด อยู่ทางตอนใต้ สูงประมาณ 1,292 เมตร ส่วนตอนกลางของภาคมีเทือกเขาภูพานทอดตัวจากเหนือลงสู่ทิศใต้ แบ่งภาคอีสานออกเป็น 2 ส่วน คือ แอ่งโคราช คือ บริเวณแถบลุ่มแม่น้ำชี และแม่น้ำมูล มีพื้นที่ 3 ใน 4 ของภาคอีสานทั้งหมด แอ่งสกลนคร คือ บริเวณตอนเหนือของเทือกเขาภูพานและบริเวณที่ราบลุ่มน้ำโขง

แม้ว่าชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในที่ราบสูงโคราชนี้ จะประกอบด้วยกลุ่มชนหลายเผ่า เช่น ชาวไทยอีสาน ลาว เวียดนาม (ญวน) เขมร ส่วย (กูย) แสก ย้อ ผู้ไทย กะเลิง (โซ) รวมทั้งไทยโคราช ซึ่ง แต่ละเผ่ามีความแตกต่างกันทั้งทางด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต แต่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยึดมั่น อยู่ในจารีตประเพณี ที่เรียกว่า “ฮีตบ้านครองเมือง” และ “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” สอนให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ร่วมกิจกรรมสังคม และงานบุญงานกุศลเป็นประจำ ทำให้การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนต่างๆ เหล่านี้มีความสุขตลอดมาตราบถึงปัจจุบัน

ด้วยอุปนิสัยขยันขันแข็ง และสุขภาพร่างกายที่ สมบูรณ์ จิตใจผ่องใสอ่อนโยน และเวลาที่ว่างจากการทำนา จึงคิดค้นสร้างสรรค์งานศิลป์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ผ้าไหมลายสวย ผ้าฝ้ายทอมือ ที่นับวันจะหายาก ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องจักสาน และเครื่องปั้นดินเผา เดิมผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน และแลกเปลี่ยนระหว่างกันในกลุ่มชน ต่อมาผลิตได้เป็นจำนวนมากจึงนำออกจำหน่ายสร้างรายได้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง ความอุดมสมบูรณ์ด้านธรรมชาติที่สวยงามบนยอดเขาสูงหลายแห่ง แหล่งอารยธรรมโบราณนับพันปี ที่ ทรงคุณค่า ทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนวัฒนธรรมพื้นบ้าน วิถีชีวิตที่เรียบง่ายและความมีน้ำใจของชาวอีสาน ยังคงเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนภาคอีสานอย่างต่อเนื่อง

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันออก ติดแม่น้ำโขง ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโขงคือ สปป.ลาว

ทิศใต้ ติดประเทศกัมพูชาโดยมีเทือกเขาพนมดงรักกันเขตแดน

ทิศตะวันตก ติดภาคกลางและบางส่วนของภาคเหนือ

การแบ่งอาณาเขตในภาคอีสาน จะแบ่งตามที่ตั้ง ภาคอีสานตอนบนตั้งอยู่บนแอ่งสกลนคร ส่วนภาคอีสานตอนล่างตั้งอยู่บนแอ่งโคราช คือ ภาคอีสานตอนบน : กาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู บึงกาฬ อุดรธานี เลย และภาคอีสานตอนล่าง : ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี

3. ประชากร

ด้วยความที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดพื้นที่มากที่สุดของประเทศไทยทำให้มีประชากรมากที่สุดและมีความหลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ประชากรด้วย ประชากรกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดของภูมิภาคคือ ชาวไทยอีสาน ซึ่งก็คือประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานและใช้ภาษาไทยอีสานเป็นภาษาพูดหลัก นอกจากนี้ก็จะมีกลุ่มชนเผ่าต่างๆ อีกมากมาย เช่น ชาวผู้ไทย ไช่ กระเลิง แสกกุลา ญวน (คือ ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสงครามเวียดนาม) ลาว ฯลฯ กลุ่มคนเหล่านี้จะมีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่สามารถสื่อสารภาษาไทยอีสานได้ (เดิมพูดภาษาไทยอีสานได้เป็นบางคนเท่านั้น) และในปัจจุบันประชากรของเผ่าต่างๆ ก็ยังสามารถพูดภาษาไทยกลางได้อีกด้วย

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ เพราะมีพรมแดนอยู่ติดกับหลายชาติซึ่งมีการอพยพของประชาชนจากถิ่นอื่นๆ ทั้งในและนอกประเทศมาตั้งรกรากอยู่ ภาคอีสานเป็นเวลานาน บวกกับประชากรที่อาศัยอยู่ที่เดิม ก็มีความหลากหลายมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษแล้ว ทำให้ยิ่งมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ประชากรของภาคอีสานมีหลายเผ่าพันธุ์ ที่มีมากที่สุดก็คงเป็นชาวไทยอีสาน คือ ชาวอีสานที่พบได้ทั่วไป (ในอดีตคงหมายถึงชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในเมืองหรือชุมชนใหญ่ๆ) และพบมากที่สุดในภาคอีสานเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินอีสาน ชาวผู้ไทเดิมมาจากคำว่า พูไท หรือ วุไท ซึ่งหมายถึง คนเผ่าไทกลุ่มหนึ่งที่มีอยู่ในแคว้นสิบสองจุไท และอาณาจักรล้านช้างมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในภาคอีสานหลายครั้งและจากที่ต่างๆ กันและแยกย้ายกันไปอาศัยอยู่ในส่วนต่างๆ ของพื้นดินอีสาน (ส่วนใหญ่เป็นอีสานตะวันออกเฉียงใต้) แลพจังหวัดสกลนคร นครพนม (ที่เด่นมากคือ ผู้ไทยเรณู) และจังหวัดมุกดาหาร และชาวอีสานเผ่าอื่นๆ อีกมากมายที่พบในเขตภาคอีสานซึ่งมีวิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

4. บ้านเรือนของชาวอีสาน

คนอีสานส่วนใหญ่จะมีวิถีชีวิตประจำวันที่ไม่หวือหวาอะไร เวลาส่วนใหญ่จะหมดไปกับท้องทุ่งในฤดูทำนา หรือหมดไปกับการหาปลาในหน้าที่ ปลาชุกชุม ด้วยเหตุที่ ชาวอีสานส่วนใหญ่จะออกไปทำงานตามไร่หรือหาอาหารนอกบ้าน ไม่ค่อยมีเวลามาพึดพึดกับบ้านเรือนมากนัก สภาพบ้านเรือนของชาวอีสานจึงมีความเรียบง่าย แต่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยชาวอีสานส่วนหนึ่ง

โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ที่นิยมที่จะอยู่ในกระท่อมริมทุ่งนามากกว่าที่จะมาอยู่ในหมู่บ้าน ทั้งนี้ เพราะความสงบเงียบและอากาศที่เย็นสบายของท้องทุ่งช่างเหมาะแก่การพักผ่อนยิ่งนัก ในปัจจุบันชาวอีสานจำนวนมากสร้างบ้านหลังใหญ่โตตามวัฒนธรรมสมัยใหม่ บ้านส่วนใหญ่สร้างจากอิฐและปูนและไม้บ้าง โดยมุ่งหลังคาด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง ผิดกับในอดีตที่บรรพบุรุษชาวอีสานนิยมสร้างบ้านด้วยไม้ชนิดต่างๆ โดยเฉพาะไม้ไผ่ที่นำมาทុปให้แตกแล้วเอามาสร้างบ้าน ทั้งที่เป็นผนังบ้านและเป็นพื้นบ้านด้วยแล้วมุงหลังคาด้วยหญ้าแฝก หรือใบตองที่นำมาสานกับรางไม้ไผ่ ซึ่งทุกวันนี้เราสามารถหาบ้านที่มีรูปแบบเช่นนี้ได้เฉพาะในชนบทที่ห่างไกล หรือตามงานเทศกาลตามจังหวัดต่างๆ ที่จะมีการนำบ้านแบบดั้งเดิมมาจัดแสดงให้ผู้คนรุ่นหลังๆ ได้ชมกันสาเหตุที่ทำให้บ้านแบบดั้งเดิมของชาวอีสานแทบจะหายไปจากภาคอีสาน ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะหาไม้จะมาสร้างบ้านได้ยากกว่าในอดีต และบ้านแบบดั้งเดิมก็ไม่ค่อยมีความทนทานต่อสภาพอากาศมากนัก ส่วนกระท่อมที่มักจะเรียกกันว่ากระท่อมปลายนา (ชาวอีสานเรียกเถียงนาน้อย) ยังคงหาได้ทั่วไปทุกจังหวัดในภาคอีสาน (หากท่านขับรถไปตามถนนไปภาคอีสานท่านจะต้องได้เห็นกระท่อมปลายนาของชาวอีสานแน่นอน) แต่ชาวนาไม่ได้นอนในกระท่อมปลายนาเหมือนในอดีตแล้ว ชาวนาจะใช้กระท่อมนี้นี้เป็นที่หลบฝน รับประทานอาหาร พักผ่อนช่วงสั้นๆ และเก็บวัสดุอุปกรณ์ในการทำนา หลังจากนั้นในตอนเย็นก็จะกลับไปพักยังบ้านที่อยู่ในหมู่บ้าน และกลับมาอีกครั้งในตอนเช้า เพื่อทำนา บางครั้งอาจจะนอนที่กระท่อมปลายนาบ้างก็เฉพาะพ่อบ้าน (เพื่อเฝ้าวัสดุอุปกรณ์และผลผลิตทางการเกษตร) ส่วนแม่บ้าน และลูกๆ จะนอนที่บ้านในหมู่บ้าน

5. ศิลปวัฒนธรรมประเพณีอีสาน

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นแต่ละจังหวัด ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนอาชีพของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี สาเหตุที่ภาคอีสานมีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีส่วนหนึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการเป็นศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติ และมีการติดต่อสร้างสรรค์กับประชาชนในประเทศใกล้เคียง จนก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมขึ้น เช่น พื้นที่พรมแดนติดต่อกับประเทศลาว ประชาชนของทั้งสองประเทศมีการเดินทางไปมาหากัน ทำให้เกิดการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมและประเพณีระหว่างกัน ซึ่งเราจะพบว่าชาวไทยอีสานและชาวลาว แถบลุ่มแม่น้ำโขงมีศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายๆ กัน และรูปแบบการดำเนินชีวิตก็มีความคล้ายคลึงกันด้วย รวมทั้งชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในช่วงสงครามเวียดนาม ก็ได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมของเวียดนามเข้ามาด้วย ถึงแม้ปัจจุบันชาวเวียดนามเหล่านี้จะได้ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่นอีสาน เพื่อให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะชาวเวียดนามที่เป็นวัยรุ่นในปัจจุบันได้รับการศึกษาที่ดีเหมือนกับชาวไทยทุกประการ จนแทบแยกไม่ออกว่าเป็นคนไทยอีสานหรือคนเวียดนามกันแน่ ส่วนประชาชนทางด้านอีสานได้มีการติดต่อกับประชาชนชาวกัมพูชาที่จะรับเอาวัฒนธรรมของกัมพูชามาประยุกต์ใช้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัฒนธรรมประเพณีของคนทั้งสองเชื้อชาติก็มีความคล้ายคลึงกันอยู่แล้ว (ชมนาถ แปลงมัลย์. 2552 : 81-85)

สรุปได้ว่าภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่นและแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ของไทยอย่างเห็นได้ชัดเจนทุก ๆ ด้าน ทั้งวัฒนธรรมทางด้านการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งเราสามารถสังเกตรูปแบบวัฒนธรรมที่ดำรงของชาวอีสานผ่านทางประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวอีสานจัดขึ้นสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานได้เป็นอย่างดี ประเพณีของชาวอีสานมีความหลากหลายและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้านที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ประเพณีส่วนใหญ่จะเกิดจากความเชื่อ ค่านิยม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น และอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อคนในท้องถิ่น ประเพณีต่างๆ ถูกจัดขึ้นเพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการประกอบอาชีพและเพื่อถ่ายทอดแนวความคิด ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร เกิดจากการที่คนในท้องถิ่นนี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร เชื่อว่าการจุดบั้งไฟจะทำให้พญาแถนคลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนมเพราะจังหวัดนี้ติดแม่น้ำโขงและใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขงมาตลอด จึงอยากขอบคุนพระแม่คงคาประจำลำน้ำโขงที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่สังคมริมฝั่งโขง จึงจัดประเพณีไหลเรือไฟขึ้นมา

ภาพประกอบ 2 แผนที่ภาคอีสาน

จังหวัดมุกดาหาร

ครั้นโบราณกาลเริ่มมีการบันทึกไว้ว่า เมืองเวียงจันทร์เกิดความวุ่นวาย คือ พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ได้สวรรคต จึงมีการแย่งชิงการขึ้นครองราชย์ และพระยาเมืองแสนกระทำการได้สำเร็จ ทำให้พระมเหสีของพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตคนก่อนได้อพยพและได้นำโอรส 2 พระองค์ คือ เจ้าองค์หล่อและเจ้าองค์หน่อ มาอาศัยกันพระครูโพนเสม็ด และในช่วงนั้นพระครูโพนเสม็ดมีผู้คนนับถือเป็นจำนวนมาก พระยาเมืองแสนทราบข่าวว่าพระครูโพนเสม็ด ได้ให้ที่พักอาศัยโอรสทั้งสอง และมีกำลังพลเป็นของตนเอง เกรงว่าจะเป็นภัยมาถึงตัวเอง จึงได้ยกทัพไปตี พระครูโพนเสม็ดจึงได้รวบรวมพลพาพระโอรสทั้งสองหนีไป และให้กระจายกันอยู่ตามที่ต่างๆ ของภาคอีสาน (ดินแดนไทย)

พระครูเสม็ดได้อพยพลงมาทางตอนล่างของแม่น้ำโขงและได้บูรณะพระธาตุพนม ต่อมาได้เคลื่อนมาที่นครจำปาศักดิ์ และได้นำพระหน่อกุมารเป็นกษัตริย์ ถวายนามว่า เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร และเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น นครจำปาศักดิ์ พ.ศ. 2256 และได้แต่งตั้งเจ้าสุริยวงค์เป็นเจ้าเมืองโพนสิม

เจ้าจันทรสุนทรวิชัยและพรรคพวกได้ตั้งรกรากอยู่ที่บ้านหลวงโพนสิม ใกล้พระธาตุอิงฮังทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (ดินแดนลาว) ต่อมาอีกหลายสิบปี ท่านได้ถึงแก่กรรม เจ้าจันทกนิริ ผู้เป็นบุตร ได้เป็นหัวหน้าปกครองต่อมา จนถึง พ.ศ. 2310 ได้มีนายพรานคนหนึ่งข้ามโขงมาทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงปากห้วยบังมุก ได้พบเมืองร้าง วัดร้างและพบต้นตาล 7 ยอดอยู่ริมฝั่งโขง เห็นว่าเป็นทำเลที่อุดมสมบูรณ์กว่าดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อีกทั้งในแม่น้ำโขงตรงปากห้วยบังมุกมีปลาชุมชุมอีกด้วย จึงกลับไปรายงานให้เจ้าจันทกนิริหัวหน้าทราบ เจ้าจันทกนิริได้พาพรรคพวกข้ามโขงมาดูก็นึกเห็นว่าคงเป็นที่ตั้งเมืองโบราณมาก่อน และเป็นทำเลที่อุดมสมบูรณ์กว่าทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง จึงได้พากันอพยพจากบ้านหลวงโพนสิมมาตั้งบ้านเรือนอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงปากห้วยบังมุก

เมื่อเริ่มหักร้างถางพงเพื่อตั้งเมืองขึ้นใหม่ ได้พบพระพุทธรูป 2 องค์อยู่ใต้ต้นโพธิ์ริมฝั่งโขง พระพุทธรูปองค์ใหญ่เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ส่วนพระพุทธรูปองค์เล็กเป็นพระพุทธรูปโลหะหล่อด้วยเหล็กเนื้อดี จึงได้พร้อมกันสร้างวัดขึ้นใหม่ในบริเวณวัดร้างริมฝั่งโขง และขนานนามวัดที่สร้างขึ้นใหม่นี้ว่า วัดศรีมงคล(ศรีมงคล) และได้ก่อสร้างกุฏิวิหารขึ้นในบริเวณวัดพร้อมกับได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสององค์ที่อยู่ใต้ต้นโพธิ์ริมฝั่งโขงขึ้นไปประดิษฐาน บนพระวิหารของวัด ต่อมาปรากฏว่าพระพุทธรูปโลหะ (องค์เล็ก) เกิดปาฏิหาริย์กลับลงไปประดิษฐานอยู่ใต้ต้นโพธิ์ที่ตั้งเดิมอีกถึง 3-4 ครั้ง ในที่สุดพระพุทธรูปองค์เล็กนั้นก็ค่อยๆ จมหายลงไปได้ดิน คงเห็นแต่ยอดพระเศียรโผล่ขึ้นมาให้เห็นอยู่ใต้ต้นโพธิ์ริมฝั่งโขง จึงได้พร้อมกันสร้างแท่นสักการะบูชาครอบไว้บริเวณนั้น และขนานนามพระพุทธรูปองค์นั้นว่า พระหลุบเหล็ก ปัจจุบันบริเวณที่พระหลุบเหล็กจมดินได้ถูกกระแสน้ำเซาะตลิ่งโขงพังลงไปแล้ว (คงเหลือแต่แท่นสักการะบูชาที่ยกเข้ามาเก็บรักษาไว้หน้าพระวิหารของวัดศรีมงคลได้ในปัจจุบัน)

เมื่อครั้งตั้งเมืองขึ้นใหม่ ในเวลากลางคืน ได้มีผู้พบเห็นแก้วดวงหนึ่งสีสดใสเปล่งแสงเป็นประกายแวววาวเสด็จ (ลอย) ออกจากต้นตาล 7 ยอดริมฝั่งโขง ล่องลอยไปตามลำน้ำโขงแทบทุกคืน จวบจนใกล้รุ่งสว่างแก้วดวงนั้นจึงเสด็จ(ลอย) กลับมาที่ต้นตาล 7 ยอด เจ้าจันทกนิริจึงได้ขนานนามแก้วศุภนิมิตดวงนี้ว่า แก้วมุกดาหาร เพราะตั้งเมืองขึ้นริมฝั่งโขงตรงปากห้วยบังมุก อีกทั้งได้มีผู้พบเห็นไข่มุกอยู่ในหอยกาบ(หอยก๊) ในลำน้ำโขงอีกด้วย เจ้าจันทกนิริจึงให้ขนานนามเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่นี้ว่า เมือง

มุกดาหาร ตั้งแต่เดือน 4 ปีกุน จุลศักราช 1132 (พ.ศ. 2313) อาณาเขตเมืองมุกดาหารครอบคลุมทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงจนจรดแดนญวน (รวมเขตของแขวงสุวรรณเขตของดินแดนลาวด้วย)

ครั้นถึงสมัยกรุงธนบุรีเมื่อพระเจ้าตากสินมหาราช ได้แผ่แสนยานุภาพขึ้นมาถึงแถบลุ่มแม่น้ำโขง จนถึง พ.ศ. 2321 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกฯ และเจ้าพระยาจักรียกกองทัพขึ้นตามลำน้ำโขงเพื่อปราบปรามและรวบรวมหัวเมืองใหญ่น้อยในสองฝั่งแม่น้ำโขงให้รวมอยู่ในข้าขอบขัณฑสีมาของกรุงธนบุรี และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เจ้าจันทร์กินรี เป็นพระยาจันทร์ศรีสุราษฎร์ราชเจ้าเมืองมุกดาหารคนแรกและได้พระราชทานนามเมืองว่า เมืองมุกดาหาร

ภาพประกอบ 3 แผนที่จังหวัดมุกดาหาร

อำเภอหนองสูง

ประวัติความเป็นมา อ.หนองสูง ตั้งเป็นกิ่งอำเภอตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2528 และได้ยกฐานะกิ่งอำเภอเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2536 “ชนชาติดั้งเดิมที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ตั้งอำเภอหนองสูงสันนิษฐาน ว่าเป็นชนชาติขอม (เขมร) อพยพออกไปเนื่องจากเกรงกลัวอำนาจ จากการขยายอาณาเขตของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ผู้ครองกรุงสุโขทัย ถอยร่นกลับเข้าไปอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนกัมพูชาในปัจจุบันเมื่อก่อนที่ชาวผู้ไทยจะอพยพมาตั้งเมืองหนองสูง ประมาณ 500 - 600 ปี”ชาวหนองสูง เป็นผู้ไทยดำถิ่นกำเนิดคือเมืองน่านน้อยอ้อยหนู หรือเมืองแฉ่ง ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นเตียนเบียนฟู อยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเวียดนาม (เวียดนาม)

เหนือ) ต่อมาเกิดความแห้งแล้งกันดาร จึงอพยพมาตั้งเมืองใหม่ที่เมืองวังและเมืองคำอ้อ ซึ่งอยู่ในแขวงสุวรรณเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบันในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีท้าวสีหนาม (สิงห์) เจ้าเมืองคำอ้อเป็นผู้นำ ได้พาผู้คนจากเมืองคำอ้อ 806 คน เมืองวัง 852 คน รวม 1,658 คน อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาขึ้นฝั่งประเทศไทยที่ท่าเมืองมุกดาหารอนุญาตให้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ต่งบังอีแขวงเมืองมุกดาหาร ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ตั้งบ้านหนองสูง เป็น “เมืองหนองสูง” โดยมีสารตราตั้งเมืองและ เจ้าเมืองมาเมื่อวันศุกร์ แรม 11 ค่ำเดือน 8 ปีมะโรง จ.ศ. 1206 ตรงกับวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2387 ให้ท้าวสีหนาม (สิงห์) เป็นเจ้าเมืองหนองสูงชื่อ “พระไกรสรราช” ทำราชการขึ้นกับเมืองมุกดาหาร เมืองหนองสูง มีฐานะเป็นเมืองจัตวา ขึ้นเมืองมุกดาหาร นับแต่นั้นมา

พ.ศ. 2450 เมืองหนองสูง ถูกยุบเป็นอำเภอหนองสูง พร้อมกันนั้นได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ อำเภอนาแก ปัจจุบันคือ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม แต่ยังคงเรียกชื่อว่า “อำเภอหนองสูง” ตามเดิม รวมเวลาที่เมืองหนองสูง มีฐานะเป็นเมืองได้ประมาณ 63 ปี ส่วนบ้านหนองสูงซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณที่ตั้งเมืองหนองสูงเดิม หลังถูกยุบเป็นอำเภอแล้ว ได้ลดฐานะลงเป็นตำบลหนองสูงขึ้นกับอำเภอมุกดาหาร กับเมืองนครพนมอีกทอดหนึ่ง

วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2460 กระทรวงมหาดไทยได้ออกประกาศเสนาบติกระทรวงมหาดไทย เปลี่ยนชื่ออำเภอหนองสูง ซึ่งตั้งที่ว่าการอยู่ที่ตำบลนาแก เป็นอำเภอนาแก สังกัดจังหวัดนครพนม และเป็นอำเภอนาแกมาตราบเท่าปัจจุบัน

วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ตำบลคำชะอี ได้รับยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอคำชะอีแยกออกมาจากอำเภอมุกดาหาร ทำให้ตำบลหนองสูงต้องแยกมาขึ้นกับกิ่งอำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม

วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2499 กิ่งอำเภอคำชะอี ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอคำชะอี ตำบลหนองสูงซึ่งอยู่ในเขตนี้จึงต้องขึ้นกับอำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม

วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2525 ทางราชการได้ประกาศพระราชบัญญัติยกฐานะอำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม ขึ้นเป็นจังหวัดมุกดาหาร ทำให้ตำบลหนองสูง ซึ่งมีพื้นที่อยู่ในเขตตามประกาศพระราชบัญญัติดังกล่าว โอนมาสังกัดจังหวัดมุกดาหาร

วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2528 กระทรวงมหาดไทย ออกประกาศแต่งตั้งยกฐานะตำบลหนองสูง ขึ้นเป็นกิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536 ได้มีพระราชกฤษฎีกา ยกฐานะกิ่งอำเภอหนองสูงขึ้นเป็นอำเภอหนองสูง สังกัดจังหวัดมุกดาหาร นักปกครองที่ได้รับการแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้า

ต่อมาเมื่อกิ่งอำเภอหนองสูง ได้รับการยกฐานะให้เป็นอำเภอหนองสูงแล้ว ทางราชการได้แต่งตั้งให้ นายบวร ชินวัตร เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอหนองสูงเป็นท่านแรก

ข้อมูลทั่วไป

อาชีพหลัก ได้แก่ ปลูกข้าวนาปี ปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ อาชีพเสริม ได้แก่ ทอผ้า จักสานแปรรูปผลผลิต การเกษตร และอุตสาหกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว อ้อย พืชผักผลไม้ ทอผ้า แปรรูปผลิต

แหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ห้วยบังอี ห้วยกระเปียน หนองสูง ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ
ภูผากูด ภูผาข้าม ภูเขี้ยว ภูผาแดง ภูผาขาว การคมนาคม ทางบก - รถยนต์

ภาพประกอบ 4 แผนที่อำเภอหนองสูง

จังหวัดกาฬสินธุ์

กาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์จังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน จากหลักฐานทางโบราณคดีบ่งบอกว่าเคยเป็นที่อยู่อาศัยของเผ่าละว้า ซึ่งมีความเจริญทางด้านอารยธรรมประมาณ 1,600 ปี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เริ่มตั้งเป็นเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2336 โดยท้าวโสมพะมิตร ได้อพยพหลบภัยมาจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพร้อมไพร่พล และมาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำขาว เรียกว่า “บ้านแก่งสำโรง” แล้วได้นำเครื่องบรรณาการเข้าถวายสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาลงกรณ์ราช ต่อมาได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ยกฐานะบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง และพระราชทานนามว่า “เมืองกาฬสินธุ์” หรือ “เมืองน้ำดำ” ซึ่งเป็นเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยโบราณกาล “กาฬ” แปลว่า “ดำ” “สินธุ์” แปลว่า “น้ำ” กาฬสินธุ์จึงแปลว่า “น้ำดำ” ทั้งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ท้าวโสมพะมิตรเป็น “พระยาชัยสุนทร” ครองเมืองกาฬสินธุ์เป็นคนแรก

จังหวัด กาฬสินธุ์ ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 519 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,946.746 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 4,341,716 ไร่ หรือ ร้อยละ 4.5 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมเป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติละว้า ต่อมาได้มีการอพยพผู้คนจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนบริเวณแก่งสำโรง ลำน้ำปาว และในปี พ.ศ. 2336 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯยกฐานะบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมืองและพระราชทานนามว่า “เมืองกาฬสินธุ์” โปรดเกล้าฯแต่งตั้งท้าวโสมพะมิตร เป็นพระยาสุนทรครองเมืองกาฬสินธุ์ เป็นคนแรก

ในปี พ.ศ. ได้มีการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองมาเป็นเทศาภิบาลมีมณฑล จังหวัด อำเภอบ้าง และมีการตั้งให้เมืองร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ขึ้นตรงต่อจังหวัดร้อยเอ็ด

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2474 สภาพระราชกิจของประเทศตกต่ำ จำเป็นต้องยุบจังหวัดต่าง ๆ เพื่อลดรายจ่ายของประเทศ จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงถูกยุบเป็นอำเภอขึ้นตรงกับจังหวัดมหาสารคาม

วันที่ 1 ตุลาคม 2490 ทางราชการได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดตามเดิมและมีฐานะเป็นจังหวัด จนถึงปัจจุบัน

จังหวัด กาฬสินธุ์ ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 519 กิโลเมตร มีเนื้อที่ ประมาณ 6,946.746 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 4,341,716 ไร่ หรือ ร้อยละ 4.5 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดสกลนครและจังหวัดอุดรธานี โดยมีลำน้ำปาวและห้วยลำพันชาดเป็นแนวกั้นแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติดต่อกับ จังหวัดสกลนครและจังหวัดมุกดาหาร โดยมีสันปันน้ำของเทือกเขาภูพานเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีลำน้ำชีเป็นเส้นแบ่งเขตและบางส่วนติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดมหาสารคาม โดยถือเอากิ่งกลางลำน้ำพอง และสันเขาภูพานเป็นเขตแดน จึงได้ตัดโอนหมู่บ้าน ห้วยแดง บ้านโคกโก่ง และบ้านชุมช้อย่าง จากอำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม (ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัด มุกดาหาร) มาขึ้นกับ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ต่อมาในปี พ.ศ. 2490 ทางราชการได้ยกฐานะอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ขึ้นเป็นจังหวัด กาฬสินธุ์ อำเภอกุฉินารายณ์ จึงโอนมาขึ้นกับจังหวัดกาฬสินธุ์ตามเดิม และได้มีการเปลี่ยนแปลงอาณา เขตของตำบลต่างๆ อีกครั้งคือ แบ่งตำบลบัวขาว ออกเป็น 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลบัวขาว ตำบลจุมจัง ตำบลกุดหว้า ตำบลเหล่าไธงาม และตำบลหนองห้าง แบ่งตำบลแจนแลน ออกเป็น 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลแจนแลน และตำบลสามขา แบ่งตำบลภูแล่นช้าง ออกเป็น 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลภูแล่นช้าง ตำบล คำบัง และตำบลไค้่นุ่น และแบ่งตำบลคุ้มเก่า ออกเป็น 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลคุ้มเก่า ตำบลนาคู ตำบล หนองผือ และตำบลสงเปลือย รวม 14 ตำบล จนกระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. 2512 ทางราชการได้ยกฐานะ ตำบลคุ้มเก่าขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเขาวงโดยมี ตำบลคุ้มเก่า ตำบลสงเปลือย ตำบลหนองผือ ตำบลภูแล่นช้าง และตำบลนาคู อยู่ในเขตการปกครองของกิ่งอำเภอเขาวง คงเหลือตำบลที่อยู่ในเขตการปกครองของ อำเภอกุฉินารายณ์ รวม 9 ตำบล ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ทางราชการตั้งตำบลเหล่าใหญ่ขึ้นอีก 1 ตำบล โดยแยกจากตำบลแจนแลน ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ได้รับอนุมัติให้ตั้งตำบลนาขามขึ้นอีก 1 ตำบล โดย แยกจากตำบลสามขา ในปี พ.ศ. 2521 ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งตำบลขึ้นอีก 2 ตำบล คือ ตำบลนาโก แยก ออกจากตำบลบัวขาว และตำบลไค้่นุ่น แยกจากตำบลนิคมห้วยผึ้ง

ในปี พ.ศ. 2524 ทางราชการได้ยกฐานะตำบลนิคมห้วยผึ้ง ขึ้นเป็นกิ่งอำเภอห้วยผึ้ง มี ตำบลนิคมห้วยผึ้ง ตำบลไค้่นุ่น และตำบลคำบัง ไปขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของกิ่งอำเภอห้วยผึ้ง คงเหลือตำบลที่อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกุฉินารายณ์ 10 ตำบล 84 หมู่บ้าน ในขณะนั้น

ปัจจุบัน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีเขตการปกครองทั้งสิ้น 12 ตำบล 142 หมู่บ้าน เทศบาล 4 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 10 แห่ง

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอนาคูและอำเภอเขาวง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอคำชะอีและอำเภอหนองสูง (จังหวัดมุกดาหาร)

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเมยวดี อำเภอพนทอง และอำเภอโพธิ์ชัย

(จังหวัดร้อยเอ็ด)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอดอนจาน อำเภอห้วยผึ้ง และอำเภอนามน

ขณะเดียวกันยังมีเมืองอีกเมืองหนึ่งชื่อ เมืองผาโพง มีเจ้าชายนามว่า ท้าวผาแดง เป็นกษัตริย์ ปกครองอยู่ ได้นิ กิตติศัพท์ความงามของธิดา ใค้มาาก่อนแล้ว ใคร่อยากจะเห็นหน้า จึงปลอมตัวเป็นพ่อค้า พนจรถึง นครเอกษะทีตา และติดสินบนนางสนมกำนัล ให้นำของขวัญลอบ เข้าไป ใ้นางไ้คำ ด้วยผลกรรมที่ผูกพัน มาแต่ชาติปางก่อน นางไ้คำและท้าวผาแดงจึงได้มีใจ ปฏิพัทธ์ต่อกัน จนในที่สุดทั้งสองก็ อภิรมย์สมรักกันก่อนท้าวผาแดงจะจากไป เพื่อจัดขบวนขันหมากมาสู่ขอนางไ้คำ ทั้งสองได้คร่ำครวญต่อกัน ด้วยความอาลัยยิ่ง วันเวลาผ่านไปถึงเดือน 6 เป็นประเพณีแต่โบราณของเมืองเอกษะทีตา จะต้องมีการทำบุญบั้งไฟบูชาพญานาถ พระยาขอมจึงได้ประกาศบอกไปตามหัวเมืองต่างๆ ว่าบุญบั้งไฟปีนี้จะเป็นการหาผู้ที่จะมาเป็นลูกเขยอีกด้วย ขอให้เจ้าชายหัวเมืองต่างๆ จัดทำบั้งไฟ มาจุดแข่งขันกัน ผู้ใดชนะก็จะได้อภิเษก กับพระธิดาไ้คำด้วยขานี้ไ้ร้ลือไปทั่วสารทิศ ทุกเมืองในขอบเขตแคว้นแคว้นต่างๆ ก็ส่งบั้งไฟเข้ามาแข่งขัน เช่น เมืองฟ้าแดดสงยาง เมืองเชียงเหียน เชียงทอง แม้กระทั่งพญานาคไ้เมืองบาดาล ก็ไ้ยินร้ลือจนล้น จนท้าวพังคี่เจ้าชายพญานาคเมือง บาดาลก็อดใจไม่ไหว ปลอมตัวเป็นกระรอกเผือก มาดูโฉมงามนางไ้คำ ด้วยในวันงานบุญบั้งไฟ เมื่อถึงวัน แข่งขัน จุดบั้งไฟ ปรากฏว่า บั้งไฟท้าวผาแดงจุดไม่ขึ้นพ่นควันดำอยู่ 3 วัน 3 คืน จึงระเบิดออกเป็นเสียงๆ ทำให้ความหวังท้าวผาแดงหมดสิ้นลง ขณะเดียวกัน ท้าวพังคี่พญานาคที่ปลอมเป็นกระรอกเผือก มีกระดิ่งผูกคอนำรักมาไ้แต่่นอยู่บนยอดไม้ข้าง ปราสาท นางไ้คำ ก็ปรากฏร่าง ใ้ นางไ้คำเห็น นางจึงคิดอยากไ้มาเลี้ยง แต่ล้กไ้จับไม่ได้ จึงบอกใ้นายพรานยิงเอาตัวตายมา ในที่สุดกระรอกเผือกพังคี่ ก็ถูกยิง ด้วยลูกดอกจนตาย ก่อนตายท้าวพังคี่ไ้อธิษฐานไว้ว่า "ขอให้เนื้อของข้าไ้ แปรตนเป็นกวีณ คนทั้งเมืองอย่าไ้กินหมดเกลี้ยง"

จากนั้นร่างของกระรอกเผือกก็ใหญ่ขึ้น จนผู้คนแตกตื่นมาดูกันและจัดการแล้เนื้อนั้นแบ่งกัน ไปกินทั่วเมือง ด้วยว่าเป็นอาหารทิพย์ ยกเว้นแต่พวก แม่ม่ายที่ชาวเมืองรังเกียจ ไม่แบ่งเนื้อกระรอกให้ พญานาคแห่งเมืองบาดาล ทราบข่าว ท้าวพังคี่ถูกมนุษย์ฆ่าตายแล้เนื้อไปกิน กัน ทั้งเมือง จึงโกรธแค้นยิ่งนัก ดึงส่ดของคีนั่นเอง ขณะที่ชาวเมือง เอกษะทีตากำลังหลับไหล เหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันก็เกิดขึ้น ท้องฟ้าอื้ออึงไปด้วย พายุฝน ฟ้ากระหน่ำลงมาอย่างหนักอยู่ มิได้ขาด แผ่นดินเริ่มถล่มตัวยุบตัวลงไปทีละน้อย ท่ามกลางเสียงหวีดร้องของผู้คนที่วิ่งหนีตาย เหล่าพญานาคผุด ขึ้นมา นับหมื่นนับแสนตัว ถล่มเมืองชะทีตาจนลงไ้บาดาลทันที คงเหลือไว้เป็นดอน 3-4 แห่ง ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกแม่ม่ายที่ไ้ไม่ได้กินเนื้อ กระรอกเผือกจึงรอดตาย ฝ่ายท้าวผาแดงไ้โอกาสรีบควมม้าหนีออกจากเมือง โดยไ้ไม่ลืมแวะรับพระธิดาไ้คำไปด้วย แต่แม้จะเร่งฝีเท้ามาเท่าใดก็ไ้ไม่พ้นทั้พญานาคที่ ทำให้แผ่นดินถล่มตามมามาติดๆ ในที่สุดก็กลืนท้าวผาแดงและพระธิดาไ้คำ พร้อมม้าแสนรู้ชื่อ "บั๊กสาม" จมหายไปไ้พื้นดิน รุ่งเช้าภาพของเมืองเอกษะทีตาที่เคยรุ่งเรืองโอฬาร ก็อันตธานหายไปสิ้น คงเห็นแต่พื้นน้ำ กว้างยาวสุดตา ทุกชีวิตในเมืองเอกษะทีตาจมสู่ไ้บาดาล จนหมดสิ้นเหลือไว้แต่แม่ม่ายบนเกาะร้าง 3-4 แห่งในพื้นน้ำอันกว้างนี้ ซึ่งต่อมาไ้กลายเป็นหนองหารหลวงดังปรากฏในปัจจุบัน ประวัตเมืองหนองหารหลวง ประวัตเมืองหนองหารหลวงไม่มีหลักฐาน ปรากฏไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากผู้เฒ่าผู้แก่ของเมืองไ้จดจำถ้อยคำของพระบรรเทา กรมการเมืองขุขันธ์คนเก่ากับเพี้ยศรีคอนชุม ซึ่งเป็นหัวหน้าข้าพระธาตุเชิงชุมว่า หลังจาก พระยาสุวรรณภิงคาระ สิ้นพระชนม์ลง เหล่าเสนา ข้าราชการผู้ใหญ่ชาวเขมร ก็ไ้ผลัดเปลี่ยน กันเข้ามาปกครอง เป็นเจ้าเมือง หนองหารหลวง ต่อกันมาเรื่อยๆ หลายยุคหลายสมัย ต่อมาไ้เกิดทุกข์ภัยฝนแล้งมา 7 ปี ราษฎรไ้ไ้ทำนา เกิดความอดอยากข้าปลาอาหารไ้มีจะกิน เจ้าเมืองอพยพ ราษฎรอยู่ที่เมืองหนองหาร หลวงไปอยู่ที่เมืองเขมรกันหมด ใ้ให้เมืองหนองหารหลวง

กลายเป็นเมืองร้าง ต่อมาในรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์ พร้อมด้วยครอบครัวมาตั้งรักษา พระธาตุเชิงชุม จนมีผู้คนมากขึ้นแล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้อพยพบ้านธาตุเชิงชุมเป็นเมืองสกลทวาปี โดยตั้งให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์เป็นพระธานี เจ้าเมืองสกลทวาปีคนแรก ต่อมาปี พ.ศ. 2369 สมัยรัชกาลที่ 3 ได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เจ้าเมืองสกลทวาปีไม่ได้เตรียมกำลังป้องกันเมือง เจ้าพระยาบดินทร์ เดชานุชิต(สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพมาตรวจราชการเห็นว่าเจ้าเมืองกรมการไม่เอาใจใส่ต่อบ้านเมืองปล่อยให้ข้าศึก (ทัพเจ้าอนุวงศ์) ล่วงล้ำได้ โดยง่าย จึงสั่งให้นำตัวพระธานีไปประหารชีวิตที่หนองทรายขาว พร้อมกับกวาดต้อนผู้คนในเมืองสกลทวาปีไปอยู่ที่ กบินทร์บุรีบ้าง ประจันตคามบ้าง ให้คงเหลือรักษาพระธาตุเชิงชุม แต่พวกศรีคอนชุม ต.ธาตุเชิงชุม บ้านหนองเหียน บ้านจานเพ็ญ บ้านอ้อมแก้ว บ้านธาตุเจงเวง บ้านพราน บ้านนาดี บ้านวังยางและบ้านพรณมา รวม 10 ตำบล เพื่อให้เป็นข้าปฏิบัติพระธาตุเชิงชุมเท่านั้น ในสมัยต่อมาได้มีราชวงศ์คำแห่งเมืองมหาชัยกองแก้วทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาขอพึ่ง พระบรมโพธิสมภารขอสร้างบ้าน แปรเมืองขึ้นใหม่ที่เมืองสกลทวาปี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ราชวงศ์คำเป็น พระยาประเทศธานี (คำ) ในตำแหน่งเจ้าเมืองสกลทวาปี และทรงเปลี่ยน นามเมืองใหม่เป็น สกลนคร ตั้งแต่บัดนั้นมา

จังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์สืบเนื่องจวบจนปัจจุบัน ทั้งนี้จังหวัดสกลนครยังเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความสำคัญและหลากหลายในด้านต่างๆโดยเฉพาะทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง ศาสนา และวัฒนธรรมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และเป็นจังหวัดศูนย์กลางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศูนย์กลางทางการศึกษา อันเป็นสถานที่ตั้งของสถานศึกษาขนาดใหญ่ในกลุ่มจังหวัดสนุก (สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร)

พ.ศ. 2400 พวกไทยโย้ย กรมการเมืองสกลนคร ได้แตกแยกออกเป็นสองพวก พวกหนึ่งไปร้องสมัครขอเป็นเมืองขึ้นเมืองยโสธร มีนายจาร์คำเป็นหัวหน้า อีกพวกหนึ่งขอเป็นเมืองขึ้นกับเมืองนครพนมมีเพี้ยตัวซ้อยเป็นหัวหน้า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายจาร์คำเป็นหลวงประจักษ์ราษฏร์รักษา เพี้ยตัวซ้อยเป็นหลวงพลาญกุลยกบ้านม่วงน้ำยามเป็นเมืองอากาศอำนวย ขึ้นกับเมืองนครพนม หลวงพลาญกุลเป็นเจ้าเมือง

พ.ศ. 2400 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท้าวศรีสุราชเป็นเจ้าเมืองอากาศอำนวย พ.ศ. 2404 ทางเมืองนครพนม ได้มีใบบอกไปยังกรุงเทพฯ ว่า หลวงพลาญกุลเจ้าเมืองอากาศอำนวย ได้ถึงแก่กรรม ณ วันเดือน 6 แรม 13 ค่ำ ปีระกา ตรีศก (7 พฤษภาคม 2404) ได้ให้อัครฮาด ท้าวเพี้ย เมืองอากาศอำนวย เอาศพหลวงพลาญกุล ใส่หีบแล้วทำบุญให้ทานเป็นการกุศลทุกเพล จนถึงวันเผาศพ ณ วันเดือน 7 ขึ้น 10 ค่ำ ปีระกา ตรีศก พ.ศ. 2406 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งอัครฮาดเป็นหลวงพลาญกุล เจ้าเมืองอากาศอำนวย ท้าวศรีสุราชเป็นอัครฮาดเมืองอากาศอำนวยแทนตำแหน่งที่ว่าง

พ.ศ. 2456 มหาอำมาตย์โทพระยามหาอำมาตยาธิบดี รองเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย มาตรวจราชการเมืองสกลนคร ให้ยุบอำเภอวาริชภูมิแล้วแบ่งท้องที่อำเภอวาริชภูมิไปขึ้นอยู่ในความปกครองของอำเภอพรรณานิคม 3 ตำบล และยุบอำเภอกุสุมาลย์แล้วโอนท้องที่อำเภอกุสุมาลย์มาขึ้นกับอำเภอเมืองสกลนครและขึ้นกับอำเภอเมืองนครพนมด้วย นอกจากนี้ยังยุบอำเภออากาศอำนวย แล้วโอนท้องที่ไปขึ้นกับอำเภอวานรนิวาส แขวงเมืองสกลนคร และขึ้นกับอำเภอท่าอุเทน แขวงเมืองนครพนมด้วย

พ.ศ. 2459 ทางราชการได้เปลี่ยนคำว่า " เมือง " มาเป็นคำว่า " จังหวัด " ทั่วมณฑลในประเทศไทย คือเมืองสกลนคร ให้เรียกว่า "จังหวัดสกลนคร" เรียกกรมทั้งแขวงว่า จังหวัด

พ.ศ. 2469 ได้มีประกาศตั้งกิ่งอากาศอำนวย อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ยก 7 ตำบลมี นาหว้า บ้านข่า บ้านเสียว สามผง บ้านแวง นาทม บ้านแพงเป็นกิ่งกิ่งอากาศอำนวย อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ภายหลังเปลี่ยนเป็นกิ่งบ่อศรีสงครามก่อนที่จะเป็น (อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนมในปัจจุบัน)

พ.ศ. 2476 มีการแบ่งเขตการปกครองจังหวัดสกลนคร เป็น 4 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ

ในรัชกาลที่ 9 ปัจจุบัน พ.ศ. 2506 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี มาตรวจราชการที่ภาคอีสาน และมาตรวจเยี่ยมที่ตำบลอากาศด้วย ได้พิจารณาเห็นว่า ตำบลอากาศ ตำบลลาใหญ่ ตำบลโพนงาม และตำบลโพนแพง รวม 4 ตำบล มีราษฎรตั้งอยู่หนาแน่นพอที่จะตั้งเป็นกิ่งอำเภอได้ จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอขึ้นกับอำเภอวานรนิวาส 15 พฤษภาคม 2506 เนื่องจากสาเหตุที่ได้มีการจับกุมผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ จำนวน 21 คน ในท้องที่ตำบลอากาศ ฉะนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงสั่งให้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอเป็นกรณีพิเศษ โดยมีนายสุพจน์ ไชยเชษฐ์ เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอคนแรก โดยยกฐานะตำบลอากาศ ตำบลลาใหญ่ ตำบลโพนงามและตำบลโพนแพง รวม 4 ตำบล เป็นกิ่งอำเภออากาศอำนวย ขึ้นกับอำเภอวานรนิวาส 2 กรกฎาคม 2508 กระทรวงมหาดไทย ประกาศยกฐานะ กิ่งอำเภออากาศอำนวย ขึ้นเป็นอำเภออากาศอำนวย ตามพระราชกฤษฎีกา กรมการปกครองได้

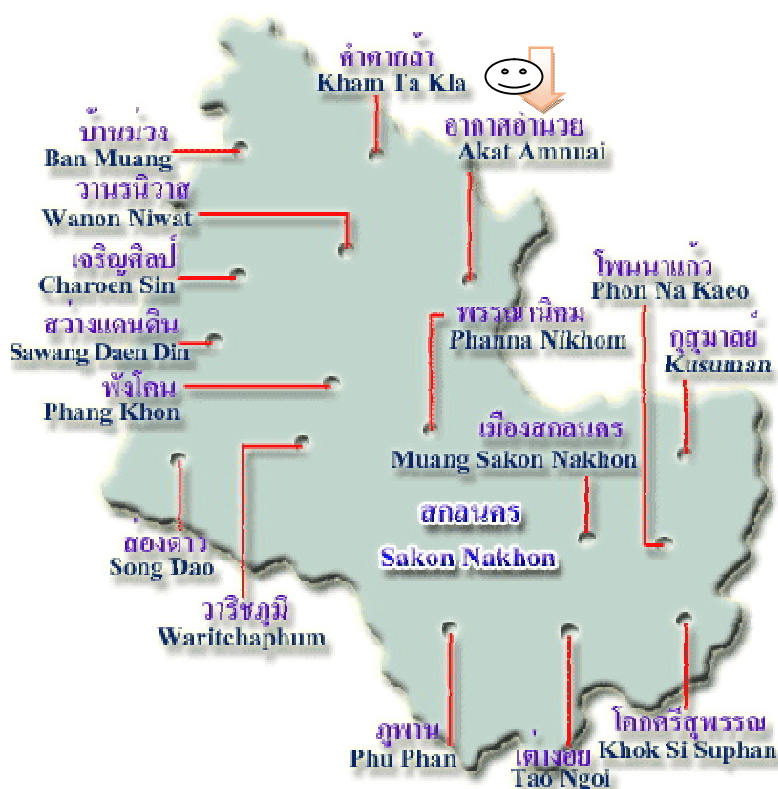
จัดสรรงบประมาณ 7,872,000 บาท เพื่อก่อสร้างที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอคำตากล้า (จังหวัดสกลนคร) อำเภอเซกา (จังหวัดบึงกาฬ) และอำเภอนาทม (จังหวัดนครพนม)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอศรีสงครามและอำเภอนาหว้า (จังหวัดนครพนม)

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอพรรณานิคม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอวานรนิวาสและอำเภอคำตากล้า

ภาพประกอบ 8 แผนที่อำเภออากาศอำนวย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์

Philip (1999 : 74) ได้ให้ความหมายของผลิตภัณฑ์ใหม่ว่าผลิตภัณฑ์ใดๆ ที่มีบริษัทนำเสนอสู่ตลาดแล้วทำให้มีโอกาสเลือกเพิ่มมากขึ้นโดยผลิตภัณฑ์ใหม่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผลิตภัณฑ์นวัตกรรม (Innovation Product) หมายถึงผลิตภัณฑ์ที่ไม่เคยมีมาก่อนในตลาดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการสร้างขึ้นใหม่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์อื่นๆ และไม่มีผลิตภัณฑ์

จะตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ใกล้เคียงกัน

2. ผลิตภัณฑ์ปรับปรุงใหม่ (Adaptive Product) เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมที่เคยใช้อยู่แล้ว

3. ผลิตภัณฑ์เลียนแบบ (Imitative Product) เป็นผลิตภัณฑ์ของบริษัทแต่เลียนแบบผลิตภัณฑ์ของคู่แข่งที่มีอยู่ในตลาด

4. ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ใหม่ (Repositioning) นำผลิตภัณฑ์เดิมไปสู่ตลาดเป้าหมายใหม่หรือส่วนตลาดใหม่

5. ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการลดต้นทุนการผลิต (Cost Reduction) เหตุผลในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อรักษาสถานภาพการแข่งขันป้องกันคู่แข่งมาแย่งส่วนแบ่งตลาด เนื่องจากตลาดมีการแข่งขันกันสูงมากมีคู่แข่งรายใหม่เข้าสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง เพื่อทดแทนผลิตภัณฑ์เดิมต้องออกไปจากตลาดเพื่อใช้สมรรถนะส่วนเกินให้เกิดประโยชน์ เป็นการกระจายต้นทุนคงที่มากขึ้น เพื่อให้ต้นทุนรวมต่อหน่วยลดลงเพื่อปรับลดความเคลื่อนไหว เนื่องจากฤดูกาลให้น้อยลงเนื่องจากธุรกิจต้องเผชิญกับการผลิตที่ผันแปรตามฤดูกาลซึ่งทรัพยากรต่างๆ อาจมีไม่เพียงพอในระยะเวลาหนึ่ง แต่อาจจะเหลือใช้ไ้ระยะหนึ่ง ดังนั้นการเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ย่อมทำให้กิจการลดการผันแปรต่างๆ เพื่อลดการเสี่ยงภัยที่เกิดจากผลิตภัณฑ์เก่าล้าสมัย ลูกค้าน่าจะมีความนิยมปริมาณขายไม่มากพออีกกิจการที่มีผลิตภัณฑ์จำหน่ายในตลาดมากมาย ย่อมมีปริมาณขายที่ครอบคลุมตลาดได้กว้างขวางกว่าย่อมจะช่วยให้กิจการลดการเสี่ยงภัยได้เพื่อการใช้ผลพลอยได้ให้เกิดประโยชน์ สินค้าใหม่ที่พัฒนามาจากผลพลอยได้หรือของที่ทิ้งแล้วอาจนำมาซึ่งยอดขาย และกำไรที่น่าสนใจได้เพื่อการไขว่คว้าโอกาสใหม่ โดยการเสนอสินค้าหรือบริการใหม่สู่ตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการ ที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 1) แสวงหาความคิดใหม่เป็นการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของบริษัท 2) คัดเลือกความคิดเป็นการวิเคราะห์อย่างคร่าวๆ เพื่อพิจารณาว่าความคิดนั้นเหมาะสมและสามารถจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด 3) การพัฒนาและทดสอบแนวคิดเพื่อค้นหาสิ่งที่จะเป็นความต้องการที่แท้จริงของตลาดเป้าหมายและมีการทดสอบแนวคิดนั้น 4) การวิเคราะห์เชิงธุรกิจวิเคราะห์ความสามารถในการสร้างผลตอบแทนมีการพิจารณาขนาดตลาดคาดคะเนอุปสงค์ประมาณการยอดขายและประมาณการต้นทุนต่างๆ 5) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการทดลองทำสินค้าให้มีตัวต้นขึ้นมา 6) การทดสอบตลาดเป็นการนำผลิตภัณฑ์จำนวนจำกัดไปทดลองตลาดเล็กๆ เพื่อศึกษาปฏิกิริยาของตลาดที่มีต่อผลิตภัณฑ์ใหม่ 7) การวางตลาดผลิตภัณฑ์เป็นขั้นตอนที่มีผลิตภัณฑ์ที่มีความพร้อมที่จะผลิตออกวางตลาด

อุปสรรคในการผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ผลิตภัณฑ์ที่ออกสู่ตลาดจำนวนมากที่เป็นการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์หรือดัดแปลงเพียงเล็กน้อย ได้แก่ 1) การขาดแคลนแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ผลิตภัณฑ์ที่ออกสู่ตลาดจำนวนมากที่เป็นการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์หรือดัดแปลงเพียงเล็กน้อย 2) ตลาดถูกแบ่งออกเป็นขนาดย่อยเกินไปจนมีอุปสงค์ไม่เพียงพอที่กิจการจะทำได้ 3) มีข้อจำกัดทางสังคมและรัฐบาลเพิ่มมากขึ้นมีกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการรักษาสีทธิประโยชน์ในการบริโภคมากขึ้นการพัฒนาใหม่ต้องสอดคล้องกับกฎระเบียบเหล่านั้น 4) ความสิ้นเปลืองในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 5) การขาดแคลนเงินทุน 6) ผลิตภัณฑ์ใหม่มีโอกาสแสวงหาผลประโยชน์ในช่วงเวลาสั้นๆ เท่านั้น

สรุปได้ว่าแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สามารถที่จะดำเนินการในหลายลักษณะ คือ ออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่เคยมีมาก่อนในตลาดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการสร้างขึ้นใหม่ปรับปรุงใหม่ (Adaptive Product) เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมที่เคยใช้อยู่แล้วและเลียนแบบผลิตภัณฑ์ของคู่แข่งที่มีอยู่ในตลาด สำหรับการประยุกต์ลายผ้าฝ้าย ผู้วิจัยจะทำการพัฒนาด้านรูปแบบโดยคำนึงถึงรูปแบบดั้งเดิมที่ปรากฏด้านลวดลาย ด้านวิธีการที่ตั้งอยู่บนฐานภูมิปัญญาด้านวัสดุโดยสามารถประยุกต์สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน หรือแหล่งผลิตมาสร้างเป็นงานหัตถกรรมและด้านการวางผลิตภัณฑ์ในตลาดเพื่อวางแผนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

2. แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development)

แนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีอยู่มากมายหลายแนวคิด เช่น แนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์ และแนวคิดทางรัฐศาสตร์ เป็นต้น นักมานุษยวิทยาได้มองว่า การพัฒนาทางวัฒนธรรมถูกกำหนดโดยระบบนิเวศวิทยามนุษย์ ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงสร้างสรรค์ การที่มนุษย์ออกแรงจัดสรรและพัฒนาธรรมชาติได้เท่าใด ระบบธรรมชาติก็จะมาตอบสนองการกินคืออยู่ดีของมนุษย์เท่านั้น

แนวคิดในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจของ David C. McClelland เน้นในเชิงจิตวิทยา เขาเชื่อว่า “คนที่ทำอะไรไม่ได้มุ่งเป้าหมายที่เป็นเงินเป็นทองและศักดิ์ศรี แต่ทำเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จของชีวิต (Achievement) เท่านั้น จะเป็นคนที่ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นในสังคม McClelland เชื่อต่อไปว่า ความสำเร็จส่วนบุคคล ก็คือ ความสำเร็จของคนในสังคมในที่สุด” เช่น ถ้าบุคคลร่ำรวยก็หมายความว่าความร่ำรวยของประเทศด้วย McClelland ศึกษาโดยใช้ปัจจัยหลักคือ ความต้องการ ความสำเร็จ (Achievement Motivation) เป็นตัวกระตุ้นให้คนทำอะไร ๆ ได้อย่างไม่เคยทำมาก่อน ซึ่งเป็นสาเหตุไปสู่การเปลี่ยนแปลงส่วนบุคคลหรือการพัฒนาของสังคม นอกจากนี้ McClellandยังใช้ตัวแปรทางด้านความต้องการความสำเร็จส่วนตัว ความสามารถส่วนบุคคล และการบรรลุเป้าหมายของบุคคลเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จโดยการวัดการพัฒนาในชีวิต แต่ทว่าหลังของบุคคลที่ถูกบันทึกไว้ และจะศึกษาจากเอกสารทางด้านอัตชีวประวัติของบุคคลนั้น เพื่อการทดสอบของจิตวิทยาสำหรับช่วงชีวิตในปัจจุบันของบุคคลผู้นั้น ผลของการศึกษาวิจัย พบว่า ประชากรที่เป็นชาวนามีความสำเร็จต่ำโอกาสที่ถูกปิดกั้น และพวกเขาถูกเอาเปรียบทางสังคมซึ่งจะนำไปสู่ความล้าหลังและด้อยพัฒนา หากสังคมทอดทิ้งพวกเขา

สรุปได้ว่าการที่บุคคลหรือคนในชุมชนร่วมกันพัฒนาลายผ้าฝ้ายเพื่อให้ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์และเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ สร้างความภาคภูมิใจความเป็นเอกลักษณ์ของตนหรือชุมชนตามแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจ เชื่อว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จเป็นที่ยอมรับ และเป็นที่ต้องการของคนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศก็ถือเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและของประเทศชาติด้วย (นิยมพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. 2540 : 127 -128) ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดด้านการพัฒนาเศรษฐกิจมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

1. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นโครงสร้างทางจิตของมนุษย์ โดยมีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมเน้นศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมในสังคมที่ต่างกันวิธีการศึกษา เปรียบเทียบองค์ประกอบวัฒนธรรมของทุกชนชาติแสดงให้เห็นขบวนการทางจิตของมนุษยชาติในโลก ซึ่งเป็นขบวนการทางจิตที่เป็นแบบเดียวกันสะท้อนให้เห็นโครงสร้างความคิดร่วมกันของมนุษยชาติ ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ได้มีข้อสมมติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ดังนี้ 1) ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่างๆ หรือ ส่วนประกอบหรือองค์ประกอบต่างๆ ทางสังคม 2) ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่ หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม 3) ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะ รักษาสมดุลภาพและ 4) ทุกสังคมจะมีความมั่นคงเนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและ เข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพค่านิยมเป็นต้น

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมเน้นที่การคงอยู่หรือระบบเสถียรภาพของระบบสังคม รวมทั้งภาระหน้าที่ทางสังคมและความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงเป็นมโนภาพที่สำคัญในการวิเคราะห์ พฤติกรรมของมนุษย์ดังนั้นส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มทางสังคมต้องถูกนำมา ศึกษาโดยดูว่าส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมทำหน้าที่อะไรบ้างที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพของกลุ่ม โดยเฉพาะสังคมที่ไม่ซับซ้อน วัชรินทร์ แสนรุ่งเมือง (งามพิศ สัตย์สวณ. 2539 : 34-35 ; อ้างอิงมาจาก วัชรินทร์ แสนรุ่งเมือง. 2551 : 151)

Malinoski (พนมพร สารสิทธิยศ. 2552 : 114 ; อ้างอิงมาจาก Malinoski. 1995) ได้เสนอความคิดในทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่โดยมีความเห็นร่วมกันว่าสังคมต้องมีโครงสร้าง ที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิธีที่ ควรจะเป็นเพื่อรักษาดุลยภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีและสถาบันต่าง ๆ ควรทำหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่องประการที่สำคัญ คือระบบสังคมและวัฒนธรรมควรมี หน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัวจนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ควรทำหน้าที่เป็น สื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามารวมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม นักทฤษฎีหน้าที่นิยมก็ยอมรับว่ายังมีความไม่สมดุล และความขัดแย้งภายในสังคมอยู่บ้างอาจสรุปได้ว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมมีความเชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มจะรักษาเสถียรภาพ และพยายามสร้างความผูกพัน ภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

Malinoski (พนมพร สารสิทธิยศ. 2552 : 114 ; อ้างอิงมาจาก Malinoski. 1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่วัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของ ปัจเจบุคคลวัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์คือ 1) ความ จำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้น ของมนุษย์ได้แก่ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มยารักษาโรคการพักผ่อนการเจริญเติบโตการสืบพันธุ์ เป็นต้น 2) ความจำเป็นต้องการด้าน สังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้เช่นการแบ่งงานกันทำการแจกจ่ายรายการ

การป้องกันภัยการผลิตสินค้าการบริหารและการควบคุมทางสังคม 3) ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจเช่นความต้องการสงบทางใจความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายชีวิตระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ได้แก่ ความรู้กฎหมายศาสนานิยายปรัมปราศิลปะและเวทย์มนต์คาถาโดยทั่วไปเวทย์มนต์คาถาทำหน้าที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจเพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบาก และมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้างทำให้เกิดความไม่มั่นใจจึงต้องพึ่งเวทย์มนต์คาถา ช่วยเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นส่วนนิยายปรัมปราทำให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม

จากทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ถึงความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ได้แก่ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพเพื่อให้มีชีวิตอยู่เช่นต้องการอาหารที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่มยารักษาโรคการพักผ่อนการเจริญเติบโตการสืบพันธุ์ความต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้เช่นการแบ่งงานกันทำการแจกจ่ายรายการการป้องกันภัยการผลิตสินค้าการบริหารและการควบคุมทางสังคม

2. ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interactionism Theory)

เป็นแนวคิดพื้นฐานของมุมมองในวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่สำคัญอีกทฤษฎีหนึ่งซึ่งอยู่ในกลุ่มเน้นความเรื่อง“ความเข้าใจ”เกี่ยวกับเรื่องสัญลักษณ์ และกระบวนการตีความของการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลกับสัญลักษณ์ต่างๆ อันเป็นพื้นฐานในการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์แนวคิดนี้จะมีคำถามที่ถามว่า“อะไรคือสัญลักษณ์พื้นฐานที่ทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจรู้ความหมาย และเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ” เป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญที่นักจิตวิทยาสังคมในกลุ่ม George Herbert Mead (1934) และ Herbert Blumer (1969) พัฒนาขึ้นเน้นให้ความสำคัญเกี่ยวกับความหมาย และการแปลความของสัญลักษณ์แต่ละบุคคลซึ่งลึกซึ้งมากกว่าเป็นเรื่องปฏิกิริยาตอบสนองของมนุษย์ต่อสิ่งเร้าเท่านั้น เน้นว่าบุคคลจะประพฤติปฏิบัติในเรื่องที่เขาตีความว่าสิ่งนั้นมีความหมาย และความสำคัญต่อเขาเพียงใดการตีความว่าสิ่งใดมีความสำคัญ และมีความหมายย่อมเกิดจากประสบการณ์ของการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ที่ผ่านมากกระทบต่อตัวเขาโดยตรงและนั่นคือโลกแห่งความจริงของเขา

สังคมจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมีการกระทำระหว่างกันในกลุ่มสมาชิกที่เข้ามาประกอบกันเป็นสังคม (Human Interaction) การกระทำระหว่างกันของบุคคลนอกจากจะทำให้บุคคลเกิดการรับรู้ตัวตนยังเป็นลักษณะของการตีความสัญลักษณ์ที่บุคคลอื่นแสดงออกมาแล้วจึงแสดงโต้ตอบโดยวัตถุหรือสัญลักษณ์ต่างๆ แบ่งได้ 3 ประเภทคือวัตถุทางกายภาพ (Physical Object) วัตถุทางสังคม (Social Object) วัตถุทางนามธรรม (Abstract Object) วัตถุหรือสัญลักษณ์ต่างๆ เหล่านี้บุคคลจะเรียนรู้ได้โดยการกระทำระหว่างกันทางสังคมกับบุคคลอื่นเกิดการรับรู้ตัวตน (Self) ในลักษณะต่างๆ และจะนำมาตีความเมื่อเข้าร่วมสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ แล้วจึงแสดงการกระทำโต้ตอบออกไปการกระทำระหว่างกันทางสังคมทำให้บุคคลรับรู้บทบาทและก่อให้เกิดกลุ่มอ้างอิง ซึ่งเขาสามารถนำมาเป็นแบบอย่างผ่านความหมายของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่ปรากฏออกมาและนำมาขยายโดยกระบวนการตีความในลักษณะต่างๆ พื้นฐานมุมมองของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic Interactionism) นั้น Blumer (1969) อธิบายว่ามนุษย์กระทำการใดๆ ในเรื่องที่มีความหมายและความสำคัญของเขา

1. ความหมายและความสำคัญเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น ๆ รอบตัวเขา
2. ความหมายคือสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับแต่งและการตีความที่บุคคลใช้ในการจัดการกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต

ดังนั้นวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพตามแนวนี้นี้จึงเป็นวิถีทางที่ทำให้เราเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดและการตีความหมายต่างๆ ของบุคคลต่อโลกของเขาได้และเพื่อการเข้าใจในสิ่งเหล่านี้นักวิจัยจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับเขาโดยตรงด้วยใจเปิดกว้างด้วย วิธีการศึกษาตามธรรมชาติและด้วยการวิเคราะห์อุปนัยจึงจะสามารถเข้าใจโลกของบุคคลในบริบทที่เราศึกษาได้

Blumer เป็นบุคคลแรกที่ใช้สนทนากลุ่ม (Group Discussion) และการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่รู้เรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดีเป็นผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) โดยการสรรหาคนที่รู้ปัญหาหรือรอบรู้ในเรื่องดังกล่าวดี เข้ามาอยู่ในกลุ่มผู้รู้ (Experts) เป็นผู้ชี้แนะนำชี้แนวทางแก่นักวิจัยเมื่อเข้าไปในสภาพการณ์หรือปัญหานั้นๆ วิธีการดังกล่าวมีประโยชน์มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับในการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา (นิศา ชูโต. 2548 : 48-49)

สรุปการใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มการผลิตผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวผู้ไทยในภาคอีสาน การกระทำระหว่างกันทางสังคมทำให้บุคคลรับรู้บทบาทและก่อให้เกิดกลุ่มการผลิต ซึ่งเขาสามารถนำมาเป็นแบบอย่างผ่านความหมายของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่ปรากฏออกมาและนำมาขยายโดยกระบวนการตีความในลักษณะต่างๆ สังคมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการกระทำระหว่างกันในหมู่สมาชิกที่เข้ามาประกอบกันเป็นสังคม ทำให้บุคคลเกิดการรับรู้ตัวตนที่ได้กล่าวมายังเป็นลักษณะของการตีความสัญลักษณ์ที่บุคคลอื่นแสดงออกมาแล้วจึงแสดงโต้ตอบโดยวัตถุหรือสัญลักษณ์ต่างๆ คือวัตถุทางกายภาพ วัตถุทางสังคม วัตถุทางนามธรรม ทุกคนจะเรียนรู้ได้โดยการกระทำระหว่างกันทางสังคมกับบุคคลอื่นเกิดการรับรู้ตัวตนในลักษณะต่างๆ และจะนำมาตีความเมื่อเข้าร่วมสัมพันธ์กับบุคคลอื่นแล้วจึงแสดงการกระทำโต้ตอบออกไป นำไปวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวผู้ไทยในภาคอีสานต่อไป

3. ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม Julian Steward และ Roy A. Rappaport เจ้าของทฤษฎีได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับธรรมชาติว่าเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์โดยความคิดดีและความเจริญงอกงามต้องมีธรรมชาติทางสิ่งแวดล้อมบางประการอีกส่วนหนึ่งด้วยเป็นเครื่องช่วยกระตุ้นความคิดคนเมื่อมีความเป็นอยู่ดีขึ้นย่อมไปปรับปรุงตกแต่งธรรมชาติให้ดีขึ้นด้วยเพื่อความสะดวกสบายแก่การดำรงชีวิตของตนเองนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมเป็นการศึกษาการปรับตัวหรือความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติการมีเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่ต่างกันวัฒนธรรมแบบหนึ่งอาจปรับตัวได้ดีกว่าวัฒนธรรมอีกแบบหนึ่งและไม่ใช่ว่าสิ่งแวดล้อมจำกัดอยู่เพียงระดับใดระดับหนึ่งแต่มีวิวัฒนาการไปในลำดับที่สูงกว่าโดยการสนับสนุนของสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่านั่นเองทฤษฎีนี้เชื่อว่าคนที่มีความคิดดี(ธรรมชาติภายในร่างกาย) สามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้เป็นความดีขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ดีช่วยส่งเสริมความคิดของคนและสามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดีขึ้นนับเป็นทฤษฎีที่สวนทางระหว่างธรรมชาติกับคนและคนกับธรรมชาติ (ยศ สันตสมบัติ. 2548 : 13-17)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงปฏิกริยาตอบโต้กันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมซึ่ง Steward (งานพิศ สัตย์สงวน. 2543 : 19 - 20 ; อ้างอิงมาจาก 2547 : 26-37 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1949) ได้ให้ความหมายนิเวศวิทยาว่าเป็น การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์การปรับตัวของมนุษย์นั้นแตกต่างจากสัตว์ตรงเงื่อนไขทางวัฒนธรรมนิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การศึกษาถึงการปรับตัวหรือความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติการศึกษาวัฒนธรรม คือ การวิเคราะห์ระบบนิเวศวิทยาของสังคมเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมแต่ละแห่ง หลักนิเวศวิทยาเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาบันทางสังคม และไม่มีใครสามารถอธิบายองค์ประกอบทางวัฒนธรรมได้หมดทุกด้านด้วยแนวคิดทางด้านการปรับตัวทางนิเวศวิทยา นอกจากนี้ยังเน้นความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมพบว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความแตกต่างในการปรับตัวของวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่ต่างกันในสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกันจะแสดงรูปแบบของพัฒนาการที่เหมือนกันการศึกษาวินัยการทางวัฒนธรรม เป็นแบบวิวัฒนาการหลายสาย (Multilinear) มากกว่าวิวัฒนาการสายเดียว (Unilinear) เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปในปัจจัยหรือตัวแปรภายนอกมากมาย ซึ่งได้แก่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติซึ่งได้สรุปข้อแตกต่างระหว่างสังคมเรียบง่ายกับสังคมซับซ้อนว่าระบบของสังคมที่ซับซ้อนนั้น ประกอบด้วยส่วนต่างๆ มากมายที่มีความแตกต่างกันระบบที่ต่างกันถูกนำมาเป็นปัจจัยของการปรับตัวที่ต่างกันและย้าว่าวัฒนธรรมมีรูปแบบหลากหลาย เพราะเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมต่างกันวัฒนธรรมแบบหนึ่งอาจปรับตัวได้ดีกว่าอีกแบบหนึ่ง และไม่ได้ถูกสิ่งแวดล้อมจำกัดอยู่เพียงระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้นสามารถวิวัฒนาการต่อไปได้ในระดับที่สูงกว่าดีกว่า โดยการสนับสนุนของสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่านิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้รับการพัฒนาในหลายๆ แง่มุมเป็นการโต้ตอบกับแนวความคิดที่ว่าวัฒนธรรมมีลักษณะรวมของทุกสิ่งทุกอย่างจุดสนใจของสัจจอยู่ที่การศึกษาเรื่องการผสมผสานของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อม

นิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมโดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมJulian Steward นักมานุษยวิทยาอเมริกาได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่าเป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมโดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว(Adaptation) ของสังคมแนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยมีพื้นฐานสำคัญคือเทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคมและลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมและวัฒนธรรม (ยศ สันตสมบัติ. 2548 : 34)

จูเลียนสจิวต์ (Julian Steward) มอง“วัฒนธรรม” ว่าเป็นเครื่องมือช่วยใ้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมประเด็นสำคัญ สำหรับการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่าวัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมแต่ Steward เสนอว่าเราไม่ควรแยกแยะสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรม และปฏิเสธแนวความคิดแบบวิวัฒนาการ

เส้นตรงของนักทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า ซึ่งเสนอว่าวัฒนธรรมของทุกเผ่าพันธุ์จะมีวิวัฒนาการเป็นเส้นตรงผ่านขั้นตอนต่างๆ เหมือนกันหมดและแย้งว่าวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้หลายสาย (Multilinker Evolution) และแต่ละแนวย่อมมีความแตกต่างกันความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเทคโนโลยี และโครงสร้างสังคมเป็นหลักอาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบวิวัฒนาการหลายสายนี้เป็นแนวความคิดใหม่ ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่าแนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมที่มีความแนบแน่นใกล้ชิด และส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออกในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำมนุษย์จำต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมแต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้นมนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง หรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้นอิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็ลดถอยลงหากแต่รูปแบบ และประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งในผลงานสำคัญของสจิวัด Steward ที่ว่าด้วยวิธีการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนั้น (Julian Steward) ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวพันต่อกันและกันอย่างยิ่ง Julian Steward (ชนัญ วงศ์วิภาค. 2541 ; อ้างอิงมาจาก Julian Steward. 1955)

แนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามทัศนะของสจิวัด Steward นั้นเป็นความพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง Julian Steward (ยศ สันตสมบัติ. 2548 : 35 ; อ้างอิงมาจาก Julian Steward. 1955) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิตซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรม

นิยพรธณ (ผลวัณนะ) วรรณศิริ (2540 : 124-125) เขียนไว้ว่า Julian Steward นิยามคำว่า “นิเวศวิทยา” ว่า นิเวศวิทยาคือการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ การปรับตัวของมนุษย์นั้นต่างจากสัตว์ตรงที่มันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การศึกษาถึงการปรับตัวหรือความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษาวัฒนธรรมของสจิวัด คือ การวิเคราะห์ระบบวิทยาของสังคมเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมแต่ละแห่ง ถึงแม้ว่าสจิวัดจะคิดว่า หลักนิเวศเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาบันทางสังคม แต่ก็รู้ดีว่าไม่มีใครสามารถอธิบายองค์ประกอบทางวัฒนธรรมได้หมดทุกด้าน ด้วยแนวคิดทางการปรับตัวทางนิเวศวิทยา นอกจากนี้สจิวัดยังได้เน้นถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมแต่ละแห่งอีกด้วย จากการศึกษาของสจิวัดพบว่า สิ่งแวดล้อมมีผลต่อความแตกต่างในการปรับตัวของวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่ต่างกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของสจิวัดเป็นแบบวิวัฒนาการหลายสาย (Multilinear) มากกว่าวิวัฒนาการสายเดียว (Unilinear) เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปท่ามกลางปัจจัยหรือตัวแปรภายนอกมากมาย ซึ่งได้แก่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั่นเอง

ยศ สันตสมบัติ (2548 : 34) เขียนอธิบายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมโดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมจุลีสจิวัด นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการ

เปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้ มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัต หรือการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม

ความสำคัญของทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม โดยจูเลียน สจ๊วต (Julian Steward) ได้อธิบายถึงความสำคัญของทฤษฎีนี้ว่า เป็นการศึกษาระบบการปรับตัวของสังคม ภายใต้อิทธิพลของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักที่กำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น

สรุปได้ว่า การศึกษาตามทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นการศึกษาหาข้อกำหนดหรือ หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมแต่ละสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้ คือ กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพ และการจัดการทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพทอผ้าฝ้ายหรืออาชีพทอผ้าไหม มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญา ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับการดำรงชีวิต และสืบทอดกันมายาวนานจนเกิดเป็นระบบวัฒนธรรมแสดงถึงวิถีคิด การดำเนินชีวิต ที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละท้องถิ่น องค์ความรู้นี้ได้ผ่านการทดลอง ปรับปรุง และพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ โดยปฏิสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

4. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)

นักทฤษฎีวิวัฒนาการมักเชื่อในความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์มากเกินไปทำให้นักมานุษยวิทยากลุ่มใหม่ในยุโรป และอเมริกันหันไปสนใจการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในทวีปยุโรป นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน และชาวอังกฤษยังคงสนใจค้นหาแหล่งกำเนิดทางวัฒนธรรมต่อไปและพยายามค้นหารูปแบบแรกเริ่มของวัฒนธรรมโดยทำโครงร่างคร่าวๆของการแพร่กระจายของส่วนต่างๆของวัฒนธรรมในสังคมดั้งเดิม ส่วนของวัฒนธรรมใดที่แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางมักจะคิดกันว่าเก่าที่สุดนักแพร่กระจายบางคนพยายามพิสูจน์ว่าวัฒนธรรมทั้งหมดของมนุษยชาติมาจากแหล่งกำเนิดแห่งเดียวกันและแพร่กระจายไปโดยผ่านการติดต่อทางวัฒนธรรม หรือการแพร่กระจายเช่นความเหมือนกันของพิธีมิดของอียิปต์วัดของพวกมายาและหลุมศพของชนดั้งเดิมในอเมริกาทำให้นักมานุษยวิทยา เช่น สมิธและเพอร์รี่สรุปว่าอียิปต์เป็นแหล่งกำเนิดของอารยธรรมของมนุษยชาติ นักทฤษฎีการแพร่กระจายเชื่อว่าวัดของพวกมายา และหลุมศพของชนดั้งเดิมในทวีปอเมริกาได้รูปแบบมาจากพิธีมิดของอียิปต์ เพราะมีความเหมือนกันอย่างง่าย แต่นักมานุษยวิทยาในปัจจุบันมองโครงสร้างของทั้ง 3 อย่างที่กล่าวมาว่าเป็นผลมาจากการประดิษฐ์คิดค้นที่เป็นอิสระต่อกันมากกว่า เพราะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ผลงานของนักแพร่กระจายชาวยุโรปไม่เป็นที่สนใจของนักมานุษยวิทยาอีกต่อไป เพราะเดี๋ยวนี้ นักมานุษยวิทยาตระหนักกันว่าทั้งการแพร่กระจาย และการประดิษฐ์ที่เป็นอิสระต่อกันทำให้เกิดความ

เหมือนกันในวัฒนธรรมต่างๆ นอกจากนี้นักมนุษยวิทยาได้เคลื่อนไหวไปจากแนวทางศึกษาวัฒนธรรมประเภทเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยของนักแพร่กระจาย ผู้ซึ่งสนใจในส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมมากกว่าจะสนใจในวัฒนธรรมทั้งหมดทั่วโลก (งามพิศ สัตย์สงวน. 2543 : 59)

ความเป็นมาของทฤษฎีแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อตอนปลายศตวรรษที่ 19 และแพร่หลายในต้นศตวรรษที่ 20 นี้ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดคิดขึ้นมาโดยตรง เพราะขณะนั้นความคิดในเรื่องการแพร่กระจายมีหลายแนวคิด ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันเน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” และฟรานซ์ โบแอสจะให้ความสำคัญกับความเร็วและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น หลักภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม และระบบการสื่อสาร จากความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว ทฤษฎีนี้จะมองว่าลักษณะทางวัฒนธรรมมักจะมีจุดเริ่มต้นเฉพาะในพื้นที่หนึ่งๆ หลังจากนั้นก็จะพัฒนา ก่อนเริ่มแพร่กระจายขยายขอบเขตและพื้นที่ออกไป นักทฤษฎีที่สำคัญคือ

Boas, Barnett และ Roger (นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. 2540 : 93-101 ; อ้างอิงมาจาก Boas, Barnett and Roger. 1998) Boas มีรายละเอียดดังนี้ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ และเชื่อว่าวัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่า หรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน Barnett เชื่อว่าวัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรมแต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวอย่างหรือไม่สนับสนุนให้เกิดมีวัฒนธรรมก็ได้ จึงจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม Roger เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา มากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคมด้วยลักษณะ 5 ประการคือ มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) ไม่ยุ่งยาก สลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และสามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) ซึ่งขั้นตอนการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ ขั้นในการรับรู้วัฒนธรรม (Awareness) ขั้นเกิดความสนใจในนวัตกรรม (Interest) ขั้นการประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) ขั้นการทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และขั้นการรับหรือไม่รับเอาวัฒนธรรม (Adoption or Rejection) โดยขั้นตอนดังกล่าวเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Milieu) ของสังคมผู้แพร่กระจายและสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้วย และเป็นที่น่าสังเกตว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุโดยทั่วไปมักจะแพร่กระจายเร็วกว่า

และได้รับการต่อต้านน้อยกว่าวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เช่น การยอมรับแฟชั่นการแต่งกายจากตะวันตก หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง คือ การนำเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้ในการผลิต คือ เผยแพร่ให้กับชาวบ้านเพื่อเพิ่มการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การถ่ายทอดเทคนิควิธีการผลิตให้กับผู้รับบริการเผยแพร่

ลายผ้าฝ้ายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ความรักความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเชื่อ โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความคิด และค่านิยมของคนไทย เมื่อเข้าสู่ยุคสารสนเทศการดำเนินชีวิตของคนไทยดำเนินไปอย่างรวดเร็ว มีการบริโภคผ่านสังคมสารสนเทศส่งผลให้คนไทยขาดการกลั่นกรองด้านความถูกต้องและสารประโยชน์และศีลธรรม กลายเป็นสังคมบริโภคนิยมถ่ายทอดค่านิยมไปสู่ลูกหลานทำให้การดำเนินชีวิตได้เปลี่ยนไปสู่วัตถุนิยมที่ยึดสินค้านำและคุณภาพสินค้านำเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงได้ปรับใช้ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เพื่อทราบผลการพัฒนาเชิงการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการค้าขายมากขึ้น เปลี่ยนจุดมุ่งหมายการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นเพื่อขาย โดยนำเงินไปจ่ายซื้อสิ่งของอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองมากขึ้น

สรุปได้ว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่งซึ่ง (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2549 : 26) กล่าวว่าปัจจัยการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมี 5 ปัจจัยหลัก ประกอบด้วย ปัจเจกบุคคล ระบบสังคม การสื่อสาร นวัตกรรม และระยะเวลา ซึ่งการแพร่กระจายของวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์นี้ ได้ส่งผลกระทบให้เกิดสภาพไร้พรมแดนขึ้น ด้วยความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารดังกล่าวทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรมของแต่ละสังคมไปยังพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก ประกอบด้วย 5 ปัจจัยหลักที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จึงเป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

5. ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ (Aesthetes Theory)

ความงามเป็นเรื่องของความรู้สึกแนวคิดทฤษฎีทางความงามจึงเป็นการกล่าวไว้กว้างๆไม่เฉพาะเจาะจงเหมือนทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์ในทางศิลปะบุคคลอาจมีความรู้สึกแตกต่างกันต่อสีสรรของภาพเสียงงานทางศิลปะหรือความงามทางศิลปะทั้งปวงแนวคิดทางความงามได้มาจากนักคิดหรือนักปรัชญาชาวตะวันตกที่ต้องการหาคำตอบว่าความงามมีจริงหรือไม่ถ้ามีอยู่จริงอยู่ที่ไหนแนวคิดทางความงามมีอยู่หลายแนวคิดสรุปได้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2549 : 13-15)

1. ความงามเป็นวัตถุพิสัย (Objective) กล่าวว่าความงามมีจริงอยู่ในวัตถุเป็นคุณสมบัติของวัตถุปรากฏออกมาในลักษณะของความงามของรูปร่างรูปทรงสีผิวเป็นต้น ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครเคยเห็นวัตถุ แต่ความงามก็ยังคงอยู่กับวัตถุธรรมชาติหลายแห่งมีความสวยงามและศิลปกรรมหลายชิ้นที่สวยงามแม้ว่าจะไม่มีใครได้พบเห็น แต่ความงามคงจะยังอยู่กับสิ่งเหล่านั้นการรับรู้ค่าความงามของสิ่งใดต้องไปดูที่สิ่งนั้น เพราะความงามอยู่ที่วัตถุวัตถุเป็นแหล่งหรือบ่อเกิดความงามการจะชื่นชมความงามของสิ่งใด ก็ต้องไปสัมผัสหรือมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งนั้นเอมมานูเอลคานท์สนับสนุน

แนวความคิดนี้โดยกล่าวว่าความงามเป็นสิ่งที่มิอยู่จริงเมื่อกล่าวว่าภาพนี้สวยงามหมายความว่ามิลักษณะบางอย่างในภาพนี้ที่ทำให้จิตของผู้ดูเกิดความรู้สึกสุนทรีย์

แนวคิดเรื่องแบบในอุดมคติของเพลโตจัดอยู่ในกลุ่มนี้โดยกล่าวว่ามิแบบสมบูรณ์ที่เป็นสากลอยู่ในจักรวาลทุกอย่างที่ปรากฏอยู่ในโลก ถูกถ่ายทอดมาจากแบบสมบูรณ์ดังกล่าวในอดีต ปฏิกิริยาสร้างปฏิกิริยาที่เป็นแบบสากลของมนุษย์ทั่วไป มิได้ใช้แบบของคนใดคนหนึ่งต่อมาในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาได้มีการสร้างประติมากรรมรูปเหมือนบุคคลขึ้นซึ่งจัดเป็นแบบเฉพาะบุคคลแบบทางนาฏศิลป์ของอินเดียเกิดจากการร่ายรำของพระศิวะ (ศิวะนาฏราช) รวบรวมขึ้นเป็นนาฏยศาสตร์ในปัจจุบันก็จัดอยู่ในกลุ่มวัตถุวิสัยด้วย

2. ความงามเป็นจิตวิสัย (Subjective) กลุ่มนี้เชื่อว่าความงามอยู่ในจิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเองโดยให้เหตุผลว่าถ้าในวัตถุมีความงามอยู่จริงทุกคนต้องเห็นวัตถุงามเท่ากันแต่ในความจริงแล้วเราเห็นความงามต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะแต่ละคนมีความรู้สึกนึกคิดต่างกันความงามในทัศนะของแต่ละคนจึงแตกต่างกันด้วย ตรงกันกับแนวคิดของกลุ่มเซลฟิสที่ว่ามนุษย์เป็นตัววัดสรรพสิ่ง (Man is a Measurement of All Thing) สอดคล้องกับแนวคิดของชงจื้อ

“ความเจริญและความเสื่อมสุขหรือทุกข์สำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลมิได้อยู่ที่ปัญหาของพระเจ้าหรือเทวดาฟ้าดินอันใดมิได้ ตัวมนุษย์เองเป็นผู้กำหนดขึ้นทุกอย่างรวมทั้งค่าความงามด้วย”ลีโอดอลสตรอย (Leo Tolstoi) มีชีวิตอยู่ในช่วง พ.ศ. 2371-2453 (ค.ศ. 1828-1910) ชาวรัสเซียสนับสนุนแนวทางจิตวิสัยเขากล่าวว่าคุณค่าของศิลปะอยู่ที่ความงาม ไม่ว่าศิลปินจะสร้างสรรค์ออกมาในรูปของทัศนศิลป์สถาปัตยกรรมหรือโสทรทัศนศิลป์หรือคุณค่าอยู่ที่ผู้ที่ได้สัมผัสถ้าจะตัดสินว่าผลงานชิ้นใดยิ่งใหญ่กว่ากันก็ต้องดูที่จำนวนคนที่เกิดความรู้สึกว่างามจากการได้สัมผัสงานชิ้นนั้นว่ามากน้อยเพียงใดความงามจึงอยู่ที่ความพึงพอใจของคนมิใช่อยู่ที่วัตถุปรัชญาลัทธิหรินิยม (Hedonism) อยู่ในจิตวิสัยโดยอริสตีปัส (Aristipus 435-366 B.C.) กล่าวว่าความสุขเกิดจากความพึงพอใจอันเนื่องมาจากประสาทสัมผัสมนุษย์ควรหาความพึงพอใจให้มากที่สุด

3. ความงามเป็นสัมพัทธวิสัย (Relative) เป็นสภาวะที่สมดุลระหว่างจิตกับวัตถุ กลุ่มนี้เชื่อว่าสิ่งต่างๆจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ต้องมีความสัมพันธ์กันความงามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (จิต) กับสิ่งที่มีความงาม (วัตถุ) การรับรู้ค่าความงามเป็นสภาวะที่เหมาะสมนั้นคือวัตถุต้องมีความงามด้วยและจิตใจของเราอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับรู้ค่าความงามด้วยสอดคล้องกับแนวคิดของจอห์นสันตยนา (Gough Santayana) ที่ว่าความพึงพอใจอันเกิดจากความประทับใจในความกลมกลืนอย่างเหมาะสมของรูปทรงอารมณ์ความรู้สึกเปล็ดเปลลันลึกซึ้งจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสนใจกับวัตถุที่ถูกสนใจความงามเป็นเรื่องส่วนบุคคลเป็นความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลเป็นลักษณะของจิตสมบูรณ์ (Absolute mine) ซึ่งเป็นการประสานอย่างเป็นเอกภาพระหว่างคนกับสรรพสิ่งก่อให้เกิดสมรรถภาพของจิตและสามารถเข้าถึงอาณาจักรแห่งความงามบริสุทธิ์ได้

โดยสรุปสุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับความงามและสิ่งที่เป็นความงามในธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเฉพาะสิ่งที่สร้างขึ้นรวมไปถึงประสบการณ์คุณค่าความงามและมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงามอะไรไม่งามรวมถึงการค้นหาความหมายของความพึงพอใจทาง

สุนทรียะลักษณะของวัตถุวิสัยและจิตวิสัยของความงามตามธรรมชาติกำเนิดและธรรมชาติของแรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์งานผู้วิจัยได้นำทฤษฎีสุนทรียศาสตร์มาวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อให้เกิดรูปแบบความงามที่แตกต่างออกไปและเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์โดยรูปแบบและสีสันทันของผ้าต้องสวยงามเหมาะสมคุ้มค่ากับราคา

6. ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์

นิยมพรรณ (ผลวัณนะ) วรรณศิริ (2550 : 82-83) กล่าวถึงทฤษฎีประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาวัฒนธรรมหรือพฤติกรรมของมนุษย์ การศึกษาถึงอดีตสามารถนำมาอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี การศึกษาทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการหลาย ๆ วิธีรวมกัน ได้แก่ 1) ศึกษาความเป็นมาในอดีตของวัฒนธรรมในแต่ละเนื้อหาจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม 2) สังเกตการณ์ ความเป็นตัวของตัวเองของวัฒนธรรม เป็นการศึกษาวัฒนธรรมปัจจุบันด้วยการเข้าไปสังเกตหรือดูด้วยตัวของนักศึกษาเอง 3) ศึกษาวัตถุและเหตุการณ์ในแง่ของเวลาและสถานที่ 4) การขุดค้นเป็นการสืบหาหลักฐานของวัฒนธรรมในอดีตไกลโพ้นด้วยการขุดค้น 5) การศึกษาแบบวิเคราะห์โครงสร้างรวม คือ การศึกษาวัฒนธรรมของสังคมใด ๆ โดยนำโครงสร้างทุกส่วนมาวิเคราะห์ร่วมกัน ในขณะเดียวกันเพื่อความเข้าใจวัฒนธรรมในภาพรวมของสังคมหนึ่ง ๆ

ทฤษฎีประวัติศาสตร์เฉพาะ (Historical Particularism) ในช่วงเวลาเดียวกับที่ Radcliffe Brown และ Malinowski จุดประกายแนวทาง การศึกษาสังคมวัฒนธรรมด้วยแนวทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ในประเทศอังกฤษ ในสหรัฐอเมริกา ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ได้ให้กำเนิดแนววิเคราะห์ที่เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ (The Historical Method) ซึ่งต่อมาถูกเรียกโดยนักมานุษยวิทยาคนอื่น ๆ ว่า แนวประวัติศาสตร์เฉพาะที่เขายกขึ้นมาเป็นทางเลือกแทนวิธีการเปรียบเทียบของแนวทฤษฎีวิวัฒนาการวัฒนธรรม ซึ่งเขาวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการสร้างทฤษฎีจากข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามในระยะแรก ๆ Boas ยังให้ความสนใจในการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของวัฒนธรรม ทำให้เขามีประเด็นความสนใจที่คล้ายกับนักคิดในแนวทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งแตกต่างจากแนวทางของ Radcliffe-Brown และ Malinowski ที่เน้นการวิเคราะห์การดำรงอยู่ของสถาบันวัฒนธรรม แต่ฐานะของ Boas เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์แตกต่างไปจากของ Tylor นักคิดตามแนวทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งมีแนวโน้มจะมองว่ามนุษย์ตัดสินใจบนพื้นฐานของหลักเหตุผล ฉะนั้นสถาบันวัฒนธรรมมนุษย์จะมีลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผล (Rational) และเมื่อใดที่ขาดความเป็นเหตุเป็นผลก็จะถูกแทนด้วยสถาบันวัฒนธรรมที่มีความเป็นเหตุเป็นผลมากกว่าในขณะที่ Boas มองว่าพฤติกรรมมนุษย์และสถาบันวัฒนธรรมมีรากฐานมาจากด้านอารมณ์มากกว่าความเป็นเหตุผล นอกจากนี้ เป้าหมายของการศึกษาก็มีความแตกต่างกัน เพราะ Tylor รวมทั้งนักวิวัฒนาการอื่น ๆ เน้นการศึกษาพัฒนาการวัฒนธรรม (Culture) ของมนุษยชาติในลักษณะองค์รวม (Holistic) ซึ่งผ่านพัฒนาการขึ้นมาอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ยุคไร้อารยธรรมจนถึงยุคมีอารยธรรม มีเทคโนโลยีและยุคเทคโนโลยีขั้นสูงมาตามลำดับ แต่ Boas สนใจวัฒนธรรมในท้องถิ่น (Local Cultures) ในฐานะเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะกำเนิดและพัฒนาการในรูปแบบเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเขาคิดว่าต้องมีความเข้าใจ และมีหลักฐานเกี่ยวกับพัฒนาการของวัฒนธรรมส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างชัดเจนก่อน จึงจะสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติได้

Boas เสนอว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์จะเน้นการศึกษาวิเคราะห์ประเพณีต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และพิจารณาการกระจายตัวของประเพณีต่าง ๆ ในวัฒนธรรมใกล้เคียง ซึ่งจะช่วยให้ นักมานุษยวิทยาสามารถมองเห็นเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม และมองเห็นภาพวัฒนธรรมในอดีต ภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน โดยการตั้งสมมติฐานบนพื้นฐานว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ คือผลรวมที่เกิดจากกระบวนการทางจิตวิทยาของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และการติดต่อทางวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ ด้วยวิธีการนี้นักมานุษยวิทยาจะสามารถอธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ โดยเขาได้เน้นว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือ นักมานุษยวิทยาจะต้องเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง (Boas. 1940 : 57-102) อย่างไรก็ตามที่สุดแล้ว Boas ก็ยอมรับว่าไม่สามารถสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เป็นสากลได้ด้วยเหตุผลว่าในแต่ละวัฒนธรรมก็มีลักษณะเฉพาะและเส้นทางวิวัฒนาการของตนเอง กระนั้นก็ตามเขาได้วางหลักเกณฑ์พื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมไว้อย่างเป็นมาตรฐาน ด้วยการพยายามทำความเข้าใจมุมมองของวัฒนธรรมในเชิงสัมพัทธ์ว่าในแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีนัย ซึ่งต้องทำความเข้าใจผ่านมุมมองของคนในและในบริบททางวัฒนธรรม นักวิจัยไม่ควรใช้มาตรฐานวัฒนธรรมของตนตัดสินวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น ซึ่งได้กลายเป็นหลักการสำคัญในการศึกษาวิจัยทางมานุษยวิทยาในเวลาต่อมาในประเทศไทยเองมีผู้ทำการศึกษา และกล่าวถึงทฤษฎีประวัติศาสตร์เฉพาะของ Boas ไว้หลายคน โดยจะขอยกตัวอย่างประกอบเพื่อความเข้าใจในหลักการของแนวทฤษฎีสายนี้ในบริบทพื้นที่ประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น (นิยมพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ. 2540 : 89-90) กล่าวว่า การศึกษาวัฒนธรรมหรือพฤติกรรมของมนุษย์หลีกเลี่ยงไม่พ้นการสืบสวนย้อนหลังไปถึงอดีตในทุกสมัยที่มนุษย์ได้ผ่านขั้นตอนมา และได้ทิ้งผลของการกระทำของตนไว้มากมาย การศึกษาถึงอดีตสามารถนำมาอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี การศึกษาทางประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นวิธีการศึกษาวัฒนธรรมในอดีตเท่านั้น แต่เป็นการนำเอาหลาย ๆ วิธีมารวมกัน คือ 1) ศึกษาความเป็นมาในอดีตของวัฒนธรรมในส่วนต่าง ๆ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม 2) สังเกตการณ์ (Observation) เป็นการศึกษาวัฒนธรรมในสภาพปัจจุบันด้วยการเข้าไปสังเกตการณ์ด้วยตัวผู้ศึกษาเอง และจะต้องทำการบันทึกควบคุมกันไปด้วย 3) ศึกษาวัตถุและเหตุการณ์ในแง่ของเวลาและสถานที่ เช่น หาวาวัฒนธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด ซึ่งจะช่วยในการปะติดปะต่อเรื่องราวของพฤติกรรมและความเป็นมาของวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้ถูกต้อง 4) การขุดค้น (Archaeological Method) เป็นการค้นหาลักษณะวัฒนธรรมในอดีตอันยาวนาน ซึ่งสามารถนำหลักฐานที่เป็นรูปธรรมมาช่วยในการตีความวัฒนธรรมปัจจุบันได้ 5) การศึกษาแบบวิเคราะห์โครงสร้างรวม (Holistic Approach) คือ การนำโครงสร้างทุกส่วนของวัฒนธรรมมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นองค์รวมอย่างรอบด้าน

โดยสรุปทฤษฎีนี้ มุ่งเน้นสืบหาข้อเท็จจริงในด้านประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรม ประเพณีอย่างรอบด้าน ด้วยวิธีการทางด้านมานุษยวิทยาโดยเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแบบองค์รวม ซึ่งทำให้สามารถเก็บข้อมูลได้หลากหลาย เพื่อให้เห็นภาพของสังคมวัฒนธรรม จากอดีตผ่านการเปลี่ยนแปลงบริบทของเวลา สภาพแวดล้อม และการกระจายตัวของวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่ ทำให้สามารถทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์

คำว่า “ประวัติศาสตร์” หรือ “History” ในภาษาอังกฤษ มาจากภาษากรีก ที่ว่า “Historia” ซึ่งหมายถึง “การเรียนรู้” โดย กอตซ์ลัค (2525) ได้เสนอว่า นิยามของคำว่า ประวัติศาสตร์ที่แพร่หลายที่สุดในปัจจุบันก็คือ “เรื่องอดีตของมนุษยชาติ” และถึงแม้ว่าการศึกษา เกี่ยวกับอดีตของมนุษยชาติจะเป็นภารกิจหลักของนักประวัติศาสตร์ หากแต่ในทางปฏิบัติแล้วเขามองว่านักประวัติศาสตร์ยังไม่อาจบรรลุเป้าหมายของภารกิจดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากมีอุปสรรคสำคัญสองประการ ได้แก่ 1) เรื่องราวในอดีตของมนุษยชาตินั้นมีมากมายเกินกว่าที่มนุษย์จะสามารถสังเกต จดจำ หรือหวนรำลึกได้ กิจกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์จึงเกิดขึ้นโดยที่ไม่ได้ทิ้งร่องรอยหรือหลักฐานเอาไว้ หรือถ้ามีก็เป็นหลักฐานหรือร่องรอยที่ไม่อาจยืนยันข้อเท็จจริงได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ความรู้ทางประวัติศาสตร์ถูกจำกัดโดยความไม่สมบูรณ์ของหลักฐานนั่นเอง และ 2) หลักฐานจำนวนน้อยที่หลงเหลืออยู่นั้น เป็นหลักฐานที่ไม่ได้สะท้อนความจริงในเชิงวัตถุวิสัย (Objective Reality) เพราะสิ่งที่จะเป็นวัตถุวิสัยได้ต้องปรากฏอย่างเป็นอิสระอยู่นอกเหนือความคิดของมนุษย์ หากแต่ประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะมีรากฐานอยู่บนความทรงจำ อันได้แก่หลักฐานที่เป็นข้อเขียนหรือคำพูด ดังนั้นจึงมีแนวโน้มของความเป็นอัตวิสัยอยู่มากความไม่สมบูรณ์และความเป็นอัตวิสัยของหลักฐานนี้เองที่ทำให้ในการศึกษาเรื่องราวในอดีตของมนุษยชาติ นักประวัติศาสตร์ต้องพยายามสร้าง “มโนภาพ” ที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดของอดีตโดยอาศัยหลักฐานที่หลงเหลืออยู่รวมทั้งนำเอาปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ มาช่วยในการวินิจฉัย กระบวนการรื้อฟื้นมโนภาพเกี่ยวกับอดีตดังกล่าวเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การเขียนประวัติศาสตร์” หรือ “ประวัติศาสตร์นิพนธ์” กอตซ์ลัค ได้ย้ำว่า แม้ว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ซึ่งอุดมคติมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างมโนภาพในอดีตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ หากแต่ในทางปฏิบัติแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น เนื่องจากนักประวัติศาสตร์จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเลือกสรรข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูล การเน้นความสำคัญหรือลดความสำคัญของข้อมูล รวมทั้งการจัดลำดับความเป็นเหตุเป็นผลของข้อมูล ซึ่งทำให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์มีความเป็นอัตวิสัยอย่างเลี่ยงไม่ได้ สอดคล้องกับที่ ชาลส์ วี. เกสตรี และสุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “เมื่อเราหยิบผลงานทางประวัติศาสตร์ขึ้นมาอ่าน สิ่งแรกที่เรารู้พบไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ประกอบกันเป็นประวัติศาสตร์ล้วน ๆ หากแต่อาจเป็นสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ได้เรียบเรียงขึ้นมามากกว่า ผลงานทางประวัติศาสตร์หรือบันทึกต่าง ๆ ที่เราอ่าน จึงอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงโดยเนื้อแท้ เพราะได้กลายรูปมาเป็นมาคัดเลือก ตัดทอน หรือรวบรวมเรื่องเพื่อทำความเข้าใจก่อนที่จะเขียนขึ้นมานั่นเอง” (ชาลส์ วี. เกสตรี และสุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2527 : 3-4)

อี เอช คาร์ (2525 : 6) ได้ให้ข้อเตือนในเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ไว้สามประการ คือ 1) เราไม่ควรมองข้ามบทบาทที่สำคัญของนักประวัติศาสตร์ในการ “เลือก” ข้อเท็จจริงที่เหมาะสม และ “ตัดสินใจ” ว่าความจริงอะไรบ้างที่ควรให้ความสำคัญ ความจริงอะไรบ้างที่สามารถตัดทิ้งไปได้ ตัวอย่างเช่น นับแต่โบราณกาลมามีผู้คนจำนวนมากเดินข้ามแม่น้ำรูบิคอน หากแต่มีเพียงการข้ามแม่น้ำดังกล่าวของจูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar) เมื่อ 49 ปีก่อนคริสต์ศักราช เท่านั้นที่นักประวัติศาสตร์ถือว่ามีความสำคัญ อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ ผู้บันทึกพงศาวดารในสมัยกลางของยุโรปมักจะ “เลือก” บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ จนทำให้คนรุ่นหลังที่มาอ่านพงศาวดารอาจเข้าใจผิดได้ว่าประวัติศาสตร์ยุคกลางมีแต่เรื่องศาสนาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ใน

ทัศนะของคาร์ ความเชื่อที่ว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์แท้ ๆ ที่เป็นวัตถุวิสัยและเป็นอิสระจากการตีความของนักประวัติศาสตร์นั้นถือเป็น “ความเข้าใจผิดที่น่าหวัรือเป็นอย่างยิ่ง” เพราะในความเป็นจริงแล้วประวัติศาสตร์มิได้ตกทอดมาถึงเราอย่างบริสุทธิ์ 2) นักประวัติศาสตร์จะต้องมีจินตนาการเพื่อที่จะเข้าใจความคิดที่อยู่เบื้องหลังผู้ที่เขาศึกษา ซึ่งการมีจินตนาการดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่าย ควรได้ชี้ให้เห็นถึงความยากลำบากของนักประวัติศาสตร์เสรีนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่จะมีจินตนาการเพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวในยุคกลาง เนื่องจากนักประวัติศาสตร์กลุ่มดังกล่าวถูกเลี้ยงดูอบรมมาให้ผูกพันกับรัฐชาติ ทำให้พวกเขาไม่อาจทำความเข้าใจในความรู้สึกนึกคิดของคนในสมัยกลางที่มีความผูกพันรวมศูนย์อยู่กับศาสนจักรได้อย่างสมบูรณ์ 3) ประการที่สาม แม้นักประวัติศาสตร์จะพยายามทำความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต หากแต่พวกเขาก็ยังคงผูกพันอยู่กับกาลเวลาและสภาวะในยุคสมัยของเขา ซึ่งเขาไม่สามารถแยกตัวเองออกมาได้ ดังนั้นภาษาหรือการเลือกใช้คำของนักประวัติศาสตร์ เช่น สงคราม จักรวรรดิ ประชาธิปไตย จึงเป็นการนำเอาคำในความหมายในปัจจุบันไปใช้ในการอธิบายเรื่องราวในอดีต ซึ่งการใช้คำดังกล่าวมักมีความโน้มเอียงทางการเมืองแฝงมาด้วย นักประวัติศาสตร์จึงไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของอดีต หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของปัจจุบัน ธงชัย วินิจจะกูล (2533 : 173-196) ได้เสนอความเห็นในทำนองที่คล้ายคลึงกันว่า ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เราเชื่อว่าเป็นการรื้อฟื้นความจริงที่เกิดขึ้นในอดีตนั้น แท้จริงแล้วอาจเป็นผลผลิตที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ด้วยเหตุที่นักประวัติศาสตร์นำเอาคุณค่าในยุคปัจจุบันไปประเมินพฤติกรรมของบุคคลในอดีต จึงทำให้นักประวัติศาสตร์อ่านเอกสารโดยเข้าใจจารีตทางวรรณกรรมของเอกสารนั้นผิดไป ธงชัยได้ยกตัวอย่างในประวัติศาสตร์ไทยกรณีของสมเด็จพระมหาธรรมราชา ผู้ซึ่งร่วมมือกับพระเจ้าบุเรงนองของพม่าจนนำไปสู่การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2112 โดยเหตุที่นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่นับจากครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาต่างมีสำนึกเรื่องชาติ พวกเขาจึงอธิบายพฤติกรรมของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในการไปร่วมมือกับพม่าว่าเป็นลักษณะของ “ผู้ร้าย” และเมื่อถึงบั้นปลายพระชนม์ชีพที่พระองค์ทรงหันมาสนับสนุนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชผู้เป็นพระราชโอรสในการต่อสู้กับพม่า นักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้ก็ได้อธิบายว่าพระองค์เป็น “ผู้ร้ายกลับใจ” ที่หันมาสนับสนุนพระราชโอรสในการ “กู้ชาติ” และธงชัย ยังมองว่า คำอธิบายดังกล่าวจะแตกต่างไปมากจากประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทยในยุคก่อนหน้านั้นอย่างลิลิตตะเลงพ่าย และสังคิตยวงศ์ ซึ่งมีได้ฉายภาพความเป็นผู้ร้ายของสมเด็จพระมหาธรรมราชาออกมาเลย หากแต่กลับให้ภาพว่าพระองค์เป็น “ขุนพลแก้ว” ของพระเจ้าบุเรงนองผู้เป็น “พญาจักรพรรดิราช” ตามคติทางพุทธศาสนา ขณะที่สมเด็จพระมหินทราธิราชผู้ซึ่งพยายามปกป้องกรุงศรีอยุธยาจากการรุกรานของพม่ากลับกลายเป็นผู้ที่ขัดขวางบุญบารมีของพระเจ้าบุเรงนอง สอดคล้องกับงานของ (สมบัติ จันทรวงศ์. 2533 : 123-171) เกี่ยวกับพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าพระราชพงศาวดารฉบับดังกล่าวได้เน้นย้ำ “กษัตริย์ภาพ” ของสมเด็จพระมหาธรรมราชาไว้อย่างโดดเด่นเหนือพระมหากษัตริย์พระองค์อื่น ๆ ของกรุงศรีอยุธยา โดยเป็นรองเพียงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ธงชัยจึงมองว่าประวัติศาสตร์เป็นการสร้างระเบียบความสัมพันธ์ของเหตุการณ์อันไร้ระเบียบ ให้กลายเป็นความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยอาศัยภาษาและโครงเรื่องเข้ามาช่วย จนทำให้เราอาจหลงคิดไปได้ว่าเรากำลังเข้าใจใกล้ความจริงทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วประวัติศาสตร์อาจมิได้แตกต่างไปจากเรื่องแต่งเลยก็ได้ และคาร์ ได้แสดงความไม่เห็นด้วยต่อทฤษฎีที่มองประวัติศาสตร์อย่างสุดโต่งเกินไป ทั้งทฤษฎีที่มองว่า

ประวัติศาสตร์คือผลผลิตที่เป็นอัตวิสัยล้วน ๆ โดยผ่านการตีความของนักประวัติศาสตร์ และอีกทฤษฎีหนึ่งที่ว่าประวัติศาสตร์คือการรวบรวมข้อเท็จจริงอย่างเป็นวัตถุวิสัยและให้ความสำคัญต่อข้อเท็จจริงเหนือการตีความ คาดมองว่าในความเป็นจริงแล้ว “นักประวัติศาสตร์” และ “ข้อมูล” ต่างตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและพึ่งพาอาศัยกัน เพราะนักประวัติศาสตร์ไม่อาจทำงานได้หากปราศจากข้อมูล และข้อมูลก็ไม่อาจมีความหมายได้หากปราศจากนักประวัติศาสตร์ เขาจึงมองว่าโดยที่สุดแล้วประวัติศาสตร์ก็คือ “กระบวนการอันต่อเนื่องของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักประวัติศาสตร์กับข้อมูลของเขา ประวัติศาสตร์ คือ บทสนทนาอันไม่มีที่สิ้นสุดระหว่างปัจจุบันกับอดีต” (คาร์ อี เอช. 2525 : 23)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

1.1 งานวิจัยในอดีต

กาญจนา เกียรติณิรัตน์ (2546 : 164-173) จากการศึกษาถึงภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย พบว่า รูปแบบและการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยมีอยู่ 4 แบบ รูปแบบตามวงจรวิถีชีวิตในแต่ละวัย คือ 1) รูปแบบการเรียนรู้เพื่อเตรียมการมีครอบครัว และพื้นฐานอาชีพ 2) รูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ 3) รูปแบบการถ่ายทอดความรู้เพื่อพันธมิตรทางอาชีพ และ 4) รูปแบบการถ่ายทอดความรู้เพื่อทางเลือกในอาชีพ และสานต่ออาชีพในชุมชน การวิเคราะห์บริบททางวัฒนธรรม พบว่า ในอดีตการทอผ้าเป็นกระบวนการขัดเกลาผู้หญิง เพื่อเป็นการเปลี่ยนสถานภาพโดยการแต่งงาน ปัจจุบันผู้หญิงเปลี่ยนสถานภาพเป็นผู้นำอาชีพในการทอผ้าในชุมชน แบบแผนชีวิตในอดีตผู้หญิงทอผ้าอยู่บ้านช่วยงานทำการเกษตร แต่ปัจจุบันผู้ชายก็ช่วยงานทอผ้าในครอบครัวมากขึ้น และพบว่า โครงสร้างครอบครัวขยายใหญ่ขึ้น รักษาระบบความสัมพันธ์ตามบทบาทหน้าที่ไว้ได้มากกว่าครอบครัวเดี่ยว

ธีรพงษ์ วสันตติลล (2546 : 88-94) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาตลาดผ้าและผลิตภัณฑ์ผ้าทอ จังหวัดบุรีรัมย์ สู่ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาต้องมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านผลิตภัณฑ์ต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ใหม่เกี่ยวกับคุณภาพของเนื้อผ้าที่สม่ำเสมอ ลวดลาย สี สัน รูปแบบของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งต้องมีการรับประกันคุณภาพด้วย ด้านราคา กำหนดราคาผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ คุณภาพของเส้นไหม ฝีมือ และความประณีตในการทอ รวมทั้งต้องมีการลดราคาให้กับผู้ซื้อโดยเป็นราคาที่ต่ำกว่าร้านค้าปกติ ด้านการจำหน่าย ภาวะการค้าของตลาดผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ใหม่ตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศยังมีความต้องการอยู่มาก กลุ่มลูกค้าเป้าหมายคือตลาดต่างประเทศและตลาดกรุงเทพฯ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาธุรกิจผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ใหม่ ด้านธุรกิจการผลิต ต้องมีการออกแบบการผลิตด้านลวดลาย และรูปแบบผลิตภัณฑ์ อีกทั้งมีการวางแผนผลิตด้านการพัฒนาลวดลายสีที่ใช้อยู่ต้องเป็นสีผลิตจากวัตถุดิบธรรมชาติ เส้นไหมที่ใช้ทอผ้าต้องเป็นเส้นไหมจากการเลี้ยงไหมพื้นเมือง การผลิตสินค้าต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ฉัตร ดาเมนนัส (2548 : 135-136) ได้ศึกษาผ้าพื้นเมืองเกาะยอ : กรณีศึกษา กลุ่มราชวัณแสงส่องหล้าที่ 1 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่าแนวทางการพัฒนา ผ้าพื้นเมืองเกาะยอตามทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิด้านผ้าทอพื้นเมืองมีแนวทางด้านการผลิตว่าควรฟื้นฟู ปลายโบราณและพัฒนาให้เกิดความหลากหลายผู้ทอผ้าต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญโดยเฉพาะการเก็บ ปลายกลุ่มต้องมีการวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาดและต้องรักษามาตรฐานผลิตภัณฑ์ กลุ่มไว้ด้านการตลาดต้องรักษาตลาดเดิมไว้ควบคู่กับการขยายตลาดใหม่ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านความสนับสนุนให้หน่วยงานประสานความร่วมมือให้มีหน่วยงาน หลักรับผิดชอบการพัฒนาผ้าพื้นเมืองเกาะยอแบบครบวงจรในเรื่องการออกแบบลวดลายการลงสีด้าน การถ่ายทอดความรู้ต้องการร่วมมือกันทุกฝ่ายเช่นการถ่ายทอดให้กับนักเรียนนักศึกษาให้กับกลุ่มคนที่ สนใจเพื่อจะได้เรียนรู้ศิลปะการทอผ้าโดยมีบรรยากาศภายในกลุ่มแบบเป็นกันเองมีความสามัคคีและมี การสื่อสารที่ดีด้านอุปสรรคในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆภายในกลุ่มทอผ้าปัญหาที่พบมากที่สุดคือ วัตถุดิบราคาแพงและรองลงมาคือปัญหาด้านการตลาด

ทรงคุณ จันทกร (2549 ก : 29-30) ได้วิจัยการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่อง ทรัพยากรดินน้ำป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงบนเพื่อเกาภูเขาภูพาน อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร พบว่าชาวอีสานประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ และสร้างความมั่นคงให้กับสังคมของตนเองการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทำให้เกิด การคิดค้นเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ลูกหลานของตนเองในรูปแบบต่างๆอย่างรักก็ตาม องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่ไม่เคยหยุดนิ่งเป็นการพัฒนา ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ (2549 : 72-165) ได้วิจัยลายผ้าพื้นเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมืองจึงได้ทำการรวบรวม ผ้าแต่ละประเภทมีลวดลายที่มีความวิจิตรสวยงามทั้งผ้าลายขิดผ้ามัดหมี่ผ้าเกล็ดเต่าและผ้าเหียบ ซึ่งทอทั่วทุกท้องที่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนกาฬสินธุ์ที่ได้สร้างสรรค์ ลวดลายบนผืนผ้าจากการศึกษาได้ทำการรวบรวมลวดลายผ้าพื้นเมืองที่ทอขึ้นโดยฝีมือของ ชาวกาฬสินธุ์ตลอดจนกระบวนการผลิตและการนำผ้าพื้นเมืองมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

มิ่งขวัญ ขนไพโรจน์ (2551 : 364-365) ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและ พัฒนาเอกลักษณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลในภาคอีสาน พบว่าการอนุรักษ์ ทำได้โดยการจัดทำพิพิธภัณฑ์กุลส่งเสริมงานบุญประเพณีการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมส่งเสริมอาชีพทางวัฒนธรรมจัดทำสื่อทางวัฒนธรรมของชุมชนกุลออก เผยแพร่ในรูปแบบต่างๆเช่นเอกสารสิ่งพิมพ์วีดิทัศน์ดีวีดีและเว็บไซต์การพัฒนาทำได้โดยการพัฒนา สถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมให้สะดวกแก่การเข้าถึงเช่น ปรับปรุงถนนหนทางเข้าสู่ป่าช้ากุลวัด พุ่งกุลวัดป่าบ้านโนนแก้ววัดศรีจุ้มพลโบราณสถานและแหล่งอาชีพพัฒนารูปแบบสินค้าทางวัฒนธรรมให้ เป็นที่ประทับใจและเกิดประโยชน์ใช้สอยตามยุคสมัยพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเช่น ด้านการคมนาคมการสื่อสารห้องน้ำร้านค้าร้านอาหารและการเฝ้าระวังด้านสุขลักษณะ

พระมหาวีฑูรย์ เป็นกระโทก (2551 : 81-82) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์การพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพได้มาตรฐานทั้งด้านรูปแบบลวดลายความคงทนความสวยและประโยชน์ใช้สอยโดยชาวบ้านมีส่วนร่วมกับภาครัฐนั้นย่อมทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถสนองความต้องการของผู้บริโภคได้มากขึ้น

ประนอม เคียนทอง (2551 : 163-164) ได้ศึกษาพลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวน จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า พลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวน ทั้งห้าแห่ง มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตเป็นสองระยะคือระยะแรกเป็นช่วงของการรวมกลุ่มสตรีผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวนตามวิถีสังคมแบบเกษตรกรรม และระยะที่สองเป็นช่วงพัฒนาเป็นธุรกิจครัวเรือนและชุมชนสู่ระบบทุนนิยมผสมผสานกับวิถีสังคมเกษตรกรรม ประกอบด้วยสามยุค คือ ยุคชุมชนพัฒนา ยุคชุมชนการค้า และยุคธุรกิจชุมชนทางเลือก ซึ่งการผลิตผ้าทอมือทั้งสามยุคมีจุดร่วมเหมือนกันคือ วิถีคิดของคนไทยพวนยอมรับการผลิตในระบบทุนนิยม บูรณาการร่วมกับวิถีคิดเดิมของภูมิปัญญาพื้นบ้าน คือ ศิลปะลวดลายผ้าเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยพวน แต่ปรับโครงสร้างการผลิตจากธุรกิจครัวเรือนเข้าสู่ธุรกิจชุมชน โดยกระบวนการสร้างเครือข่ายระบบตลาดจากกลุ่มคนไทยพวนไปสู่ชุมชนในจังหวัดอ่างทอง สระบุรี นครราชสีมาและชัยภูมิ เป็นพลังอำนาจต่อรองกับกลุ่มทุนพ่อค้า ใช้ระบบตลาดของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนซื้อขายผ้าทอมือมัดหมี่ โดยสรุปผลการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ ในการส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมของชุมชนไทยพวน รูปแบบธุรกิจวิถีเกษตรที่ปรับโครงสร้างการผลิตผ้าทอมือมัดหมี่ สื่อผ่านเอกลักษณ์ร่วมจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน จากวัฒนธรรมภาษา ศิลปะผ้าทอมือมัดหมี่ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นนิยมธุรกิจเกษตรอยู่ร่วมกับการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม คือ ทำนา ทำสวนควบคู่กับการทอผ้าส่งผลให้คนในชุมชนไทยพวนปรับตัวดำรงอยู่ได้ เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนที่จะเข้าไปปฏิบัติงานส่งเสริมธุรกิจชุมชนโดยใช้เอกลักษณ์ร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นจุดเน้นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ฤทัยรัตน์ แผนทอง (2551 : 145-150) ได้วิจัยการเพิ่มผลผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน พบว่ากระบวนการดำเนินงานเพื่อเพิ่มผลผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรงพบว่ากลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรงทำการคัดเลือกและตรวจสอบวัตถุดิบแรงงานวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือมีการควบคุมกระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบเพื่อให้ส่งมอบได้ทันเวลามีการใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างประหยัดและคุ้มค่าเพื่อลดต้นทุนจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานและให้สวัสดิการแก่สมาชิกกลุ่มอย่างเหมาะสมดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์และรับผิดชอบปัญหาในกระบวนการดำเนินงานเพื่อเพิ่มผลผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรงพบว่ามีข้อจำกัดในเรื่องวัตถุดิบที่ใช้ย้อมสีแรงงานรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือวัตถุดิบมีราคาสูงขึ้นและการจัดระบบการทำบัญชียังไม่สมบูรณ์สมาชิกกลุ่มบางส่วนไม่ให้ความสำคัญกับการป้องกันอันตรายในการปฏิบัติงานแนวทางการพัฒนากระบวนการดำเนินงานเพื่อเพิ่มผลผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรงคือกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรงควรมีการวางแผนและดำเนินงานอย่างเป็นระบบควรปรับปรุงกระบวนการผลิตและการส่งมอบให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นและควรกำหนดกฎระเบียบเพื่อความปลอดภัยและการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

สรังสี แก้วพิจิตร (2551 : 131-132) ได้วิจัยภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัยเพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนผลการวิจัย พบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัย เป็นองค์ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ถ่ายทอดต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวบ้าน ภูมิปัญญาเหล่านั้น ได้แก่ ภูมิปัญญาในการจัดหาเส้นไหม ในอดีตชาวบ้านมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเอง เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการทอผ้าไหม แต่ปัจจุบันมีการรับซื้อเส้นไหมสำเร็จรูป ทำให้ใช้เวลาในการผลิตผ้าไหมมากขึ้น ภูมิปัญญาในการฟอกไหม ในอดีตชาวบ้านใช้วิธีการฟอกไหมโดยใช้น้ำต่างจากธรรมชาติ เช่น ต้นกล้วย เปลือกขนุน ก้านตาลผู้ทำการฟอกไหมต้องรู้อุณหภูมิของน้ำ ส่วนผสมของด่างและการฟอกอย่างถูกต้อง ปัจจุบันมีการใช้สารเคมีในการฟอกไหม ภูมิปัญญาในการย้อมสีไหม ในอดีตชาวบ้านใช้สีจากธรรมชาติในการย้อมเส้นไหม ปัจจุบันมีการใช้สีเคมีหรือสีสังเคราะห์แทน เพราะมีความสะดวกรวดเร็ว ภูมิปัญญาในการเตรียมเส้นไหมเป็นการนำเส้นไหมที่ย้อมสีแล้วมาปั่นเก็บไว้ เพื่อแยกเส้นไหมให้เป็นระเบียบง่ายต่อการใช้งาน ในการเตรียมเส้นไหมสำหรับทอผ้าแยกได้สองกลุ่ม คือ ไหมเส้นพุ่งและไหมเส้นยืน ภูมิปัญญาในการทำลวดลาย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น จึงเกิดการเลียนแบบนำมาเป็นลายผ้าทอ เช่น ลายหางกระรอก ลายมัดหมี่ ภูมิปัญญาในการทอผ้า เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการผลิตผ้าไหม กระบวนการทอผ้าอาศัยหลักการ คือ จัดเส้นไหมสองแนวขัดประสานกันเพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้า ในอดีตชาวบ้านทอผ้าไหมโดยใช้เครื่องมือเป็นเครื่องมือในการทอ แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้จักรทอซึ่งรวดเร็วกว่าการทอด้วยมือ ผ้าไหมปักธงชัยที่นิยมผลิตมี 2 ชนิด คือ ผ้าไหมทอมือพื้นเรียบและผ้าไหมลวดลาย ในส่วนของผ้าไหมกับความเชื่อและพิธีกรรม ในอดีตชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับผ้าไหมในวิถีชีวิตว่าเป็นเครื่องแสดงฐานะของผู้สวมใส่หรือผู้ใช่ว่ามีฐานะเป็นอย่างไร นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่มีผ้าไหมเป็นอุปกรณ์ภายในพิธีด้วย เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย ปัจจุบันความเชื่อและพิธีกรรมที่มีผ้าไหมเข้ามาเกี่ยวข้องลดน้อยลง เพราะบริบทสังคมวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงแพร่กระจายเข้าสู่ชุมชนตามกระแสยุคโลกาภิวัตน์

ประสาน กำจรเมณกุล (2552 : 200-201) ได้วิจัยเรื่องจ้วงในมณฑลทวายของประเทศไทยในเอกลักษณ์การปรับตัวและลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมพบว่า หัตถกรรมการทอผ้าของชนชาติจ้วงมีประวัติยาวนานแล้วนับตั้งแต่สมัยโบราณในสังคมจ้วง“ผู้ชายไถนาผู้หญิงทอผ้า” เพาะปลูกเพื่อบริโภคเองและผลิตเครื่องแต่งกายที่สวมใส่เองแต่ละครอบครัวจะปลูกฝ้ายปั่นด้ายและทอผ้าใช้เองและการทอผ้าเป็นเอกลักษณ์ที่ชาวจ้วงอนุรักษ์ไว้ให้ปรากฏรากเหง้าอยู่ในปัจจุบัน

พระมหาสมบัติ ไชยสงค์ (2552 : 184) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการผลิตผ้าไตรจีวรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการผลิตผ้าไตรจีวร ดังนี้ 1) การขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการผลิตผ้าไตรจีวร เพราะต้องฝึกเป็นเวลานานจึงจะเก่ง 2) การขาดเงินทุนหมุนเวียนในการที่จะนำไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ เช่น สีย้อมผ้า ผ้าที่ใช้ผลิตจีวร หรือค่าจ้างแรงงาน ปัญหาเรื่องเงินทุนนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ชาวบ้านต้องอาศัยการกู้ยืมเพื่อนบ้านบ้าง จากธนาคารเพื่อการเกษตรบ้าง ซึ่งมีปัญหาด้านขั้นตอนยุ่งยาก 3) ขาดการประชาสัมพันธ์สินค้า จึงไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป รู้กันแต่เฉพาะพระสงฆ์ในพื้นที่และพระสายปฏิบัติเท่านั้น 4) ขาดตลาดในการจำหน่ายสินค้า เมื่อผลิตออกมาแล้วไม่มีตลาดรับรอง ทำให้เสีย

รายได้เป็นอย่างมาก5) ขาดการสืบทอดอาชีพการผลิตผ้าไตรจีวร เพราะคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะยึดอาชีพการผลิตผ้าไตรจีวร เพราะคิดว่าเป็นงานของคนสูงอายุ ไม่ทันสมัย รายได้น้อยค่าจ้างเย็บวันละ 200 บาท ไม่พอกินพอใช้ ทำอาชีพอื่นมีรายได้มากกว่า

สุรัชย์ภัทรดิษฐ์ หลอดคำวัฒนา (2552 : 266) ได้ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองไทยวน : แนวทางการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษา พบว่า ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้ามีมากมาย ลวดลายส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ลวดลายที่เกิดขึ้นมักเป็นลวดลายที่จดจำหรือได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมา ดังนั้น ลวดลายของผ้าจึงเกิดจากฝีมือและภูมิปัญญาของผู้ทออย่างแท้จริง ช่างทอผ้าได้ออกแบบลวดลายผ้าซึ่งลวดลายก็เป็นแบบพื้น ๆ เรียบง่ายบางลายก็สลับซับซ้อนทั้งลวดลายและสีสันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นลายผ้าดั้งเดิมหรือลายประยุกต์ นอกจากนี้ยังพบว่า ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองไทยวน ประกอบด้วย ภูมิปัญญาในการผลิตและภูมิปัญญาในการทำลวดลาย

อุรารมย์ จันทมาลา (2552 : 191) ได้วิจัยการสร้างและพัฒนาเครือข่ายธุรกิจบริการเครื่องแต่งกายเพื่อการแสดงในชุมชนภาคอีสานพบว่าผู้ใช้บริการต้องการเครื่องแต่งกายที่มีความหลากหลายสวยงามแปลกตามีรูปแบบใหม่ๆ ทันสมัยมีความประณีตเรียบร้อย

อารี อุ่นเจริญ (2552 : 157-159) ได้วิจัยแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอพื้นเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดยโสธรผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเกี่ยวกับการทอผ้าพื้นเมืองในอดีตชาวบ้านทอผ้าพื้นเมืองเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มของสมาชิกในครัวเรือนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของบรรพชนจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งอย่างต่อเนื่องในปัจจุบันมีชุมชนทอผ้าพื้นเมือง ในจังหวัดยโสธรทั้ง 9 อำเภอ จำนวนประมาณ 60 ชุมชน วัดอุบลที่ใช้ในการทอ ได้แก่ เส้นฝ้าย และเส้นไหมส่วนมากชาวบ้านทอผ้าฝ้ายเนื่องจากวิธีการทอฝ้ายง่ายกว่าและค่าใช้จ่ายน้อยกว่าวิธีทอผ้าชนิดอื่นที่สำคัญคือ ชาวโยธธปลูกฝ้ายได้เองเพื่อใช้ทอผ้าพื้นเมืองเครื่องมือสำคัญที่ใช้ทอผ้าพื้นเมือง ได้แก่ ฝีม และกี่ ชาวโยธธยังคงนิยมใช้กึ่งพื้นเมืองเนื่องจากกึ่งดังกล่าวทำให้เนื้อผ้าแน่นสม่ำเสมอทนทานสวยงาม และมีคุณค่าทางศิลปะมากกว่าผ้าที่ ทอด้วยเครื่องจักร น่าสังเกตว่าช่างทอผ้าพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นหญิงผู้มีทักษะและความอดทนสูง แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าพื้นเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การผลิต การตลาดและรายได้ภาครัฐและภาคเอกชนควรให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายและจำหน่ายผ้าทอให้มีรายได้เพิ่มขึ้นทุกภาคส่วนในจังหวัดนี้ ควรให้ความสำคัญแก่หัตถกรรมผ้าทอพื้นเมืองซึ่งเป็นวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมรับผลประโยชน์ ต้องพัฒนางานหัตถกรรมนี้ โดยองค์รวมเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดความสมดุลและดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของงานหัตถกรรมผ้าทอพื้นเมือง

รุจิ ศรีสมบัติ (2553 : 278-281) ได้วิจัยผ้าทอลาวครั้ง : การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอในวิถีชีวิต พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในอดีตอาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาภูคังเมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็น 3 ระยะคือในสมัยกรุงธนบุรีสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณภาคกลางของไทยเป็นส่วนใหญ่วิถีชีวิตของชาวลาวครั้งมีความเกี่ยวข้องกับผ้าทอเสมอโดยจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวันใช้แต่งกาย

เพื่อความสวยงามในงานบุญประเพณีต่างๆ ตลอดจนใช้ในการประกอบพิธีกรรมสภาพปัจจุบันของการผลิตผ้าทอลาวครั้งเนื่องจากผ้าทอลาวครั้งเป็นสิ่งจำเป็นในวิถีชีวิตชาวลาวครั้งจึงมีการผลิตผ้าทออย่างต่อเนื่องหน่วยงานของรัฐระดับท้องถิ่นมีส่วนช่วยสนับสนุนด้านการผลิตโดยจัดตั้งกลุ่มอาชีพทอผ้าและสนับสนุนงบประมาณชาวบ้านยังคงมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าโดยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ผ้าทอโบราณมีการออกแบบลวดลายการพัฒนาสีสันทนาการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปลกใหม่และมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบครบวงจรปัญหาของการผลิตการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอลาวครั้งได้แก่ปัญหาด้านบุคลากรผู้ชำนาญการทอผ้าที่มีจำนวนน้อยและเป็นผู้สูงอายุคนรุ่นใหม่ไม่นิยมการทอผ้าเป็นอาชีพด้วยเห็นว่าล้าสมัยเครื่องใช้มักอยู่ในสภาพเก่าแก่ไม่นิยมผลิตวัตถุดิบเองผลิตภัณฑ์มีคุณภาพไม่สม่ำเสมอไม่ประณีตเท่าที่ควรและการตลาดยังอยู่ในแวดวงภายในหมู่บ้านแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอลาวครั้งทำได้โดยการปลูกฝังค่านิยมและสร้างความตระหนักความภาคภูมิใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมการพัฒนาบุคลากรการทอผ้าด้วยการให้ความรู้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งในส่วนของตัวเองบุคคลหรือระบบกลุ่มเป็นเครือข่ายมีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นการพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ควรใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อการผลิตที่รวดเร็วขึ้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สวยงามทันสมัยสร้างสรรค์ผลงานหลากหลายและการพัฒนาด้านการตลาด

เนติ ชูช่วยสุวรรณ (2553 : 125-127) ได้ศึกษาผ้าทอเกาะยอ แนวทางพัฒนาเครือข่ายเชิงพาณิชย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดสงขลา ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาที่พบในการผลิตผ้าทอเกาะยอ ประกอบด้วยปัญหาของเครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าที่ผ่านการใช้งานมานานและขาดการจัดเก็บที่ถูกรักษา ปัญหาเรื่องคนทีในปัจจุบันหันไปประกอบอาชีพอื่นไม่สนใจในการทอผ้า ปัญหาของลวดลายผ้าที่ปัจจุบันมีช่างทอผ้าที่เก็บลายได้น้อยมากเพียงแค่ 5-6 คนเท่านั้น ปัญหารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดเงินลงทุนในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปัญหาของวัสดุที่ใช้ คือไหมประดิษฐ์ที่ต้องสั่งซื้อจากกรุงเทพฯ เพียงอย่างเดียวแนวทางการพัฒนาเครือข่ายการผลิตผ้าทอเกาะยอเชิงพาณิชย์ มีอยู่ 4 แนวทาง คือ 1) แนวทางการพัฒนาคน ชุมชนต้องมีจิตสำนึกในการร่วมกันพัฒนาโดยมีหน่วยงานของรัฐสนับสนุน 2) การพัฒนาชุมชน ชาวบ้านในชุมชนต้องรวมกลุ่ม สร้างอาชีพในชุมชน แสวงหาแนวความคิดใหม่ ๆ เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน 3) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอและกลุ่มสมาชิกในชุมชนควรร่วมมือกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมในเกาะยอ เช่น การทำป้ายบอกสถานที่สำคัญรอบเกาะ การสร้างถนนลาดยางรอบเกาะ นำพาความเจริญมาสู่เกาะยอ และ 4) การพัฒนาเทคโนโลยี ทั้ง เทคโนโลยีทางวัตถุ การนำมอเตอร์ไฟฟ้ามาทำเป็นเครื่องกรอด้วยหรือนักวิชาการของรัฐแนะนำคั้นยกแทนลูกกลิ้งทำให้การทอผ้ามีความเร็วขึ้น และเทคโนโลยีทางสังคม โดยเริ่มจากการจัดการองค์กร วางแผนการพัฒนาให้กับชุมชนสร้างรายได้แบบยั่งยืนมั่นคงให้กับชุมชน

นวลอนงค์ ประทุมเนตร (2553 : 261-262) ได้วิจัยเอกลักษณ์ผ้าไหมอีสาน : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิต พบว่า ประวัติความเป็นมาและกระบวนการผลิตเอกลักษณ์ผ้าไหมอีสานมีการประยุกต์ และพัฒนาหลายอย่างเช่นเส้นใยไหมเดิมเคยเลี้ยงไหมเองปัจจุบันซื้อเส้นไหมสำเร็จในพื้นที่ภาคอีสาน เพราะสะดวกรวดเร็วกว่าเครื่องมืออุปกรณ์การผลิตได้แก่ที่ทอผ้าเคยใช้ไม้เนื้อแข็ง เป็นโครงสร้างปัจจุบันประยุกต์เป็นโครงเหล็กพันฟืมเดิมทำด้วยไม้ปัจจุบันพัฒนาเป็นฟืมสแตนเลสถึงฟอกย้อมสีเดิมเคยใช้หม้อดินได้พัฒนามาเป็นหม้อสแตนเลส

เป็นต้น ส่วนการทอและการประดิษฐ์ลวดลายพบว่ากรรมวิธีเดิมเคยใช้เชือกปอกล้วยในการมัดลวดลาย ปัจจุบันได้ประยุกต์มาใช้เชือกฟางแทนส่วนการขีดการจกอดีตใช้ขนเม่นปัจจุบันประยุกต์มาใช้ไหมปลายแหลมแทนเพราะหาง่ายการเก็บตะกวดได้พัฒนาจากลวดลายที่ใช้ตะกวดเพียง 2-3 ตะกวดมาเป็นลวดลายที่มีตะกวดมากกว่าพันตะกวดและยัง พบว่าได้นำเส้นไหมทองมาประยุกต์ในการทอสอดสลับกับเส้นไหมน้อยโดยการทอแยกดอกด้วยความประณีตสวยงามบนพื้นฐานของภูมิปัญญาพื้นบ้านแบบดั้งเดิมของชาวอีสานการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการการอนุรักษ์ และพัฒนากระบวนการผลิตโดยการศึกษา จากกลุ่มตัวอย่างพบว่ากระบวนการมัดไหมผ้าไหมสาเกตร้อยเอ็ดได้นำเอาลวดลายมัดไหมโบราณมาทอต่อกันเพื่อพัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ส่วนการขีดการจกและการแกะผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ มีกระบวนการประดิษฐ์ลวดลายตามต้นแบบของผ้าแล้ว และผ้าไหมยกทองจังหวัดสุรินทร์ มุ่งเน้นการย้อมเส้นไหมด้วยวัตถุดิบให้สีธรรมชาติส่วนลวดลายนั้นได้ประยุกต์จากต้นแบบราชสำนักผสมผสานกับลายดั้งเดิมของจังหวัดสุรินทร์ และยังพบว่าผ้าไหมยกทองของจังหวัดสุรินทร์ได้นำเส้นไหมทองมาสอดสลับกับเส้นไหมน้อยทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มยิ่งขึ้นทั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาพื้นบ้านแบบดั้งเดิมของชาวอีสาน

1.2 งานวิจัยในปัจจุบัน

ในตะวัน กำหม่อม (2555 : 241-247) ได้วิจัยผ้าในศิลปะการเชิง : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงในงานบุญบั้งไฟพบว่าความเป็นมาของผ้าที่ทอขึ้นไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้คนในสมัยอดีตเท่านั้นแต่สีลวดลายที่ทอขึ้นบ่งบอกถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวการดำรงชีวิตประจำวันความเชื่อความศรัทธาค่านิยมของผู้คนในสมัยนั้นช่างทอในสมัยก่อนนิยมทอเพื่อเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานถือว่าผ้าทอมีค่ามากใช้ในพระพุทธรูปศาสนาและพิธีกรรมความเชื่อเช่นพิธีบวงสรวงงานศพงานบุญบั้งไฟงานบุญที่สำคัญในประเพณี 12 เดือนของชาวอีสานซึ่งเรียกว่า “ฮีต 12” งานบุญบั้งไฟเป็นงานบุญเดือนหกนิยมนำผ้าที่ทอมาใช้ในการเชิงเพื่อบวงสรวงต่อแฉ่นและนำมาใช้ในการรำเชิงเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงผ้าทอพื้นบ้านที่รู้จักกันดีและทำกันมาแต่โบราณนั้นมี 2 ชนิดคือผ้าที่ทอจากใยฝ้ายและไหมการทอผ้าพื้นบ้านแต่เดิมชาวบ้านจะทอเองทุกขั้นตอนตั้งแต่การปลูกฝ้ายและปลูกหม่อนเพื่อเอาใบมาเลี้ยงไหมนำรังไหมมาสาวเป็นเส้นไหมจนกระทั่งพอกย้อมสีแบบธรรมชาติจากนั้นนำไปทอด้วยเครื่องทอที่ชาวบ้านเรียกว่า “โฮงหูก” หรือ “กี่” จนออกมาเป็นผืนผ้า

สภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่าผ้าเก่าแก่โบราณไม่ได้รับการเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่สามารถศึกษาได้กำลังจะสูญหายผ้าที่ใช้ในการเชิงเป็นผ้าที่มีขั้นตอนทอยุ่งยากซับซ้อนไม่ได้รับการถ่ายทอดกระบวนการทออย่างเป็นระบบระเบียบ ขาดสถานที่แหล่งรวบรวมข้อมูลและพัฒนาผ้าทอร่วมกันวัสดุอุปกรณ์มีราคาแพงหายาก ผ้ามีรูปแบบเดียวไม่มีความแปลกใหม่ขาดสีสันที่สวยงามและทันสมัย อีกทั้งมีความเชื่อในตัวผ้าที่มั่นคงขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการปัญหาเรื่องช่างทอปัญหาเรื่องมาตรฐานของผ้า ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงรสนิยมของผู้บริโภค ปัญหาเรื่องราคา และเงินทุนปัญหาเรื่องแหล่งจำหน่ายและตลาดรองรับปัญหาเรื่องการประชาสัมพันธ์ตลอดจนมองเห็นว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่ควรสืบทอดต่อคนในชุมชน อาจจะมองเห็นคุณค่าและหันมาฝึกและยึดเป็นอาชีพของชุมชนได้กว้างขึ้นการอนุรักษ์ และพัฒนาผ้าเพื่อส่งเสริมการแสดงในงานบุญบั้งไฟได้ใช้การบริหาร และการจัดการเชิงพาณิชย์และทฤษฎีทางวัฒนธรรมเข้ามาในการพัฒนาด้านต่างๆได้แก่ยกย่องเชิดชูบุคคลผู้ที่มีองค์ความรู้ให้บุคคลเหล่านั้นถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่น

ใหม่จัดให้มีสถานที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเก็บรักษา และศูนย์การเรียนรู้ช่างทอจะต้องได้รับการพัฒนาฝีมือให้ทันสมัยผ้าที่ทอขึ้นจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคทั้งสี่ส้นลวดลายประโยชน์ใช้สอยจะต้องมีความร่วมสมัยในตัวมีเงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาล มีการแสดงแข่งในงานบุญบั้งไฟรูปแบบใหม่การแข่งขันจะต้องเป็นรูปแบบร่วมสมัยปรับเปลี่ยนวิธีการแข่ง ปรับสีสันทันเพิ่มฉากแสงสีเสียงและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้ดูถึงการดูมีคุณค่ามีความเป็นมาน่าสนใจให้เกิดความสวยงามมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันการพัฒนาซึ่งกล่าวมาจะสามารถทำให้เกิดการอนุรักษ์ และพัฒนาผ้าเพื่อส่งเสริมการแสดงในงานบุญบั้งไฟและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง

นวลจันทร์ วงศ์ปียมาร์ตัน (2554 : 254-257) ได้วิจัยผ้าฝ้าย : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มสตรี จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การทอผ้าฝ้ายในจังหวัดนครราชสีมา มีประวัติความเป็นมายาวนานนับร้อยปี โดยได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าจากบรรพบุรุษทั้งจากคนในพื้นที่ผู้คนที่อพยพมาจากที่อื่น และเรียนรู้จากการอบรมและศึกษาดูงานสภาพปัจจุบันและปัญหาการทอผ้าฝ้ายของชุมชนทั้ง 4 แห่งในจังหวัดนครราชสีมา ยังคงใช้กระบวนการในการทอผ้าแบบดั้งเดิมเช่นที่ทอมือ และ ก็กระตุ้นจากนอกจากนั้นอุปกรณ์บางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงมาใช้พลังงานไฟฟ้า เช่น เครื่องปั่นหลอดด้ายยืนอุปกรณ์ในกระบวนการผลิตส่วนใหญ่ใช้แรงงานคนเส้นใยในการทอผ้าใช้ด้ายประดิษฐ์ลวดลายของผ้าใช้ด้ายสองสีขึ้นไป และใช้เทคนิคการมัดหมี่ทั้งการแต้มสี และการย้อมมีแนวคิดในการสร้างลวดลายจากการจดจำภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดการประดิษฐ์ลวดลายใหม่ ซึ่งเกิดจากการสังเกตในธรรมชาติเครื่องใช้เครื่องประดับโดยการประยุกต์ลายเก่าและลายใหม่เข้าด้วยกันส่วนด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า ส่วนมากไม่มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าเป็นการทอผ้าเป็นผืนเพื่อส่งขายโดยสำรวจความต้องการของลูกค้า ได้แก่ ผ้าเป็นผืนสำหรับตัดชุดสุภาพบุรุษและชุดสุภาพสตรีมีทั้งสีพื้น และลวดลายผ้าขาวม้าผ้าโสร่งผ้าพันคอผ้าคลุมไหล่กระเป๋าสภาพปัญหาเกี่ยวกับการผลิต พบว่า ขาดแคลนวัตถุดิบในการทอผ้าซึ่งหาไม่ได้ในจังหวัดนครราชสีมา ต้องหาซื้อจากท้องถิ่นอื่น

สภาพปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ยังคงใช้แรงงานคนเป็นส่วนมากขาดการพัฒนาอุปกรณ์ในการผลิตที่ทันสมัย สภาพปัญหาด้านลวดลายผ้าสมาชิกขาดความรู้ในการออกแบบพัฒนาลวดลายผ้า และบางกลุ่มไม่มัดหมี่เองทำให้กำหนดลวดลายไม่ได้สมาชิกที่มีทักษะในการทอผ้ามีจำนวนน้อยลงทำให้ผลิตล่าช้า และขาดการดูแลและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายในจังหวัดนครราชสีมา มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกระบวนการผลิตและเทคโนโลยีประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับการใช้ภูมิปัญญาการทอผ้าแบบดั้งเดิมและสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่ม 2) ด้านลวดลายผ้าประยุกต์ลวดลายเก่าที่ได้รับจากคนรุ่นก่อนกับการใช้เทคนิคการมัดหมี่แบบใหม่และคัดเลือกลวดลายที่โดดเด่นส่งเข้าประกวดและ 3) ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายจัดให้มีการแต่งกายด้วยผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายในชีวิตประจำวัน และงานประเพณีสำคัญส่วนการพัฒนาการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มทอผ้าฝ้ายทำได้โดยการเลือกซื้อเส้นด้ายที่มีคุณภาพ พัฒนาอุปกรณ์การผลิตให้เหมาะสมกับการใช้งานพัฒนาลวดลายผ้าพัฒนาฝีมือของผู้ทอผ้า และสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เข้าสู่ตลาดโดยสรุปพบว่า แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มสตรีในจังหวัดนครราชสีมา เกิดจากแรงบันดาลใจกระตุ้นทำให้นักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาที่มีความประณีต และงดงามของบรรพบุรุษเกิดจากสภาวะทางเศรษฐกิจที่แปรผัน จึงมีแนวความคิดที่จะพัฒนาภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่ได้สรรค์สร้างไว้

กลับมารับมือกับบทบาทต่อการดำเนินชีวิตอีกครั้งด้วย การรวมกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการผลิตเพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวชุมชนซึ่งเป็นผลให้เกิดการอนุรักษ์ และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายให้คงอยู่คู่กับชุมชนแบบยั่งยืนสืบไป

อนวัช นกตารา (2554 : 128-130) ได้วิจัยผ้าไทยโชนง : การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าภูมิปัญญาพื้นบ้านจังหวัดนครปฐมผลการวิจัย พบว่าไทยโชนงจังหวัดนครปฐม อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรีเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอเมือง อำเภอกำแพงแสน อำเภอสามพราน อำเภอบางเลน และอำเภอดอนตูม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์มีศิลปวัฒนธรรมประเพณี และคติความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของตนด้วยเครื่องแต่งกายที่เน้นสีดำทำให้เป็นที่มาของชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโชนงดำ ไทยทรงดำ หรือไทยโชนงผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยโชนงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้แก่เสื้อโชนง เสื้อก้อมผ้าซิ่นลายแดงไหมส้างก้อมส้างฮีผ้าเปียวผ้าขาวม้า ยาม หมอนมุ้ง และที่นอนและ 2) ผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ เสื้อโชนง เสื้อก้อม เสื้อฮีชายเสื้อฮีหญิงผ้า ซิ่นลายแดงไหม ยาม ผ้าซิ่นลาว ผ้าพื้นสีดำ สีเขียว สีส้ม สีขาว และสีเลือดหมูสภาพปัจจุบันไทยโชนงส่วนใหญ่ใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าสำเร็จรูปในชีวิตประจำวัน ส่วนผลิตภัณฑ์ผ้าไทยโชนงจะใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าไทยโชนงได้แก่ 1) ด้านผู้ผลิต 2) ด้านวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีและ 3) ด้านรูปแบบสีสันทันคุณภาพและประโยชน์ใช้สอยการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยโชนงมีแนวทางคือ 1) การสร้างค่านิยมให้กับผู้ผลิต 2) การพัฒนาวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีในการผลิตและ 3) การออกแบบและพัฒนารูปแบบสีสันทันคุณภาพและประโยชน์ใช้สอย 4) การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่นำเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าไทยโชนงได้แก่ผ้าลายแดงไหมการปักและการเย็บปะมาออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทต่างๆ เช่นเสื้อคอตั้งเสื้อเชิ้ตเสื้อลำลองผ้าซิ่นสำเร็จกระโปรงและกางเกงผ้าคลุมเก้าอี้ผ้ารองจานผ้าจับของร้อนโคมไฟฟางพวงกุญแจและตุ๊กตาไทยโชนง เป็นต้น

โดยสรุป งานวิจัยในประเทศส่วนใหญ่ค้นพบ ประวัติความเป็นมาของการทอผ้า การทอผ้าฝ้าย ขั้นตอนการฟอกย้อมสีผ้าฝ้าย และผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม ยังขาดการวิจัยเกี่ยวแนวคิดการประดิษฐ์ลวดลายมัดหมี่ การประยุกต์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการทอผ้าฝ้าย การวิจัยครั้งนี้กำลังค้นหาการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ให้สามารถเป็นสินค้าสร้างรายได้ให้ชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยังไม่มีในตลาด และกำลังเป็นที่ต้องการของลูกค้าในปัจจุบัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ งานวิจัยในอดีต และงานวิจัยในปัจจุบัน ดังนี้

2.1 งานวิจัยในอดีต

Brown (1976 : unpagged) ได้ศึกษาถึงการยอมรับหรือการสร้างพฤติกรรมใหม่ของคนในสังคมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ อย่างเช่นความเชื่อในศักยภาพของคนที่จะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมการเปิดใจกว้างที่จะรองรับสิ่งใหม่ หรือประสบการณ์ใหม่ความมุ่งมั่นที่จะก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จของตนเองแก่ลูกหลานการรู้คุณค่าของการเปลี่ยนแปลง และการวางแผนรวมทั้งการมีอิสระเสรีในการคิดหรือกระทำสิ่งใหม่ๆ

Kennedy (1977 : 45-48) ได้ศึกษาว่าการที่คนเราจะยอมรับสิ่งใหม่นั้นขึ้นอยู่กับว่าตัวเรามีความเชื่อหรือศรัทธาในสิ่งใหม่นั้นเพียงใดเพราะการยอมรับอะไรใหม่นั้นมีผลกระทบไม่เฉพาะแต่ตัวผู้รับแต่ยังรวมไปถึงบุคคลรอบข้างอีกด้วย

Cooper และ Kleinchmidt (1987 : 169-187) วิจัยเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่อย่างเป็นระบบเพื่อลดต้นทุนและรอบเวลา และได้แนะนำวิธีการ Stage-Gate System ซึ่งเป็นเทคนิคการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยแบ่งกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ออกเป็นขั้น ๆ (Stage) ซึ่งในแต่ละขั้นประกอบไปด้วย งานที่ต้องทำในขั้นนั้น ๆ และก่อนถึงขั้นตอนดังกล่าว มี Gate ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่า แนวคิดใดเหมาะสำหรับการดำเนินการในขั้นตอนต่อไปหรือไม่ ในขั้นตอนแรก ๆ ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นขั้นตอนที่ไม่ต้องลงทุนในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ของบริษัทมาก ส่วนขั้นตอนหลัง ๆ มักลงทุนสูงดังนั้นถ้าโครงการสามารถตัดโครงการที่ไม่น่าสนใจออกตั้งแต่ขั้นตอนแรก ๆ ย่อมทำให้บริษัทลดต้นทุนและเวลาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ลงไปด้วย

Cheesman (1988 : 179 -185) ได้วิจัยกระบวนการทอดผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว พบว่า จากการศึกษาเปรียบเทียบขั้นตอนการเตรียมเส้นไหมการประดิษฐ์ลวดลายถักทอการมัดหมี่จากผลิตภัณฑ์ในนครเวียงจันทร์หลวงพระบาง และปากเซเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับผ้าพื้นเมืองในประเทศไทยมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากแยกไม่ออกว่าใครเลียนแบบใคร

Fraser (1990 : 169-178) ได้วิจัยผ้าทอในประเทศต่างๆแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะเหมือนกันในด้านกระบวนการผลิต คือ การนำเส้นใยเป็นวัตถุดิบมาใช้ในการทอตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ในการย้อมสีเส้นใย และกระบวนการประดิษฐ์ลวดลายแต่มีความแตกต่างกันด้านคุณภาพความประณีตลวดลายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองในแต่ละภูมิภาค วิธีการประดิษฐ์ลวดลายลงบนผืนผ้าพบมากที่สุดคือวิธีการขีดวิธีการจกและการปัก

Farmelo (1995 : 35-38) ได้ศึกษาเกี่ยวกับร้านขายของกรณีผู้หญิงพื้นเมืองกับการพัฒนาทางวัฒนธรรม พบว่า เมื่อผู้หญิงในท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาโครงการพัฒนาที่จะดำเนินไปอย่างช้าและการทำงานก็จะเกิดความกดดันประกอบไปด้วยองค์กรหญิงทอผ้าจะเริ่มเรียกร้องยื่นข้อเสนอที่ต้องการ

Scott (1995 : 1320) ได้ศึกษาการพัฒนาผลผลิตใหม่ ล้วนต้องบูรณาการจากหลาย ๆ ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต หรือนวัตกรรมการผลิต นอกจากนั้นยังพบว่าผู้ผลิตแต่ละคน หรือผลการปฏิบัติงานของแต่ละคนแม้จะเป็นภายใต้กรอบงานเดียวกันก็น่าจะผสมผสานกันได้

Veramu (1996 : 169-A) ได้ศึกษาวิถีชุมชน พบว่าสามารถลดต้นทุนการบริหารจัดการของกลุ่มธุรกิจชุมชนได้ทำให้กลุ่มชุมชนที่มีขนาดใหญ่เกินไปจนวิถีชุมชนไม่มีผลต่อสมาชิกหรือการดำเนินกิจกรรมอยู่ภายนอกขอบเขตวิถีชุมชน มีต้นทุนการบริหารจัดการสูง ทำให้อาจไม่สามารถดำเนินอยู่ได้ในเชิงการค้า ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มทอผ้า 2 กลุ่ม ในจังหวัดขอนแก่น พบว่า กลุ่มแรกเป็นสมาชิกศูนย์ศิลปหัตถกรรมพัฒนาสตรีอีสาน ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนช่วยจัดการการตลาดให้การดำเนินงานของกลุ่มอาศัยกลไกของวิถีชุมชนมาก ทำให้การดำรงอยู่ของกลุ่มต้องพึ่งพาอาศัยองค์กรภายนอกเป็นสำคัญในขณะที่กลุ่มหลังดำเนินงานโดยชุมชนเองทั้งหมด และสามารถดำรงอยู่ได้ในเชิงการค้าและมีต้นทุนการบริหารจัดการต่ำ เป็นผลของ 2 ปัจจัยที่สืบเนื่องจากวิถีชุมชนคือ

1) ผู้นำที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนซึ่งเป็นผลจากค่านิยมที่ต้องการรักษาชื่อเสียงของตนในชุมชนไว้ และ 2) ผู้ประสานงานด้านการตลาด ซึ่งได้ส่วนแบ่งจากกำไรของผลผลิตเป็นรายชิ้นทำให้มีแรงจูงใจที่จะขายผลผลิตและกระตุ้นสมาชิกทำการผลิตให้ได้มากที่สุด จึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมการผลิตและการค้าร่วมกันของกลุ่ม

Soder และ Garrett (1997 : 459-472) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ในอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง เปรียบเทียบระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและนิวซีแลนด์ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ ได้แก่ ความรู้ในด้านเทคนิค การจูงใจ ทักษะของผู้จัดการโครงการ รูปแบบการบริหารโครงการ ลักษณะผลิตภัณฑ์ ความเอาใจใส่ทุกขั้นตอนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การใช้ความรู้เทคนิค และความสอดคล้องของการทำงานซึ่งความสำเร็จดังกล่าวสามารถวัดได้จากตัวแปรต่อไปนี้คือ ผลตอบแทนการลงทุนยอดขายส่วนแบ่งตลาด การเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีและความพึงพอใจของลูกค้า

McCall (1999 : 230-236) ได้ศึกษาการสอนประวัติของผ้าขนสัตว์และศิลปวัฒนธรรมสิ่งทอพบการกระตุ้นให้ผู้ศึกษาสำรวจหลักการสิ่งทอและการสัมภาษณ์นักประดิษฐ์สิ่งทอโดยการใช้เครื่องมือส่งเสริมความเข้าใจและความสามารถในการผลิตผ้าขนสัตว์ สรุปว่าประวัติความเป็นมาของผ้าขนสัตว์ และวัฒนธรรมของเขาอาศัยประเพณีในลาวและผู้อพยพในไทยและตัวอย่างจากผู้อพยพในสหรัฐอเมริกา

Desai (2000 : Web Site) ได้วิจัยเกี่ยวกับข้อความต่างๆถึงผู้ประกอบการ : สัญญาณความต้องการผลิตภัณฑ์ใหม่พบว่าการโฆษณา และการหาช่องทางการค้าเป็นส่วนหนึ่งของผู้ผลิตนำมาใช้แล้ว ได้ส่งผลให้ราคาของผลิตภัณฑ์สูงขึ้นจากงานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุนทรียภาพของชุมชนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องสรุปได้ดังนี้ 1) สุนทรียภาพของชุมชนงานศิลปะได้มีการประยุกต์ลักษณะงานศิลปะที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษกับศิลปะสมัยใหม่เพื่อก่อให้เกิดรายได้โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมชุมชนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นหลัก 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ควรผลิตผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่าทางสุนทรียภาพใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นหลักในการผลิตมีการพัฒนาเทคนิคการผลิตการบริหารจัดการขององค์กรการบริหารการตลาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์การโฆษณาประชาสัมพันธ์รวมทั้งการแสวงหาแนวทางลดต้นทุนและรอบเวลาในการผลิตตลอดเวลา

Kimberly (2000 : 30) ได้ศึกษาหน่วยการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งทอ มีจุดมุ่งหมายในการให้โรงเรียนระดับกลาง (อายุ 9-13 ปี) ผู้ซึ่งมีความสนใจศึกษาวัฒนธรรมสมัยใหม่และวัฒนธรรมโบราณของลาตินอเมริกา หน่วยการเรียนรู้ไม่ใช่ภาษาสเปนประยุกต์ บทเรียนเป็นเฉพาะบุคคล กลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่ และรวมกัน 3 ห้องจากเวลา 30 นาที ผู้แนะนำจัดสิ่งจำเป็นให้นักเรียนสรุปจากการอ่านคนเก่า คำภาพเกี่ยวกับการทอผ้า ตำรา แผนที่ และวิดีโอหน่วยการเรียนรู้ประกอบไปด้วย 8 บทเรียน คือ 1) ใครคือชาวอินเดียนแดงเผ่ามายา และเขาอยู่ที่ไหน (ปัจจุบัน) 2) เครื่องนุ่งห่มคืออะไร 3) ภูมิศาสตร์ของ Huipil 4) เชื้อชาติ กับชาติพันธุ์ กลุ่มวัฒนธรรม แผนที่ประเทศกัวเตมาลาและเม็กซิโกตอนใต้ 5) สัญลักษณ์ของ Huipil 6) การก่อตั้ง Huipil 7) วิดีโออเมริกากลาง กัวเตมาลาและเอลซาลวาดอร์ 8) ความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมสมัยใหม่

2.2 งานวิจัยในปัจจุบัน

Addo (2004 : 1002-A) ได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องเสื้อผ้าที่ใช้ในครอบครัวของชุมชนชาวตองก้า และไอคแลนด์นิวซีแลนด์ พบว่า สตรีชาวตองก้าใช้เสื้อผ้าแบบดั้งเดิมในการสร้างวัฒนธรรมแบบตองก้าใหม่ส่วนในชุมชนชาวไอคแลนด์ นิวซีแลนด์เดิมเป็นรูปแบบผ้าเปลือกไม้เปลี่ยนมาเป็นใยสังเคราะห์แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสตรี จากรูปแบบผ้าแบบดั้งเดิมมาใช้ใยสังเคราะห์จากเทคนิคใหม่ให้เหมาะสมตามกาลเวลา เป็นการเติมเต็มในทางวัฒนธรรมและครอบครัวในวิถีทางต่างๆ และยังเป็นศูนย์กลางในพิธีกรรมวิถีชีวิตประจำวันซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวตองก้าโดยแท้

Jung-Yoon, Veronica และ Teck-Yong (2005 : 1001-1015) ได้วิจัยเกี่ยวกับความหลากหลายของผลิตภัณฑ์เป็นยุทธศาสตร์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่พบว่าการดำเนินงานต่างๆ ที่มีการวางแผนทำให้งานนั้นมีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นด้านการตลาดเทคนิคการนำสินค้าออกวางขายการประชาสัมพันธ์ที่ดีเยี่ยม เพื่อสนับสนุนสินค้าที่มีอยู่และเทคนิคกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่วนความเสื่อมถอยของผลิตภัณฑ์นั้น งานวิจัยแนะนำว่าบริษัทที่มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายในระดับสูงมีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ กับความสำเร็จทางการค้าของผลิตภัณฑ์จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Akgun, Lym และ Yilmaz (2006 : 210-220) ได้วิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จนั้น จากการนำทฤษฎี Socio – Cognitive มาทดลองใช้นั้นเป็นที่เข้าใจว่าส่วนประกอบสำคัญความเข้าใจของสังคมได้แก่เครื่องมือข่าวสารการเรียนรู้การนำไปเผยแพร่การสร้างจิตสำนึก ความฉลาดการจำการคิดตลอดถึงการไม่เรียนรู้ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เรียกว่ากระบวนการปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้เป็นกลุ่มหรือเป็นทีมที่ดีเยี่ยม

Ivo (2006 : 150) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีสำหรับบูรณาการเกี่ยวกับสิ่งทอ การประมาณการด้านความต้องการเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และการบูรณาการของการสั่งเสื้อผ้าโดยทางอิเล็กทรอนิกส์นั้น ผู้ใช้ยอมรับว่าประสบผลสำเร็จจากการบูรณาการโดยใช้ข้อมูลภูมิเป็นตัวรับสัญญาณ คือ การรายงานพิสูจน์ความคิดรวบยอดในวิทยานิพนธ์ การใช้เทคนิคทางเทคโนโลยีทำให้ประสบความสำเร็จ การเข้าถึงเทคโนโลยีที่แปลกใหม่ เกิดจากการบูรณาการเทคโนโลยีทางอิเล็กทรอนิกส์มาบูรณาการร่วมกับสิ่งทอ

Locher (2006 : 150) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสำหรับบูรณาการเกี่ยวกับสิ่งทอการประมาณการด้านความต้องการเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และการบูรณาการของการสั่งเสื้อผ้าโดยทางอิเล็กทรอนิกส์นั้น ผู้ใช้ยอมรับว่าประสบผลสำเร็จจากบูรณาการโดยใช้ข้อมูลภูมิเป็นตัวรับสัญญาณ คือ การรายงานการพิสูจน์ความคิดรวบยอดในวิทยานิพนธ์การใช้เทคนิคทางเทคโนโลยีทำให้ประสบความสำเร็จการเข้าถึงเทคโนโลยีที่แปลกใหม่ เกิดจากการบูรณาการเทคโนโลยีทางอิเล็กทรอนิกส์มาบูรณาการร่วมกับสิ่งทอได้สรุปเทคโนโลยีการใช้ระบบสิ่งทอ

Choi และ Cheung (2007 : 438-452) ได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องพื้นฐานการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า จากการเปลี่ยนแปลงของโลกทำให้เกิดผลกระทบถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในด้านเศรษฐกิจเทคโนโลยี และการศึกษาชุมชนได้นำภูมิปัญญามาใช้ในการสร้างความเชื่อมั่น ความมั่นใจในความสามารถของคนในสังคมที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือระบบ

นิเวศที่เกิดขึ้น และยังพบวิธีสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยชุมชนเข้ามา
มีส่วนร่วมในการคิดผลิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านนับว่าเป็นยุทธศาสตร์การปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างมีระบบพื้นฐานการพัฒนาผลิตภัณฑ์

Holland และคณะ (2007 : 3388-3392) ได้ศึกษาถึง สารประกอบของผ้าใย
ธรรมชาติ กล่าวถึงผ้าทอธรรมชาติและผ้าทอเทียม ซึ่งผ้าทอธรรมชาติ คือสิ่งสำคัญกับความสามารถที่
ผสมผสานคุณสมบัติจากกลไกที่ดีด้วยวิธีทางธรรมชาติ ปราศจากสารเคมี ไม่เหมือนผ้าทอเทียมที่เส้นใย
เกิดจากปฏิกิริยาทางเคมี ผ้าทอธรรมชาติให้สัมผัสที่ดี แข็งแรง ให้สารประกอบทางธรรมชาติและ
คุณภาพเส้นใยแตกต่างกัน

Schlichting (2007 : 30) ได้ศึกษาเกี่ยวกับหน่วยการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งทอนี้ คือ
มีจุดมุ่งหมายในการให้โรงเรียนระดับกลางอายุ 9-13 ปี ผู้ซึ่งมีความสนใจศึกษาวัฒนธรรมสมัยใหม่
และวัฒนธรรมโบราณของลาตินอเมริกา หน่วยการเรียนรู้ไม่ใช่ภาษาสเปนประยุกต์บทเรียนเป็นเฉพาะ
บุคคลกลุ่มเล็กและรวมกัน 3 ห้องจากเวลา 30 นาที ผู้แนะนำจัดสิ่งจำเป็นให้นักเรียนสรุปจากการอ่าน
คนเก่าแก่ภาพเกี่ยวกับการทอผ้า ตำรา แผนที่และวิดีโอหน่วยการเรียนรู้ประกอบไปด้วย 8 บทเรียน คือ
1) ใครคือชาวอินเดียนแดงเผ่ามายาและปัจจุบันเขาอยู่ที่ไหน 2) เครื่องนุ่งห่มคืออะไร 3) ภูมิศาสตร์
ของ Huipil 4) เชื้อชาติกับชาติพันธุ์กลุ่มวัฒนธรรมแผนที่ประเทศกัวเตมาลาและเม็กซิโกตอนใต้
5) สัญลักษณ์ของ Huipil 6) การก่อสร้างของ Huipil 7) วิดีโออเมริกากลางกัวเตมาลา และ
เอลซาวาดอร์ 8) ความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมสมัยใหม่

Bunkoet (2009 : 374-376) ได้ศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมาสัน โดยการ
มีส่วนร่วมของชุมชนชาวผู้ไทยในภาคอีสาน พบว่า วัฒนธรรมความเชื่อประเพณีพิธีกรรม การประพาศ
ปฏิบัติของชาวผู้ไทยในภาคอีสานนั้น อยู่ร่วมกันโดยมีความเชื่อผู้นำและยึดจารีตประเพณีเก่าดั้งเดิมของ
ตน และมีความเชื่อเฉพาะกลุ่มตนเองสูงมีการแสดงออกในเรื่องวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมที่เด่นชัดจึงทำ
ให้มีลักษณะการสร้างศาสนสถานที่เหมาะสมที่ควรเคารพต่างๆ ที่จะใช้ประกอบศาสนกิจประกอบพิธีกรรมตาม
ความเชื่อทางพุทธศาสนา หรือความเชื่อเรื่องผีมารวมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยจึง
ทำให้ ชาวผู้ไทยมีความซื่อสัตย์ไม่เอาเปรียบบุคคลอื่นสุภาพอ่อนน้อมอดทนมีความเมตตาเอื้ออาทร
สามัคคี กลมเกลียวมีความกตัญญูต่อบิดามารดา จึงแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจในการประกอบ
กิจกรรมพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการดำเนินการทางวัฒนธรรมและร่วมคิดร่วมทำในสิ่งที่
ร่วมกันทำขึ้นให้มีประโยชน์อย่างเต็มกำลังศรัทธา ยังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในเรื่องของการสร้าง
สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา คือ ธรรมาสันเสาเดียวซึ่งเป็นการผสมกลมกลืนความเชื่อเรื่องผีและความ
ศรัทธาในพระพุทธศาสนา แสดงปรากฏออกมาให้เห็นทางสถาปัตยกรรมซึ่งสร้างไว้ใช้ในการประกอบ
พิธีกรรมประเพณีทางศาสนาตามฮีตสิบสอง เดือนที่ชาวผู้ไทยในภาคอีสานยึดถือและใช้ประกอบศาสน
กิจในวันสำคัญในพุทธศาสนาอีกด้วย เท่าที่เห็นชัดเจนและยิ่งใหญ่สำหรับชาวผู้ไทยที่ใช้ธรรมาสันในหอ
แจกที่วัด คืองานบุญประเพณีบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าการทำบุญประเพณีเกี่ยวกับการ
ให้ทาน คือ บริจาคทานเหมือนกับบุญผะเหวดและปฏิบัติตามคติความเชื่อที่ว่าถ้าใครได้ฟังเทศน์มหาชาติ
จบในวันเดียวตายไปจะได้พบกับพระพุทธเจ้าองค์ใหม่ คือ พระศรีอริยเมตตรัยชาวผู้ไทยในภาคอีสานจึง
ได้ประพาศปฏิบัติสืบต่อกันมา

โดยสรุปงานวิจัยต่างประเทศส่วนใหญ่ค้นพบการผลิตสิ่งทอจากวัตถุดิบสมัยใหม่ ผลกระทบต่อผลิตภัณฑ์ใหม่ในอุตสาหกรรมที่ใช้เทคนิคสูง เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ที่นิยมใช้ในครอบครัว ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์และเทคโนโลยีสำหรับบูรณาการสิ่งทอ ยังขาดการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์พื้นที่สำหรับปลูกฝ้าย เพื่อใช้ในการผลิตผ้าฝ้าย การวิจัยครั้งนี้กำลังค้นพบการประยุกต์ลายผ้าฝ้าย เพื่อให้เหมาะสมกับเพศ วัย ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดี ราคาประหยัด เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ให้ชุมชนมีอาชีพมีรายได้เพิ่มขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development R&D) โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document Data) และข้อมูลในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.2 ระยะเวลาการวิจัย
 - 1.3 วิธีวิจัย
 - 1.4 พื้นที่ทำการวิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษาเรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์มีประเด็นศึกษาดังนี้

- 1.1. ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
- 1.2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
- 1.3. แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนา

ผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

2. ระยะเวลาการวิจัย

ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2557 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558

3. วิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวิธีการศึกษา 2 ลักษณะ คือการศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลในภาคสนาม

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยเฉพาะข้อมูลผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิดและผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องประเด็นคำถามหลักในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ การจัดการธุรกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจชุมชนการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผ้าทอมือที่ใช้คราม สีธรรมชาติ การมัดลายหมี่ และวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการผลิตตลอดจนการปรับตัว และการผสมผสานกับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ที่เน้นความเหมาะสมกับชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้จากการผลิตร่วมกันซึ่งเป็นแนวคิด และทางเลือกในการพัฒนาเป็นธุรกิจของชุมชนพึ่งตนเองได้

3.2 ศึกษาข้อมูลในภาคสนามโดยการสำรวจ (Group Interview) การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อศึกษาบริบททั่วไปของชุมชน โดยศึกษาจากสภาพภูมิศาสตร์ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมสังคมและประวัติความเป็นมาของผ้าฝ้ายและลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

4. พื้นที่ทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ที่จะทำการวิจัย ดังนี้

4.1 เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยอาศัยอยู่ติดต่อกันมานานและตั้งอยู่ในภาคอีสาน

4.2 เป็นหมู่บ้านที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านการทอผ้าฝ้าย

4.3 เป็นหมู่บ้านที่มีการดำเนินกิจกรรมการทอผ้าฝ้ายอย่างต่อเนื่อง และมีการประยุกต์ลวดลายผ้าฝ้ายเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

4.4 เป็นหมู่บ้านที่มีผลิตภัณฑ์อันเกิดจากผลงานของกลุ่มอย่างหลากหลาย

4.5 เป็นหมู่บ้านที่มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายในชุมชน จำหน่ายให้คนในชุมชน เครือข่าย และบริการทางอินเทอร์เน็ต

จากเกณฑ์การคัดเลือกดังกล่าว ผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่และกำหนดหมู่บ้านที่จะทำการวิจัย โดยกำหนดแบบเจาะจง 4 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. บ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. บ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร
4. บ้านภู (กลุ่มทอผ้าศรีนคร) อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

5.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่ง กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร และกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร รวมทั้งสิ้น 120 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ดังนี้

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มที่คาดว่าจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้าย และการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ประกอบด้วยผู้รู้ภาครัฐ และผู้รู้ภาคชุมชน รวม 30 คน ได้แก่

- 1) ผู้รู้ภาครัฐ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย
 - (1) พัฒนาการอำเภอ 3 อำเภอ ๆ ละ 1 คน รวม 3 คน
 - (2) พัฒนาชุมชน 4 ตำบล ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน
 - (3) เกษตรอำเภอ 3 อำเภอ ๆ ละ 1 คน รวม 3 คน
- 2) ผู้รู้ภาคชุมชน จำนวน 20 คน ประกอบด้วย
 - (1) นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 4 ตำบล ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน
 - (2) ประธานกลุ่มแม่บ้าน 4 กลุ่ม ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน
 - (3) ตัวแทนศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน 4 กลุ่ม รวม 4 คน
 - (4) นักออกแบบผลิตภัณฑ์ กลุ่มละ 1 คน รวม 4 คน
 - (5) ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับผ้าฝ้าย ชุมชน ๆ ละ 1 คน

รวม 4 คน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) เป็นกลุ่มที่คาดว่าจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย จำนวน 60 คน ประกอบด้วย

- 1) สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านโคกโก่ง จำนวน 15 คน
- 2) สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว้า จำนวน 15 คน
- 3) สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านบะหว้า จำนวน 15 คน
- 4) สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านภู จำนวน 15 คน

5.2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มบุคคลทั่วไปที่นิยมใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าเยี่ยมชม หรือช่วยสนับสนุนซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายไปเป็นของฝากของที่ระลึก จำนวน 30 คน ประกอบด้วย

- 1) บุคคลทั่วไปที่นิยมใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายจำนวน 10 คน
- 2) นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน
- 3) กลุ่มองค์กรภาครัฐ ภาคชุมชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ จำนวน 10 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

1.1 แบบสำรวจ (Basic Survey) เพื่อใช้สำรวจพื้นที่ที่ทำการวิจัย ข้อมูลพื้นฐานประวัติความเป็นมาของผ้าฝ้ายและลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยในภาคอีสาน

1.2 แบบสังเกต (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูล ศึกษาเหตุการณ์ เพื่อให้เข้าใจในการดำเนินงานของคณะกรรมการและการสังเกตพฤติกรรมของผู้คนในเรื่องเกี่ยวกับการประยุกต์ลายผ้าฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ โดยผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือแบบสังเกต ดังนี้

1.2.1 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เพื่อสังเกต ซักถาม และจดบันทึก

1.2.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพียงสังเกตการดำเนินกิจกรรมอยู่ห่าง ๆ โดยไม่มีใครรู้

1.3 แบบสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยจัดทำเป็น 2 แบบ คือ

1.3.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามกำหนดไว้แน่นอน การนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปใช้ในการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในพื้นที่วิจัย โดยสัมภาษณ์ตามความมุ่งหมายของการวิจัย

1.3.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดประเด็น ซักถามแบบกว้าง ๆ ซึ่งสามารถถามได้ในหลายเรื่องราวที่จะโยงเข้าไปหาจุดประสงค์ของการวิจัย โดยไม่จำกัดเวลาหรือจำนวนครั้งของการพบปะสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview Guideling) เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้หรือผู้เกี่ยวข้อง

1.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการประชุมเพื่อหาแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

วาระการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ระเบียบวาระที่ 1 เรื่องประธานแจ้งให้ทราบ

เรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ระเบียบวาระที่ 2 เรื่องรับรองรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว

ไม่มี

ระเบียบวาระที่ 3 สืบเรื่องที่ค้างพิจารณา

ไม่มี

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเสนอเพื่อทราบ

แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

1. ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์
2. สรุปแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้าย โดยประธานกลุ่มแต่ละกลุ่ม
3. ผู้วิจัยและตัวแทนสมาชิกแต่ละกลุ่มเสนอรูปแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์
4. ผู้ช่วยนักวิจัยจัดบันทึก สรุปการประชุม โดยอ่านให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟังเพื่อรับทราบ

ระเบียบวาระที่ 6 เรื่องอื่น ๆ

ผู้วิจัยสรุปและกล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุม

ปิดประชุมเวลา 12.30 น.

1.5 การจดบันทึก (Field Note) โดยดำเนินการบันทึกทุกครั้งและใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการบันทึกข้อมูล เช่น เครื่องถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เทปบันทึกเสียง เป็นต้น เพื่อช่วยเพิ่มเติมรายละเอียด จากนั้นดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษาถึงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และธุรกิจชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กันหลายลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการผลิตและการตลาดของผ้าฝ้ายทอมือ ภายใต้บริบทของกระแสเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีผลอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่วิถีการปฏิบัติและการจัดการการผลิตเพื่อนำไปสู่สภาวะการพึ่งตนเองนั้น ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงปฏิบัติงานควบคู่กันไปกับการเรียนรู้ จึงต้องมีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์และสิ่งที่ค้นพบเพื่อให้บรรลุผลตามแนวทางการศึกษาวิจัย จึงต้องอาศัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ ได้แก่ การสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.1 การสำรวจผู้วิจัยได้ออกสำรวจชุมชนโดยเข้าไปพบกับนายอำเภอบ้านก้านและผู้ใหญ่บ้าน แนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเข้ามาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย ว่าจะมีปริมาณเพียงพอกับการที่จะทำการวิจัยหรือไม่

2.2 การสังเกต (Observation) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบในการสังเกต 2 รูปแบบ ได้แก่การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปพักอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านโดยร่วมทำกิจกรรมสังเกต ซักถามข้อมูลที่ยังสงสัย จดบันทึกพร้อมกับเปิดเผยตัวเองว่าเป็นนักวิจัยและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตพฤติกรรมของชุมชนอยู่รอบนอกโดยไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน

2.3 การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การสัมภาษณ์รายบุคคลและการสัมภาษณ์รายกลุ่ม (Group Interview) ใช้วิธีการเข้าไปพักอาศัยในชุมชนใช้เวลาสัมภาษณ์ช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการทำงานประจำ เช่น ตอนเช้าที่ชาวบ้านไปทำบุญที่วัด กลางวันเดินเข้าไปในหมู่บ้านที่มีการทอผ้าเป็นกลุ่มสตรีทอผ้า สัมภาษณ์ช่วงเวลาที่พักกลางวันเป็นกลุ่ม และรายบุคคล สัมภาษณ์ตอนเย็นหลังจาก

เสร็จภารกิจครบถ้วน การสัมภาษณ์แบบที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย และการสัมภาษณ์แบบที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยการสัมภาษณ์เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบเพื่อจับประเด็น และนำมาตีความหมายโดยใช้ทฤษฎีและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) จากผู้รู้ (Key Information) เน้นการสัมภาษณ์ในเรื่องของพลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือ ผ้าฝ้าย

2.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการสรุปประเด็นคำถามตามความมุ่งหมายร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลชัดเจน ถูกต้องตามความมุ่งหมายมากที่สุด ซึ่งมีตัวแทนของกลุ่มผู้รู้กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปมาร่วมประชุม

3. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการตรวจสอบและจัดกระทำข้อมูลก่อนที่จะนำมาวิเคราะห์โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) Denzin (สุภางค์ จันทวนิช. 2548 : 129-130 ; อ้างอิงมาจาก Denzin. 1970) ซึ่งมีวิธีการดังนี้

3.1 การตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) วิธีตรวจสอบ คือ การสอบแหล่งข้อมูลแหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลาแหล่งสถานที่และแหล่งบุคคล

3.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลต่างกันอย่างไรมาก โดยเปลี่ยนตัวผู้สังเกต แทนที่จะใช้ผู้วิจัยคนเดียวกันสังเกตโดยตลอด

3.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) คือการตรวจสอบว่าถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

3.4 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันโดยวิธีการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ซักถามพร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการสังเกตการสัมภาษณ์และการประชุมเชิงปฏิบัติการนำมาวิเคราะห์ตามลำดับความมุ่งหมายวิจัย เพื่อสรุปผลการวิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ตามแนวคิดของสุภางค์ จันทวนิช (2548 : 130-148) ดังนี้

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นวิธีการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น การจำแนกปรากฏการณ์ให้เป็นหมวดหมู่ตั้งนี้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนการถ่ายทอด และการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านโดยผ่านกระบวนการทอผ้าของชุมชน และแบบแผนการผลิตของชุมชนบทบาทของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีผลหรือความสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่างใดกับกระบวนการผลิตผ้าทอและธุรกิจชุมชน

2. การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) คือการจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) โดยใช้วัฒนธรรมเป็นแนวทางวิเคราะห์นอกจากนี้ใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism) ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory) ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interactionism Theory) ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory) ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ (Aesthetes Theory) แนวคิดเศรษฐศาสตร์ด้านการพัฒนาและแนวคิดเครือข่ายทางสังคมวิเคราะห์ถึงการจัดระเบียบทางสังคมการจัดระบบข้อมูลที่มี

ความสัมพันธ์กันเข้าเป็นกลุ่มข้อมูลเดียวกันตามลักษณะของข้อมูลทั้งนี้ข้อมูลบางกลุ่มอาจปรากฏอยู่หลายแห่งถ้ามีความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆด้วยโดยใช้คำถามนำดังนี้ลักษณะภูมิโนเวศของชุมชนเป็นอย่างไรโดยมีกลุ่มข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนโครงสร้างทางสังคมวิถีชีวิตวัฒนธรรมและระบบภูมิปัญญาชาวบ้านโดยเน้นที่เกี่ยวกับการใช้ผ้าฝ้าย การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายเป็นอย่างไรโดยมีกลุ่มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของผ้าทอทั้งประเภทชนิดหรือรูปแบบ และกรรมวิธีการผลิตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นการปรับตัวของระบบภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเฉพาะการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเครือข่ายในเชิงธุรกิจและการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ธุรกิจชุมชนสามารถเป็นทางเลือกในการพึ่งตนเองของชุมชนได้แล้วหรือยัง โดยมีกลุ่มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนระบบธุรกิจชุมชนความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามลำดับความมุ่งหมายของการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาแบบเจาะจงในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านบะหว้า จังหวัดสกลนคร และบ้านภู จังหวัดมุกดาหาร โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือแบบสำรวจ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการประชุมเชิงปฏิบัติการ แล้วเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับความมุ่งหมาย ดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ตอนที่ 3 แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ผลการวิจัย พบว่า ในอดีตชาวผู้ไทยนิยมทอผ้าสีพื้นสีธรรมชาติของฝ้าย สำหรับใช้ตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าชุดทำนาทำไร่หรือชุดทำงานอยู่กับบ้าน และสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าห่ม และอื่น ๆ เมื่อตัดเย็บเป็นเครื่องใช้ดังกล่าวแล้วจึงจะนำไปย้อมสีครามหรือสีดามะเกลือ การทอผ้าได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาทิ การนำเส้นฝ้ายย้อมสีครามก่อนทอเป็นผืนผ้าสำหรับใช้ตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายผู้หญิงผู้ชาย และมีการมัดเส้นฝ้ายให้เป็นลวดลายต่าง ๆ ตามจินตนาการของช่างทอ เริ่มแรกมัดเป็นลวดลายแบบเรียบง่ายเป็นลายพื้นฐานจินตนาการจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อาทิ ลายหมากจับสื่อถึงพืชตระกูลหญ้าชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นตามบริเวณสวนหลังบ้าน รั้วบ้าน หรือตามไร่นาเมื่อคนเดินผ่านดอกหญ้าชนิดนี้จะเกาะติดเสื้อผ้า กางเกง ผ้าถุงอย่างเหนียวแน่นต้องใช้มือแกะออก ลายขอจินตนาการจากไม้ขอที่ใช้ตักน้ำในบ่อน้ำเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวอีสานในอดีตที่ต้องตักน้ำในบ่อลึกเพื่อนำมาดื่ม ชำระร่างกาย หรือใช้ในการดำรงชีวิต และลายนาครจินตนาการจากพญานาคที่อยู่เมืองบาดาลบริเวณแม่น้ำโขง โดยเชื่อว่า พญานาคเป็นผู้มีฤทธิ์ลบล้างบาปให้ฝนตกในเมืองมนุษย์ได้ทำนาทำไร่มีน้ำหล่อเลี้ยงพืชไร่ในนาอุดมสมบูรณ์ ลวดลายผ้าฝ้ายดังกล่าวกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานได้สืบทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อรุ่นดูไม่ออกว่าใครเลียนแบบใคร โดยเฉพาะผ้าฝ้ายลายนาครเป็นที่นิยมกันมากในกลุ่มชาวผู้ไทยที่อาศัยอยู่แถบลุ่มน้ำโขง และแถบเทือกเขาภูพาน อาทิ ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ชาวผู้ไทยบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร และชาวผู้ไทยบ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดนครพนม กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยดังกล่าว ปัจจุบันยังสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าฝ้าย โดยเฉพาะผ้าฝ้ายที่มีลวดลายแบบดั้งเดิมและลายสมัยใหม่หรือการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายเพื่อนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์แต่

ละกลุ่มจะประยุกต์เพื่อให้เกิดลวดลายใหม่ เน้นความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ลวดลายใหม่ที่ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมามีประวัติความเป็นมาน่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์และนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง

คำขวัญบ้านโคกโก่ง “โคกโก่งถิ่นผู้ไทย สดใสน้ำตกตาดสูง ท้องทุ่งทิวเขางาม
ขนานนามถ้านกนางแอ่น ดินแดนแห่งผู้สาวซำ”

บ้านโคกโก่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอกุฉินารายณ์ ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 19 กิโลเมตร ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงเชิงเขา หมู่บ้านแห่งนี้มีภูเขาล้อมรอบ 3 ด้าน อากาศเย็นสบายในฤดูหนาว ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ส่งผลให้พื้นที่ของบ้านโคกโก่งอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำการเกษตร ชาวบ้านโคกโก่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ทอผ้าพื้นเมืองและจักสานเป็นอาชีพเสริม

ชาวบ้านโคกโก่งเป็นกลุ่มผู้ไทยนับถือศาสนาพุทธ ทำบุญใส่บาตรปฏิบัติตามระบบจารีตประเพณีชาวอีสาน ชาวบ้านจึงได้รวบรวมปัจจัยกันก่อสร้างวัดเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และเพื่อประชุมจัดงานประเพณี งานรื่นเริง และงานอื่น ๆ ที่ชุมชนร่วมกันจัดขึ้น

ภาพประกอบ 9 ชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัจจุบันบ้านโคกโก่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ไทยตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายเจ้าชินโสม ปัจจุบันหมู่บ้านนี้ห่างจากอำเภอกุฉินารายณ์ประมาณ 12 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหมายเลข 2042 ไปถึงบ้านนาไคร้เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 3 กิโลเมตร จะถึงชุมประตู่ทางเข้าบ้านโคกโก่ง ยิ่งกว่านั้นจะได้เห็นธรรมชาติที่สวยงาม รมรื่นของป่าเขา น้ำตก วนอุทยานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน ตามเส้นทางเดินป่าซึ่งจะมีและยังพิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีเหยา (การรักษาผู้ป่วยตามความเชื่อของชาวผู้ไทย) ประเพณีลงช่วงร่วมรับประทานอาหารแล่ง ซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านกิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม การแสดงศิลปวัฒนธรรมอื่น ๆ บ้านโคกโก่ง มีประชากร 620 คน จำนวนครัวเรือน 130 ครัวเรือน โดยมีนายสมบัติ สมสวย เป็นผู้ใหญ่บ้าน และภาครัฐได้ตั้งบ้านโคกโก่งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาประชาธิปไตย(อพป.) และหมู่บ้านไทยอาสาป้องกันชาติ(ทสปช.) และยังพบว่า ชาวบ้านโคกโก่งได้อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนผู้ไทย การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การทอผ้าลายขิดผ้าฝ้ายมัดหมี่ งานจักสานไม้ไผ่ และผลิตภัณฑ์ชุมชนอีกมากมาย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐมาให้ความรู้และก่อตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น กลุ่มจักสานไซ กลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน

ภาพประกอบ 10 แผนที่บ้านโคกโก่ง

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

เมื่อปี พ.ศ. 2432 ได้มีชาวบ้านคำแฮตำบลหนองสูงอำเภอมุกดาหารจังหวัดนครพนม (ปัจจุบันตำบลหนองสูงอำเภอหนองสูงจังหวัดมุกดาหาร) ได้อพยพมา 2 ครอบครัวตั้งหมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านโคกโก่งปัจจุบันเรียกชื่อว่า “บ้านทุ่งบกเฒ่า” ต่อมาอีก 2 ปีได้มีชนเผ่ากุลาประมาณ 10 คนได้อพยพเข้ามาสมทบพวกกุลาเหล่านี้ได้นำฝิ่นเข้ามา

ในหมู่บ้านและมีอาชีพทำการปล้นจี)ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงสร้างความเดือดร้อนเป็นอันมาก ชาวบ้านจึงได้อพยพกลับถิ่นเดิมคือบ้านคำแฮเมื่อเจ้าหน้าที่เข้ามาปราบปรามพวกกุลาได้หลบหนีไป ส่วนบ้านทุ่งบกเผ่าก็กลายเป็นบ้านร้างต่อมาในปี พ.ศ. 2499 ชาวบ้านคำแฮ ที่เคยอาศัยอยู่ บ้านทุ่งบกเผ่าได้รวบรวมพรรคพวกไปตั้งบ้านใหม่ชื่อว่า “บ้านโคกโก่ง” และมีนายเจ้าชิน เป็นผู้ใหญ่บ้านได้ 2 ปีก็ถูกคนร้ายฆ่าตายและนายกินรีได้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนต่อมาอยู่มา 2 ปี ชาวบ้านได้ล้มป่วยตายโดยไม่ทราบสาเหตุชาวบ้านจึงได้ตกลงกันที่จะย้ายบ้านมาอยู่ทางทิศเหนือ คนละฟากทุ่งนาซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน (ขวัญชัย ปัทม. 2558 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศ

ตั้งอยู่เชิงเขาภูพานที่ทอดยาวจากอีสานเหนือลงมาทางใต้ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 90 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ 650 กิโลเมตรโดยแยกจากทางหลวงหมายเลข 2042 สายกุฉินารายณ์-มุกดาหาร (เส้นทางสู่ประตูอินโดจีน) ถึงหลักกิโลเมตรที่ 52 ที่บ้านนาไคร้เลี้ยวซ้ายไปตามถนนลูกรังเข้าหมู่บ้าน ระยะทาง 3 กิโลเมตรเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กจำนวน 130 หลังคาเรือนมีประชากร 577 คนอากาศเย็นตลอดทั้งปีมีลำธารเล็กๆไหลผ่านให้ชาวบ้านได้ใช้น้ำบริโภคเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนในบรรยากาศป่าเขาลำเนาไพรอากาศบริสุทธิ์มีพื้นที่สัมพัทธ์วัฒนธรรมชาวผู้ไทยรับประทานอาหารพื้นบ้านแบบพาแลงมีแกงอ่อมหอยหมกเห็ดซูปหน่อไม้ซำมแดงแกงผักหวานแมลงต่างๆหมูนึ่งเย็นไปตามฤดูกาลชมการแสดงดนตรีพื้นบ้านฟังเสียงปี่ผู้ไทยซอไม้ไผ่พินแคนกลองตมซมและสัมผัสการผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านการทอผ้าจกสานไม้ไผ่และผลิตเพลินกับการเดินทางชมป่าเขาลำเนาไพรถ้ำ น้ำตกศึกษาพรรณไม้และพืชสมุนไพรท้องถิ่นที่ยังคงมีอยู่มากมายในวนอุทยานภูผาวิวด้านเหนือของหมู่บ้าน (ขวัญชัย ปัทม. 2558 : สัมภาษณ์)

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือติดกับบ้านห้วยแดงตำบลกุดหว้าอำเภอกุฉินารายณ์จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศใต้ติดกับบ้านนาไคร้ตำบลกุดหว้าอำเภอกุฉินารายณ์จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันออกติดกับภูถ้ำเม่นวนอุทยานภูผาวิวดำอำเภอกุฉินารายณ์จังหวัด

กาฬสินธุ์

ทิศตะวันตกติดกับภูมะตูมอำเภอกุฉินารายณ์จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพทางเศรษฐกิจ

บ้านโคกโก่งยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบันอาชีพหลักในชุมชนบ้านโคกโก่งมีดังนี้

1. อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนและทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษปัจจุบันการทำงานจะเก็บไว้กินบางส่วนนอกจากนั้นก็นำไปขายเพื่อเป็นรายได้ต่อปี
2. อาชีพรับราชการปัจจุบันอาชีพรับราชการเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในชุมชนเพราะชาวบ้านเชื่อว่าอาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่มีเกียรติและมีความสุขจึงนิยมส่งบุตรหลานเรียนในระดับที่สูงขึ้นเพื่อมุ่งหวังที่จะได้รับราชการ
3. อาชีพรับจ้างทั่วไปเมื่อเสร็จจากฤดูทำนาแล้วชาวบ้านที่ว่างจากการทำงานก็จะเริ่มหางานเสริมคือการไปรับจ้างทำงานเช่นกรุงเทพมหานครซึ่งได้ค่าจ้างแรงงานมาก

4. อาชีพอื่นๆคนสูงอายุส่วนใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่สามารถไปทำงานที่อื่นได้ก็จะนำภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่มาใช้ในการประกอบอาชีพได้แก่การสานกระติบข้าวการสานเครื่องใช้ในครัวเรือนการทอผ้าไหมการทอผ้าฝ้ายการทำเสื่อเย็บมือการหาอาหารจากป่ามาขาย เป็นต้น

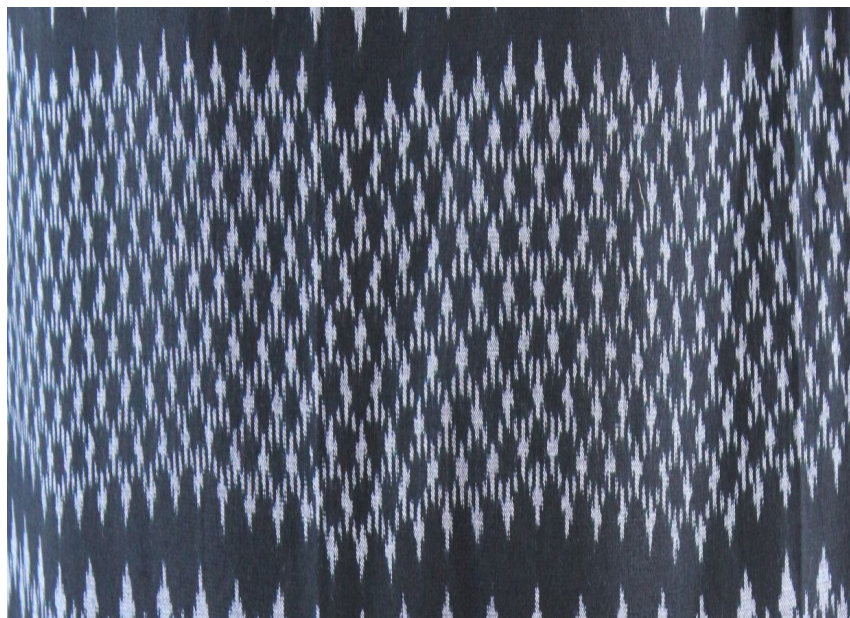
ภาพประกอบ 11 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านโคกโก่ง

ความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่ง

การทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผู้ไทยบ้านโคกโก่งยังนิยมทอด้วยมือหรือใช้กี่ทอมือ ใช้วัตถุดิบแบบดั้งเดิม และแบบสมัยใหม่ การทอผ้านิยมให้บุตรสาวในครอบครัวเป็นคนปฏิบัติสืบทอด โดยเฉพาะลายผ้าฝ้ายมัดหมี่ที่เกิดจากจินตนาการของช่างทอ

ลายหมากจับ หรือผ้าฝ้ายลายหมากจับเป็นลายดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์บ้านโคกโก่ง ไม่มีหลักฐานบันทึกไว้ว่าใครเป็นเป็นต้นคิด เป็นเพียงจดจำกันมารุ่นต่อรุ่น

ภาพประกอบ 12 ลายหมากจับ (ลายดั้งเดิมของบ้านโคกโก่ง)

ลักษณะลายหมากจับ ลายหมากจับหรือหมี่หมากจับมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เชือกกล้วยมัดหมี่รวบ 3 ลำ โดยให้ลำกลางมีขนาดสูงกว่า 2 ลำด้านข้างจะได้ทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนและจะวางระยะช่องไฟไปตามเส้นทแยงมุม ส่วนที่ใช้เชือกกล้วยมัดเส้นฝ้ายรวบกั้นไว้หลังจากย้อมเครือหมี่นำไปล้างในน้ำสะอาดตากให้แห้งแกะเชือกกล้วยออกจะเห็นส่วนที่เป็นลวดลายสีขาว เรียกว่า ลายหมากจับ

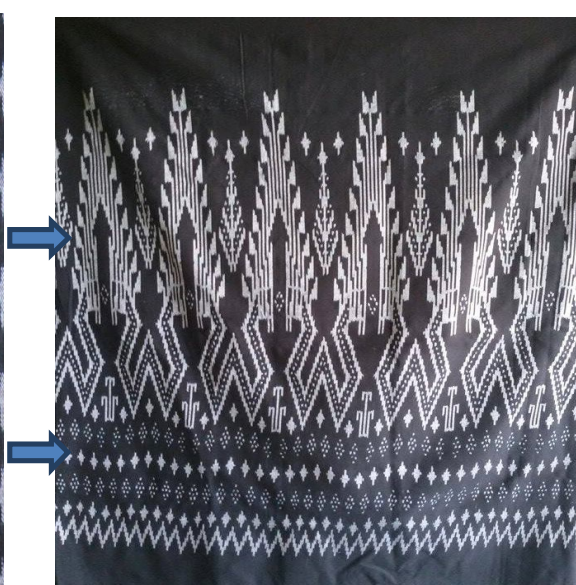
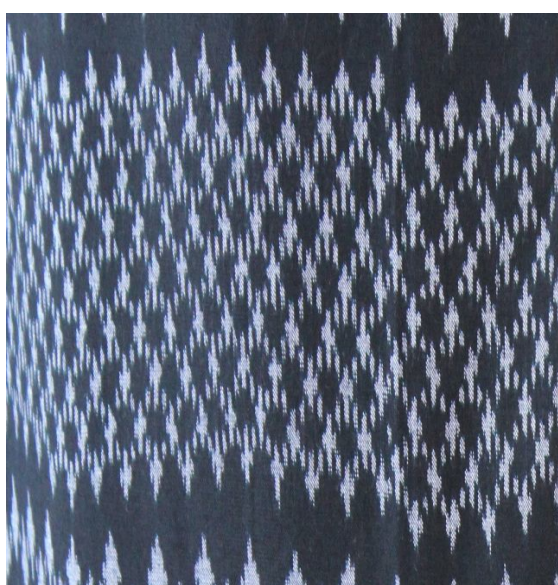
การทอผ้าฝ้ายลายหมากจับเป็นลายพื้นฐานที่กลุ่มผู้ไทยบ้านโคกโก่งได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งลูกหลานที่เป็นผู้หญิงจะต้องได้รับการฝึกให้ทอผ้าสีพื้นและผ้าลายพื้นฐานคือ “ลายหมากจับ” จนสามารถทอได้อย่างคล่องแคล่วก่อนที่จะเรียนรู้หรือจดจำลายอื่น ๆ หรือก่อนจะมีครอบครัวจะต้องทอผ้าให้ได้เพราะจะต้องนำไปใช้ในวิถีชีวิตการครองเรือน ยิ่งกว่านั้นผ้าลายหมากจับยังมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ กล่าวคือเป็นลวดลายที่เกิดจากการจินตนาการของช่างทอผ้าฝ้ายนึกถึงหญ้าชนิดหนึ่งที่เกิดในสวนหลังบ้านหรือที่ดินว่างเปล่าในหมู่บ้านโคกโก่ง ดอกของหญ้าหมากจับจะติดตามเสื่อผ้าขากางเกงของผู้ที่เดินผ่านอย่างเหนียวแน่นยากที่จะแกะออกได้และหญ้าชนิดนี้จะเกิดขึ้นได้ง่ายเจริญเติบโตลูกกลมไปได้ทุกที่ เป็นพืชคลุมดินได้หรือจะไถกลบทำปุ๋ยหมักก็ได้ที่สำคัญยิ่งคือสามารถแพร่กระจายได้ง่ายไม่ว่าจะเป็นดินชนิดใด นั่นหมายถึงผ้าฝ้ายลายหมากจับเป็นลายพื้นฐานอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งที่ได้ฝึกให้ลูกหลานสามารถจดจำได้ง่ายและเผยแพร่ไปยังลูกหลานรุ่นต่อรุ่นหรือผู้สนใจได้สืบทอดจนปัจจุบัน (สีเทอด ไตรยะวงษ์. 2558 : สัมภาษณ์)

ผู้หญิงชาวบ้านโคกโก่งในอดีตนิยมนุ่งผ้าฝ้ายลายหมากจับไปทำบุญที่วัด และในเทศกาลงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน จากผ้าฝ้ายลายหมากจับช่างทอได้จินตนาการทอเป็นลายหมากจับเครือ หมากจับหว่าน ลายขอ ลายแมงมุม ลายนาคใหญ่ นาคชุกคอ นาคหัวซ้อง ซึ่งเป็น

ลายใหญ่ แต่สีสันทันยังคงเดิมคือส่วนที่เป็นลวดลายยังเป็นสีชาธรรมชาติของเส้นฝ้าย ส่วนสีพื้นเป็นสีครามเข้ม และสีดำมะเกลือ ซึ่งจะทำให้ลวดลายบนพื้นผ้ามีความโดดเด่นเพิ่มขึ้น

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผ้าลายดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่งจะฝึกให้ลูกหลานทอเริ่มจากลายพื้นฐานไม่สลับซับซ้อน คนที่ไม่มีประสบการณ์การทอผ้าลายมัดหมี่ก็ทำได้ และจะเพิ่มความยากขึ้น โดยมีลายประกอบอื่นหรือเรียกว่า เครือของหมากจับ หรือลายขอ ซึ่งจะเพิ่มความซับซ้อนเป็นลายใหญ่ขึ้น โดยเฉพาะลายนาคนาคหัวซ้องจะมีความสลับซับซ้อนอันบ่งบอกถึงความเชี่ยวชาญความประณีตของช่างทอที่ต้องเก็บรายละเอียดของแต่ละลายและจดจำได้แม่นยำจนเกิดทักษะสามารถประยุกต์ให้เป็นลายใหม่ได้

ภาพประกอบ 13 ลายดั้งเดิม (ลายหมากจับ)

ภาพประกอบ 14 ลายใหม่ (ลายนาคนาค)

การประยุกต์จากลายหมากจับเป็นลายนาคนาคตกแต่งให้มีเชิงโดยนำลายหมากจับเป็นลายพื้นฐานและและนำลายอื่น ๆ มาผสมผสาน ได้แก่ ลายงูลอย ลายนาคนาค และลายหมากจับขึ้นตกแต่งให้สวยงาม การประยุกต์ลวดลายโดยเน้นความต้องการของลูกค้าปัจจุบันลูกค้าส่วนใหญ่ต้องการผ้าลายใหญ่สีพื้นธรรมชาติคือสีคราม สีครามเข้ม และสีดำ เพื่อนำไปตัดเย็บเป็นชุดแต่งกายสุภาพสตรีสำหรับไปร่วมงานพิธี หรือตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าชุดทำงานในวันนิยมไทยแต่งกายด้วยผ้าไทยตามนโยบายของรัฐบาล

สรุป ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่งเกิดจากการจินตนาการของช่างทอผ้าฝ้ายโดยจินตนาการจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่เคยพบเห็นเชื่อมโยงกับคติความเชื่อออกมาเป็นลายผ้าฝ้าย ซึ่งมีทั้งลวดลายที่จินตนาการจากพืช สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิต และได้ประยุกต์ลวดลายอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน มีลายผ้าฝ้ายที่เกิดขึ้นใหม่อย่างหลากหลาย เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละกลุ่มช่วยดึงดูดใจแก่ลูกค้าที่ได้พบเห็นและยังเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ช่วยสร้างชื่อเสียงสร้างรายได้แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนตามลำดับ

2. ความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า

คำขวัญบ้านกุดหว้า “มนต์เสน่ห์สาวผู้ไททะเล้านตระกานตาศูนย์ปัญญาพระใหญ่ ไตโนเสาร์เลื่องลือเสื่อเย็บมือสุดสวยรวมน้ำเลี้ยงชีพอ่างวังมนผู้คนอ่อนน้อมอยู่เย็น”

ผลการวิจัย พบว่า เดิมทีมีบ้านอยู่บ้านหนึ่งเขาขนานนามบ้านว่าบ้านกะแตบ ห่างจากเมืองวังมาทางทิศตะวันออก ประมาณสามกิโลเมตร ในวันเมืองวังแตกนั้น ชาวบ้านได้ตื่นตระหนกตกใจเป็นอย่างมากทุกคนพากันหอบมุ้งหมอนข้าวไร่ข้าวรวงใส่สาแหรกสะมุกระหลังแตกตื่นกันเป็นอลหม่านไม่รู้ทิศทางระลึกระลึงที่จะหนีเข้าศึกต่างคนอุ้มลูกจูงหลานดิ้นกันวิ่งหนีจากบ้านเข้าซุกป่าดงป่าแดงถ้ำเหว ไม่กลัวเสือสางช้างป่า หรือสัตว์ป่าแต่อย่างใดกลัวข้าศึกมากกว่า ทุกบ้านช่องเหยาเรือนไม่มีคนเลยนอกจากผู้เฒ่าผู้แก่เดินไม่ได้ร้องไห้โอดโอยน่าเวทนายิ่งนัก แตกบ้านครั้งนั้นได้มีหัวหน้าพาพวกพ้องหลบหนีไปพักอยู่ที่หลุมเพ็กใกล้กับ เขตแก้ว (ญวน) ปลูกผ้ามตั้งตบอยู่เป็นหมู่ผู้ได้รับความยากเย็นเข็ญใจมากนัก อาหารการกินก็มีผลไม้ตามแต่จะหาได้ กินเผือกกินมันตามดงตามป่า บางคนเป็นไข้ป่าล้มตายหลายคน จนถึงปี พ.ศ. 2387-2388 ได้ยินข่าวเล่าลือว่า พวกที่อพยพไปจากเมืองวังได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านกุดสิมราชวงศ์ก็ได้รับยศเป็นเจ้าเมืองปกครองผู้ไทด้วยกันมีความสุขสงบสุข เมื่อได้รับข่าวดังนี้ชาวบ้านนากะแตบจึงได้อพยพครอบครัวจากหลุมเพ็ก ข้ามโขงมาประมาณ 60 ชีวิต มาพักตั้งบ้านอยู่ในที่ต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้ คือ

ตั้งอยู่ที่บังเอือก 1 ย้ายมาอยู่ที่บังทราย 1 มาอยู่ที่วังน้ำเย็น 1 มาอยู่ที่ตาโดน 1 มาอยู่ที่ตาเปอะ 1 มาอยู่ที่วังพัน 1 มาอยู่ที่บ้านหนองแสง 1 จะอยู่บ้านละก็ปีนั้นไม่มีใครทราบได้ เมื่อตั้งบ้านอยู่ที่บ้านหนองแสงนั้น บ่าวโต้น กับบ่าวเต็ง ซึ่งเป็นนายพรานได้ออกไปล่าเนื้อมาถึงหนอง ๆ หนึ่งอยู่ในกลางป่าน้ำใสสะอาดดีเป็นที่สัตว์ป่าลงมากินน้ำในหนองนั้น เขาทั้งสองจึงขัดห้างขึ้นพมมองสัตว์ป่าได้ยิงแรดด้วยปืนเพลิงนกสับตัวหนึ่งไปตายอยู่ที่หนองใกล้ห้วยจุมจัง นายพรานทั้งสอง พี่น้องพเนจรมาเห็นโนนคำหว่า เป็นทำเลเหมาะที่จะตั้งบ้านได้ ก็กลับไปบ้านหนองแสงชักชวนเพื่อนฝูงมาตั้งบ้านใหม่ที่โนนคำหว่า เมื่อปี พ.ศ. 2398 มี 4 หลังคาเรือน ปีถัดมาก็มีผู้มาตั้งบ้านร่วมอีก 3 ครั้ว รวม 7 หลังคาเรือน ในสถานที่ตั้งบ้านนั้นเป็นดงป่าไม้ใหญ่สูง ต้นหว่าชมพุดต้นหนึ่งราว 6 โอบโดยประมาณอยู่ที่น้ำพุบ่อคำ มีน้ำไหลออกที่โคนต้นหว่านั้นตลอดปี บ่าวโธ้งพ่อเฒ่าจึงเรียกนามบ้านว่า "บ้านคำหว่า" ปี พ.ศ. 2476 ได้เปลี่ยนนามบ้านคำหว่ามาเป็น "บ้านกุดหว้า หมู่ที่ 10 ตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์"

ปัจจุบันบ้านกุดหว้า ตั้งอยู่ตำบลกุดหว้า อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอกุฉินารายณ์ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร ตำบลกุดหว้า เป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภอกุฉินารายณ์ ประกอบไปด้วย 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านกุดหว้า หมู่ 2 บ้านกุดหว้า หมู่ 3 บ้านวังมน หมู่ 4 บ้านชุมช้าง หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง หมู่ 6 บ้านห้วยแดง หมู่ 7 บ้านนาไคร้ หมู่ 8 บ้านกุดหว้า หมู่ 9 บ้านกุดหว้า หมู่ 10 บ้านห้วยแดง หมู่ 11 บ้านกุดหว้า หมู่ 12 บ้านชุมช้าง

ภาพประกอบ 15 กลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้าอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพประกอบ 16 ศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์

อาณาเขตพื้นที่ ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ทิศใต้ ติดกับ ตำบลจุมจัง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลบัวขาว และจุมจัง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อาชีพประชากร บ้านกุดหว้า เป็นชุมชนขนาดกลาง มีจำนวนประชากรรวม 2,620 คน จำนวนหลังคาเรือน 196 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา

เป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริม คือ งานหัตถกรรมทอผ้าและจักสาน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคชุมชน โดยเฉพาะหัตถกรรมการทอผ้าฝ้าย ซึ่งได้รับการส่งเสริมให้รวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มทอผ้าและมีพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านกุดหว้า ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมกลุ่มสตรีที่มีความสามารถในการทอผ้าหรือผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการทอผ้า การย้อมผ้า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการจำหน่าย โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจะมีการแบ่งงานกันทำตามความถนัดหรือความสามารถของตนเอง

ภาพประกอบ 17 ที่ทำการกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านกุดหว้า

ที่ทำการกลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว้า

สถานที่ทำการกลุ่ม ปัจจุบันตั้งอยู่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 8 บ้านกุดหว้า ตำบล กุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46110 มีสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มจำนวน 244 คน ประธานกลุ่มคือ นางนาลอย ไกรสินธุ์ อายุ 53 ปีการทอผ้าของชาวผู้ไทยบ้านกุดหว้า เริ่มต้นโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชุมชน (รพช.) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบ้านกุดหว้า ในปี พ.ศ. 2525 โดยมีวิทยากรเข้ามาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า “ไทเร่” ปักลายด้วยตัวหนังสือ เพื่อใช้ตัดเย็บเสื้อผ้า และในปีพ.ศ. 2532 สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอกุฉินารายณ์ (พช.) ได้นำเงินจากองค์กรยูนิเซฟ เป็นเงินทุนหมุนเวียนพัฒนาอาชีพสตรีและเด็กทุกคนรอบครัว โดยมีสมาชิกเข้าอบรมในครั้งนั้นจำนวน 32 คน ได้รับเงินสนับสนุนจำนวน 25,000 บาท และมีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารเงินทุน โดยนำผลกำไรที่ได้มาจัดสรรเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) เลี้ยงเด็ก 2) เข้ากองทุน 3) คณะกรรมการบริหาร ซึ่งเงินจำนวนนี้ได้นำมาบริหารให้สมาชิก

ได้กู้ยืม ซึ่งได้พิจารณาตามความเหมาะสม โดยแบ่งผู้กู้ออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทอผ้า กลุ่มการเกษตรปลูกพืช กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มค้าขาย รวมเงินที่องค์กรยูนิเซฟให้การอุดหนุน เป็นเงินจำนวน 50,000 บาท จากวันนั้นชาวบ้านกุดหว้าจึงมีอาชีพเสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยว คือ ตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายที่บ้าน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ ช่วยให้มียารายได้เพิ่มในครอบครัว

3. ความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านบะหว้า

คำขวัญบ้านบะหว้า“จักจั่นเลิศรส ไช่ผัดสดอร่อย มีไม้น้อยดอกกระเจียว สีเขียวแหล่งผักหวาน และตระการเห็ดโคนดิน อุดมถิ่นดอกกุณบ้าน”

จากการศึกษา พบว่า ความเป็นมาของบ้านบะหว้า เดิมทีย้ายมาจากบ้านนาหว้า จังหวัดนครพนม เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2465 โดยการนำของ นายห้วย ดันมีแก้ว นายवाद ดีวันไชย และนายคำมา วังใจ เป็นหัวหน้านำชาวบ้านอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณป่าแห่งนี้ ซึ่งมีต้นหว้าขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก (ภาษาอีสานเรียกว่า บะต้นหว้า) และต่อมาจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า บ้านบะหว้า ปัจจุบันคือ ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร กำนันคนแรกคือ นายคำมา วังใจ

ภาพประกอบ 18 ทางเข้าบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

บ้านบะหว้า ตำบลบะหว้า แบ่งการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านบะหว้าหมู่ที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านคือ นายทะนงศักดิ์ ดวงสุภา บ้านบะหว้าน้อย หมู่ที่ 5 ผู้ใหญ่บ้านคือ นายประมาณ ฝางคำ บ้านบะหว้า หมู่ที่ 7 ผู้ใหญ่บ้านคือ นายจำนง แดงวิเศษ และ บ้านบะหว้า หมู่ที่ 9 ผู้ใหญ่บ้านคือ นางฉิมมา เตือนนिर โดยมีกำนันคือ นายสงวน ดวงสุภา เป็นผู้นำตำบล ช่วยดูแลทุกข์สุขราษฎรในตำบล ให้ได้รับความสุขทั่วหน้า

ที่ตั้งและอาณาเขต ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลอากาศอำนวย อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ทิศใต้ ติดกับ ตำบลสว่าง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลนาหว้า อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

ลักษณะภูมิอากาศ สภาพทั่วไป ตำบลบะหว้าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ บางส่วนเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนา มีลำห้วยแดง ห้วยบอน ห้วยพิพัตไหลผ่าน สภาพดิน สภาพดิน ฟ้าอากาศ อากาศเย็นสบายในเวลากลางคืน

จำนวนประชากร จากการสำรวจ พบว่า บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 มีประชากรรวม 1,001 คน จำนวน 218 หลังคาเรือน ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายทะนงศักดิ์ ดวงสุภา บ้านบะหว้าน้อย หมู่ที่ 5 มีประชากร 460 คน จำนวนครัวเรือน 95 หลังคาเรือน ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายประมาณ ผาทองคำ บ้านบะหว้า หมู่ที่ 7 มีประชากรรวมชายหญิง 879 คน จำนวน 210 หลังคาเรือน ผู้ใหญ่บ้านคือ นายจันทน์ แดงวิเศษ บ้านบะหว้า หมู่ที่ 9 มีจำนวนประชากร 916 คน จำนวน 196 หลังคาเรือน ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นางฉิมมา เตือนนिर ประชากรตำบลบะหว้า รวม 6,185 คน จำนวนหลังคาเรือน 1,239 หลังคาเรือน โดยมีนายสงวน ดวงสุภา เป็นกำนัน

ภาพประกอบ 19 ที่ตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

การประกอบอาชีพ จากการสัมภาษณ์ พบว่า ประชากรตำบลบะหว้า ส่วนใหญ่ อาชีพเสริม ได้แก่ การทอผ้า เพาะเห็ด ค้าขายอื่น ๆ ปัจจุบันได้มีการส่งเสริมการประกอบอาชีพทอผ้า โดยเฉพาะฝ้าย้อมครามช่วยสร้างรายได้และสร้างชื่อเสียงให้ชุมชนเป็นอย่างมาก

คำขวัญตำบล “จักจั่นเลิศรส ไข่มดสดอร่อย มีไม้น้อยดอกกระเจียว สีเขียวแหล่งผักหวาน แลตระการเห็ดโคลนดิน อุดมถิ่นดอกคูณบ้าน”

นอกจากนี้ยังพบว่า บ้านบะหว้าเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายเป็น ลวดลายนำสมัยที่ลูกค้าต้องการมาก โดยมีผู้ใหญ่บ้านประกายเพชร บุญศรี ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านสุภาพสตรี รุ่นใหม่ที่สนใจผ้าฝ้าย มีแนวคิดในการออกแบบลวดลาย และขอออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยเหมาะกับ คนรุ่นใหม่เป็นที่สนใจของลูกค้า ขายได้ราคาดีซึ่งคนรุ่นใหม่ รุ่นเก่าสนใจสั่งซื้อเพิ่มมากขึ้น

4. ความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านภู (กลุ่มทอผ้าศรีนคร)

จากการศึกษา พบว่า บรรพบุรุษชาวบ้านภูอพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ศ. 2387 เข้าจับจองพื้นที่ทำกินที่ดงบังอี โดยปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่ตามริมน้ำบนฝั่งขวาของ ห้วยบังอีเรียกตนเองว่าไทบ้านบังอี เนื่องจากตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ลุ่มจึงถูกน้ำป่าไหลบ่ามาท่วมบ่อย ๆ ประกอบกับมีเสือเข้าหมู่บ้านขโมยกินม้า ชาวบ้านจึงพากันหวาดกลัวเพราะมีความเชื่อว่าเสือกินม้าต่อไป มันจะกินคนใน พ.ศ. 2424 เจ้าสุโขสมบัตีพร้อมพวก จำนวน 20 ครัวเรือน พากันอพยพข้ามเขาเข้าจับจองพื้นที่ทำกินบนที่ราบหุบเขาของภูจะก่อ ภูผาขาว ภูผาแดง โดยพากันตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริมฝั่งของ ห้วยกระเปียน เรียกชื่อว่า บ้านหลุมภูในแต่ละปีมีน้ำไหลบ่าท่วมที่อยู่อาศัยเสมอ ในราว พ.ศ. 2445 จึงพากันเคลื่อนย้ายบ้านเรือนขึ้นตั้งอยู่บนบริเวณภูน้อย ร่วมกันสร้างวัดโพธิ์ศรีแก้วกลางเขาไกรลาส (วัดศรีนันทาราม) เป็นที่ปฏิบัติธรรม จำศีล แห่ลงศูนยรรวมจิตใจ ต่อมาทางราชการทำการสำรวจเขตแดน หมู่บ้าน เมือง จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านภูมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 20 บ้านภู อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ชาวบ้านภูดำเนินชีวิตสืบทอดจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตแสดงถึงความเป็นผู้ไทยที่โดดเด่น อาทิ การแต่งกายชุดผู้ไทย ที่เป็นลักษณะเฉพาะของ ตนเองชาวผู้ไทยมีภาษาพูดเป็นของตนเอง รักการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ชยัน กินอยู่อย่าง

ประหยัด ชื่อสัตย์ สามัคคี ใฝ่ศึกษา มีอาชีพหลัก คือการทำนา รองลงมาได้แก่การรับจ้าง รับราชการ มีงานหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว รวมทั้งได้น้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และเนื่องจากบ้านภูมิตันทุนทางธรรมชาติที่สวยงาม ประกอบด้วยภูเขา ป่าไม้ล้อมรอบหมู่บ้าน เป็นแหล่งเกิดต้นน้ำลำห้วยหลายสายไหลผ่านหมู่บ้าน อากาศดีมีความร่มรื่น พื้นที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำนาปลูกข้าวอินทรีย์ และปลูกพืชยืนต้นไม้ผล ไม้ดอกได้ดีทุกชนิด ส่วนต้นทุนทางสังคม วิถีชีวิตชาวบ้านภูเป็นคนขยัน อดทน สนใจ ใฝ่รู้ อยู่อย่างสงบสุข ทุกคนมีความภาคภูมิใจที่ได้เกิดและหรืออาศัยอยู่ในบ้านภูต่างมีความตระหนักรัก ห่วงแหน เกิดความสมัคสมาน สามัคคี ด้วยวิถีชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อ เพื่อแบ่งปัน จึงร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบทอดและต่อยอดเผยแพร่ วิถีชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมา การดำเนินชีวิตของชาวบ้านภูได้มีเหตุการณ์และกิจกรรมที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจจากอดีตถึงปัจจุบัน

บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นหนึ่งหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดมุกดาหาร ในปี พ.ศ.2549 และได้ผ่านการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 3 ปีซ้อนอีกทั้งได้รับโลรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาประเภทชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว พ.ศ. 2549 ชุมชนบ้านภูเป็นชาวผู้ไทย บรรพบุรุษมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง สภาพพื้นที่โดยทั่วไปล้อมรอบด้วยภูเขา อากาศดี มีธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสวยงาม และพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ปัจจุบันบ้านภูเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อีกทั้งยังมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนกระจายอยู่ทั่วหมู่บ้านในการดำเนินชีวิตของผู้คนในหมู่บ้านแห่งนี้ เน้นแนวทางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาชีพหลัก คือการทำนา และจะปลูกพืชผักสวนครัวหลังฤดูเก็บเกี่ยว และตามหลังบ้านนิยมการแต่งกายให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคือ ผู้หญิงนุ่งซิ่นทิว ใส่เสื้อเย็บมือย้อมครามแถบชายขอบแดง ห่มผ้าสไบพาดไหล่ซ้าย คนในชุมชนพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เด็กเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ยึดหลักปฏิบัติตามฮีต12 ด้วยวิถีของชาวผู้ไทย ผู้หญิงในหมู่บ้านภู จึงต้องทอผ้าเก่ง โดยเฉพาะการทอผ้าไหม และผ้าหมักโคลน ผ้าฝ้าย ที่สืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งขึ้นชื่อและสร้างรายได้เสริมเป็นอย่างมาก (จรรยารักษ์ อาจิวิชัย. 2557 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศ

บ้านภูตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดมุกดาหารระยะทาง 57 กิโลเมตรห่างจากตัวอำเภอหนองสูง 7 กิโลเมตรมีเส้นทางไปยังตัวจังหวัดมุกดาหารได้ 2 เส้นทางคือจากถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 2370 เข้าสู่ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 (ขยางกูร) และถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 2370 เข้าสู่ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 2042 (มุกดาหาร-กุฉินารายณ์) เป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง

ภูมิประเทศตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ยๆล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อนในอดีตเทือกเขาเหล่านี้เต็มไปด้วยป่าไม้พืชพันธุ์ธรรมชาติและสัตว์ป่านานาชนิดแต่ในปัจจุบันได้ลดน้อยลงเนื่องจากการขยายตัวของประชากรในชุมชนทำให้ความต้องการที่ทำกินเพิ่มมากขึ้นระหว่างหมู่บ้านกับภูเขาเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขาเหมาะแก่การเพาะปลูกทำไร่ทำนามีลำห้วยที่เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอยู่จำนวน 3 สาย

ภูมิอากาศมีสามฤดูคือฤดูร้อนฤดูฝนและฤดูหนาวอากาศจะร้อนมากในฤดูร้อนและจะหนาวมากในฤดูหนาวที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับภูจ้อก้อบ้านป่าเม็กตำบลหนองสูงอำเภอหนองสูงจังหวัดมุกดาหาร

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านเป้าหมู 3 และหมู 5 ตำบลหนองสูงอำเภอหนองสูงจังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับภูถ้ำเเมนภูผาแดงบ้านนาหนองแคนตำบลหนองสูงอำเภอหนองสูงจังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับภูหินเหล็กไฟภูผาขาวบ้านหนองแซ่หนองคำตำบลบึงงามอำเภอหนองพอกจังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพทางเศรษฐกิจ

ชาวบ้านภูส่วนใหญ่จะทำนาเป็นอาชีพหลักทุกครัวเรือนต้องทำนาเพราะยึดหลักที่ว่า “ด้ายเข้าเต็มเล้านั่งเฝ้ากะคือ” ประมาณร้อยละ 70 ของครัวเรือนจะมีคนในครัวเรือนรับราชการหรือมีอาชีพที่มีรายได้ประจำและทุกครัวเรือนจะมีอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัวเช่น ทำไร่ทำสวนเลี้ยงสัตว์ค้าขายงานหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้นมีการแข่งขันในการประกอบอาชีพค่อนข้างสูงครัวเรือนในหมู่บ้านมีการออม 100 เปอร์เซนต์พื้นที่ทั้งหมด 6,338 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 3,549 ไร่ ผลผลิตที่จำหน่ายจำหน่ายออกสู่ตลาดภายนอกชุมชนได้แก่ผลผลิตทางการเกษตรผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือเช่นผ้าไหมชนิดต่างๆ เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้านของที่ระลึกชุดผู้ไทยผ้าฝ้ายลายขีดเป็นต้น (บุญธรรม แก้วสินวล. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 22 ป้ายทางเข้าบ้านภู

ภาพประกอบ 23 สภาพบ้านเรือน และถนนในบ้านภู

ความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายบ้านภู (กลุ่มทอผ้าศรีนคร)

กลุ่มทอผ้าศรีนคร ตั้งอยู่เลขที่ 16 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านเป้า อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2516 มีสมาชิกทั้งหมด 16 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 800 บาท เป็นการลงทุนร่วมกันเพื่อทอผ้าไหมขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ เดิมทีลายผ้าฝ้ายบ้านภูเกิดจากการออกแบบโดยการจินตนาการของช่างทอผ้าตามความคิดของตนเอง และทอตามกันมาเรื่อย ๆ โดยไม่มีการจดบันทึก เพียงแต่ใช้วิธีการสังเกต จดจำ แล้วฝึกปฏิบัติ ลวดลายที่ทอจึงเป็นลายแบบเดิม ๆ ซึ่งมีการทอแบบต่อเนื่อง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครพนม ได้มีการแข่งขันทอผ้าไหมมัดหมี่ด้วยกี่พื้นเมือง นางวาสนา อาจิวชัย ได้รับรางวัลชนะเลิศ อันดับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2539 ได้ส่งผ้าไหมลายลูกแก้วเข้าประกวด ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ได้รับรางวัลอันดับที่ 2 ประเภทผ้าไหมลายลูกแก้วต่อมาสำนักพระราชวังเข้ามาช่วยเหลือ รับซื้อผ้าไหมจากกลุ่มทอผ้าศรีนคร ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีกำลังใจ ตั้งใจทอผ้าไหมส่งให้สำนักพระราชวัง

ปี พ.ศ. 2516-2523 ผ้าไหมราคาสูงขึ้น กลุ่มจึงร่วมกันผลิตเส้นไหมเอง แต่ไม่เพียงพอที่จะใช้ทอผ้าในกลุ่ม จำเป็นต้องซื้อเส้นไหมจากที่อื่นมาทอเป็นผืนผ้าเพื่อส่งพระราชสำนักจากการขาดแคลนวัตถุดิบเส้นไหม ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไม่สามารถทำผ้าไหมส่งในราคาเดิมได้ ทำให้ผู้ผลิตคือกลุ่มศรีนคร ต้องหยุดพักการทอผ้าไหมในช่วงระยะหนึ่ง

ปี พ.ศ. 2529 มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจากกรุงเทพมหานคร มาติดต่อผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ (ผ้าหมักโคลน) โดยให้ราคาสูงน่าสนใจ นางวาสนา อาจิวชัย ได้รวมกลุ่มคิดค้นหาวิธีการย้อมผ้าจากสมุนไพร ซึ่งมีอยู่ในป่าชุมชน หรือป่าศรีนครบ้านภู ซึ่งสมาชิกในกลุ่มโดยการนำของประธานกลุ่ม โดยการนำเอาวัตถุดิบที่ได้จากพืช สัตว์ จุลินทรีย์ และแร่ธาตุต่าง ๆ มาย้อมกับเส้นด้ายที่ทำจากใยฝ้าย แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้า เพิ่มสีสันและความงามให้กับผืนผ้าเป็นยี่งนก สีธรรมชาติที่ได้จากเปลือกไม้หรือแก่นไม้ชนิดต่าง ๆ จะออกสีแตกต่างกัน ได้แก่ ต้นเข (ต้นกาแล) ใช้เนื้อไม้จะให้สีเหลืองทอง สีเหลืองอ่อน ต้นเพกา (ต้นลิ้นฟ้า) ใช้เปลือก แก่น และรากจะได้สีเขียวอ่อน และสีเขียวแก่ ต้นค้อ (หมากค้อ) ใช้เปลือกย้อมจะให้สีส้ม ต้นมะกอก ต้นหว้า ให้สีเขียวคราม ต้นขนุน ใช้แก่นให้สีเหลือง ได้ทั้งสีเหลืองอมเขียว ต้นประดู่ ใช้เปลือกต้มย้อม ให้สีชมพูอมแดง ครั่ง ธรรมชาติ ให้สีแดงเข้ม สายบัว ให้สีเขียว ดอกบัวให้สีชมพู

จากการย้อมสีธรรมชาติดังกล่าว ทำให้การทอผืนผ้ามีสีสันสลับกันสวยงาม อันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวบ้าน และการทอผ้าพื้นเมืองจึงมีนวัตกรรมเกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ ผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติ ผ้าคลุมไหล่ลายแก้วศิริ ผ้าพันคอลายปลาตะเพียน และถุงหิ้วผ้าลายหมี่ย้อมคราม ซึ่งเป็นที่มาของการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายกลุ่มศรีนครในปัจจุบัน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. สภาพปัจจุบันของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน ได้แก่ กลุ่มผู้ไทยบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า และบ้านภู ตามลำดับ

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันกลุ่มผู้ไทยที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ไทยบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า และบ้านภู ยังได้สืบสานการทอผ้าฝ้าย ทั้งผ้าพื้นและผ้าลายมัดหมี่ ซึ่งมีทั้งทอสำหรับใช้เอง ทอสำหรับนำไปขายเป็นรายได้เสริม และการรวมกลุ่มกันทอ โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านวัตถุดิบ เครื่องมือ ขั้นตอนการผลิต ลวดลาย การออกแบบ การประเมินคุณภาพ และการจำหน่าย ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

1.1 กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง

1.1.1 วัตถุดิบ ปัจจุบันกลุ่มสตรีผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ยังนิยมทอผ้าฝ้าย โดยใช้วัตถุดิบแบบดั้งเดิม และวัตถุดิบแบบสมัยใหม่ สำหรับนำมาทอเป็นผืนผ้า เพื่อนำไปขายสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและมีความสนใจ ภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มผู้ไทยบ้านโคกโก่ง คือ

ภาพประกอบ 24 วัตถุดิบดั้งเดิมบ้านโคกโก่ง (ฝ้ายสีขาว)

1) วัตถุดิบแบบเก่า ได้แก่ ฝ้าย นิยมปลูก 2 ชนิด คือ ฝ้ายสีขาวนวล (ฝ้ายพันธุ์พื้นบ้าน) และฝ้ายสีน้ำตาลหรือผู้ไทยเรียกว่า “ฝ้ายแมว” ปลูกไว้สำหรับนำมาทำเป็นเส้นใยเพื่อทอเป็นผืนผ้า ส่วนใหญ่นิยมทอเป็นผ้าห่ม และผ้าพื้นสีธรรมชาติ สำหรับนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อและกางเกงขาก๊วยหรือชุดสำหรับผู้ชาย ตัดเสื้อแขนสั้น แขนยาว และผ้าชิ้นสำหรับผู้หญิง

2) วัตถุดิบแบบสมัยใหม่ ได้แก่ เส้นใยฝ้ายที่หาซื้อได้ตามท้องตลาด หรือรวมสิ่งซื้อจากรองาน เส้นใยฝ้ายดังกล่าวชาวบ้านโคกโก่งเรียกว่า “ฝ้ายซีกง” คุณภาพดีไม่แตกต่างจากฝ้ายธรรมชาติมากนัก ปัจจุบันเป็นที่นิยมของชาวผู้ไทยมาก เพราะสะดวกรวดเร็ว ทันเวลาต่อความต้องการของลูกค้า

ภาพประกอบ 25 ฝ้ายซีกง (วัตถุดิบสมัยใหม่)

1.1.2 เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าฝ้าย แบ่งออกเป็น

1) เครื่องมือที่ใช้ในอดีต ได้แก่ กี่ทอผ้า (ทอมือ) ฟืม กระสวย เขาหูก (เขาหูก) หลอดฝ้าย อีวฝ้าย กะเพียด (กะเพด) แป้นล้อมฝ้าย ไม้ล้อมฝ้าย หลอดม้วนฝ้าย กงปั่นฝ้าย (หลาปั่นฝ้าย) หรือภาษาถิ่นอีสานเรียกว่า “การเข็นฝ้าย” อัก (กวัค) ไม้กำพัน (ไม้กำพัน) และเป็ย

2) เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบันได้แก่ กี่ทอผ้า (กึ่งทอมือ) ฟืม เขาหูก (เขาหูก) หลอดฝ้าย ไม้ขอหลอด โหงคัน ผึง อัก (กวัค) ไม้กำพัน (ไม้กำพัน)

ทั้งนี้เพราะเครื่องมือบางชนิดไม่นิยมใช้แล้ว เช่น อีวฝ้ายและกงปั่น (ใน) เนื่องจากชาวผู้ไทยส่วนใหญ่ไม่ปลูกฝ้าย นิยมสั่งซื้อฝ้ายสำเร็จรูป เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบันเป็นเครื่องมือที่ทำขึ้นมาใหม่ โดยใช้วัตถุดิบสมัยใหม่ เช่น ฟืมทอผ้า ในอดีตฟืมใช้ไม้ไผ่ ปัจจุบันใช้สแตนเลส เพราะทนทานไม่หักไม่เข้าสนิม กระทบด้ายแน่นสนิท ทำให้เนื้อผ้าดีแน่นหนา คุณภาพดี และเครื่องมือแต่ละประเภทใช้ประโยชน์แตกต่างกัน ดังนี้

(1) กี่ทอผ้า (กี่ทอมือ)

ภาพประกอบ 26 กี่ทอผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่ง (กี่ทอมือ)

กี่ทอผ้าหรือโองหูก ใช้สำหรับเป็นโองหูก ซึ่งด้ายเส้นยืนสอดเข้ากับแกนม้วนแล้วร้อยปลายด้ายแต่ละเส้นเข้าไปในฟันหวีและตะกอละละชุด หวีด้วยเส้นยืน โดยทั่วไปก็มี 2 ประเภทคือ กี่พื้นบ้าน และกี่กระตุกที่พัฒนาต่อกันจากกี่พื้นบ้าน แต่กลุ่มทอผ้าบ้านโคกโก่ง ยังนิยมใช้กี่พื้นบ้านหรือกี่กระตุกที่ใช้ทอผ้าด้วยมือ ซึ่งมีอุปกรณ์ที่สำคัญที่นำมาเป็นส่วนประกอบในการทอผ้า ได้แก่ ฟืม กระสวย ตะกอล หรือเขาหูก แกนม้วนผ้า หรือไม้กำพัน สำหรับม้วนผ้าที่ทอแล้ว แกนม้วนด้ายเส้นยืน ขณะทอ เท้าเหยียบ สำหรับควบคุมการยกเขาหูก เพื่อแยกเส้นฝ้ายออกเป็นกลุ่มตามลวดลายที่ต้องการ ที่นั่งหรือแป้นสำหรับนั่งขณะทอผ้า และยังมีหวีชนหมูป่าใช้สำหรับเกลี่ยฝ้ายเส้นยืนให้เรียบตรงและสะดวกในการทอ ส่วนประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาใช้กับกี่ทอผ้า อันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษชาวไทยที่ได้สั่งสมและสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

(2) ฟืม

ฟืมเป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้า ทำหน้าที่กระทุ้งด้ายเส้นพุ่งที่ทอให้เรียงกันเป็นระเบียบ ทำให้เนื้อผ้าแน่นเป็นผืน ในอดีตฟืมใช้ไม้ไผ่

ภาพประกอบ 27 พื้มทอผ้าพันสแตนเลสบ้านโคกโก่ง

ในอดีตชาวบ้านโคกโก่งใช้พื้มไม้ไผ่ปัจจุบันช่างทำพื้มได้พัฒนาพื้มพื้มไม้ไผ่เป็นพันสแตนเลส เพราะทนทานใช้งานได้ดีคุ้มค่า

ลักษณะของพื้มทอผ้าโดยทั่วไปโครงสร้างทำด้วยไม้เนื้อแข็ง พื้มพื้มในอดีต ทำด้วยไม้ไผ่ พัฒนามาเป็นพื้มเหล็กและเป็นพันสแตนเลสในปัจจุบัน “พื้มพื้ม” มีลักษณะเป็นซี่ ๆ คล้ายกับหวีมีช่องว่างเล็ก ๆ สำหรับสอดคล้องเส้นยืน จำนวนพื้มพื้มเท่ากับ ความกว้างของหน้าผ้า ส่วนใหญ่นิยมใช้ความกว้างขนาดไม่เกินแขนทั้งสองข้างของช่างทอหรือประมาณ 2 เมตร เพื่อสะดวกในการพุ่งกระสวยกลับไปมาได้สะดวก ปัจจุบันการทำพื้มพื้มนิยมใช้สแตนเลส ซึ่งสามารถทำให้พื้มพื้ม มีขนาดเล็กลง จึงร้อยด้ายเส้นยืนได้จำนวนมากขึ้น ผ้าที่ทอจึงเนื้อแน่นกว่าพื้มไม้ไผ่

ขนาดของพื้ม เรียกว่าตามจำนวนช่องระหว่างซี่ ของพื้ม โดยการนับเป็นหลบหรือหน่วยการนับเรียกว่า “หลบ” เช่น หนึ่งหลบเท่ากับสี่สิบช่องพื้มพื้ม หน่วยการนับความกว้างของพื้มเป็นหลบ ขนาดของพื้มพื้มนิยมใช้ทอผ้าซิ่น หรือผ้าถุงของชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ได้แก่ พื้ม 40 ซึ่งมีขนาดความกว้างเท่ากับแขนทั้งสองข้างของช่างทอหน้าพื้มเป็นพันสแตนเลสมีความแข็งแรงทนทาน กระทบฝ้ายได้แน่น ละเอียดตามต้องการและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผืนผ้า ขายได้ราคาดีเป็นที่ต้องการของลูกค้าในปัจจุบัน (ไกลี่ หนองสูง. 2558 :สัมภาษณ์)

(3) กระสวย

กระสวยเป็นชื่อเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า กระสวยทำด้วยไม้เนื้อแข็งที่มีน้ำหนักใช้งานได้ทนนาน เช่น ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้พยุง หรือไม้สัก ก็สามารถนำมาใช้ทำกระสวยได้ ซึ่งความยาวของกระสวยไม่มีมาตรฐานขึ้นอยู่กับผู้ใช้ โดยทั่วไปกระสวยส่วนใหญ่จะมีความยาวประมาณ 10-12 นิ้ว

ภาพประกอบ 28 กระสวยทอผ้าฝ้าย และหลอดด้าย บ้านโคกโก่ง

จากการสังเกต พบว่า กระสวยที่นิยมใช้ในภาคอีสานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ กระสวยมือ และกระสวยที่กระตุก ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน ได้แก่ กระสวยมือน้ำหนักเบาด้านหัวและด้านท้ายของกระสวยมีลักษณะมนคล้ายงู ส่วนกระสวยที่กระตุกมีรูปร่างคล้ายเรือ กระสวยทั้งสองประเภทดังกล่าวยังแบ่งออกเป็นกระสวยแบบรางเดี่ยวมีช่องสำหรับใส่หลอดด้ายเพียงหลอดเดียว กระสวยแบบรางคู่มีช่องสำหรับใส่หลอดด้ายสองช่อง สองช่องใส่หลอดด้ายได้สองหลอด

ประโยชน์การใช้กระสวย กระสวยเป็นอุปกรณ์สำหรับใช้บรรจุหลอดด้ายเส้นพุ่งที่ใช้ในการทอผ้า กระสวยมีหน้าที่ส่งด้ายพุ่งเข้าไปในด้ายเส้นยืนซึ่งอยู่บนหูกทอผ้า กระสวยมือโดยการใช้มือพุ่งกระสวยไปมาระหว่างเส้นยืนสลับกับการกระทบฟืมเพื่อให้เนื้อผ้าแน่น ประณีตสวยงาม ปัจจุบันการทอผ้ายังเป็นการใช้กระสวยที่ทอมือ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้อยู่คู่ชาวอีสานตลอดไป

(4) เขาหูก (เหาหูก) หรือตะกอ

เขาหูกหรือตะกอ เป็นส่วนประกอบของฟืม เป็นเครื่องมือทอผ้า เขาหูกใช้เส้นเชือกจัดกลุ่มด้วยเส้นยืน เพื่อเปิดช่องด้ายเส้นยืน โดยมีไม้สอดเป็นโครง 2 อัน เรียกว่า เขาหูก

ภาพประกอบ 29 เขาฮุกหรือตะกอ (อุปกรณ์ที่ใช้แยกเส้นยืน)

จากการสังเกต พบว่า เขาฮุกเป็นอุปกรณ์สำหรับแยกด้วยเส้นยืนให้ขึ้นลงสลับกัน โดยการเหยียบไม้เหยียบฮุก ขั้นตอนการทำเขาฮุกโดยการสอดฝ้ายต้องสอดสลับกันไปเส้นหนึ่งเว้นไว้เส้นหนึ่ง และต้องมีเชือกผูกเขาฮุกแขวนไว้กับโครงที่ด้านบน สามารถเลื่อนไปมาได้ ด้านล่างผูกเชือกติดกับคานเหยียบ เมื่อช่างทอผ้าต้องการดึงฝ้ายให้เป็นช่อง จะใช้เท้าเหยียบที่ไม่เหยียบฮุก ทำให้เขาฮุกเลื่อนขึ้น-ลง เป็นช่องสำหรับสอดกระสวยฝ้ายพุ่ง หากช่างต้องการทอผ้าเป็นลวดลายสลับซับซ้อนสวยงาม เช่น ผ้าจก ผ้าขิด จะต้องใช้ตะกอเพิ่มขึ้น อาทิ ผ้า 1080 ตะกอของบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ เป็นผ้าที่มีจำนวนตะกอมาก และมีลวดลายวิจิตรสวยงามที่สุด ด้วยวิธีเพิ่มจำนวนตะกอและคานเหยียบจะต้องเพิ่มมากขึ้น

การใช้งานเขาฮุกหรือตะกอ ใช้ประโยชน์สำหรับแยกฝ้ายเส้นยืนให้ขึ้น-ลงสลับกัน เพื่อเปิดช่องด้ายยืนให้ด้ายเส้นพุ่งสามารถลอดผ่านกลับไปมาด้านซ้ายขวาได้ โดยการใช้กระสวยลอดเป็นอุปกรณ์การนำฝ้ายเส้นพุ่ง เช่น การทอผ้าลายขิด ช่างเก็บเขาฮุกหรือจัดตะกอช่างจะแยกด้ายเส้นยืนที่ 1, 3, 5, 7, 9, 11 (หรือเส้นยืนคี่เป็นเส้นขึ้น) เส้นยืน 2, 4, 6, 8, 10, 12 (เส้นยืนคู่ทั้งหมดเป็นเส้นลง) สลับกันไปจนหมดจำนวนเส้นยืนที่อยู่ในฟืม โดยการเหยียบไม้เหยียบฮุกขึ้นลงในขณะทอ และขณะที่เส้นยืนแยกจากกันจะพุ่งกระสวยผ่านตลอดแนวเกิดเป็นผ้าลายขิดตามต้องการ

(5) หลอดฝ้าย

หลอดฝ้าย เป็นอุปกรณ์สำหรับใช้ในการคันเส้นฝ้าย โดยเส้นฝ้ายทุกเส้นจะถูกม้วนหรือพันเก็บไว้ในหลอดคัน ซึ่งมีลักษณะเป็นหลอดยาวประมาณ 8 นิ้ว สันผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว จำนวน 152 หลอด หลอดคันทำจากไม้ไผ่ แต่ปัจจุบันใช้ท่อน้ำพลาสติกแทน

ภาพประกอบ 30 หลอดฝ้าย (ฝ้ายสีขาว และฝ้ายสีตุ่น)

(6) อัก (กวั๊ก)

อักหรือกวั๊ก เป็นเครื่องคัดฝ้ายทำด้วยไม้เนื้อแข็ง อาจจะทำ 4 ขา 6 หรือ 8 คล้ายหลอดฝ้าย เจาะรูตรงกลางปลายทั้ง 4 ด้านมีไม้ประกบสำหรับสวมรูเพื่อให้อักหมุน อักใช้กรอฝ้ายจากกระวักให้เป็นระเบียบ ก่อนจะสาวเข้ากงเพื่อแยกเป็นปอยๆ และแยกเป็นใจๆ

ภาพประกอบ 31 อัก (กวั๊ก) บ้านโคกโก่ง

(7) กงปั่นฝ้าย (โน)

เครื่องมือที่ใช้ปั่นฝ้าย เรียกว่า โน(หลา) เป็นเครื่องมือสำหรับใช้ปั่นฝ้ายหรือกรอเส้นไหม ในอดีตเครื่องปั่นฝ้ายชนิดนี้เรียกว่า “แหว” โดยเรียกชื่อตามเสียงขณะปั่นฝ้าย เครื่องจะดัง “แหวแหวแหว แวะ” ผู้ที่ผ่านไปมาจะรู้ทันทีเมื่อได้ยินเสียงว่าบ้านหลังนี้กำลังมีคนปั่น เส้นฝ้ายหรือกรอเส้นฝ้ายเส้นไหม กงปั่นฝ้ายมีลักษณะกลมใหญ่กว่าหัวแม่มือเล็กน้อยมีรูตรงกลางสำหรับเสียบไม้ปั่นฝ้าย ต่อมาได้พัฒนามาเป็นโนหรือหลา ซึ่งนิยมเรียกว่า กงโนด้าย หลาปั่นฝ้าย หรือกลุ่มไทยลาวนิยมเรียกว่า “โน” ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน

ภาพประกอบ 32 โน หลา หรือกงปั่นฝ้าย

จากการสังเกต พบว่า เครื่องปั่นฝ้ายชนิดนี้เรียกชื่อตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่น โน หลา หรือกงปั่นฝ้าย หลาปั่นฝ้าย ซึ่งเป็นเครื่องกรอฝ้ายที่นำมาใช้กรอเส้นฝ้ายหรือปั่นฝ้ายให้เป็นเกลียวแน่นจนเป็นเส้นฝ้ายสำหรับเป็นเส้นพุ่ง

ลักษณะทั่วไปของโน เป็นวงกลม ติดตั้งอยู่ระหว่างขาสองอันที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง มีเหล็กสอดเป็นคั่นสำหรับหมุนวงล้อ ส่วนขาที่ติดตั้งอยู่บนส่วนหัวของฐานทำด้วยไม้ท่อนยาวประมาณ 30-35 นิ้ว ส่วนปลายของท่อนไม้จะมีเหล็กในสอดอยู่กับขาตั้งโดยโผล่เหล็กในออกมา มีไว้สำหรับเป็นที่สวมของหลอดไม้ไผ่ที่นำเป็นที่กรอด้ายระหว่างวงล้อจะมีสายพานทำด้วยเชือกโยงมาเพื่อหมุนเหล็กโน

การนำไปใช้ประโยชน์ ใช้สำหรับเป็นเครื่องปั่นฝ้ายให้เป็นเกลียวแน่นจนเป็นเส้นฝ้าย เส้นเล็กกลมสามารถสอดเข้าใส่หลอดสำหรับเป็นเส้นพุ่ง โดยใช้คู่กับประวง หรือ กงกว้างในขณะที่วงล้อของกงกว้างหมุนโนก็จะหมุนตาม เกิดเป็นแรงเหวี่ยงดึงม้วนด้ายที่จ่อไว้ให้เป็นเกลียวแน่นเป็นเส้นฝ้ายตามต้องการ

(8) ไม้กำพัน (ไม้กำพัน)

ไม้กำพันหรือไม้กำพัน เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับพันผืนผ้าที่ทอแล้ว ม้วนเก็บไว้ด้านคนทอผ้านั้น และผ้าที่ม้วนเก็บมา ยังไม่ได้ตัดออกจากฟืม

ภาพประกอบ 33 ไม้กำพันใช้สำหรับสอดกับหลักให้ยึดกับกึ่งทอผ้า

จากการสังเกต พบว่า ไม้กำพัน(ไม้กำพัน) ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ด้านหนึ่งเจาะรู สำหรับสอดกับหลักให้ยึดกับกึ่งทอผ้า ไม้กำพันหรือเรียกว่าแพนม้วนผ้า มีขนาดความยาวเท่ากับ ความกว้างของกี่ คำว่า “กำพัน” หรือ กำพัน อาจมาจากคำว่า กำพัน คือ การกำไม้แกนนี้ไว้แล้วพันผืน ผ้าที่ทอแล้วม้วนเก็บเข้าหาคนทอ โดยไม่ต้องตัดออกจากหูก เก็บไว้ด้านที่คนทอผ้านั้น ม้วนเก็บจนกว่า เสร็จสิ้นการทอ จึงเรียกไม้นี้ว่า “ไม้กำพัน” จนปัจจุบัน

ประโยชน์ของไม้กำพัน ไม้กำพัน(ไม้กำพัน) เป็นอุปกรณ์อีกชนิดหนึ่งที่ใช้ประโยชน์ ในการทอผ้า สำหรับม้วนเก็บผ้าที่ทอแล้วแต่ยังไม่ตัดออกจากฟืม โดยใช้ไม้กำพันม้วนเก็บเข้าไว้ด้านคน ทอผ้านั้นจนแล้วเสร็จกระบวนการทอผ้าและจัดเก็บไว้ตามต้องการ

นอกจากนี้ ยังมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ประโยชน์ในการทอผ้าอีกจำนวนมากที่ จำเป็นต้องใช้ประโยชน์ในการทอผ้า เช่น ไม้ผึง โหงคัน อี้วฝ้าย ไม้ขอหลอด และกระดานล้อฝ้าย ซึ่งเป็นเครื่องมืออันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานในอดีต ปัจจุบันยังมีหลงเหลือในกลุ่มทอผ้า ชาวอีสานอีกหลายหมู่บ้าน ซึ่งน่าศึกษาและทำวิจัยต่อไป

1.1.3 ขั้นตอนการผลิต(ผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่ง)

การทอผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่งมีขั้นตอนการทอ โดยการเตรียมเส้นด้าย 2 ประเภท คือ ด้ายเส้นยืนและด้านเส้นพุ่ง กล่าวคือ ด้านเส้นยืน นิยมใช้ด้ายที่มีสีเข้ม ได้แก่ สีดำ หรือสีน้ำเงิน ปัจจุบันใช้ด้ายโทเร เพราะเส้นด้ายเหนียวทนทานกว่าเส้นฝ้ายธรรมชาติ นำด้ายที่คัดเลือกแล้วมาเข้ากระบวนการทำเป็นเส้นยืน โดยการสืบก้น (คั่นหูก) ให้ได้ความยาวและความกว้างตามต้องการหรือตามขนาดของฟืม เมื่อได้ขนาดตามต้องการแล้วจึงนำมาถักเปียไว้ เพื่อไม่ให้ด้ายผูกกัน และสะดวกต่อการชิงเข้าโง่งก็ทอผ้า

การเตรียมด้ายเส้นพุ่ง มี 2 ประเภท คือ 1) เส้นพุ่งสำหรับทอเป็นสีพื้น คือเป็นสีเดียวกันกับเส้นยืน หรืออาจจะใช้ด้ายที่มีสีอ่อนกว่าเส้นยืนเล็กน้อย 2) เส้นพุ่งสำหรับทอเป็นผ้าลายหรือลายมัดหมี่ โดยนำฝ้ายไปมัดหมี่ตามลวดลายที่ต้องการ หรือตามขั้นตอนการมัดหมี่จึงนำมาปั่นลงในหลอด จัดเก็บโดยเรียบเรียงตามลำดับ เพื่อให้ได้ลวดลายตามที่กำหนด เรียงลำดับการใช้หลอดด้ายที่ละหลอด ทั้งนี้โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทอลายผ้าฝ้ายมัดหมี่ เส้นยืนใช้ด้ายสีพื้น ส่วนเส้นพุ่งใช้ด้ายลายมัดหมี่ เมื่อสำเร็จเป็นผืนผ้าแล้ว จะได้ผ้าลายมัดหมี่ตามต้องการ

ภาพประกอบ 34 การทอผ้าฝ้ายมัดหมี่ (ลายหมากจับหว่าน)

ผ้ามัดหมี่ “ลายหมากจับหว่าน” ลายมะจับหว่าน เป็นลายเดียวกันที่นับได้ว่าเป็นลายยอดนิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน ที่มีการทอผ้าฝ้าย โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่งได้นำลวดลายหมากจับหว่านเป็นต้นแบบในการประยุกต์ลวดลายใหม่ ซึ่งปัจจุบันมีการประยุกต์หลากหลาย เช่น ลายนาควัซ้อง ลายนาควัเกี้ยว ลายนาควสมตันสน และลายไม้เลื้อย เป็นต้น (ลำแพน ไชยฤทธิ์. 2558 : สัมภาษณ์)

1.1.4 ลวดลาย

จากการสังเกต พบว่า การประดิษฐ์ลวดลายผ้าฝ้ายมัดหมี่ของกลุ่มผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ส่วนใหญ่ช่างมัดหมี่ยังใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านแบบดั้งเดิม โดยการจินตนาการตามความคิดของตนแล้วประดิษฐ์ลงบนเส้นด้ายที่เตรียมไว้บนโฮงมัดหมี่ ลวดลายผ้ามีทั้งแบบดั้งเดิมและลายสมัยใหม่นำมาผสมผสานกันเพื่อให้เกิดความโดดเด่นสวยงามดึงดูดใจลูกค้า

ภาพประกอบ 35 ลายนาคหัวซ้อง (ลายเอกลักษณ์บ้านโคกโก่ง)

“ลายนาคหัวซ้อง” เป็นลายเอกลักษณ์ของบ้านโคกโก่ง โดยการนำลายหมากจับหว่านมาพัฒนาสร้างสรรค์ลวดลายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากมุมมองเดิม อันเกิดจากการนำลายหมากจับ ซึ่งเป็นลายพื้นฐานของการเริ่มต้นลายมัดหมี่ผ้าฝ้าย นำมาผสมผสานกับนาคน้อยขยายให้ลายใหญ่ขึ้นกว่าลายดั้งเดิม หรือภาษามัดหมี่ว่าเพิ่มล้าหมี่มากขึ้น ผ้าลายนาคหัวซ้องผืนนี้ได้แบ่งลายออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ส่วนหัวซ้อง (ส่วนบนของผืนผ้า) ปล่อยาวไว้เป็นผ้าสี่พื้น 2) ส่วนตัวซึ่งเป็นส่วนกลางของผืนผ้าเป็นลวดลายนาคหัวซ้อง 3) ส่วนตีนซ้อง (ส่วนล่างของผืนผ้า) เป็นลายหมากจับ และลายงูลอยอยู่ล่างสุดของผืนผ้า เรียกว่า “ตีนซ้อง” หรือเชิงของผ้าถุง

1.1.5 การออกแบบ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม องค์กรภาครัฐ และภาคชุมชน จากการศึกษาดูงานและจากลูกค้า

1) การออกแบบจากแนวคิดของสมาชิกในกลุ่ม โดยประธานกลุ่มโดยประธานกลุ่มประชุมระดมแนวคิดให้สมาชิกทุกคนออกแบบตามความคิดของตนเอง พบว่า ได้ลายผ้าที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ ลายนาคน้อย ลายนาคใหญ่ ลายมังกร ลายนาครหัวซ้อง ลายงูกลอยและลายตุ้มเครือ และได้ประยุกต์มาเป็นเสื้อผ้า ผ้าถุง ผ้าสไบ และเครื่องใช้ เช่น กระเป๋า

ภาพประกอบ 36 การออกแบบตกแต่งเสื้อผ้าลายปัก บ้านโคกโก่ง

2) การออกแบบจากแนวคิดภาครัฐและภาคชุมชน พบว่า ได้ลวดลายหลากหลายส่วนใหญ่เป็นลายเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละหน่วยงาน เช่น ลายมัดหมี่ หมากจับหว่าน สำหรับตัดเสื้อเอกลักษณ์ขององค์กรใช้สวมใส่ทุกวันศุกร์ และเสื้อผ้าปักตกแต่งแขนเสื้อ กระเป๋า และกระดุม เพื่อเป็นชุดเอกลักษณ์ขององค์กรชุมชน อาทิ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และโรงเรียน

3) การออกแบบเกิดจากแนวคิดที่ไปศึกษาดูงานจากกลุ่มเครือข่ายและหน่วยงานอื่น แล้วนำมาประยุกต์ออกแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มตน ได้แก่ ผ้าถุงมัดหมี่ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ และผ้าสไบ โดยนำลายมัดหมี่มาทอผสมผสานกันเป็นลายใหม่หรือลายประยุกต์

1.1.6 การประเมินคุณภาพ

จากการสังเกต พบว่า หลังจากนำเส้นฝ้ายมาย้อมสี อาทิ สีคราม สีเปลือกไม้ โดยผ่านกระบวนการฟอกบ่มอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มแล้ว ได้มีการประเมินคุณภาพ โดยนำเส้นฝ้ายที่ย้อมแล้วลงซักล้างในน้ำสะอาด ประมาณ 10 ครั้ง จนเห็นว่าเส้นใยฝ้ายที่ย้อมสีธรรมชาติ หรือย้อมสีครามแล้วนั้นไม่มีสีดำ สีคราม หรือสีธรรมชาติอื่นออกมา ใช้มือบีบน้ำจากเส้นด้ายออกให้หมด นำไปตากในร่ม ผึ่งลมให้แห้งสนิท จึงนำไปเข้ากระบวนการทอเป็นผืนตามต้องการ

1.1.7 การจำหน่าย

กลุ่มทอผ้าบ้านโคกโก่ง หรือกลุ่มผู้ผลิตกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านโคกโก่ง ได้ประยุกต์ผ้าฝ้ายให้เป็นผลิตภัณฑ์อย่างหลากหลาย เพื่อเป็นสินค้าสร้างรายได้ให้สมาชิกในกลุ่ม ได้แก่ ผ้าถุงลายมัดหมี่ ผ้าสบเฒ่า ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ และอื่น ๆ อีกมากมาย จำหน่ายโดย

- 1) ขายในชุมชนลูกค้าที่สนับสนุนผลิตภัณฑ์ ได้แก่ บ้านโคกโก่ง ข้าราชการครู พนักงานองค์กรชุมชน และผู้นำชุมชน โดยขายเงินสด หากลูกค้าต้องการใบเสร็จรับเงิน ทางกลุ่มก็สามารถดำเนินการให้ได้ ซึ่งสมาชิกได้ผ่านการอบรมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ มาให้ความรู้ในการออกไปสำคัญรับเงินอย่างถูกต้อง
- 2) เครือข่ายได้แก่ ศูนย์ผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้านนำไปจำหน่ายที่ศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์ แต่มีเป็นบางส่วน เพราะผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ผลิตไม่ทันต่อความต้องการของลูกค้า
- 3) การขายผ่านทาง Ecommerceซึ่งเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ สมาชิกมีพื้นฐานความรู้น้อย แต่ก็มีลูกค้าสั่งซื้อ คณะกรรมการกลุ่มได้ร่วมประชุมตกลงขายให้เป็นบางราย โดยความเห็นชอบจากสมาชิกในกลุ่ม จึงอนุญาตให้ขายได้ และลูกค้าต้องส่งเงินมาก่อนจึงจะได้รับสินค้าตามที่ต้องการ

1.2 กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า

1.2.1 วัตถุดิบ

ผลการวิจัย พบว่า บ้านกุดหว้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้สืบทอดวัฒนธรรมทอผ้าฝ้าย ทั้งผ้าพื้น และผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ โดยใช้วัตถุดิบแบบดั้งเดิมและวัตถุดิบแบบสมัยใหม่ ดังนี้

- 1) วัตถุดิบแบบเก่าได้แก่ ฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่ปลูกกันโดยทั่วไป แยกตามสีของปุ๋ยฝ้ายมี 2 ชนิด คือ พันธุ์สีตุน (ปุ๋ยฝ้ายมีสีน้ำตาลอ่อน หรือสีตุน) และพันธุ์สีขาว (ปุ๋ยฝ้ายสีขาว) โดยเก็บปุ๋ยฝ้ายมาปั่นเป็นเส้นใยฝ้าย เพื่อทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม และสิ่งทอในพระพุทธศาสนา

ภาพประกอบ 37 ฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง พันธุ์สีขาว

ฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่ชาวบ้านกุดหว้านิยมปลูกมีอยู่ 2 สายพันธุ์ คือ พันธุ์ที่มีปุยสีขาว และพันธุ์ที่มีปุยสีน้ำตาลอ่อน ชาวผู้ไทยบ้านกุดหว้าเรียกว่า “สีตุ่ย” หรือฝ้ายตุ่น เป็นพันธุ์ที่หายาก ปั่นยาก เนื่องจากมีปุยสั้นและไม่ค่อยฟู ฝ้ายพันธุ์สีขาวชาวบ้านจะนำไปใช้ใน พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จึงนิยมเก็บฝ้ายก่อนที่ฝ้ายจะร่วงลงสู่พื้น ป้องกันไม่ให้ฝ้ายสกปรก หลังจากเก็บฝ้ายแล้วต้องนำฝ้ายไปตาก เพื่อคัดเอาแมลงและสิ่งสกปรกออก ก่อนจะนำไปหีบหรืออ้าว ฝ้ายแยกเอาเมล็ดฝ้ายออก ก่อนนำไปปั่นเป็นเส้นด้าย (นาลอย ไกรสินธุ์. 2558 : สัมภาษณ์)

2) วัตถุประสงค์แบบสมัยใหม่ ได้แก่ เส้นใยฝ้ายที่นิยมหาซื้อตามท้องตลาด หรือสั่งซื้อจากโรงงาน ชาวบ้านเรียกว่า “ฝ้ายสีกวง” มีให้เลือกทั้งสีขาว สีตุ่น และฝ้ายสำเร็จที่ย้อม สีคราม แต่กลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว้านิยมซื้อฝ้ายสีขาวธรรมชาติของฝ้ายและสีตุ่น หรือ “ฝ้ายแม่่ว” เพื่อนำมาทอเป็นผืนผ้าสีพื้น และฝ้ายมัดหมี่สำเร็จที่กลุ่มเครือข่ายชาติพันธุ์ผู้ไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ มัดลวดลายมาแล้ว สามารถเลือกซื้อได้ตามความต้องการของลูกค้า โดยเฉพาะหมี่ลายหมากจับ ที่เป็น ลายดั้งเดิมของชาวผู้ไทย โดยเฉพาะกลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้า ได้นำฝ้ายลายมัดหมี่ลายหมาก จับ มาประยุกต์กับลายอื่น ด้วยการทอลงบนผ้าผืนเดียวกันหลายลาย เพื่อให้เกิดลวดลายแปลกใหม่ เช่น ลายนาคหัวซ้อง ลายมังกร ลายไก่อู ไก่อ้น ลายมังกร ลายหมากจับหว้าน และลายอื่น ๆ อีก มากมาย

ภาพประกอบ 38 ผ้าฝ้ายมัดหมี่ (กลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้า)

ปัจจุบัน ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ของกลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้า เป็นสินค้าขายดีอันดับหนึ่ง โดยเฉพาะผ้าชิ้นมัดหมี่ลายประยุกต์ เป็นที่สนใจของผู้หญิงชาวไทยในภาคอีสาน ทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน และประชาชนทั่วไป นิยมแต่งกายชุดผู้ไทย ซึ่งเป็นชุดเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มผู้ไทยโดยเฉพาะ ปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้แต่งกายชุดเอกลักษณ์ของชนเผ่า ส่งผลให้ผ้ามัดหมี่ลายประยุกต์ของกลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้าขายดียิ่งขึ้น สร้างรายได้ให้สมาชิกในกลุ่ม และยังเป็นการกระจายรายได้แก่ชุมชนบ้านกุดหว้า (วัลย์นา กาพหว้า. 2558 : สัมภาษณ์)

1.2.2 เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าฝ้าย แบ่งออกเป็น เครื่องมือที่ใช้ในอดีต และเครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบัน

1) เครื่องมือที่ใช้ในอดีต ได้แก่ กี่ทอมือ ฝีม (ฝีมฟันไม้ไผ่) กระสวย เขาหูก (เขาหูก) หลอดฝ้าย อีวฝ้าย กะเพียด (กะเพด) แป้นล้อฝ้าย ไม้ล้อฝ้าย กงติดฝ้าย หลอดม้วนฝ้าย ไม้กำพัน เปีย ผัง อัก (กวั๊ก) หวีหูก โองคัน ไม้เหยียบหูก หลา หลักตีนกง โองหมี่ และหลักเฟีย ใช้สำหรับคันฝ้าย

ภาพประกอบ 39 อี้วฝ้าย (อี๊ดฝ้าย) สำหรับคัดแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย

“อี้ว” เป็นเครื่องมือสำหรับคัดแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย เป็นเครื่องมือที่เกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสาน “อี้วฝ้าย” เป็นภาษาท้องถิ่นชาวอีสาน ลักษณะของ “อี้ว” ประกอบด้วยไม้สองอัน ทำเป็นเกลียวขบกัน มีมือหมุนให้ไม้ทั้งสองเคลื่อนขบกัน เมื่อนำปุยฝ้ายสอดเข้าไปในขณะที่อี้วหมุน เมล็ดฝ้ายหรือเปลือกฝ้ายจะแยกออกมาด้านหน้า ส่วนปุยฝ้ายจะหลุดออกไปด้านหลังของอี้ว ปุยฝ้ายที่ได้จะนำไปตีตีให้ฟู แล้วนำไปปั่นเป็นเส้นด้ายต่อไป

“การอี้วฝ้าย” เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน ปุยฝ้ายที่แห้งจะต้องผ่านการตากแดดนานประมาณ 1 วัน หรือจนกว่าแดดจะออกดี จึงนำปุยฝ้ายออกตากแดดให้แห้งสนิทอีกครั้ง แล้วจึงนำไปอี้ว (นภาพร วิเศษศรี. 2558 : สัมภาษณ์)

2) เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบันได้แก่ กี่ทอมือ กี่กระตุก ฟืมทอผ้า (ฟืมพื้นสแตนเลส) กระสวย เหาหูก หลอดฝ้าย กงปั่นฝ้าย ไม้ก้ำพัน อัก หรือกวัก หวีหูก ไม้เหยียบหูก โหงคัน และโหงมัดหมี่

ภาพประกอบ 40 ไม้เหยียบหูก (ไม้เนื้อแข็ง หรือไม้ไผ่)

ไม้เหยียบหูกและเครื่องมือทอผ้าดังกล่าว ปัจจุบันยังนำมาใช้ประโยชน์สำหรับกระบวนการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผู้ไทยบ้านกุดหว้า บ้านโคกโก่ง บ้านบะหว้า และบ้านภู ซึ่งมีการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทอผ้าฝ้ายและประยุกต์ลายผ้าฝ้ายเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ (วิไลนา กาฬหว้า, 2558 : สัมภาษณ์)

ลักษณะไม้เหยียบหูก อาจจะใช้ไม้ไผ่ หรือไม้เนื้อแข็งก็ได้ มีความยาวประมาณ 1.50-2.00 เมตร ใช้สำหรับสอดเข้ากับเชือกที่ผูกโยงจากด้านล่างของเขาคูกลงมาหาพื้น ทำเป็นห่วงไว้ห่างจากพื้นประมาณ 30 เซนติเมตร เมื่อต้องการให้เขาคูขึ้นหรือลงหรือในกรณีเปลี่ยนเส้นฝ้าย เปลี่ยนสีฝ้าย เส้นยืน เพื่อจะสอดฝ้ายเส้นพุ่งขัดประสานให้เหยียบไม้เหยียบหูก ไม้นี้จะมีจำนวนเท่ากับเขาคู (ตะกอก) ของพืมนั้น เช่น พืมน 2 เขาคู ไม้เหยียบหูกต้องมี 2 ไม้ 4 เขาคู ต้องมีไม้เหยียบหูก 4 อัน เป็นต้น

1.2.3 ขั้นตอนการผลิต(ผ้าฝ้ายบ้านกุดหว้า)

การทอผ้าแบบพื้นบ้านของชาวอีสาน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า ปัจจุบันมีทั้งการทอผ้าสีพื้น และทอลวดลายสัญลักษณ์ดั้งเดิม ศิลปะการทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า ยังเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มโดยมีขั้นตอนการทอดังนี้

1) กี่ทอผ้า หรือหูก เป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้า มีหลายขนาดหลายชนิด แต่หลักการพื้นฐานเดียวกัน คือ การสอดเส้นด้ายให้ประสานขัดกัน โดยใช้ด้ายเส้นยืนและด้ายเส้นพุ่งสานขัดกันใช้พืมกระทบจนแน่นเป็นผืนผ้า

ภาพประกอบ 41 กี่ทอผ้าหรือหูก

2) ฟืม หรือ ฟันหวี มีลักษณะคล้ายหวี ยาวเท่าความกว้างของหน้าผ้า ฟืมหรือฟันฟืมทำด้วยโลหะ แต่ละซี่ของฟืมจะเป็นช่องสำหรับสอดด้ายเส้นยืนเข้าไปเป็นการจัดเรียงด้ายเส้นยืน ให้ห่างกันตามความละเอียดของเนื้อผ้า และยังเป็นส่วนที่จะต้องใช้กระทบให้เส้นด้ายเรียงติดกันแน่นเป็นผืนผ้าตามต้องการ

ภาพประกอบ 42 ฟืมหรือฟันหวี

3) โองหมี่ ใช้สำหรับออกแบบมัดหมี่ให้เกิดลวดลายตามต้องการ

ภาพประกอบ 43 โองหมี่สำหรับมัดลวดลายหมี่

4) หลอดใส่ด้าย เป็นอุปกรณ์สำหรับการคันเส้นด้าย โดยเส้นด้ายทุกเส้นจะถูกม้วนหรือพันเก็บไว้ในหลอด ยาวประมาณ 8 นิ้ว

ภาพประกอบ 44 กระสวยและหลอดใส่ด้าย

5) กระสวย ใช้บรรจุหลอดไหมหรือด้ายเส้นพุ่ง สอดไประหว่างช่องว่างของเส้นพุ่ง ตรงกลางเจาะเป็นช่องสำหรับใส่หลอดด้าย สอดพุ่งกลับไปมาประสานกันกับเส้นยืนจนเป็นผืนผ้าตามต้องการ

1.2.4 ลวดลาย

เดิมทีการทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า นิยมทอเป็นผ้าสีพื้นตามธรรมชาติของสีฝ้าย คือ สีขาว และสีตุ่ย (สีน้ำตาลอ่อน ๆ) ต่อมาได้มีการพัฒนาจากสีพื้นเป็นลวดลาย เริ่มแรกคือลายหมากจับ

ภาพประกอบ 45 ผ้าลายหมากจับ บ้านกุดหว้า

การประดิษฐ์ลายผ้าฝ้าย เริ่มแรกคือ “ลายหมากจับ” เป็นลายพื้นฐานของชาวผู้ไทย เกิดจากแนวคิดของใครไม่มีหลักฐาน รู้เพียงว่า เกิดจากการจินตนาการของช่างมัดหมี่ และได้ประยุกต์มาเป็นลายอื่น ๆ อย่างหลากหลาย เพื่อให้ทันกับความต้องการของลูกค้า โดยมีการออกแบบลวดลายหรือมีการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายให้เป็นไปตามยุคตามสมัยนิยม ทันต่อเหตุการณ์ เพื่อไม่ให้ล้าสมัย แต่ยังคงอนุรักษ์ลายดั้งเดิมไว้ เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาวผู้ไทยบ้านกุดหว้าจนปัจจุบัน

เครื่องมือที่ใช้ในการประดิษฐ์ลายผ้าฝ้าย (การมัดหมี่ผ้าฝ้าย) ได้แก่ เชือกกล้วย (ปอกกล้วย) ในอดีตนิยมใช้ปอกกล้วยดิบ (กล้วยดิบ เป็นกล้วยพันธุ์พื้นบ้านชนิดหนึ่ง ชาวผู้ไทยนิยมปลูก เพื่อนำเชือกกล้วยมาใช้ประโยชน์หลายอย่าง โดยเฉพาะใช้มัดเส้นด้ายให้เกิดลวดลายก่อนนำไปย้อม เรียกว่า “มัดหมี่” และยังมีมัดสำหรับตัดปอกกล้วย หรืออาจจะใช้เศษแก้วแทนมัดก็ได้

และยังพบว่า ปัจจุบันช่างมัดหมี่ได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการใช้เชือกกล้วยมัดหมี่ มาใช้เชือกฟาง เพราะทนทาน เหนียวแน่นไม่ต้องวิตกกังวลว่าเชือกฟางจะขาดในขณะย้อมผ้า (อำมาลา ปัตลา. 2558 : สัมภาษณ์)

1.2.5 การออกแบบ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม องค์กรภาครัฐ และภาคชุมชน จากการศึกษาดูงานและจากลูกค้า

1) การออกแบบจากแนวคิดของสมาชิกในกลุ่ม โดยประธานกลุ่มโดยประธานกลุ่มประชุมระดมแนวคิดให้สมาชิกทุกคนออกแบบตามความคิดของตนเอง พบว่า ได้ลายผ้าที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ ลายนาคน้อย นาคใหญ่ ลายมังกร ลายนาครหัวซ้อง ลายงูกลอยและลายตุ้มเครือ และได้ประยุกต์มาเป็นเสื้อผ้า ผ้าถุง ผ้าสไบ และเครื่องใช้ เช่น กระเป๋า

ภาพประกอบ 46 การออกแบบเครื่องแต่งกายของกลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีบ้านกุดหว้า

2) การออกแบบจากแนวคิดภาครัฐและภาคชุมชน พบว่า ได้ลวดลายหลากหลายส่วนใหญ่เป็นลายเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละหน่วยงาน เช่น ลายมัดหมี่ หมากจับหว่าน สำหรับตัดเสื้อเอกลักษณ์ขององค์กรใช้สวมใส่ทุกวันศุกร์ และเสื้อลายปักตกแต่งแขนเสื้อ กระเป๋า และกระดุม เพื่อเป็นชุดเอกลักษณ์ขององค์กรชุมชน อาทิ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และโรงเรียน

3) การออกแบบเกิดจากแนวคิดที่ไปศึกษาดูงานจากกลุ่มเครือข่าย และหน่วยงานอื่น แล้วนำมาประยุกต์ออกแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มตน ได้แก่ ผ้าถุงมัดหมี่ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ และผ้าสไบ โดยนำลายมัดหมี่มาทอผสมผสานกันเป็นลายใหม่หรือลายประยุกต์

4) การออกแบบจากแนวคิดลูกค้า อาทิ ลายสะเก็ดธรรม ซึ่งเป็นลายเอกลักษณ์ของจังหวัดสกลนคร มีลูกค้าสั่งจองมาจำนวนมาก และยังมีลายผีเสื้อ ลายน้าฝน และผ้าพันคอลายตาไก่ จนกลายเป็นสินค้าขายดีของกลุ่ม

1.2.6 การประเมินคุณภาพ

จากการสังเกต พบว่า หลังจากนำเส้นฝ้ายมาย้อมสี อาทิ สีคราม สีเปลือกไม้ โดยผ่านกระบวนการฟอกบ่มอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มแล้ว ได้มีการประเมินคุณภาพโดยนำเส้นฝ้ายที่ย้อมแล้วลงซักล้างในผงซักฟอกหลาย ๆ ครั้ง จนเห็นว่าเส้นใยฝ้ายที่ย้อมสีธรรมชาติหรือย้อมสีครามแล้วนั้นไม่มีสีดำ สีคราม หรือสีธรรมชาติอื่นออกมา ใช้มือบีบน้ำจากเส้นด้ายออกให้หมด นำไปตากในร่ม ผึ่งลมให้แห้งสนิท จึงนำไปเข้ากระบวนการทอเป็นผืนตามต้องการ (จอม แยมไธย.2558 : สัมภาษณ์)

1.2.7 การจำหน่าย

กลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว้า หรือกลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีระดับหมู่บ้านบ้านกุดหว้า ได้ประยุกต์ผ้าฝ้ายให้เป็นผลิตภัณฑ์อย่างหลากหลาย เพื่อเป็นสินค้าสร้างรายได้ให้สมาชิกในกลุ่ม ได้แก่ ผ้าถุงลายมัดหมี่ ผ้าสบเฒ่า ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ และอื่น ๆ อีกมากมาย จำหน่ายโดยวิธี

1) ขายในชุมชนลูกค้าที่สนับสนุนผลิตภัณฑ์ ได้แก่ บ้านกุดหว้า

ข้าราชการครูในพื้นที่ตำบลกุดหว้า พนักงานองค์กรชุมชน และผู้นำชุมชน โดยขายเงินสด หากลูกค้าต้องการใบเสร็จรับเงิน ทางกลุ่มก็สามารถดำเนินการให้ได้ ซึ่งสมาชิกได้ผ่านการอบรมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ มาให้ความรู้ในการออกไปสำคัญรับเงินอย่างถูกต้อง

2) เครือข่ายได้แก่ ศูนย์ผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้านนำไปจำหน่ายที่ศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์ แต่มีเป็นบางส่วน เพราะผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ผลิตไม่ทันต่อความต้องการของลูกค้า โดยเฉพาะผ้าเปียงสีขาว ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา กลุ่มได้รับยอดสั่งซื้อเป็นจำนวนมาก ผลิตไม่ทันเพราะสมาชิกหยุดทำนา การขายในเครือข่ายจึงมีน้อย

3) การขายผ่านทาง Ecommerce ซึ่งเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ สมาชิกมีพื้นฐานความรู้น้อย แต่ก็มีลูกค้าสั่งซื้อ คณะกรรมการกลุ่มได้ร่วมประชุมตกลงขายให้เป็นบางราย โดยความเห็นชอบจากสมาชิกในกลุ่ม จึงอนุญาตให้ขายได้ และลูกค้าต้องส่งเงินมาก่อนจึงจะได้รับสินค้าตามที่ต้องการ

โดยสรุป การประยุกต์ลายผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า เป็นการนำเอาภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ในการออกแบบลายผ้าฝ้าย ด้วยวิธีนำเอาลายมัดหมี่หลายลายมาทอผสมผสานต่อกันลงบนผืนผ้า เพื่อให้เกิดลวดลายใหม่ หรือลวดลายที่แปลกตา โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ แล้วนำเอาผ้าที่ประยุกต์ลวดลายแล้วนั้นมาประยุกต์ผลิตภัณฑ์ เช่น ผ้าพันคอ ผ้าบุโต๊ะ กระเป๋าถือผู้หญิง กระเป๋าโทรศัพท์ และเครื่องใช้อื่น ๆ อย่างหลากหลายเป็นที่นิยมของลูกค้า ส่งผลให้สมาชิกในกลุ่ม คนในชุมชนมีรายได้เพิ่ม เป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ในปัจจุบัน

1.3 กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านบะหว้า

1.3.1 วัตถุดิบ

วัตถุดิบที่นำมาเป็นผืนผ้า ได้แก่ เส้นใยฝ้ายธรรมชาติที่ได้จากดอกฝ้ายที่ปลูกพันธุ์ฝ้ายที่นิยมปลูกคือฝ้ายดอกขาว (ฝ้ายใหญ่ต้นใหญ่ ฝ้ายน้อยต้นเล็ก) และฝ้ายดอกสีน้ำตาล เรียกว่า “ฝ้ายตุ่ย” ซึ่งเป็นวัตถุดิบแบบดั้งเดิม และวัตถุดิบแบบใหม่ ดังนี้

ภาพประกอบ 47 การมัดหมี่ด้วยเชือกกล้วย (ปอกกล้วย)

1) วัตถุติดแบบดั้งเดิม ได้แก่ ดอกฝ้ายสีขาว ดอกฝ้ายสีตู่ (สีน้ำตาลอ่อน) เส้นใยฝ้ายธรรมชาติของชาวผู้ไทยบ้านบะหว้า ฝ้ายที่นิยมปลูกมี 2 ชนิด คือ ฝ้ายพันธุ์พื้นบ้านดอกสีขาว และฝ้ายพันธุ์สีน้ำตาลอ่อน ๆ ชาวผู้ไทยเรียกว่า สีตู่ที่ได้จากฝ้ายแล้ว สำหรับเป็นเส้นยืนและเส้นพุ่งในการทอเป็นผืนผ้า ส่วนวัตถุที่นำมาดัดลายหมี่ ได้แก่ เชือกกล้วย ใช้สำหรับมัดลวดลายตามจินตนาการ ก่อนนำลงไปยัง้อมในน้ำสีย้อมธรรมชาติ อาทิ สีคราม สีเปลือกไม้

ภาพประกอบ 48 มัดหมี่ด้วยเชือกฟาง

2) วัตถุดิบแบบสมัยใหม่ ได้แก่ เส้นใยฝ้ายสำเร็จรูปจากโรงงานสำหรับนำมาทอเป็นผ้าฝ้าย หรือเป็นเส้นยืน และเส้นพุ่ง สำหรับทอเป็นผ้าฝ้าย หากต้องการผ้าฝ้ายมัดหมี่ ต้องมัดเส้นด้ายให้เกิดลวดลายแล้วจึงนำลงย้อมในหม้อ การประดิษฐ์ลวดลายมัดหมี่ลงบนเส้นด้ายในอดีตใช้ปอกกล้วย (เชือกกล้วย) ปัจจุบันนิยมใช้เชือกฟางเพราะเหนียวแน่น มัดลวดลายได้ดีเป็นที่พอใจของช่างมัดหมี่ และยังมีเส้นฝ้ายสำเร็จรูปที่ย้อมสีมาจากโรงงานมีทั้งสีธรรมชาติ และสีเคมีสุดแล้วแต่ผู้ใช้ ตลอดจนเส้นพุ่งที่ประดิษฐ์ลวดลายลงบนด้ายเส้นพุ่งแล้ว

1.3.2 เครื่องมือหรืออุปกรณ์

ภาพประกอบ 49 กี่ทอผ้า (ดั้งเดิม) บ้านบะหว้า

1) เครื่องมือแบบดั้งเดิม ได้แก่ กี่ทอผ้า ฟืม (ฟืมฟืมไม้ไผ่) กระสวยทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เจาะช่องตรงกลางสำหรับใส่หลอดด้าย ไม้ขอหลอด อีวฝ้าย ผัง อัก (กวั๊ก) ไม้กำพัน (ไม้กำพัน) โหงคัน กงปั่นด้าย (โน) กระดานล้อฝ้าย แป้นล้อฝ้าย หวีหูก (หวีหัวหมู)

จากการสังเกต พบว่า เครื่องมือและอุปกรณ์ทอผ้าฝ้าย ยังมีครบทุกชนิดสามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่กลุ่มทอผ้าบ้านบะหว้าได้ทุกวัน โดยมีสมาชิกกลุ่มมาทำหน้าที่ของตน คือ งานทอผ้าฝ้าย ปัจจุบันเครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตผ้าฝ้ายบางชนิดได้เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย เพื่อให้รวดเร็วในการใช้งาน แต่บางชนิด ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะกี่ยี่ทอผ้าซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้าเปรียบเสมือนเครื่องมือในวิถีชีวิตของกลุ่มทอผ้าบ้านบะหว้าที่อยู่คู่กันมาจากบรรพบุรุษ ยาย ย่า จนถึงลูกหลานรุ่นต่อรุ่นซึ่งจะต้องอนุรักษ์สำหรับใช้ทอผ้าฝ้ายให้คงอยู่คู่กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยตลอดไป

2) เครื่องมือสมัยใหม่ สำหรับใช้ในการทอผ้า ได้แก่ กี่กระตุก ซึ่งพัฒนามาจากกี่ยี่ทอมือ การใช้งานได้เร็วกว่า ฟืม (ฟืมฟืมสแตนเลส) กระสวย โหงคันหูก อัก ไม้กำพัน

ไม้ขอหลอด ผัง หวีหูก (ประยุกต์จากหวีที่ใช้หวีผม) หวีที่เล็กใช้แล้ว สามารถนำมาหวีเครื่องหูก (ฝ้ายเส้นยืน) แทนหวีสมัยโบราณได้ดีเช่นกัน

ภาพประกอบ 50 กี่กระตุก (สมัยใหม่)

“กี่กระตุก” เป็นเครื่องมือทอผ้าสมัยใหม่ที่นิยมใช้ในกลุ่มทอผ้าทั่วไป สามารถทอผ้าได้เร็ว เหมาะสำหรับทอผ้าที่ใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง เช่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ หรือผ้าห่ม แต่ไม่เหมาะที่จะใช้ทอผืนผ้าสำหรับทำผ้าถุง (ผ้าซิ่น) ผ้าตัดเสื้อ และผ้าที่ทอด้วยกี่ยี่กระตุก ไม่แนะนำให้ชักด้วยเครื่องชักผ้า เพราะจะทำให้เส้นฝ้ายหลุดลุ่ยเร็ว

สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้าได้เข้ารับการฝึกอบรมการใช้กี่ยี่ทอผ้า สมัยใหม่หรือกี่ยี่กระตุก เพื่อให้มีความรู้ในการใช้เครื่องมืออย่างหลากหลาย แต่ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม โดยเฉพาะผ้าถุง (ผ้ามัดหมี่) ผ้าเปี่ยง ผ้าขาวม้า เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทอด้วยกี่ยี่ทอมือ เพราะคุณภาพการใช้งานทนนาน ผืนผ้าแน่นหนา ประณีต โดยเฉพาะริมของผืนผ้าจะบ่งบอกถึงความประณีตของช่างทอ หรืออาจกล่าวได้ว่าความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

ปัจจุบันการทอผ้าของกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้าใช้กี่ยี่ทอมือ ทอผืนผ้าทุกชนิด เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการใช้อุปกรณ์ทอผ้าแบบดั้งเดิมที่ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษ และกลุ่มยังได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ กระบวนการทอผ้าให้นักเรียน ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ในพื้นที่ตำบลบะหว้า ที่ได้มาเรียนรู้โดยสอนให้ฟรีทุกระดับ(ประกายเพชร บุญศรี. 2558 : สัมภาษณ์)

1.3.3 ขั้นตอนการผลิต (ผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า)

การทอผ้าฝ้ายเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของชาวผู้ไทย เป็นการผลิตผ้าฝ้ายที่มีขั้นตอนการผลิตอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งผู้หญิงชาวผู้ไทยจะต้องฝึกหัดทอผ้าจากแม่หรือยาย ย่า ก่อนจะมีครอบครัว ชาวผู้ไทยถือว่าการทอผ้าเป็นสิ่งจำเป็นมาก ที่นับได้ว่าเป็นคุณสมบัติของ

ผู้หญิงชาวไทยที่จะต้องทำได้ กล่าวคือ การทำเสื่อผ้า ผ้ายืน ผ้าห่ม ไว้ใช้ในครัวเรือน ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นอาชีพเสริมของชาวไทย โดยเฉพาะผู้ไทยบ้านบะหว้า ได้รวมกลุ่มกันทอผ้า โดยมีองค์กรภาครัฐ และภาคชุมชนให้การสนับสนุนการทอผ้าฝ้ายซึ่งมีทั้งผ้าสีพื้น ผ้าลายมัดหมี่ดั้งเดิมและผ้ามัดหมี่ลาประยุกต์

ภาพประกอบ 51 การทอผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ (บ้านบะหว้า)

ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่บ้านบะหว้า นิยมมัดลายที่เส้นพุ่ง ส่วนเส้นยืนใช้สีพื้น ได้แก่ สีครามเข้ม สีครามน้ำเงิน และสีดำ ส่วนลายมัดหมี่นั้นยังเป็นการจินตนาการของช่างทอ ซึ่งยังเป็นลายดั้งเดิมเป็นการผลิตซ้ำ แต่ได้พัฒนาลวดลายโดยการนำเอาลายดั้งเดิมมาทอต่อในผืนผ้าเดียวกัน มีลายงูลอยขีดขึ้นเพื่อให้รู้ว่าส่วนใหญ่เป็นหัวขึ้น ตีนขึ้น ยิ่งกว่านั้นการทอผ้าฝ้ายลายมัดหมี่บ้านบะหว้าจะทอด้วยกี่ทอมือเท่านั้น แต่ละทอจะใช้คนทอเพียงคนเดียวเพื่อให้การผลิตเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ลายผ้ามัดหมี่ที่ถูกต้อง ประณีต เนื้อผ้าหนาแน่น สามารถประเมินคุณภาพของช่างทอได้ เพื่อสร้างความประทับใจแก่ลูกค้าให้ได้ใช้ผ้าคุณภาพดี สีสวยตามธรรมชาติ ลวดลายโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า (สาคร ไชยมงค์. 2558 : สัมภาษณ์)

1.3.4 ลวดลายผ้าฝ้าย

ลวดลายบนผืนผ้าฝ้าย เกิดจากการประดิษฐ์ลวดลายลงบนเส้นใยฝ้ายเป็นเทคนิคและความสามารถของแต่ละคน ลวดลายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นในศิลปะของหลายชาติหลายชนเผ่า บางลวดลายเกิดจากคตินัยกับความเชื่อ บางลายมีชื่อเรียกสืบทอดกันมาหลายชั่วคน และเป็นชื่อภาษาถิ่นไม่เป็นที่เข้าใจของคนถิ่นอื่น เช่น ลายเอี้ย ลายปักจั่น บางลวดลายเรียกชื่อต่อกันมาโดยไม่รู้ประวัติความเป็นมา เช่น ลายแมงมุม ลายปลาหมึก และลายขอ เป็นต้น

บ้านบะหว้าเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการประดิษฐ์ลายผ้าฝ้ายโดยสืบทอดจากลายดั้งเดิม จากยาย ย่า เช่น ลายหมากจับ หมากโม ลายหม่อง ลายห้องและลายอื่น ๆ อีกมากมาย

ภาพประกอบ 52 ลายมะจับหว่าน (ลายดั้งเดิมของชาวผู้ไทยบ้านบะหว้า)

ลวดลายผ้ามัดหมี่ดั้งเดิมของบ้านบะหว้า ได้แก่ ลายมะจับหว่าน ลายดอกแก้ว ลายนาคน้อย และลายนาคใหญ่ ซึ่งเป็นที่นิยมของกลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า ที่ได้สืบทอดกันมาจากแม่ ยาย ย่า หรือญาติพี่น้องที่เป็นผู้หญิงในครอบครัวเดียวกันโดยเฉพาะลายมะจับหว่านเป็นลายดั้งเดิม อาจกล่าวได้ว่าเป็นลายพื้นฐานของการเริ่มต้นมัดหมี่

การมัดหมี่ เป็นการทาลวดลายของผืนผ้า โดยใช้วัสดุที่กันน้ำ ได้แก่ เชือกกล้วย หรือเส้นฟาง นำมามัดเส้นฝ้ายหลาย ๆ เส้นรวมกันเป็นกลุ่ม ให้เกิดลวดลายตามต้องการก่อนนำฝ้ายลงย้อมในน้ำสี และจะต้องนำหัวหมี่ที่มัดแล้วลงแช่น้ำให้เปียกก่อนย้อมสีทุกครั้ง (อนันต์ ศรีบาล. 2558 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันลวดลายผ้าฝ้ายนับเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้าจึงได้ทำลายผ้ามัดหมี่แบบดั้งเดิมมาประยุกต์ให้เกิดลายใหม่ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนบ้านบะหว้า ได้แก่ ผ้าถุงลายมัดหมี่ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ และผ้าสไบ ที่มีการประยุกต์ลวดลายออกมาใหม่ ทั้งนี้โดยพัฒนามาจากลายดั้งเดิมอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวผู้ไทยบ้านบะหว้า

ภาพประกอบ 53 ลายประยุกต์ใหม่ เรียกว่า “ลายห้อง”

“ลายห้อง” เป็นลายประยุกต์อันเกิดจากการนำลายมะจับหวาน ซึ่งเป็นลายดั้งเดิมหรือลายพื้นฐานของบ้านบะหว้ามาต่อกันกับ “ลายหม่อง” ที่สื่อความหมายถึงทุ่งนา (งานนาที่มีทางระบายน้ำเข้าออกไร่นา) ลายห้อง หมายถึง การตกแต่งห้อง โดยมีดคันลายในตัว ส่วนคันแต่ละลายกว้างประมาณ 5 ความ (1 หลบ เท่ากับ 10 ความ 1 ความ มีด้าย 4 เส้น) ล่างสุดเรียกว่า “ซ่อตีน” หรือ “ตีนขึ้น” หรือแดน (เขตแดน) เพื่อให้ผู้สวมใส่ได้รู้ว่าส่วนไหนเป็นหัว ขึ้นตีนขึ้น หรือส่วนบนส่วนล่างของผ้าถุง

ลายประยุกต์ หรือ “ลายห้อง” เป็นลายที่ขายดี ลูกค้าน่าสนใจ และยอมรับในการออกแบบลวดลายแล้วนำประยุกต์ให้เกิดลวดลายใหม่ เป็นที่ต้องการของลูกค้าหรือคนทั่วไป ได้ซื้อไปเป็นของฝากของที่ระลึกว่าผลิตภัณฑ์นี้ได้มาจากกลุ่มทอผ้าบ้านบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนครแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ถิ่นกำเนิดลายผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ (อนันต์ ศรีบาล. 2558 : สัมภาษณ์)

1.3.5 การออกแบบ

ลายผ้าฝ้ายเกิดจากจินตนาการของช่างมัดหมี่ที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านจากบรรพบุรุษบ้านบะหว้า การออกแบบที่ดีมีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของลูกค้า หรือตลาดผู้ใช้ผ้าฝ้าย ประกอบด้วย ลายผ้า แนวคิดการออกแบบ เครื่องมือ และขั้นตอน

ภาพประกอบ 54 ลายผ้าฝ้ายมัดหมี่ บ้านบะหว้า

ลายผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า เกิดจากการมัดลวดลายลงบนเส้นฝ้าย โดยได้แนวคิดจากสมาชิกในกลุ่ม แนวคิดองค์กรภาครัฐ ภาคชุมชนและประชาชนทั่วไป ให้ความร่วมมือในการออกแบบลายผ้าฝ้าย และผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการประยุกต์ผ้าฝ้าย

1. ลายผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า ได้แก่ ลายมะจับหวาน ลายห้อง ลายนาคหัวซ้อง ลายดอกกระบวน และลายงูลอย
2. แนวคิดการออกแบบ เกิดจากสติปัญญาของคนในชุมชน หรือเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวบ้านบะหว้า ซึ่งได้มีส่วนร่วมในการทอผ้าฝ้าย ตั้งแต่เกิดจนปัจจุบัน จนเกิดทักษะสามารถจินตนาการลวดลายผ้าฝ้ายได้
3. เครื่องมือ การออกแบบลายผ้าฝ้าย ต้องใช้เครื่องมือในการประดิษฐ์ลวดลาย ได้แก่ หลักเผื่อ ปอกกล้วยตากแห้ง (กล้วยดิบ กล้วยยวน กล้วยน้ำว้า) แต่ปอกกล้วยดิบเหนียวแน่นใช้ได้ดี และปัจจุบันนิยมใช้เชือกฟาง เหมาะทนทานเหนียวแน่นมาก และที่สำคัญต้องมีเส้นฝ้ายสำหรับมัดลวดลาย
4. ขั้นตอน เตรียมเส้นฝ้ายจะมัดให้พร้อม หลักเผื่อสำหรับจัดเรียงเส้นฝ้ายเพื่อประดิษฐ์ลวดลาย หรือโดยใช้กระบวนการมัดหมี่ตามภูมิปัญญาพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่น

1.3.6 การประเมินคุณภาพ

หลังจากออกแบบมัดลวดลาย และย้อมในสีย้อมผ้าฝ้ายธรรมชาติแล้วนำไปตากให้แห้งสนิท แล้วจึงนำไปประเมินคุณภาพ โดยใช้ผงซักฟอกซักให้สีย้อมออก ล้างน้ำสะอาดประมาณ 5 ครั้ง จนเห็นว่าน้ำล้างผ้าฝ้ายนั้นใสไม่มีสีย้อมออกมา จึงนำฝ้ายไปตากผึ่งลมจนแห้งสนิท

1.3.7 การจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านบะหว้า มีหลายประเภท แต่เป็นสินค้าขายดี ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ (ผ้าถุงมัดหมี่) ผ้าสไบ (ผ้าเปียง) และผ้าปูโต๊ะ มีลูกค้าสนใจมาซื้อด้วยตนเองที่สำนักงานส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้ทุกเดือน โดยเฉลี่ยเดือนละ 6,000-7,000 บาท ต่อคนต่อเดือน

1) ขายในชุมชน ลูกค้าประจำของกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสตรีในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนถ้าเป็นผู้หญิงก็ซื้อไปฝากพ่อบ้านด้วย ชาวบ้าน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้มีอายุแล้ว ข้าราชการ ได้แก่ คณะครู และนักเรียนในชุมชน พนักงานองค์กรภาครัฐและภาคชุมชน ได้แก่ พนักงานในเทศบาลตำบล และผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และฝ่ายปกครองที่ได้รับมอบหมายจากภาครัฐ

2) เครือข่ายไม่นิยมขายเพราะผลิตสินค้าไม่ทัน

3) Ecommerceยังไม่มีจำหน่ายรูปแบบนี้ เพราะสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่าความรู้ในการใช้เทคโนโลยีสมัยเก๋ามีน้อย ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่ายจึงขายแบบตลาดทั่วไปหรือขายเงินสด แต่สมาชิกในกลุ่มพยายามพัฒนาตนเองขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลเพื่อให้มาช่วยเหลือในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการขายผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และกลุ่มยังส่งเสริมให้บุตรหลานของสมาชิกและบุตรหลานในชุมชน ที่สนใจจะนำสินค้าไปจำหน่ายขายผ่านระบบอินเทอร์เน็ต สามารถรับสินค้าจากกลุ่มไปขายได้ ซึ่งกลุ่มให้รับสินค้าไปก่อนคิดราคาต้นทุน เมื่อขายได้ให้นำเงินมาส่งคืน ถ้าไรที่ได้ให้คนขายเป็นการช่วยเหลือทุนการศึกษา สำหรับผู้สนใจและยังมีโครงการให้ลูกหลานที่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตมาช่วยสอนให้สมาชิกในกลุ่มเดือนละครั้ง (ประกายเพชร บุญศรี. 2558 : สัมภาษณ์)

1.4 กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านภู(กลุ่มทอผ้าศรีนคร)

“บ้านภู” เป็นที่ตั้งของกลุ่มทอผ้าศรีนคร เป็นกลุ่มทอผ้าชาวผู้ไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านการทอผ้าฝ้าย ผ้าไหมจากบรรพบุรุษ จากอดีตจนปัจจุบันสร้างรายได้สร้างชื่อเสียงให้ชาวบ้านภู เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และมีชื่อเสียงเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ได้จากฝ้ายโดยใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นหรือเรียกว่าเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ วัตถุดิบที่นำมาใช้แยกออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.4.1 วัตถุดิบ

1) วัตถุดิบแบบดั้งเดิมได้แก่ ฝ้ายพันธุ์เขมร เป็นฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง (ปุยสีขาว) ชาวบ้านนิยมปลูกเพราะให้ผลผลิตดี และฝ้ายพันธุ์สีดุ่น ปุยฝ้ายสีน้ำตาลอ่อน ปัจจุบันชาวบ้านภูยังปลูก เพราะเป็นฝ้ายสีธรรมชาติ หายาก ชาวผู้ไทยส่วนใหญ่ยังนิยมปลูกฝ้ายเพื่อนำมาผ่านกระบวนการทำเส้นใยสำหรับนำไปใช้ในการทอผ้าอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ชาวผู้ไทยบ้านภูได้สืบทอดจากแม่ ยาย ย่า รุ่นต่อรุ่นจนปัจจุบัน

ภาพประกอบ 55 ฝ้ายต้นปุ๋ยสีน้ำตาลอ่อน

“ฝ้ายต้น” เป็นฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองอีกชนิดหนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยนิยมปลูก เพื่อนำปุ๋ยฝ้ายมาทำเส้นใยฝ้ายสำหรับใช้ทอผืนผ้า อันเกิดจากกระบวนการผลิตเส้นใยซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวผู้ไทยที่ได้สืบทอดกันมายาวนาน มีขั้นตอนการผลิตที่ล่าช้าจะข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้ ขั้นตอนการผลิตเส้นใยฝ้าย ประกอบด้วย 1) การเก็บปุ๋ยฝ้าย 2) การตากปุ๋ยฝ้าย 3) การคัดแยกเมล็ดออกจากปุ๋ยฝ้าย 4) การตีฝ้าย 5) การเส้นฝ้าย ทำเส้นใยฝ้าย เพื่อนำเส้นใยไปทอเป็นผืนผ้าตามต้องการ (เลิศ ปัทม. 2558 : สัมภาษณ์)

2) วัตถุดิบแบบสมัยใหม่

ปัจจุบันชาวบ้านภูและสมาชิกในกลุ่มทอผ้าศรีนครินทรนิยมนำวัตถุดิบสมัยใหม่มาใช้ในการทอผ้า ได้แก่ เส้นฝ้ายสำเร็จรูปที่ทำมาจากโรงงานนำส่งถึงบ้าน ด้วยเหตุว่าสะดวก รวดเร็วต่อความต้องการของลูกค้า เส้นใยฝ้ายที่ซื้อจากตลาดทั่วไป กลุ่มศรีนครินทรนิยมนำซื้อฝ้ายสีขาว แล้วจึงนำมาผ่านกระบวนการย้อมสีธรรมชาติโดยการหมักโคลน เรียกว่า “ผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติ”

ภาพประกอบ 56 ผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติบ้านภู (กลุ่มศิรินคร)

วัตถุดิบที่นำมาใช้ในกระบวนการย้อมเส้นฝ้าย นอกจากการหมักโคลนแล้วยังมีสมุนไพรและแก่นไม้หลายชนิดที่นำมาย้อมเส้นฝ้าย ได้แก่ แก้วฝาง แก่นขนาน สายบัว ดอกบัว ใบเตย และแก่นไม้ เปลือกไม้ชนิดอื่น ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติในป่าชุมชน (ป่าศิรินครบ้านภู) อีกมากมายที่กลุ่มได้พยายามศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยเฉพาะพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เกษตรอำเภอนองสูง และอุตสาหกรรมจังหวัดมุกดาหาร ให้คำแนะนำในการใช้ประโยชน์จากพืชธรรมชาติที่มีอยู่ในป่า โดยไม่ให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (วาสนา อาจวิชัย. 2558 : สัมภาษณ์)

1.4.2 เครื่องมือหรืออุปกรณ์

กระบวนการทอผ้าต้องใช้เครื่องมือหลายชนิด อันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษชาวอีสานที่ได้สืบทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อรุ่น ซึ่งผ้าทอในภาคอีสานมีหลายชนิด ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย แต่ละชนิดยังมีวิธีการทำเป็นผืนผ้าแตกต่างกัน เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าจก และผ้ามัดย้อม ซึ่งผ้าดังกล่าวจะต้องใช้เครื่องมืออุปกรณ์การทอหลายอย่าง และมีกระบวนการทอแตกต่างกัน โดยเฉพาะเครื่องมือการทอผ้าฝ้ายจากอดีตและปัจจุบัน มีดังนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในอดีต ได้แก่ กี่ทอผ้า ฟืมในอดีต ฟันฟืมทำด้วยไม้ไผ่ไม่แข็งแรงหักพังง่าย ซ่อมบ่อย เสียเวลานาน และยังมี กระสวย ไม้ขอหลอด ขอหลอด หลอด ม้วนฝ้าย อีวฝ้าย เขาคูหรือชาวผู้ไทยเรียกว่า “เหาคู” กระเพียด (กะเพด) แป้นล้อฝ้าย ไม้ล้อฝ้าย กงติดฝ้าย หลักตีนกง ไม้เหยียบหูก ผึงและหลักฝ้าย เป็นต้น

ภาพประกอบ 57 พืมสมัยโบราณ ฟันพืมทำด้วยไม้ไผ่ บ้านภู

2) เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบันได้แก่ กี่ทอผ้า พืม (ฟันพืมสแตนเลส) กระสวย (กระสวย 1 ช่อง และกระสวย 2 ช่อง) กี่กระตุกมือ เหาหูก ไม้หาบหูก หลอดฝ้าย กงปั่นฝ้าย ไม้กำพัน อักหรือกวก หวีหูก ไม้เหยียบหูก โกงคัน โกงมัดหมี่ และไม้ผังสำหรับดึงหน้าผ้าขณะที่ทอ ทำให้หน้าผ้าตึง

ปัจจุบันการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มทอผ้าศรีนครบ้านภู ใช้เครื่องมือทอผ้าทั้งแบบเก่าและแบบใหม่ ได้แก่ พืมใช้พืมแบบฟันพืมสแตนเลส เพราะแข็งแรงทนทาน ใช้งานกระทบเส้นด้ายให้ผืนผ้าแน่นหนายิ่งขึ้น ส่วนกี่ทอผ้าใช้ทั้งกี่ทอมือและกี่กระตุก เพื่อความรวดเร็วทันต่อความต้องการของลูกค้า ทั้งนี้ต้องชี้แจงให้ลูกค้าเข้าใจคุณภาพและราคาของผลิตภัณฑ์ก่อนซื้อ (อำนวยพร ปัทม. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 58 การทอผ้าด้วยกี่กระตุก (กลุ่มศิรินคร)

กี่กระตุกเป็นเครื่องมือสมัยใหม่ ทอผ้าได้เร็วกว่า เหมาะสำหรับใช้ทอผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ เพราะผ้าดั่งกล่าวเน้นความสวยงาม ราคาประหยัด ไม่ได้ใช้บ่อยครั้ง และทอได้เร็ว ซึ่งกลุ่มทอผ้าศิรินครได้นำกี่กระตุกเข้ามาใช้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้การทอผ้าด้วยกี่กระตุก และกี่ทอมือแล้วนำไปเปรียบเทียบคุณภาพเนื้อผ้า ราคา ค่าแรง การจำหน่าย และความต้องการของลูกค้า

ปัจจุบันการทอผ้าฝ่ายของกลุ่มทอผ้าบ้านภู (กลุ่มศิรินคร) จะใช้กี่ทอผ้าทั้ง 2 ประเภท ได้แก่ กี่ทอมือ และกี่กระตุก โดยแยกประเภทของผืนผ้าเพื่อให้ลูกค้าได้เลือกตามความต้องการ และสมาชิกในกลุ่มจะแนะนำผืนผ้าแต่ละชนิดให้ลูกค้าเข้าใจก่อนตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีให้เลือกหลายชนิด ได้แก่ ผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติ ผ้าคลุมไหล่ลายแก้วศิริ และผ้าพันคอ ลายปลาตะเพียน

ผ้าฝ่ายแต่ละชนิดดังกล่าว มีลักษณะเด่น คือ สีสดและลวดลายสวยงามแปลกใหม่ อันเกิดจากนวัตกรรมแห่งกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติที่ได้จากแก่นไม้ เปลือกไม้ ครั่งธรรมชาติ สายบัว ดอกบัว และการหมักโคลน ซึ่งวัตถุดิบดังกล่าวล้วนเป็นวัตถุดิบปลอดสารพิษ ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการผลิตอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยอย่างแท้จริง (วาสนา อาจิวชัย. 2558 : สัมภาษณ์)

1.4.3 ขั้นตอนการผลิต(ผ้าฝ่ายบ้านภู)

เดิมทีกลุ่มทอผ้าศิรินคร ได้สืบสานการทอผ้าไทยจนได้รับการช่วยเหลือจากสำนักพระราชวังจากปี 2516-2523 ต่อมาวัตถุดิบหายาก กลุ่มผลิตเองไม่เพียงพอ ไม่สามารถดำเนินการทอผ้าใหม่ได้ จึงเปลี่ยนมาใช้วัตถุดิบผ้าฝ่ายเพราะหาง่าย โดยมีขั้นตอนการทอ ดังนี้

เตรียมเส้นด้าย (เส้นฝ้าย) ประกอบด้วย ฝ้ายเส้นยืนและฝ้ายเส้นพุ่ง หรือนิยมเรียกว่า ด้ายเส้นยืน ด้ายเส้นพุ่ง โดยช่างทอจะต้องเตรียม คือ

1. การเตรียมฝ้ายเส้นยืน ใช้เส้นฝ้ายที่มีสีดำ สีนํ้าเงิน หรือสีตามต้องการของช่างทอ ปัจจุบันนิยมใช้ฝ้ายโทเร (ด้ายโทเร) สำหรับเป็นเส้นยืน เพราะแข็งแรงกว่าเส้นฝ้ายพื้นบ้าน นำเส้นฝ้ายที่คัดเลือกแล้วมาซึ่งใส่โอง เพื่อให้ได้ความยาวและความกว้างตามต้องการ หรือตามขนาดของฟืม เมื่อได้ขนาดตามที่ต้องการแล้วนำมาถักเปียไว้เพื่อป้องกันไม่ให้เส้นด้ายผูกกัน และสะดวกต่อการนำไปซึ่งเวลาจะทอผืนผ้า

2. การเตรียมด้ายเส้นพุ่ง นำเส้นฝ้ายที่ย้อมสีแล้วไปใส่กงเพื่อใช้หลาปั่นใส่หลอดด้าย หากเป็นผ้าทอมัดหมี่จะต้องใช้เชือกฟางร้อยหลอดด้ายไว้ โดยร้อยเรียงลำดับเพื่อคงลวดลายที่กำหนดไว้ (การร้อยเรียงหลอดด้ายลายมัดหมี่ เกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษชาวอีสาน) โดยเฉพาะชาวผู้ไทยบ้านภูที่ได้สืบทอด การส่งสมภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายมัดหมี่ และได้ประยุกต์การทอผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ และผ้าลายประยุกต์อื่น ๆ จนเกิดมูลค่าเพิ่มในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 59 การทอผ้าฝ้ายหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติบ้านภู

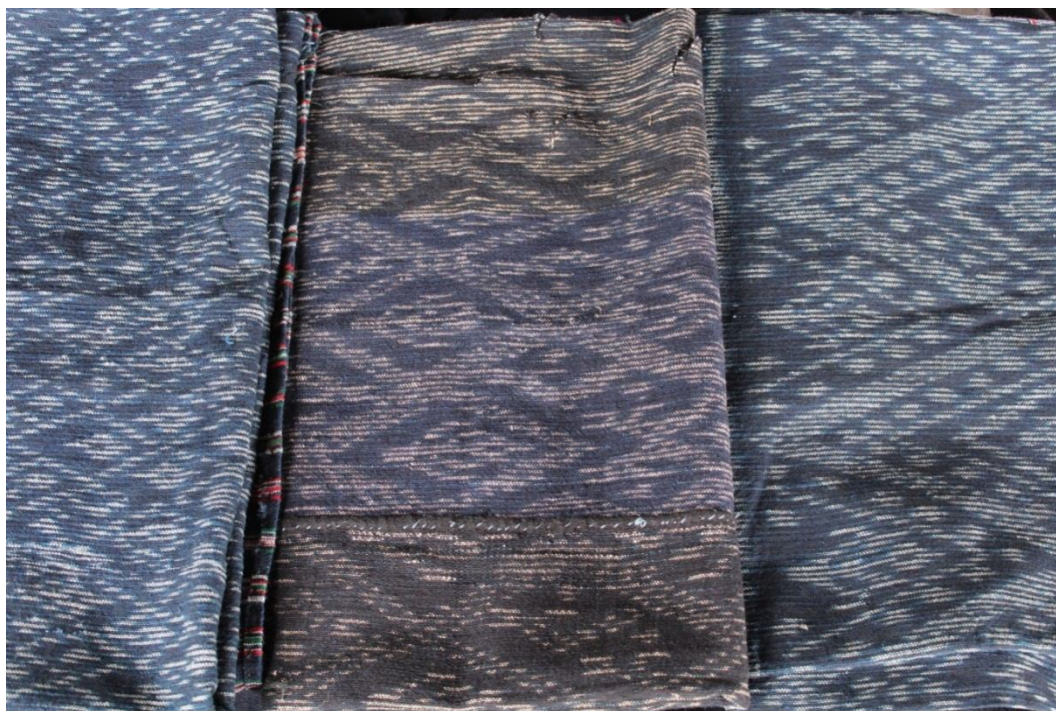
เมื่อเตรียมด้ายเส้นยืนและด้ายเส้นพุ่งดังกล่าวแล้ว ช่างทอจะนำหลอดด้ายที่ร้อยไว้มาใส่กระสวยเพื่อทอสานกันกับเส้นยืน เรียงตามลำดับหลอดด้ายที่เตรียมไว้ ทอต่อกันไปเรื่อย ๆ จนได้ผืนผ้าตามลวดลายที่ต้องการ

1.4.4 ลวดลาย

การประดิษฐ์ลวดลายลงบนเส้นฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เกิดจากแนวคิดการเปลี่ยนแปลงผ้าสีพื้นที่เคยสวมใส่ให้มีลวดลายบนผืนผ้า

โดยการจินตนาการของช่างทอผ้า ได้นำเชือกกล้วยมามัดเส้นฝ้ายให้เกิดลวดลาย ได้แก่ ลายมะจับ (ลายหมากจับ) ลายขอ (ขอตักน้ำ) ลายลูกแก้ว ลายดอกไม้ ลายกันหอย และลายอื่น ๆ ตามแนวคิดของช่างทอผ้า

ภาพประกอบ 60 ผ้าฝ้าย (ลายดั้งเดิม) ของกลุ่มทอผ้าศรีนคร

การทำผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ดังกล่าวเป็นการสร้างสรรค์ลวดลายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากเดิมให้เห็นว่าผ้าที่ผลิตขึ้นมาหรือลวดลายที่ประดิษฐ์ขึ้นมานั้นเป็นที่ต้องการของคนทั่วไป โดยได้พัฒนาจากลายดั้งเดิมแบบง่าย ๆ ได้แก่ ลายหมากจับ ลายลูกแก้ว ด้วยวิธีการต่อลายในลายหมี่ที่มีจำนวนลำเท่ากันมาต่อกัน มัดหมี่ผสมผสานในผืนผ้าเดียวกันให้เกิดลายรวม เรียกว่า "ลา" "ประยุกต์" เมื่อมัดหมี่ได้ลวดลายตามที่ต้องการแล้ว จึงนำหัวหมี่ไปย้อมในสีคราม ถ้าต้องการให้ได้สีครามเข้มมาก ๆ จนเป็นสีกรมท่า จนเห็นว่าจะออกสีดำให้ย้อมหลาย ๆ ครั้ง แล้วจึงนำหัวหมี่ไปตากให้แห้ง จึงล้างในน้ำสะอาดประมาณ 3-5 ครั้งจนเห็นว่าน้ำที่ล้างไม่มีสีคราม นำไปตากแดดให้แห้งอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงนำไปสู่ขั้นตอนกระบวนการทอผืนผ้า ก็จะได้ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ตามต้องการ (คำคุณ อาจิวชัย. 2558 : สัมภาษณ์)

จากลวดลายดั้งเดิม ช่างมัดหมี่ซึ่งเป็นครูภูมิปัญญาการทอผ้าบ้านภู (กลุ่มทอผ้าศรีนคร) คือ นางวาสนา อาจิวชัย ได้สืบทอดการประดิษฐ์ลวดลายผ้าฝ้ายจากบรรพบุรุษ เริ่มจากลายลูกแก้ว ลายขอ นับได้ว่าเป็นลายพื้นฐานนำมาประยุกต์เป็นลายใหม่อย่างหลากหลาย โดยนำเอาลายดั้งเดิมหรือลายโบราณมาต่อกับลายอื่น ๆ ลงบนผ้าผืนเดียวกัน แล้วกำหนดชื่อของลายนั่นขึ้นใหม่ตามความเหมาะสมก็จะได้ลวดลายใหม่ เรียกว่า "ลายประยุกต์" หรือเป็นการ

ประยุกต์ลายผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านภู (กลุ่มทอผ้าศรีนคร) ในปัจจุบัน (ศรีสุคนธ์ อาจริชัย. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 61 การประยุกต์ลายผ้าของกลุ่มทอผ้าศรีนคร

ปัจจุบันผ้าฝ้ายลายประยุกต์ของกลุ่มศรีนครเป็นสินค้าขายดี สร้างชื่อเสียงและสร้างรายได้ให้กลุ่มเดือนละไม่น้อย อันเกิดจากการประยุกต์โดยการนำลายมัดหมี่ลายโบราณ (ลายดั้งเดิม) มาทอรวมกันกับลายใหม่ให้เป็นผืนผ้าแบบใหม่ตามความต้องการของลูกค้า ได้แก่ ผ้าคลุมไหล่ลายแก้วศรี ผ้าพันคอลายปลาตะเพียน ผ้าหมวกโคลนย้อมสีธรรมชาติ และถุงหิ้วผ้าลายหมีย้อมคราม (วารี ศรีแพงเลิศ. 2558 : สัมภาษณ์)

1.4.5 การออกแบบ

การออกแบบลายผ้าฝ้ายของกลุ่มทอผ้าศรีนคร เกิดจากกำลังใจที่นางวาสนา อาจริชัย ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับหนึ่ง จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครพนม ในโอกาสที่จัดให้มีการแข่งขันทอผ้าไหมมัดหมี่ด้วยกี่พื้นเมือง ในปี พ.ศ. 2539 ได้รับรางวัลอันดับที่

2 ประเภทผ้าไหมลูกแก้ว และในปี พ.ศ. 2556 ผ้าพันคอลายลูกแก้ว ได้รับคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ระดับ 5 ดาว ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้และสร้างชื่อเสียงให้กลุ่มทอผ้าศรีนครเป็นยิ่งนัก

ผ้าฝ้ายลายลูกแก้วจึงเป็นลายเริ่มต้นของการออกแบบลวดลาย โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคชุมชน และสมาชิกในกลุ่มทอผ้าศรีนคร ดังภาพประกอบ 62

ภาพประกอบ 62 ผ้าคลุมไหล่บ้านภู

1. การออกแบบจากแนวคิดของสมาชิกในกลุ่ม โดยให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ เน้นความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มและให้เกิดมูลค่าเพิ่ม
2. การออกแบบจากแนวคิดภาครัฐและภาคชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการออกแบบลวดลายเอกลักษณ์เฉพาะของหน่วยงาน เน้นการนำไปตัดเย็บสำหรับเป็นเครื่องแต่งกายชุดทำงาน ลูกค้ายุ่มนี้ยังเป็นกลุ่มที่นิยมใช้ผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติ ผ้าคลุมไหล่ และผ้าพันคอ โดยเฉพาะในฤดูหนาว เนื่องจากบ้านภูเป็นเขตพื้นที่อากาศเย็นฤดูหนาว นอกจากสวมใส่เสื้อผ้าที่หนาแล้วยังนิยมใช้ผ้าพันคอและผ้าคลุมไหล่ เป็นเครื่องประดับตกแต่งทั้งผู้หญิงและผู้ชาย
3. การออกแบบจากแนวคิดลูกค้า ได้แก่ ผ้าลายลูกแก้วหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งมีให้เลือกหลายสี ลูกค้าส่วนใหญ่นิยมซื้อผ้าคลุมไหล่ลายแก้วศิริ สำหรับเป็นของขวัญของที่ระลึก และยังมีลูกค้าในชุมชนจำนวนมากที่ต้องการผ้าถุงลายมัดหมี่ เพื่อไปสวมใส่แต่งกายชุดพื้นบ้าน หรือชุดประจำชนเผ่าผู้ไทยและได้ออกแบบลวดลายตามความต้องการของตนเอง ได้แก่ ลายนาควัวซ้อง ลายประยุตต์ ลายดอกแก้ว ลายมะจับหวาน และลายอื่น ๆ

1.4.6 การประเมินคุณภาพ

จากการสังเกต พบว่า การประเมินคุณภาพผ้าหมักโคลนของกลุ่มทอผ้าศรีนคร โดยการนำเส้นฝ้ายที่ผ่านกระบวนการย้อมสีธรรมชาติแล้ว ลงแช่ในโคลนประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง นำขึ้นมาบิดให้หมาดแล้วล้างน้ำสะอาด 1 ครั้ง นำผ้าลงไปล้างน้ำต่าง นำผ้าขึ้นมาบิดให้หมาดแล้วนำลงล้างด้วยน้ำสะอาดอีก 1 ครั้ง บิดให้ผ้าหมาดนำลงล้างในน้ำสะอาดอีก 1 ครั้ง รวมล้างเส้นฝ้ายหมักโคลนประมาณ 3 ครั้ง จนเห็นว่าไม่มีสีโคลนหลุดออกมา จึงนำไปตากที่ร่มจนแห้ง จะได้ผ้าฝ้ายที่เนียนนุ่มเนียน สีสดใส งามงาม เนื้อดี สีสันไม่ตก

ข้อควรระวัง ผ้าย้อมสีธรรมชาติ จะต้องตากในที่ร่ม ระวังไม่ให้ผ้าพื้นโดนกรดน้ำส้ม เพราะจะทำให้สีผ้าไม่สม่ำเสมอ (วรรณเพ็ญ ปัทม. 2558 : สัมภาษณ์)

1.4.7 การจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าศรีนครที่สร้างรายได้และสร้างชื่อเสียงให้กลุ่ม ได้แก่ ผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติ ผ้าคลุมไหล่ลายแก้วศรี ผ้าพันคอลายปลาตะเพียน ถุงหิ้วลายหมีย้อมคราม และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกหลายชนิด กลุ่มได้จำหน่ายให้ลูกค้า ดังนี้

1) ขายในชุมชนได้แก่ ชาวบ้านภู ข้าราชการครูโรงเรียนในพื้นที่บ้านภู ผู้นำชุมชน ลูกค้าย่านนั้นนับเป็นลูกค้าประจำของกลุ่ม เพราะต้องสวมใส่ชุดพื้นเมืองทุกสัปดาห์ อย่างน้อย 1 วัน เป็นเครื่องแต่งกายประจำถิ่น หรือชุดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตามนโยบายภาครัฐ กลุ่มจำหน่ายแบบเงินสด มีหลักฐานออกใบสำคัญรับเงินจากลูกค้าอย่างถูกต้อง

2) ขายในเครือข่ายได้แก่ กลุ่มทอผ้าฝ้ายในเขตจังหวัดมุกดาหาร ส่วนใหญ่กลุ่มมีลูกค้าที่สั่งซื้อเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผ้าพันคอลายปลาตะเพียนได้รับคำสั่งระดับ 5 ดาว ผลิตภัณฑ์ยอดขายสูงในช่วงฤดูหนาว การขายในเครือข่ายจึงน้อยลง

3) การขายแบบ Ecommerce หรือขายผ่านทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีไม่มากนัก เพราะสมาชิกในกลุ่มพื้นฐานความรู้ระบบอินเทอร์เน็ตยังมีน้อย ล่าช้ากับการจำหน่าย ประกอบกับสมาชิกให้ความเห็นว่า การขายแต่ละครั้งต้องได้รับการอนุมัติจากสมาชิก จึงจะขายได้ และลูกค้าต้องส่งเงินมาก่อนจึงจะได้รับสินค้า (วาสนา อาจวิชัย. 2558 : สัมภาษณ์)

โดยสรุปสภาพปัจจุบันของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน ส่วนใหญ่ยังทอขายดั้งเดิมเพราะเป็นการจดจำจากแม่ ยาย ย่า แม้จะมีการประยุกต์ลายผ้าก็เป็นเพียงนำลายดั้งเดิมมาต่อกันให้เกิดความหลากหลายบนผืนผ้า ซึ่งยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบแบบลายผ้า การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น ขาดการเชื่อมโยงการผลิตในระดับต่าง ๆ ที่เป็นระบบ และยังมีปัญหาอีกหลายอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบและนำมาเสนอ ดังนี้

2. สภาพปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ผลการวิจัย พบว่า ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า และบ้านภู ปัจจุบันประสบปัญหาหลายอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบและจะนำเสนอตามลำดับ

2.1 กลุ่มทอผ้าฝ้ายโคกโก่ง

2.1.1 ปัญหาด้านวัตถุดิบ พบว่าเส้นใยฝ้ายที่ปลูกในชุมชนมีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ต้องสั่งซื้อจากตลาดซึ่งเป็นเส้นฝ้ายมาจากโรงงาน และยังพบว่า การปลูกฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่มีฝ้ายสีขาว หรือฝ้ายแมวที่มีฝ้ายสีน้ำตาลอ่อน ๆ ปัจจุบันมีศัตรูพืชมาก ต้องลงทุนกำจัดศัตรูพืช ทำให้ชาวบ้านที่เคยทำไร่ฝ้ายต้องเลิกปลูก เพราะลงทุนสูง ไม่คุ้มค่ากับเวลา

2.1.2 เครื่องมือหรืออุปกรณ์ พบว่า พิมพ์ผ้าราคาสูงขึ้น หากชำรุดต้องรอช่างนาน ค่าแรงในการซ่อมแพงมาก ต้องลงทุนซื้อใหม่ดีกว่ารอเวลาซ่อม

2.1.3 ขั้นตอนการผลิตพบว่า มีขั้นตอนหลายอย่าง โดยเฉพาะการทอผ้าฝ้ายที่มีลวดลายหรือผ้าฝ้ายมัดหมี่ ช่างทอมีน้อย ขาดแรงงานในฤดูเก็บเกี่ยว ทอผ้าไม่ทันกับความต้องการของลูกค้า

2.1.4 ลวดลาย พบว่า ส่วนใหญ่ยังเป็นลวดลายดั้งเดิม เพราะช่างออกแบบลวดลายยังเป็นการจินตนาการ ความรู้ในการจดบันทึกลวดลายเพื่อจะนำไปประยุกต์ให้เกิดลายใหม่ตามความนิยมยังมีน้อย ทำให้กระบวนการผลิตลวดลายไม่ทันสมัย

2.1.5 การออกแบบพบว่า กลุ่มยังขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการออกแบบสินค้า แฟชั่น และไม่มี Brand Name ของตนเอง

2.1.6 การประเมินคุณภาพพบว่า สีธรรมชาติที่นำมาย้อมเส้นฝ้ายแต่ละครั้งจะไม่ได้สีเดิม และผ้าฝ้ายธรรมชาติจะไม่เหนียวแน่น ไม่เหมาะกับการซักในเครื่องซักผ้า

2.1.7 การจำหน่าย พบว่า การตลาดยังไม่กว้างพอ สมาชิกยังขาดความรู้ด้านการตลาด “ผลิตได้แต่ขายไม่เก่ง”

2.2 กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านกุดหว้า

2.2.1 ปัญหาด้านวัตถุดิบ พบว่า สมาชิกในกลุ่มไม่นิยมปลูกฝ้ายเพราะศัตรูพืชมาก ต้องลงทุนสูง ผลผลิตไม่คุ้มค่า ส่งผลกระทบต่อการใช้เส้นใยฝ้ายสำหรับทอผ้าในกลุ่มไม่เพียงพอ ต้องสั่งซื้อที่ตลาด ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

2.2.2 เครื่องมือหรืออุปกรณ์ พบว่า ขาดช่างทำพิมพ์ ต้องสั่งซื้อจากจังหวัดร้อยเอ็ด เพราะมีแหล่งผลิตพิมพ์ที่เดียว หากพิมพ์ชำรุดต้องรอช่างซ่อมจากแหล่งผลิต ทำให้เสียเวลาและราคาพิมพ์ก็สูงขึ้น และเครื่องมืออื่น ๆ เช่น กระสวย อัก (กวก) ปัจจุบันหาช่างยาก ต้องสั่งซื้ออุปกรณ์การทอผ้าจากที่อื่น และช่างทำเครื่องมืออุปกรณ์การทอผ้ามีแนวโน้มจะลดลงเรื่อย ๆ

2.2.3 ขั้นตอนการผลิตพบว่า สลับซับซ้อน ใช้เวลามาก ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการทอ โดยเฉพาะผ้าลายมัดหมี่ไม่คุ้มค่ากับเวลา ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย

2.2.4 ลวดลายพบว่า ยังเป็นลวดลายแบบดั้งเดิมที่จำต่อกันมา โดยไม่มีการจดบันทึก และกลุ่มยังขาดบุคลากรในการประดิษฐ์ลวดลายใหม่ให้เป็นสินค้าแฟชั่น

2.2.5 การออกแบบพบว่า ขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการออกแบบสินค้าแฟชั่น และไม่มี Brand Name ของตนเอง ผลิตภัณฑ์ที่มีในกลุ่มเป็นลักษณะเหมือนกันกับกลุ่มอื่น แยกไม่ออกว่าใครเลียนแบบใคร

2.2.6 การประเมินคุณภาพพบว่า สีของผ้าฝ้ายซักออกเร็ว ผাতกสี โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่รับมาจากกลุ่มอื่น

2.2.7 การจำหน่าย พบว่า กลุ่มยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของต่างประเทศ ความสามารถในการขายยังมีน้อย ผลิตได้ขายไม่เก่ง ซึ่งเป็นปัญหายิ่งใหญ่ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

2.3 กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านบะหว้า

3.3.1 ปัญหาด้านวัตถุดิบ พบว่า วัตถุดิบราคาไม่คงที่ โดยเฉพาะเส้นใยฝ้าย ราคาแพงในฤดูแล้งหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวแล้วเสร็จคนว่างงานหันมาทอผ้ามากขึ้น ทำให้เส้นใย ราคามาก ทำยาก ขาดตลาด เพราะเป็นเทคนิคการขายที่คนขายเอาเปรียบคนซื้อ

3.3.2 เครื่องมือหรืออุปกรณ์ พบว่า อุปกรณ์ที่หายาก ได้แก่ ฝีม เพราะแหล่ง ผลิตมีที่จังหวัดร้อยเอ็ดแห่งเดียว หากมีการชำรุดต้องรอช่างจากแหล่งผลิต ทำให้เสียเวลาและเป็น ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ

3.3.3 ขั้นตอนการผลิตพบว่า ยังใช้ขั้นตอนแบบดั้งเดิม เปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือ จะข้ามขั้นไม่ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า กระบวนการผลิตไม่ทันสมัย ขาดการเชื่อมโยงกระบวนการผลิต ในระดับต่าง ๆ ที่เป็นระบบ ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาทอผ้าไม่ทันลูกค้าในฤดูเทศกาล ซึ่งจะเป็น ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกปี

3.3.4 ลวดลาย พบว่า ยังเป็นลวดลายดั้งเดิม เพียงแต่เปลี่ยนช่างทอหรือนำ ลวดลายมาทอต่อกันให้เกิดลายใหม่ เรียกว่าลายประยุกต์ ซึ่งขายได้ไม่นานก็จะมีการลอกเลียน ลวดลายที่นิยมในชุมชน โดยไม่รู้ว่ามีใครเลียนแบบใคร

3.3.5 การออกแบบพบว่า กลุ่มยังขาดบุคลากรการออกแบบ ความสามารถในการ ออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไม่มี ผลิตภัณฑ์ที่พบจึงเป็นผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมขายได้ช้า ไม่ตรงกับ ความ ต้องการลูกค้า

3.3.6 การประเมินคุณภาพพบว่า หากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้สืบทอดชาติย่อม แม้จะ ล้างในน้ำสะอาดมากกว่า 3 ครั้ง สียังตก แต่ก็น้อยลงทุกครั้งและผ้าฝ้ายจะต้องไม่ตกแดด ป้องกันสี ไม่สม่ำเสมอ ซักแล้วต้องตากในร่มทุกครั้ง

3.3.7 การจำหน่าย พบว่า ยังต้องพึ่งการสั่งซื้อจากลูกค้า ความสามารถในการ ขายของสมาชิกในกลุ่มยังมีน้อย “ผลิตได้ขายไม่เป็น” ขาดบุคลากรที่มีความสามารถด้านการตลาด

2.4 กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านภู

2.4.1 ปัญหาด้านวัตถุดิบ พบว่า วัตถุดิบ ได้แก่ ฝ้าย เส้นใยในชุมชนมีน้อย หายาก ราคาแพง เพราะการปลูกในชุมชนลดน้อยลง เนื่องจากศัตรูพืชที่มาทำลายดอกฝ้ายมีมาก ต้องลงทุนกำจัดศัตรูพืชเพิ่ม ทำให้ต้นทุนสูง ผลผลิตไม่คุ้มค่า

2.4.2 เครื่องมือหรืออุปกรณ์ พบว่า เครื่องมือแบบดั้งเดิม กระบวนการผลิต ล่าช้า ไม่ทันสมัย ผลิตภัณฑ์บางชนิดกลุ่มทอผ้าศรีนครได้ใช้เครื่องมือสมัยใหม่ ได้แก่ กี่กระตุกใช้ในการ ผลิตผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ เพื่อให้ทันต่อความต้องการของลูกค้า

2.4.3 ขั้นตอนการผลิตพบว่า มีความสลับซับซ้อน ล่าช้า เสียเวลานาน ผลิตภัณฑ์ที่ราคาไม่คุ้มค่าเสียเวลา

2.4.4 ลวดลาย พบว่า กระบวนการผลิตไม่ทันสมัย ล่าช้าหลายขั้นตอน ใช้เวลานานกว่าจะลวดลายบนผืนผ้าตามต้องการ ยิ่งกว่านั้นการออกแบบลวดลาย ไม่มีการสำรวจ ความต้องการของลูกค้า หรือขาดความรู้ด้านการตลาด

2.4.5 การออกแบบพบว่า ความรู้ด้านการออกแบบมีน้อย ขาดผู้เชี่ยวชาญ ด้านการตลาด ผลิตภัณฑ์ยังเป็นแบบดั้งเดิม ผลิตช้า ๆ ไม่เกิดมูลค่าเพิ่ม

2.4.6 การประเมินคุณภาพพบว่า ยังสร้างความมั่นใจให้ลูกค้าน้อย โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ใช้ใยสังเคราะห์ ได้แก่ ผ้าคลุมไหล่ หากใช้ไปนานจะเป็นอันตรายหรือไม่

2.4.7 การจำหน่าย พบว่า ความรู้หรือประสบการณ์เทคนิคการขายของสมาชิกมีน้อย “ผลิตได้เก่งแต่ขายไม่ได้” การจำหน่ายจึงต้องพึ่งพาการสั่งซื้อจากลูกค้าหรือจากโควตาสั่งซื้อ

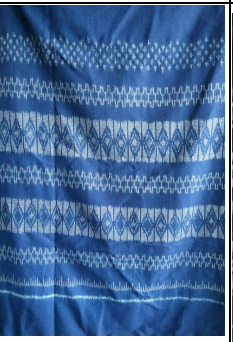
สรุป ผู้วิจัยได้ค้นพบปัญหาหลายฝ่ายฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานหลายด้าน สามารถนำมาสรุปได้ ดังตาราง 1

ตาราง 1 สรุปปัญหาหลายฝ่ายฝ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ภูมิปัญญา พื้นบ้าน	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านกุดหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านบะหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านภู
วัตถุดิบ	ในชุมชนปลูกน้อย ราคาแพง	ฝ้ายปลูกน้อยแต่ ต้องการใช้มาก ราคาแพง	ฝ้ายในชุมชนมีน้อย ต้องการใช้มาก ไม่ เพียงพอ	ฝ้ายมีน้อย ราคาแพง ต้นทุนสูง
เครื่องมือและ อุปกรณ์	พิมพ์ราคาแพง มี แหล่งผลิตที่เดียว เลือกไม่ได้	พิมพ์ราคาสูงขึ้น มี แหล่งผลิตที่เดียว ไม่มีทางเลือกอื่น	พิมพ์หายาก สั่งซื้อ นาน มีแหล่งผลิตที่ เดียวเลือกซื้อไม่ได้	พิมพ์ราคาแพง เมื่อ ชำรุดต้องรอช่างจาก แหล่งผลิต ซึ่งมีที่ เดียวในประเทศไทย
ขั้นตอนการ ผลิต	สลับซับซ้อน ลำบาก เสียเวลานาน	ลำบาก สลับซับซ้อน เสีย เวลานาน	สลับซับซ้อนข้าม ขั้นตอนไม่ได้	แบบดั้งเดิม ลำบาก สลับซับซ้อน เสียเวลา ผ่าน ขั้นตอนใด ๆ ไม่ได้
การพอกย้อม	ผ้าไม่มีความคงต่อ การขัดถู ผลิตภัณฑ์ ที่เหมาะสม เช่น หมอน เบาะรองนั่ง	ผ้าไม่มีความ คงทนของสีต่อ การซักล้างและ การคั้นตัวจาก รอยยับ ผลิตภัณฑ์	ผ้าไม่ค่อยมีความ คงทนของสีต่อแสง ผลิตภัณฑ์ที่ เหมาะสม เช่น โคม ไฟ ผ้าม่าน ผ้า ตกแต่งฝาผนัง	ไม่มีความโดดเด่น ด้าน ค่าความสว่าง ของสี ความคงทน ของสีต่อแสง ความ คงทนของสีต่อการ ซัก ความคงทนของ สีต่อการขัดถูการ คั้นตัวจากรอยยับ
ลวดลาย	เป็นแบบดั้งเดิม ผลิตซ้ำแล้วซ้ำอีก	ขาดบุคลากรที่มี ความสามารถใน การประดิษฐ์ ลวดลายใหม่	ขั้นตอนลำบาก ลวดลายผลิตซ้ำเป็น ลายแบบดั้งเดิม	ลวดลายฝ้ายยัง ไม่โดดเด่นเป็นลาย สำเร็จรูปสามารถ ลอกเลียนแบบได้ ง่าย

ตาราง 1 (ต่อ)

สภาพปัญหา	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านกุดหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านบะหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านภู
ลายผ้า				
เครื่องมือ	กี่ทอผ้า โหงหูก พื้มทอผ้า พื้มสแตนเลส กระสวย หลอด ด้าย เขาทูกหรือ ตะกอล หลอดฝ้าย อึก ไน หลา กงปั่น ฝ้าย ไม้ก้ำพัน	ทอผ้า โหงหูก พื้ม ทอผ้าพื้มสแตน- เลส กระสวย อื้ว กี่ทอผ้า หรือ หูก เป็นเครื่องมือ สำหรับทอผ้า มี หลายขนาดหลาย ชนิด แต่หลักการ พื้นฐานเดียวกัน คือ การสอด เส้นด้ายให้ ประสานขัดกัน	เครื่องมือแบบ ดั้งเดิม ได้แก่ กี่ ทอผ้า พื้ม (พื้ม พื้มไม้ไผ่) กระสวยทำด้วยไม้ เนื้อแข็ง เจาะ ช่องตรงกลาง สำหรับใส่หลอด ฝ้าย ไม้ขอหลอด อื้วฝ้าย ผัง อึก (กวก) ไม้ก้ำพัน (ไม้ก้ำพัน) โหงคัน กงปั่นด้าย (ไน) กระดานล้อฝ้าย แป้นล้อฝ้าย หวี หูก (หวีหัวหมู)	“กี่กระตุก” เป็น เครื่องมือทอผ้า สมัยใหม่ที่นิยมใช้ ในกลุ่มทอผ้า ทั่วไป สามารถ ทอผ้าได้เร็ว
หลักการ	ศึกษาคุณสมบัติ ของผ้าฝ้าย สํารวจ พฤติกรรม ผู้บริโภค ประชุม เชิงปฏิบัติการ แนวคิดในการ ออกแบบ ผลิตภัณฑ์	ศึกษาคุณสมบัติ ของผ้าฝ้าย สํารวจ พฤติกรรม ผู้บริโภค ประชุม เชิงปฏิบัติการ แนวคิดในการ ออกแบบ ผลิตภัณฑ์	ศึกษาคุณสมบัติ ของผ้าฝ้าย สํารวจ พฤติกรรม ผู้บริโภค ประชุม เชิงปฏิบัติการ แนวคิดในการ ออกแบบ ผลิตภัณฑ์แบบร่าง ผลิตภัณฑ์	ศึกษาคุณสมบัติ ของผ้าฝ้าย สํารวจ พฤติกรรม ผู้บริโภค ประชุม เชิงปฏิบัติการ แนวคิดในการ ออกแบบ ผลิตภัณฑ์

ตาราง 1 (ต่อ)

สภาพปัญหา	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านกุดหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านบะหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านภู
ขั้นตอนการ ออกแบบ	แนวคิดในการ ออกแบบ ผลิตภัณฑ์ผู้วิจัยได้ ดำเนินการคือ -ประโยชน์ใช้สอย -ประสิทธิภาพ ในการทำงาน -รูปทรงภายนอก สอดคล้องกับ ความต้องการของ กลุ่มเป้าหมาย	-เป็นผลิตภัณฑ์ที่ เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม -มีรูปลักษณ์ สวยงามและ สามารถดึงดูด ความสนใจได้ดี -มีวัสดุที่เหมาะสม กับการใช้งานหา ได้ง่ายในพื้นที่และ ง่ายต่อการหา ทดแทน	-มีความสอดคล้อง กับเทคโนโลยีการ ผลิตในระบบ อุตสาหกรรมสาย ผ้าฝ้ายเกิดจาก จินตนาการของ ช่างมัดหมี่ที่ได้สืบ ทอดภูมิปัญญา พื้นบ้านจาก บรรพบุรุษ -บ้านบะหว้า การ ออกแบบที่ดีมี คุณภาพ เป็นที่ ยอมรับของลูกค้า หรือตลาดผู้ใช้ผ้า ฝ้าย ประกอบด้วย ลายผ้า แนวคิด การออกแบบ เครื่องมือ และ ขั้นตอน	-มีความเหมาะสม กับรูปแบบการจัด จำหน่ายเงื่อนไข ทางการตลาดและ สอดคล้องกับ ระบบการขนส่ง -มีภาพลักษณ์ เฉพาะที่เป็น เอกลักษณ์และ สามารถสื่อสาร หน้าที่ประโยชน์ใช้ สอยได้อย่าง ชัดเจน
การจำหน่าย	-กลุ่มยังขาดข้อมูล เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ของต่างประเทศ ความสามารถใน การขายยังมีน้อย ผลิตได้ขายไม่เก่ง ซึ่งเป็นปัญหา ยิ่งใหญ่ในการ ดำเนินกิจกรรม ของกลุ่ม -ขายในชุมชน กิจกรรมโฮมสเตย์	-ยังต้องพึ่งการ สั่งซื้อจากลูกค้า ความสามารถใน การขายของ สมาชิกในกลุ่มยังมี น้อย “ผลิตได้ ขายไม่เป็น” ขาด บุคลากรที่มี ความสามารถด้าน การตลาด -การขายทาง line -ขายในกิจกรรม	-ขายในชุมชน ลูกค้าประจำของ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม สตรีในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ถ้าเป็นผู้หญิงก็ซื้อ ไปฝากพ่อบ้าน ด้วย ชาวบ้าน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม ผู้มีอายุแล้ว	-ขายในชุมชนได้แก่ ชาวบ้านภู ข้าราชการครู โรงเรียนในพื้นที่ บ้านภู ผู้นำ ชุมชน ลูกค้ากลุ่ม นี้นับเป็นลูกค้า ประจำของกลุ่ม เพราะต้องสวมใส่ ชุดพื้นเมืองทุก สัปดาห์ อย่าง น้อย 1 วัน เป็น

ตาราง 1 (ต่อ)

สภาพปัญหา	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านกุดหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านบะหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านภู
การจำหน่าย	และนักท่องเที่ยว ในโครงการอื่น ๆ เนื่องจากเป็น หมู่บ้านท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม -ขายเพื่อเป็น เครื่องนุ่งห่ม กันเองในชุมชน และเพื่อนเป็น เอกลักษณ์ของชน เผ่าผู้ไทย	ของทางจังหวัด -ขายเป็นสินค้า OTOP -ขายในเทศกาล งานวันท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมชน เผ่า	ข้าราชการ ได้แก่ คณะครู และ นักเรียนในชุมชน พนักงานองค์กร ภาครัฐและภาค ชุมชน ได้แก่ พนักงานใน เทศบาลตำบล และผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ ฝ่ายปกครองที่ ได้รับมอบหมาย จากภาครัฐ -เครือข่ายไม้นิยม ขายเพราะผลิต สินค้าไม่ทัน	เครื่องแต่งกาย ประจำถิ่น หรือ ชุดเอกลักษณ์ของ ท้องถิ่น ตาม นโยบายภาครัฐ กลุ่มจำหน่ายแบบ เงินสด มีหลักฐาน ออกใบสำคัญรับ เงินจากลูกค้า อย่างถูกต้อง -ขายในเครือข่าย ได้แก่ กลุ่มทอผ้า ฝ้ายในเขตจังหวัด มุกดาหาร ส่วน ใหญ่กลุ่มมีลูกค้าที่ สั่งซื้อเป็นจำนวน มาก โดยเฉพาะ ผ้าพันคอลายปลา ตะเพียนได้รับคัด สรรระดับ 5 ดาว ผลิตไม่ทันยอด สั่งซื้อในช่วงฤดู หนาว การขายใน เครือข่ายจึง น้อยลง -การขายแบบ Ecommerce หรือขายผ่านทาง อินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นเทคโนโลยี

ตาราง 1 (ต่อ)

สภาพปัญหา	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านกุดหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านบะหว้า	กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านภู
การจำหน่าย				สมัยใหม่ มีไม่ มากนัก เพราะ สมาชิกในกลุ่มพื้น ฐานความรู้ระบบ อินเทอร์เน็ตยังมี น้อย ลำบากกับ การจำหน่าย ประกอบกับ สมาชิกให้ ความเห็นว่าการ ขายแต่ละครั้งต้อง ได้รับการอนุมัติ จากสมาชิกจึงจะ ขายได้ และลูกค้า ต้องส่งเงินมาก่อน จึงจะได้รับสินค้า
การประเมิน คุณภาพ	-สีธรรมชาติที่ นำมาย้อมเส้นฝ้าย แต่ละครั้งจะไม่ได้ สีเดิม และผ้าฝ้าย ธรรมชาติจะไม่ เหนียวแน่น ไม่ เหมาะกับการซัก ในเครื่องซักผ้า	-สีของผ้าฝ้ายซัก ออกเร็ว ผ้าตกสี โดยเฉพาะ ผลิตภัณฑ์ที่รับมา จากกลุ่มอื่น	-หากเป็น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้สี ธรรมชาติย้อม แม้จะล้างในน้ำ สะอาดมากกว่า 3 ครั้ง สียังตกแต่ก็ น้อยลงทุกครั้ง และผ้าฝ้ายจะต้อง ไม่ตกแดด ป้องกัน สีไม่สม่ำเสมอ ซัก แล้วต้องตากในร่ม ทุกครั้ง	-การประเมิน คุณภาพพบว่า ยัง สร้างความมั่นใจ ให้ลูกค้าน้อย โดยเฉพาะ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ สังเคราะห์ ได้แก่ ผ้าคลุมไหล่ หาก ใช้ไปนานจะเป็น อันตรายหรือไม่

จากปัญหาดังกล่าวแต่ละกลุ่มได้นำมาเป็นแนวทางแก้ไขในการประยุกต์ผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าหรือเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ขึ้นตอนการออกแบบ

แนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวคิดของ ศิริพรณ์ปีเตอร์ (2550 : 109-111) ซึ่งกำหนดไว้ 10 ลักษณะ คือ 1) ประโยชน์ใช้สอย 2) ประสิทธิภาพ ในการทำงาน 3) รูปทรงภายนอกสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย 4) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม 5) มีรูปลักษณ์สวยงาม และสามารถดึงดูดความสนใจได้ดี 6) มีวัสดุที่เหมาะสมกับ การใช้ งาน หาได้ง่ายในพื้นที่ และง่ายต่อการหาทดแทน 7) มีความสอดคล้องกับเทคโนโลยีการผลิตใน ระบบอุตสาหกรรม 8) มีต้นทุนที่เหมาะสมและสามารถแข่งขันได้ในตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ 9) มีความเหมาะสมกับรูปแบบการจัดจำหน่าย เงื่อนไขทางการตลาด และสอดคล้องกับระบบการขนส่ง 10) มีภาพลักษณ์เฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ และสามารถสื่อสารหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยได้อย่างชัดเจนผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความต้องการทางการตลาด และการ ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับ ชุมชน ท การวิเคราะห์ร่วมกับนักออกแบบกำหนดแนวคิดใน การออกแบบ พร้อมร่างแบบแนวคิดใน การออกแบบ โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย ความงามตามอัตลักษณ์เฉพาะพื้นบ้าน รูปแบบ ความ ต้องการของตลาดต้องการของตลาด ได้ร่างแนวคิดในการออกแบบ จำนวนทั้งสิ้น 9 แบบ จากนั้นผู้วิจัย นำร่างแบบแนวคิดในการออกแบบ เสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา และจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ซึ่ง ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อ พิจารณาประเมินร่างแบบแนวคิดใน การออกแบบ ผลการพิจารณาประเมินร่างแบบแนวคิดในการ ออกแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ การคัดแบบที่มี ค่าคะแนนสูงสุด 3 อันดับแรก และแก้ไขปรับปรุงตาม คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ร่างแบบแนวคิด ในการออกแบบมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

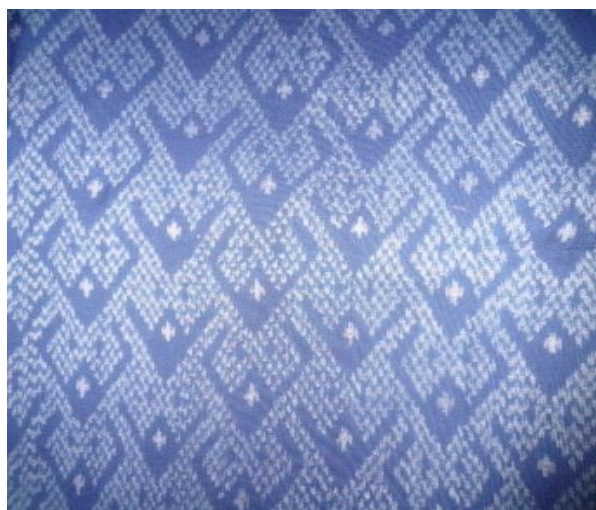
ตอนที่ 3 แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของแต่ละกลุ่มมุ่งเน้น ขยายตลาดใหญ่ขึ้นมองเห็นชัดเจน โดดเด่นมีความหมายสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน หรือทำ ลวดลายดั้งเดิมมาขยายให้มีองค์ประกอบหลากหลายส่งผลให้ลวดลายโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และให้ สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าหรือตลาดต้องการมากขึ้น และยังได้นำเอาผืนผ้าที่ประยุกต์ลาย ใหม่ไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป ได้แก่ เสื้อสำเร็จรูปของสุภาพบุรุษ และเสื้อผ้าสำเร็จรูปสำหรับ สุภาพสตรี สิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเสนอดังนี้

1. ชนิดผลิตภัณฑ์ แยกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ประเภทเครื่องแต่งกาย
- 2) ประเภทสิ่งของเครื่องใช้ 3) ประเภทของที่ระลึก ดังนี้

1.1 ประเภทเครื่องแต่งกาย ได้แก่ เสื้อนยิมไทยของสุภาพบุรุษ ผ้าถุงสำเร็จรูป เสื้อผ้าชุดทำงานสุภาพสตรีและ โดยนำเอาผืนผ้าฝ้ายลายมัดหมี่มาประยุกต์ตัดเย็บเป็นผ้าถุงสำเร็จรูป สำหรับสุภาพสตรีสวมใส่ไปทำบุญที่วัด งานพิธีต่าง ๆ หรือไปร่วมงานประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้น และยัง ออกแบบตัดเย็บเป็นเสื้อ กระโปรงตามสมัยนิยม ตกแต่งให้เหมาะสมสำหรับเป็นชุดสวมใส่ไปทำงาน

ภาพประกอบ 63 ผืนผ้าลายประยุกต์

ภาพประกอบ 64 เสื้อผ้าชุดแต่งกายสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี

จะเห็นได้ว่าผืนผ้าลายมัดหมี่สามารถนำมาประยุกต์เป็นเสื้อนิยมไทยสำหรับสุภาพบุรุษและตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าชุดแต่งกายสำหรับสุภาพสตรี ชุดแต่งกายชนเผ่า ซึ่งเป็นชุดเอกลักษณ์ของชาว ผู้ไทยที่สืบต่อกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษมาช้านาน ปัจจุบันยังเป็นชุดยอดนิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยที่สามารถดึงดูดความสนใจ ให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้าไปเยี่ยมชมวัฒนธรรมการแต่งกาย วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่า ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ผืนผ้าฝ้าย โดยนักท่องเที่ยวซื้อผ้าฝ้ายลายมัดหมี่หรือผ้าฝ้ายลายประยุกต์และผ้าประเภทอื่น ๆ เป็นของฝากของที่ระลึก ส่งผลให้คนในชุมชนมีงานทำมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตขึ้น เช่น ผ้าเบี่ยง ผ้าโพกศีรษะ ผ้าพันคอผ้าคลุมไหล่

ภาพประกอบ 65 ชุดแต่งกายชนเผ่าผู้ไทยบ้านโคกโก่ง

ปัจจุบันชาวกุุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน โดยเฉพาะผู้ไทยบ้านโคกโก่งยังสืบทอดการแต่งกายชุดเผ่าผู้ไทยแบบดั้งเดิมจนสามารถ สร้างชื่อเสียงและเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมอย่างมากมาย โดยเฉพาะการแต่งกายชุดพื้นบ้านที่ได้ประยุกต์ลายผ้าถุงให้มีความโดดเด่นสวยงามมากขึ้น สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่เป็นสินค้าขายดีสร้างรายได้ให้ชาวบ้านโคกโก่งเพิ่มขึ้น

ภาพประกอบ 66 ชุดแต่งกายชนเผ่าผู้ไทยบ้านกุดหว้า

การแต่งกายในงานประเพณีบุญบั้งไฟบ้านกุดหว้า ซึ่งเป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ จัดขึ้นทุกปี ชาวบ้านนิยมแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ โดยเฉพาะสุภาพสตรีจะนำผ้าถุงลายมัดหมี่ที่สวยงามมาสวมใส่ไปร่วมงาน แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของการแต่งกายที่สวยงามแบบพื้นบ้านดึงดูดความสนใจแก่ผู้พบเห็น ส่งผลให้ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่เป็นที่ต้องการของคนในชุมชน นักท่องเที่ยว และลูกค้าทั่วไปมากขึ้น ปัจจุบันผ้าลายประยุกต์เป็นสินค้าขายดีของกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านกุดหว้า

ภาพประกอบ 67 ชุดแต่งกายชนเผ่าผู้ไทยบ้านบะหว้า

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านบะหว้า ส่วนใหญ่นิยมสวมใส่เสื้อสีพื้นปักตกแต่งปลายแขน กระเป๋ และรัดข้อม สำหรับไปทำงานทั้งสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี ส่วนผ้าลายมัดหมี่จะทอส่งขายที่ศูนย์จำหน่ายสินค้าของหมู่บ้าน เพราะเป็นสินค้าขายดีผลิตไม่ทันต่อความต้องการของลูกค้า

ภาพประกอบ 68 ชุดแต่งกายชนเผ่าผู้ไทยบ้านภู

การแต่งกายด้วยลายผ้าประยุกต์ของชาวผู้ไทยบ้านภู ส่งผลให้ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่เป็นที่สนใจของลูกค้าทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานด้วยกัน ได้สั่งซื้อและเข้ามาเลือกซื้อที่กลุ่มเป็นจำนวนมาก ทำให้ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ประยุกต์เป็นสินค้าขายดีเป็นอันดับหนึ่งของกลุ่ม

1.2 ประเภทสิ่งของเครื่องใช้ ได้แก่ กระเป๋าถือสุภาพสตรี ถุงย่าม ผ้าคลุมไหล่ ที่รองแก้ว ของใส่โทรศัพท์ กล้องกระดาดหิซซู โดยนำเอาผ้าฝ้ายลายประยุกต์มาออกแบบตัดเย็บให้เป็นกระเป๋าถือสำหรับสุภาพสตรี ถุงย่าม กล้องกระดาดหิซซู และตกแต่งด้วยผ้าพื้น หรือนำสีพื้นมาตัดเย็บเป็นสิ่งของเครื่องใช้ดังกล่าว ตกแต่งด้วยผ้าฝ้ายลายมัดหมี่หรือลายประยุกต์เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม และยังพบว่า บางกลุ่มได้นำเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บเสื้อ กระโปรง มาเย็บต่อกันสำหรับใช้เป็นของใส่โทรศัพท์ ที่รองแก้ว และผ้าเช็ดมือสำหรับให้ลูกค้าได้เลือกซื้ออย่างหลากหลาย

ดังภาพประกอบ 69

กระเป๋าย่อม ผลิตภัณฑ์บ้านโคกโก่ง

กระเป๋าลือสุภาพสตรีผลิตภัณฑ์บ้านกุดหว้า

กระเป๋อเนกประสงค์ ผลิตภัณฑ์บ้านบะหว้า

กระเป๋าร่วมสมัย ผลิตภัณฑ์บ้านภู

ภาพประกอบ 69 ผลิตภัณฑ์สิ่งของเครื่องใช้

จะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์สิ่งของเครื่องใช้ของแต่ละกลุ่มยังมีน้อย ทั้งนี้เพราะเป็นสินค้าที่ขายได้ช้าอันเนื่องจากสมาชิกในกลุ่มยังขาดความรู้ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์แต่ละกลุ่ม จึงมุ่งเน้นผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องแต่งกายจึงขายได้เร็ว ราคาดี ลูกค้าต้องการมาก การขายผืนผ้าลายมัดหมี่สะดวกขายง่ายไม่ต้องเสียเวลาในการออกแบบและไม่ต้องเพิ่มต้นทุน

1.3 ประเภทของฝากของที่ระลึก ได้แก่ ผ้าพันคอ ผ้าสไบ ผ้าเปี่ยง ผ้าถุง ผ้าขาวม้า กระเป๋าลือสุภาพสตรี ซองโทรศัพท์ พวงกุญแจ กระเป๋าใส่เครื่องเขียน และเสื้อปักตกแต่ง สินค้าประเภทนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและเป็นสินค้าขายดีอีกประเภทหนึ่งที่สร้างงาน สร้างรายได้ให้ชาวผู้ไทยแต่ละกลุ่มปีละไม่น้อยดังภาพประกอบ 70

บ้านโคกโก่ง

ผ้าพันคอ บ้านกุดหว้า

บ้านชะหว่า

บ้านภู

ภาพประกอบ 70 ของฝากของที่ระลึก

การประยุกต์ผลิตภัณฑ์ประเภทของฝากของที่ระลึกแต่ละกลุ่มมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้สนใจที่มาศึกษาดูงานหรือนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม กิจกรรมหรือศึกษาดูงานได้มีของที่ระลึกกลับไปฝากญาติพี่น้องหรือเก็บไว้เป็นที่ระลึก ซึ่งผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ราคาประหยัด เน้นความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เพื่อดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มากขึ้นนอกจากนี้รัฐบาลยังมีนโยบายที่สนับสนุนส่งเสริมให้คนไทยหันมานิยมไทยโดยเฉพาะหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคชุมชนให้แต่งกายด้วยชุดผ้าไทยสัปดาห์ละ 1 วัน ส่งผลให้ผ้าฝ้ายลายประยุกต์ของชาชาวไทยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ มีลูกค้าเพิ่มขึ้น เช่น กลุ่มบ้านชะหว่าได้ทอผ้าลายประยุกต์สำหรับนักศึกษาสุภาพสตรีนำไปประยุกต์เป็นผ้าถุงยาว ใช้แต่งตัวอนุรักษ์ทุกวันอังคาร หน่วยงานจากกรุงเทพมหานครอีกหลายแห่งได้สั่งซื้อผ้าลายประยุกต์เป็นจำนวนมาก และยังนำไปตัดชุดแต่งกายในการประกวดสาวงามประจำจังหวัดสกลนคร ดังภาพประกอบ 71

การแต่งกายอนุรักษ์ไทยของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การแต่งกายอนุรักษ์ไทยของเจ้าหน้าที่สำนักงาน
เขตบางเขต กรุงเทพมหานคร

การแต่งกายอนุรักษ์ไทยของนักเรียน
จังหวัดสกลนคร

การแต่งกายชุดประกวดบนเวที
จังหวัดสกลนคร

ภาพประกอบ 71 การแต่งกายอนุรักษ์ไทยด้วยผ้าฝ้ายลายประยุกต์

การจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์ของแต่ละกลุ่มที่สามารถสร้างรายได้และสร้างชื่อเสียงให้กลุ่ม ได้แก่ ผ้าซิ่นลายมัดหมี่ของบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า ผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติ ผ้าคลุมไหล่ลายแก้วศิริ ผ้าพันคอลายปลาตะเพียน ถุงหิ้วลายมัดหมี่ย้อมครามและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกหลายชนิดซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของบ้านภู แต่ละกลุ่มมีลูกค้าเป้าหมาย ดังนี้

ชายในชุมชน ได้แก่ ข้าราชการครูโรงเรียนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ลูกค้ายุโรปเป็นลูกค้าประจำของกลุ่ม เพราะต้องสวมใส่ชุดพื้นเมืองทุกสัปดาห์ อย่างน้อย 1 วัน เป็นเครื่องแต่งกายประจำถิ่น หรือชุดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตามนโยบายภาครัฐ กลุ่มจำหน่ายแบบเงินสด มีหลักฐานออกไปสำคัญรับเงินจากลูกค้าอย่างถูกต้อง

ขายในเครือข่ายได้แก่ กลุ่มทอผ้าฝ้ายในเขตจังหวัดมุกดาหาร ส่วนใหญ่กลุ่มมีลูกค้าที่สั่งซื้อเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผ้าพันคอลายปลาตะเพียนได้รับคัดสรรระดับ 5 ดาวผลิตไม่ทันยอดสั่งซื้อในช่วงฤดูหนาว การขายในเครือข่ายจึงน้อยลง

การขายแบบ Ecommerce หรือขายผ่านทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีไม่มากนัก เพราะสมาชิกในกลุ่มพื้นฐานความรู้ระบบอินเทอร์เน็ตยังมีน้อย ลำบากกับการจำหน่าย ประกอบกับสมาชิกให้ความเห็นว่า การขายแต่ละครั้งต้องได้รับการอนุมัติจากสมาชิกจึงจะขายได้ และลูกค้าต้องส่งเงินมาก่อนจึงจะได้รับสินค้า

จากข้อมูลที่ค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำผ้าลายประยุกต์ของแต่ละกลุ่มโดยประยุกต์เป็นเครื่องแต่งกายแบบร่วมสมัยสำหรับสุภาพสตรีเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้แก่ การประยุกต์ผ้าเป็นเครื่องแต่งกาย การประยุกต์ผ้าเป็นเครื่องใช้ และการประยุกต์ผ้าเป็นของฝากของที่ระลึก ดังนี้

1. การประยุกต์ผ้าเป็นเครื่องแต่งกายดังตัวอย่าง

ลายนาคซ้องบ้านโคกโก่ง

ประยุกต์เป็นเครื่องแต่งกาย

ลายไถ่บ้านกุดหว้า

ประยุกต์เป็นเครื่องแต่งกาย

ลายห้องบ้านปะหว้า

ประยุกต์เป็นเครื่องแต่งกาย

ลายแคนลำโขงบ้านภู

ประยุกต์เป็นเครื่องแต่งกาย

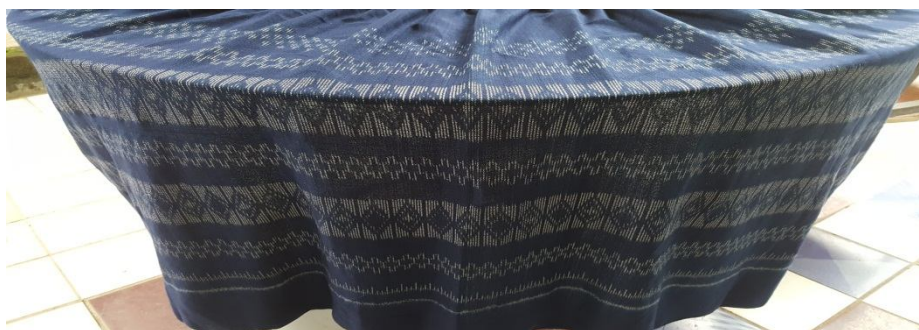
ภาพประกอบ 72 การประยุกต์ผืนผ้าเป็นเครื่องแต่งกาย

2. การประยุกต์พื้นผ้าเป็นเครื่องใช้ประยุกต์เป็นเครื่องแต่งกายหลาย
รูปแบบดังภาพประกอบ 73

ประยุกต์เป็นผ้าม่านหน้าต่าง

ประยุกต์เป็นผ้าปูโต๊ะ

ภาพประกอบ 73 ลายผ้าประยุกต์เป็นสิ่งของเครื่องใช้

3. การประยุกต์พื้นผ้าเป็นของฝากของที่ระลึกหรือประยุกต์เป็นบรรจุภัณฑ์สำหรับบรรจุผลิตภัณฑ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบให้เป็นแนวทาง ดังภาพประกอบ 74

บรรจุภัณฑ์บ้านโคกโก่ง

บรรจุภัณฑ์บ้านกุดหว้า

บรรจุภัณฑ์บ้านบะหว้า

บรรจุภัณฑ์ภู

ภาพประกอบ 74 ผลิตภัณฑ์อันเกิดจากแนวคิดของผู้วิจัย

สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือแบบสำรวจแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสรุปผลอภิปรายผล ตามลำดับความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

สรุปผล

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ผลการวิจัย พบว่า เดิมทีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยได้สืบทอดการทอผ้าฝ้ายสีขาวและสีมูยหรือสีน้ำตาลอ่อน ๆ ซึ่งเป็นสีธรรมชาติของฝ้าย โดยทอเป็นผ้าสีพื้น เมื่อทอเป็นผืนผ้าแล้วจึงนำไปตัดเย็บเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และนำไปย้อมสีคราม ต่อมาได้ประยุกต์เป็นผ้าลายมัดหมี่เพื่อทำเป็นผ้าถุงสำหรับสุภาพสตรี เริ่มแรกคือ ลายหมากจับ หรือนิยมเรียกว่า ผ้าฝ้ายลายหมากจับ ซึ่งเป็นลายพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยก็ได้ มีการฝึกให้ลูกหลานที่เป็นผู้หญิงให้รู้จักการทอผ้าพื้นและผ้าลายมัดหมี่โดยสืบทอดรุ่นต่อรุ่น แต่ไม่มีการจดบันทึกเป็นเพียงการสังเกตจดจำแล้วนำมาปฏิบัติจนปัจจุบัน

จากลายพื้นฐานดังกล่าวได้ประยุกต์เป็นลายมัดหมี่ลายใหม่อย่างหลากหลาย เพื่อให้ตอบสนองตามความต้องการของตลาดหรือความต้องการของลูกค้า ได้แก่ ลายนาค ลายนาคหัวซ้อง ลายนาคเกี้ยว ลายหมากจับหวาน และลายอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งนี้ผ้าฝ้ายของชาวผู้ไทยนิยมใช้สีครามเป็นสีพื้น ลายมัดหมี่สีขาว สีครามหรือครามเข้ม นับได้ว่าเป็นสีเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย โดยเฉพาะบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า และบ้านภู ปัจจุบันผ้าฝ้ายลายมัดหมี่เป็นสินค้าขายดีสร้างรายได้ สร้างชื่อเสียง และสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมเลือกซื้อสินค้าไปใช้ตลอดจนซื้อเป็นของขวัญของที่ระลึก ส่งผลให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. สภาพปัจจุบันลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ผลการวิจัย สรุปว่า ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานแต่ละลายเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษ ซึ่งได้สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น และปัจจุบันนำมาประยุกต์เป็นลายใหม่ให้มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มตน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบและนำมาสรุปดังนี้

ชนิดผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผ้าชิ้น (ผ้าถุง) ลายมัดหมี่ ผ้าเป้ียง (ผ้าสไบ) ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ผ้าขาวม้า ผ้าโพกผม ถุงเป้ง (ถุงย่าม) ผ้าหม่นวม และผ้าพื้นสีขาว สีม่วงหรือสีน้ำตาลอ่อน ๆ ซึ่งเป็นสีธรรมชาติของฝ้าย

ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ พัฒนาชุมชนองค์กรภาคชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล ให้ความรู้และคำแนะนำในการประยุกต์ลายผ้าเพื่อให้แปลกใหม่ขายได้ราคาดี เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ เป็นที่ต้องการของลูกค้า

วัตถุดิบ ได้แก่ ฝ้าย ใบฝ้าย ดั้งเดิมชาวผู้ไทยปลูกฝ้ายเองในชุมชน เพื่อนำดอกฝ้ายมาทำเส้นใยฝ้าย โดยมีขั้นตอนกระบวนการผลิตเส้นใยฝ้ายเพื่อนำมาทอเป็นผืนผ้าปัจจุบัน กลุ่มทอผ้าฝ้ายชาวผู้ไทยเลิกปลูกฝ้ายเพราะศัตรูฝ้ายมากกำจัดยากต้องใช้ยาฆ่าแมลงซึ่งเป็นอันตรายต่อคนและสัตว์เลี้ยง ชาวบ้านจึงต้องซื้อเส้นใยจากตลาด เพราะสะดวกกว่า ปลอดภัยต่อชีวิตและสังคม

เครื่องมืออุปกรณ์ ได้แก่ กี่ทอผ้าใช้สำหรับเป็นโหงหูกซึ่งเส้นด้ายเส้นยืนให้ตึงเพื่อทอผืนผ้า ฝีมเป็นเครื่องมือทอผ้าใช้สำหรับกระทบด้ายเส้นพุ่ง โดยมีกระสวยสอดเส้นด้ายสลับไปมา และใช้ฝีมกระทบเส้นด้ายให้เรียงต่อกันเป็นระเบียบ เขาหูก (ตะกอล) สำหรับแยกเส้นด้ายเส้นยืนให้ขึ้นลงสลับกัน กงปั่นด้าย (โน/หลา) สำหรับปั่นฝ้ายให้เป็นเกลียวแน่น ไหมก่าพัน (ไหมก่าพัน) สำหรับม้วนเก็บผืนผ้าที่ทอแล้ว แต่ยังไม่ตัดออกจากฝีม และยังมีอุปกรณ์อื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งนี้ อุปกรณ์หรือเครื่องมือดังกล่าว เกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานโดยแท้

ขั้นตอนการผลิต ได้แก่ การทอผ้าฝ้าย เตรียมเส้นด้าย ประกอบด้วย ด้ายเส้นยืนและด้านเส้นพุ่ง (สีพื้น ฝ้ายที่มัดหมี่) ในกรณีทอผ้าฝ้ายมัดหมี่ เพื่อทำเป็นผืนผ้าตามลายผ้าที่กำหนดเมื่อเตรียมด้ายเส้นยืนและด้ายเส้นพุ่งแล้ว ช่างทอจะนำหลอดด้าย ถ้าทอผ้าลายช่างทอจะต้องนำหลอดด้ายที่ร้อยไว้มาใส่กระสวย เพื่อทอสานกันกับเส้นยืน โดยเรียงตามลำดับด้าย ที่ร้อยไว้ทอต่อกันเป็นผืนผ้าตามลวดลายที่ต้องการ

การฟอกย้อม โดยการนำเส้นฝ้ายที่มัดลวดลายแล้วลงไปย้อมในน้ำครามที่ผ่านกระบวนการสกัดสีคราม อันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ซึ่งมีขั้นตอนที่ต้องใช้เวลา ลำช้า จะข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

ดังนั้นกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า จึงนิยมใช้เส้นฝ้ายที่ย้อมสีครามแล้ว และเส้นฝ้ายมัดหมี่ โดยเลือกซื้อจากตลาดบัวขาวหรือตลาดอำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีแหล่งผลิตที่อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดอุดรธานี เพื่อให้ทันต่อความต้องการของลูกค้า ส่วนกลุ่มทอผ้าบ้านบะหว้า และบ้านภูงันนิยมฟอกย้อมเอง ปลูกครามเอง หรือสั่งซื้อเนื้อครามที่กลุ่มเครือข่ายบ้านถ้ำเต่า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เป็นบางโอกาส หรือในกรณีที่ต้องฟอกย้อมเส้นฝ้ายจำนวนมาก

ลวดลาย การประเมิณลวดลายลงบนผืนผ้าสามารถทำได้หลายแบบแต่กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า และบ้านภู นิยมใช้วิธีการมัดย้อม และปักลวดลายตกแต่งแขนเสื้อ ชายเสื้อ (เชิงเสื้อ) และกระดุม ส่วนลายจก ขิด ไม่นิยมนำมาใช้

การประเมิณคุณภาพ โดยนำเส้นด้ายหรือเส้นฝ้ายที่ย้อมแล้วทั้งผ้าสีพื้นและผ้ามัดลวดลาย ล้างในน้ำสะอาดประมาณ 3-5 ครั้ง หรือนำไปซักล้างในผงซักฟอกแล้วล้างน้ำสะอาดประมาณ 3-5 ครั้ง หรือจนกว่าสีของครามจะหมดไป แล้วนำเส้นฝ้ายไปผึ่งแดดอ่อน ๆ หรือผึ่งลมจนกว่าจะแห้งสนิท แล้วจึงนำไปทอเป็นผืนผ้าตามต้องการ

การออกแบบ ปัจจุบันลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ได้แก่ ลายใหม่ที่เกิดขึ้นจากลายดั้งเดิม เช่น ลายมะจับหว้าน ลายนาคเกี้ยว และลายนาครหัวซ้อง เป็นต้น ลวดลายใหม่ที่เกิดขึ้นโดยเกิดจากการออกแบบของครุภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้เครื่องมือมัดย้อม ได้แก่ เชือกฟาง เส้นด้ายหรือเส้นฝ้ายสีคราม หลักเพียใช้คันเรือฝ้ายมัดหมี่

การจำหน่าย การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตได้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ขายในชุมชน กลุ่มลูกค้าในชุมชน ได้แก่ ข้าราชการบ้านภูหรือข้าราชการที่เกษียณอายุแล้ว กลุ่มแม่บ้านหรือแม่บ้านทั่วไปสำหรับใช้เป็นชุดแต่งกายพื้นบ้าน ครู-นักเรียนในเขตพื้นที่ใช้ตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปสำหรับแต่งกายชุดประจำท้องถิ่น ซึ่งจะต้องแต่งทุกสัปดาห์ตามนโยบายภาครัฐ 2) ขายในเครือข่าย ได้แก่ กลุ่มสินค้า OTOP ที่ตั้งอยู่ทั่วไปตามสถานที่ที่มีคนใช้บริการมาก ได้แก่ กลุ่มด่านเหนือ อำเภอกลมาไสย์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ร้านค้าชุมชนและศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และ 3) ขายทาง Ecommerce โดยขายผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งกำลังเป็นที่นิยม แต่การจำหน่ายแบบนี้ ยังไม่มีเพราะสมาชิกในกลุ่มยังไม่พร้อม และกำลังดำเนินการฝึกอบรมการใช้ระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ติดต่อประสานงานหรือดำเนินกิจกรรมในกลุ่มต่อไป

2. สภาพปัญหาลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ผลการวิจัย ค้นพบปัญหาหลายอย่างซึ่งผู้วิจัยนำมาสรุปดังนี้

ชนิดผลิตภัณฑ์ พบว่า ผลิตภัณฑ์ยังเป็นแบบดั้งเดิม ได้แก่ ผ้าถุง ผ้าเปี่ยง ผ้าขาวม้า ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำ ยังมีน้อย ไม่หลากหลาย ลอกเลียนแบบง่าย จำหน่ายได้ซ้ำ คู่แข่งมีมาก ยังขาดความรู้ด้านการตลาด ไม่ทันต่อความต้องการของลูกค้า

วัตถุดิบ พบว่าเส้นใยฝ้ายที่ปลูกในชุมชนมีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ต้องสั่งซื้อจากตลาดซึ่งเป็นเส้นฝ้ายมาจากโรงงาน และยังพบว่า การปลูกฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่มีฝ้ายสีขาว หรือฝ้ายแมวที่มีฝ้ายสีน้ำตาลอ่อน ๆ ปัจจุบันมีศัตรูพืชมาก ต้องลงทุนกำจัดศัตรูพืช ทำให้ชาวบ้านที่เคยทำไร่ฝ้ายต้องเลิกปลูก เพราะลงทุนสูง ไม่คุ้มค่างับเวลา

เครื่องมือหรืออุปกรณ์ พบว่า ฝีมทอผ้าราคาสูงขึ้น หากชำรุดต้องรอช่างนาน ค่าแรงในการซ่อมแพงมาก ต้องลงทุนซื้อใหม่ดีกว่ารอเวลาซ่อม

ขั้นตอนการผลิตพบว่า มีขั้นตอนหลายอย่าง โดยเฉพาะการทอผ้าฝ้ายที่มีลวดลายหรือผ้าฝ้ายมัดหมี่ ช่างทอมีน้อย ขาดแรงงานในฤดูเก็บเกี่ยว ทอผ้าไม่ทันกับความต้องการของลูกค้า

ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ การย้อมผ้าฝ้ายสีธรรมชาติ ชาวบ้านจะอาศัยความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ และความเคยชินในการคำนวณปริมาณของวัตถุดิบในกระบวนการย้อม ซึ่งจะไม่มีการชั่ง ตวง วัดปริมาณ ส่งผลให้การย้อมซ้ำให้ได้สีเดิมเป็นไปได้ยากมาก ประกอบกับวัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติต่างสถานที่ ต่างเวลา ต่างฤดู สีที่ได้ก็ไม่เหมือนกัน นอกจากนั้นอุปกรณ์ที่ใช้ชาวบ้านนิยมใช้อุปกรณ์ที่สามารถหาได้ในครัวเรือน เช่น การใช้หม้ออลูมิเนียมในการย้อมสีธรรมชาติ ส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมคุณภาพสีย้อมได้

การฟอกย้อม พบว่า การย้อมแต่ละครั้งได้สีไม่เหมือนเดิมอุปกรณ์ในกระบวนการฟอกย้อม อุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการฟอกย้อมสีธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการย้อมสีธรรมชาติ หากใช้อุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสมจะมีผลกระทบต่อคุณภาพสี ซึ่งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ พัฒนาชุมชนจังหวัดองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ได้จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์ที่เหมาะสมในกระบวนการฟอกย้อม แต่ในการปฏิบัติจริงชาวบ้านยังคงใช้อุปกรณ์ที่หาได้ภายในครัวเรือน เว้นเสียแต่หน่วยงานราชการสนับสนุนเป็นอุปกรณ์ชาวบ้านจึงจะใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม เช่น หม้อสแตนเลส กาละมังสแตนเลส เป็นต้น

การย้อมสีธรรมชาติ การย้อมสีธรรมชาติในอดีตจะเป็นภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปเฉพาะท้องถิ่น แต่ปัจจุบันหน่วยงานราชการให้การช่วยเหลือ โดยการจัดให้มีการอบรมทุกขั้นตอนเกี่ยวกับการทอผ้าตั้งแต่การปลูกฝ้าย หาแหล่งวัตถุดิบ การฟอกย้อมสีธรรมชาติ และสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติชาวบ้านจะเลือกปฏิบัติตามเฉพาะที่เห็นว่ามีความเหมาะสม ที่สามารถหางานได้รวดเร็วตอบสนองความต้องการของตลาด จึงมีการสั่งซื้อสีธรรมชาติจากภายนอกท้องถิ่น เช่น ครั่ง แก่นเข เปือกพรหม และมีการย้อมสีธรรมชาติส่วนใหญ่นิยมย้อมร้อน ส่วนการย้อมเย็นนิยมย้อมคราม วิธีการย้อมสารช่วยติดสี(Mordent) นิยมย้อม 2 วิธี ดังนี้ (1) การใช้พร้อมกับการย้อมสี เช่น น้ำด่างซี้เถ้า น้ำส้มธรรมชาติสารส้ม จุลสี เป็นต้น (2) การใช้หลังย้อมสี เช่น น้ำด่างซี้เถ้า โคลน เป็นต้น มะเกลือ แม้หน่วยงานราชการให้การสนับสนุนการย้อมสีธรรมชาติ แต่ชาวบ้านยังนิยมย้อมผ้าด้วยสีเคมี เนื่องจากมีความสะดวกรวดเร็ว ควบคุมคุณภาพสีได้ และที่สำคัญ คือ มีราคาถูก

ลวดลาย พบว่า ส่วนใหญ่ยังเป็นลวดลายดั้งเดิม เพราะช่างออกแบบลวดลายยังเป็นการจินตนาการ ความรู้ในการจดบันทึกลวดลายเพื่อจะนำไปประยุกต์ให้เกิดลายใหม่ ตามความนิยมยังมีน้อย ทำให้กระบวนการผลิตลวดลายไม่ทันสมัย

การออกแบบพบว่า กลุ่มยังขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการออกแบบสินค้าแฟชั่น และไม่มี Brand Name ของตนเอง

การประเมินคุณภาพ พบว่า สีธรรมชาติที่นำมาย้อมเส้นฝ้ายแต่ละครั้งจะไม่ได้สีเดิม และผ้าฝ้ายธรรมชาติจะไม่เหนียวแน่น ไม่เหมาะกับการซักในเครื่องซักผ้า

การจำหน่าย พบว่า การตลาดยังไม่กว้างพอ สมาชิกยังขาดความรู้ด้านการตลาด “ผลิตได้แต่ขายไม่เก่ง” ความสามารถในการขายมีน้อย ยังต้องพึ่งการสั่งซื้อจากลูกค้า

ด้านการตลาด ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติมักเป็นผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นด้านผลิตภัณฑ์ รูปแบบ ลวดลาย และสีสันทันเกิดจากความต้องการของช่างทอ จึงไม่สามารถตอบได้ว่ากลุ่มเป้าหมายของผลิตภัณฑ์คือใคร ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของ

ลูกค้าได้เท่าที่ควร ด้านราคา กลุ่มไม่มีการจดบันทึกต้นทุนในการผลิตจึงทำให้ไม่ทราบราคาต้นทุนที่แท้จริง เวลากำหนดราคา จึงไม่ทราบถึงความคุ้มค่าในการลงทุน ช่องทางการจำหน่ายมีจำกัด ภายในชุมชนการซื้อขายก็มักจะวนเวียนอยู่ในท้องถิ่นและจังหวัดของตน การขยายตลาดภายนอกจึงไม่ค่อยกว้างขวางนัก และยังเป็นผลิตภัณฑ์เฉพาะกลุ่มเนื่องจากมีราคาสูง การโฆษณาประชาสัมพันธ์ยังไม่เพียงพอเท่าที่ควร ทำให้สินค้ายังไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควร

การตลาด ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติเป็นการผลิตตามภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ รูปแบบผลิตภัณฑ์ยังมีลักษณะแบบเดิม เช่น ผ้าพันคอผ้าคลุม ผ้าถุง ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า เป็นต้น ราคาในการจำหน่ายสมาชิกในกลุ่มร่วมกันกำหนด และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จำหน่ายอยู่ใน 3 ลักษณะ คือ 1) ภายในชุมชน 2) ตามสถานที่ที่หน่วยงานราชการจัดให้ 3) ขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายยังไม่เป็นที่แพร่หลาย

การจัดการกลุ่ม ปัจจุบันการผลิตผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงจากการทอผ้าเพื่อตนเองและครอบครัว ไปสู่การผลิตเพื่อการจำหน่ายนำรายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว โดยหน่วยงานของรัฐจะสนับสนุนให้จัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ เพื่อรองรับการช่วยเหลือ สนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในด้านต่างๆ และจากการจัดตั้งกลุ่ม กำหนดให้มีโครงสร้างการบริหารงานและการมอบหมายภาระงานภายในกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อให้การบริหารงานภายในกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ตามนโยบายของภาครัฐ แต่ในทางปฏิบัติสามารถจำแนกการจัดการกลุ่มเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ต่างคนต่างผลิต การทอผ้าเป็นแบบอาชีพเสริม โดยการดำเนินงานจะไม่มีการวางแผนการดำเนินงาน ไม่มีการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ประธานกลุ่มหรือเลขานุการกลุ่ม จะมีหน้าที่ในการประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการและสมาชิกในกลุ่มเท่านั้น การผลิตจะเป็นลักษณะต่างคนต่างผลิต เมื่อผลิตเสร็จสมาชิกในกลุ่มก็จะนำเอาผลิตภัณฑ์ร่วมกันจำหน่าย ซึ่งสมาชิกภายในกลุ่มสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ด้วยตัวเอง และร่วมกันจำหน่ายตามสถานที่ที่ทางราชการจัดให้

2. ผู้ประกอบการรายเดียว การทอผ้าเป็นอาชีพหลัก โดยนายทุนภายในชุมชนจะจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า คัดเลือกช่างทอผ้าที่มีความชำนาญในแต่ละด้าน และจ่ายค่าตอบแทนตามคุณภาพผ้าทอ การจัดการลักษณะนายทุน สามารถควบคุมคุณภาพผ้าทอได้ทุกขั้นตอน และสำหรับคนที่ไม่มีฝีมือในการทอผ้าก็จะได้รับค่าตอบแทนสูง จึงทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้เป็นที่ต้องการของตลาดและสามารถจำหน่ายได้ในราคาสูง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการผลิตแม้ชาวบ้านจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในทุกด้าน แต่ชาวบ้านก็ยังนิยมความสะดวกสบาย และรวดเร็วในการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ เช่น การซื้อเส้นฝ้ายจากโรงงาน และการใช้สารเคมีในกระบวนการฟอกย้อม เป็นต้น ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นผ้าผืนไม่มีการแปรรูป ผลิตภัณฑ์ผ้าเป็นการทอผ้าผืนเพื่อส่งขายเท่านั้น เนื่องจาก การแปรรูปผลิตภัณฑ์ต้องใช้ทักษะและระยะเวลานานในการฝึกฝน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงไม่ยอมรับที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย

ตอนที่ 3 การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนา ผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายจากดั้งเดิมให้เป็นลายใหม่หรือลายผสมผสาน ได้แก่ ลายนาคนกิ้งก่า ลายนาคนช้อง ลายดอกแก้ว และลายสะเก็ดธรรม ซึ่งเป็นลายประจำจังหวัดสกลนคร และยังมี

การประยุกต์ผืนผ้าให้มีขนาดเล็กลง เพื่อใช้เป็นผ้าเป้ียง ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ โดยเฉพาะ ผ้าพันคอ ใช้ได้ทั้งสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี ผ้าคลุมไหล่สำหรับสุภาพสตรีและการประยุกต์ลวดลาย ผ้าขาวม้าให้มีทั้งลายตารางสีเหลี่ยมขนาดใหญ่และขนาดเล็ก สำหรับให้ลูกค้าเลือกซื้อได้ตามความต้องการ โดยช่างผู้ชำนาญการบนพื้นฐานการประยุกต์โดยภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อ พัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ผู้วิจัยเห็นว่า การโดยนำลวดลายพื้นฐานหลายลายมาทอต่อกันในผ้าผืนเดียวกัน เพื่อให้ได้ลายใหม่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเหมาะสำหรับนำไปตัดเย็บเป็นชุดทิมในองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน และประชาชนทั่วไป เพื่อสวมใส่ไปทำงาน ไปศึกษาดูงาน ร่วมงานพิธี ช่วยสร้างความโดดเด่นให้ผู้สวมใส่มากขึ้น และยังมีการประยุกต์ผืนผ้าให้เล็กลงเพื่อนำไปใช้พันคอ ใช้คลุมไหล่โดยตกแต่งลวดลายด้วยมัดลวดลายใหม่ให้เป็นลวดลายสร้างสรรค์ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้า และส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ขายได้ราคาดีเป็นที่ต้องการของลูกค้าทั้งในภาคอีสานและภาคอื่น ๆ ช่วยให้กลุ่มทอผ้าฝ้ายมีงานทำ มีรายได้สร้างเศรษฐกิจชุมชนและเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน สอดคล้องกับ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2545 : 102-106) ได้ศึกษารูปแบบศิลปะและการ จัดการผ้าทอที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น กรณีผ้าไหมแพรวาลาย วัฒนธรรมผู้ไทจังหวัดสกลนคร พบว่า ผ้าไหมแพรวามี 3 ลักษณะ คือ ผ้าทอล่วง ผ้าจกดาว และ ผ้าเกาะ ผ้าทอแต่ละชนิดมีการประยุกต์ศิลปะการประดิษฐ์ตกแต่งลวดลายไม่เหมือนกัน ใช้สีสอสดสลับ แตกต่างกัน ลักษณะการใช้งานได้หลากหลาย เช่น ทอเป็นผืนผ้าขนาดเล็กสำหรับเป็นผ้าเป้ียง และประดิษฐ์ลวดลายเป็นผืนผ้าเหมาะสำหรับนำไปตัดเย็บเป็นผ้าถุง เสื้อผ้าสำเร็จรูป หรือชุดกระโปรง สุภาพสตรีสำหรับสวมใส่ไปทำงาน ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์สร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ให้ชาว ผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์ปีละไม่น้อย ราคาแตกต่างกันเนื่องจากขั้นตอนการทอ ได้แก่ ผ้าทอล่วงราคาถูก ผ้าจกดาว ราคาเป็นกลาง ผ้าเกาะราคาแพง ลูกค้าสามารถเลือกซื้อได้ตามความต้องการ และยังเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมผ้าไหมแพรวาให้สังคมชาวไทยและ ชาวต่างชาติได้รู้จักผ้าไหมแพรวาชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์มากขึ้น

อภิปรายผล

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ผลการวิจัย พบว่า เดิมทีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยได้สืบทอดการทอผ้าฝ้ายสีขาวและสีมูหรือสีน้ำตาลอ่อน ๆ ซึ่งเป็นสีธรรมชาติของฝ้าย โดยทอเป็นผ้าสี่พื้น เมื่อทอเป็นผืนผ้าแล้วจึงนำไปตัดเย็บ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และนำไปย้อมสีคราม ต่อมาได้ประยุกต์เป็นผ้าลายมัดหมี่เพื่อทำเป็นผ้าถุงสำหรับสุภาพสตรี เริ่มแรกคือ ลายหมากจับ หรือนิยมเรียกว่า ผ้าฝ้ายลายหมากจับ ซึ่งเป็นลายพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยก็ว่าได้ มีการฝึกให้ลูกหลานที่เป็นผู้หญิงให้รู้จักการทอผ้าพื้นและผ้าลายมัดหมี่โดยสืบทอดรุ่นต่อรุ่น แต่ไม่มีการจดบันทึกเป็นเพียงการสังเกตจดจำแล้วนำมาปฏิบัติจนปัจจุบัน

จากลายพื้นฐานดังกล่าวได้ประยุกต์เป็นลายมัดหมี่ลายใหม่อย่างหลากหลาย เพื่อให้ตอบสนองตามความต้องการของตลาดหรือความต้องการของลูกค้า ได้แก่ ลายนาค ลายนาคหัวซ้อง ลายนาคเกี้ยว ลายหมากจับหัวน และลายอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งนี้ผ้าฝ้ายของชาวผู้ไทยนิยมใช้สีครามเป็นสีพื้น ลายมัดหมี่สีขาว สีครามหรือครามเข้ม นับได้ว่าเป็นสีเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย

โดยเฉพาะบ้านโคกโก่ง บ้านกุดหว้า บ้านบะหว้า และบ้านภู ปัจจุบันผ้าฝ้ายลายมัดหมี่เป็นสินค้าขายดี

ผู้วิจัยพบว่า ผ้าฝ้ายในภาคอีสานมีประวัติความเป็นมายาวนาน นับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมการทำเครื่องนุ่งห่มเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศของภาค โดยเฉพาะเมื่อนำผ้าฝ้ายลงย้อมในสีแล้วจะทำให้ผ้าฝ้ายผืนนั้นเกิดมูลค่าเพิ่ม มีคุณสมบัติทางสมุนไพรเพราะครามนอกจากย้อมสีผ้าแล้วใช้ประโยชน์ทางยา เช่น ใบสดของครามเป็นยาขับพิษช่วยบำรุงเส้นผมป้องกันผมหงอก และประโยชน์อื่นอีกมากมาย ควรส่งเสริมให้ชาวอีสานหรือชาวไทยทุกภูมิภาคใช้ผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของคนไทย อันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เพื่อให้คนในชุมชนภาคอีสานมีรายได้ มีฐานะทางเศรษฐกิจดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่โดยมาลินอสกี Malinowski (พนมพร สารสิทธิยศ. 2552 : 114 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1884-1942) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎี คือ เน้นที่วัฒนธรรมในการทำหน้าที่สนองความต้องการต่อความจำเป็นของปัจเจกบุคคล 3 ด้าน คือ 1) ด้านความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต และการสืบพันธุ์ 2) ด้านสังคม ได้แก่ การแบ่งปันงานกันทำ แจกจ่ายอาหาร ป้องกันภัย การผลิตสินค้า และการควบคุมทางสังคม 3) ด้านจิตใจ คือ ความต้องการความมั่นคงทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา ศิลปะ และเวทย์มนต์คาถา เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าฝ้ายในภาคอีสาน ได้ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การประยุกต์ผลิตภัณฑ์ พบว่า แต่ละกลุ่มได้มีการทอผ้าเพื่อนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย โดยเน้นความเป็นเอกลักษณ์กลุ่มตน เช่น ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ ผ้าขาวม้า ผ้าคลุมไหล่ และผ้าพันคอ ผ้ามัดหมี่ลวดลายใหม่หรือเรียกว่า ลายประยุกต์ร่วมสมัย เป็นสินค้าขายดีของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผืนผ้า ได้แก่ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทของฝากของที่ระลึกขายดีเป็นอันดับต้น ๆ ของกลุ่ม ออกแบบให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้มีความปลอดภัย มีศักยภาพสูงคุ้มค่ากับราคา สมองต่อความต้องการของคนในชุมชน หรือบุคคลทั่วไป

ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทอผ้าฝ้ายกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เกิดมูลค่าเพิ่ม ดึงดูดใจลูกค้าให้สนใจผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่โดยให้การสนับสนุนซื้อผลิตภัณฑ์ไปเป็นของฝากของที่ระลึก ประทับใจคุณภาพ ด้านวัฒนธรรมการทอผ้า ขยายเครือข่ายเผยแพร่วัฒนธรรมได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับอนุชิต กุลมลา (2552 : 433-440) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านงานจักสานไม้ไผ่ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า งานจักสานเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดัดแปลงวัสดุให้เป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือจับสัตว์น้ำ เครื่องมือการเกษตร และเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม ตามประเพณีความเชื่อ ผลิตภัณฑ์ได้พัฒนาฝีมือความประณีต สวยงาม คงทนต่อการใช้งาน โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ส่งผลให้เกิดมูลค่าเพิ่มเป็นสินค้าขายดี ตลาดต้องการมากขึ้น และมีแนวโน้มจะขยายเครือข่ายได้ทั่วประเทศ และทั่วอาเซียน

วัตถุดิบ พบว่า แต่ละกลุ่มยังสืบทอดการใช้วัตถุดิบธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น ได้แก่ ฝ้าย เดิมเคยปลูก ปัจจุบันนิยมใช้ฝ้ายโรงงาน เพราะสะดวกหาซื้อง่าย สีครามสำหรับนำมาย้อมคราม คนในชุมชนมีทักษะในการย้อมครามและสืบทอด เปลือกไม้ เช่น เปลือกมะม่วงกอสอ เปลือกต้นเพกา เปลือกสมอ เปลือกเหมือดแอ่ และผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว ได้แก่ มะขาม มะเฟือง สำหรับเป็นส่วนผสม เนื้อคราม เพื่อให้สีครามมันวาว วัตถุดิบใช้ทำด่าง ได้แก่ เหยือกกล้วย ต้นผักโขม เปลือกนุ่น ผักจืด และไม้เพกา สำหรับนำไปเผาไฟเอาขี้เถ้าทำน้ำด่าง เพื่อนำไปเป็นส่วนผสมเนื้อคราม ทำสีครามย้อมผ้า ฝ้าย การผสมที่สมดุลที่ได้ลองถูกลองผัดจนเกิดทักษะได้สีครามตามความต้องการและได้สืบทอดมาจนปัจจุบัน

ผู้วิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยเกี่ยวกับการย้อมผ้าฝ้าย ด้วยสีธรรมชาติ โดยเฉพาะสีครามซึ่งเป็นสีเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย ไม่เป็นพิษไม่ระคายเคืองต่อผู้สวมใส่ สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาการเลือกใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น มาใช้ให้เกิดประโยชน์ สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ ผืนผ้าฝ้าย ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ โดยการนำผืนผ้ามาประยุกต์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ได้แก่ ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ ผ้าเปียง ผ้าสบู่ ผ้าคลุมไหล่ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ สอดคล้องกับ Addo (2004 : 1002-A) ได้ศึกษาเรื่องเสื้อผ้าที่ใช้สวมใส่ ของชุมชนชาวตองก้าและชาวไอคแลนด์ ประเทศนิวซีแลนด์ ผลการวิจัย พบว่า สตรีชาวตองก้าใช้เสื้อผ้าแบบดั้งเดิมเป็นการสร้างวัฒนธรรมในการแต่งกาย ส่วนชุมชนชาวไอคแลนด์ประเทศนิวซีแลนด์ เดิมเคยใช้เปลือกไม้ทำเครื่องนุ่งห่ม ต่อมาเปลี่ยนเป็นการใช้เส้นใยสังเคราะห์จากเทคนิคใหม่ในการทอผ้าและนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่มให้เหมาะกับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นการเติมเต็ม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของครอบครัวที่มีการเปลี่ยนแปลง

เครื่องมืออุปกรณ์ พบว่า กลุ่มทอผ้าฝ้ายชาวผู้ไทยยังใช้เครื่องมือการผลิตผ้าฝ้ายแบบดั้งเดิม อาทิ การทอผ้ายังใช้กี่ทอผ้าด้วยมือ พิมพ์ เปลี่ยนพื้นพิมพ์ไม้มาเป็นพื้นพิมพ์ที่ทำด้วยสแตนเลส ซึ่งมีความคงทนกว่า ขนาดความกว้างขยายใหญ่ขึ้นหรือลดลงตามหน้าผ้า ที่ลูกค้าต้องการ กระสวย พบว่า ยังใช้เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์นำเส้นด้ายพุ่งให้สอดสานใยฝ้ายจากซ้ายไปขวาและกระทบเส้นด้ายด้วยพิมพ์ จนเป็นผืนผ้าตามต้องการ กงกว้าง ใช้กรอด้วย เพื่อตรวจสอบความประณีตของเส้นด้ายขนาดของเส้นด้ายเท่ากันก่อนนำไปย้อมสี ไม่ก้ำกั้น ใช้สำหรับพันเก็บผืนผ้าหรือม้วนผ้าที่ทอแล้ว เก็บไว้ด้านที่คนทอนั่งจนกว่าจะเสร็จสิ้นการทอ อุปกรณ์หรือเครื่องมือดังกล่าว เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาประดิษฐ์ตกแต่งเป็นเครื่องมือ อุปกรณ์ การทอผ้าที่ชาวอีสานได้สืบทอดจนปัจจุบัน

ผู้วิจัยพบว่าบรรพบุรุษชาวอีสานมีแนวคิดสร้างสรรค์หลากหลาย สามารถถ่ายทอดให้ลูกหลานนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตจนปัจจุบัน และอาจจะมีภูมิปัญญาอีกหลายอย่างที่ไม่ได้ถ่ายทอด แต่ไม่สามารถรู้ได้เพราะไม่มีการจดบันทึก เช่น ภูมิปัญญาในการคัดเลือกไม้เนื้อแข็งที่มีความทนทาน ปลูกไม่กิน นำมาทำกระสวย ทำโครงกึ่งการทำเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวอีสานอีกประเภทหนึ่งเกี่ยวกับการทำเครื่องมือ อุปกรณ์ การทอผ้า ซึ่งควรจะมีการวิจัยต่อไป

สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของ จูเลียน สจ๊วต (ทรงคุณ จันทจร. 2553 : 4951 ; อ้างอิงมาจาก Julian. 1955) สรุปว่า สิ่งแวดล้อมคือตัวการในการกำหนดวัฒนธรรม และสจ๊วตยังเชื่อว่าวัฒนธรรมมีรูปแบบหลากหลาย เพราะเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมต่างกัน จุดสนใจคือการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนทางแนวความคิดจะสามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้มาเป็นวัฒนธรรมได้ดี ขณะเดียวกัน คนที่มีธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดีจะส่งเสริมให้ความคิดของคนดีขึ้นและสามารถสร้างวัฒนธรรมที่ดีขึ้น

ลวดลายผ้าฝ้าย พบว่า ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ นิยมมัดหมี่ลวดลายเกี่ยวกับ พืช สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งเกิดจากการจินตนาการของช่างที่เคยพบเห็น แล้วนำมาประดิษฐ์ลวดลายลงบนเส้นด้ายโดยใช้เชือกกล้วยยวนมัดตามความคิดของตนเอง เช่น ลายหมากจับ ลายนาคหัวซ้อง ลายดอกแก้ว ดอกเอื้อง และลายประยุกต์อื่น ๆ ตามสมัยนิยมเมื่อมัดลวดลายเสร็จแล้วจึงนำเส้นด้ายที่มีมัดหมี่ไปย้อมสีตามกระบวนการฟอกย้อมจะได้ผ้าฝ้ายลายมัดหมี่ตามต้องการ โดยมีการถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่น ปัจจุบันมีการประยุกต์ลวดลายมัดหมี่ เพื่อให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายสนองความต้องการของลูกค้า โดยยึดลวดลายดั้งเดิมเป็นพื้นฐานแล้วนำเอาสถานการณ์ปัจจุบันมาประยุกต์เน้นความเป็นอัตลักษณ์ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม การมัดลวดลายปัจจุบันใช้เชือกฟางแทนเชือกกล้วย เพราะเชือกฟางหาง่าย คงทนสามารถดึงมัดย้อมได้แน่นกว่าเร็วกว่า ยิ่งกว่านั้นสีย้อมซึมผ่านเชือกฟางได้ยาก สังเกตจากลวดลายที่มีมัดย้อมด้วยเชือกฟาง มีความโดดเด่นไม่เปรอะเปื้อน และยังหาซื้อได้ง่าย จึงเป็นที่นิยมของช่างมัดหมี่ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยพบว่า ลวดลายมัดหมี่เกิดจากเป็นความสามารถเฉพาะตัวของบุคคล ลวดลายที่มีมัดมีความสวยงามโดดเด่นไม่ซ้ำแบบกัน แม้จะเป็นลวดลายเดียวกันแต่เทคนิคการมัดขนาดของลวดลายไม่เท่ากัน ความประณีตแตกต่างกัน วัสดุที่นำมามัดย้อมแตกต่างกัน เช่น วัสดุที่นำมามัดเส้นด้ายเดิมเคยใช้เชือกกล้วย ปัจจุบันใช้เชือกฟางแทน อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างกัน แม้จะเป็นลวดลายเดียวกัน เพราะขาดการจดบันทึกและเป็นเอกลักษณ์หรือความโดดเด่นของผ้ามัดหมี่ที่ยากต่อการเลียนแบบของความสามารถ การออกแบบลวดลายผ้ามัดหมี่ ควรได้รับการส่งเสริมให้มีการประยุกต์แบบบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เกิดมูลค่าเพิ่ม

สอดคล้องกับ นวลอนงค์ ประทุมเนตร (2553 : 323-328) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ผ้าไหมอีสานการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิต พบว่า การประดิษฐ์ลวดลายเกิดจากการจินตนาการ โดยใช้เชือกกล้วยมัดลวดลายบนเส้นไหมหรือเส้นฝ้ายแล้วนำไปย้อมตามกระบวนการของแต่ละท้องถิ่น ปัจจุบันได้ประยุกต์มาใช้เชือกฟาง เพราะหาง่าย และคงทนดึงมัดได้ง่ายแน่นกว่าเชือกกล้วย สีซึมผ่านได้ยาก และยังพบว่า การประยุกต์ลวดลายมุ่งเน้นความเป็นอัตลักษณ์ โดยนำเอาลวดลายมัดหมี่โบราณมาทอต่อกันให้เกิดลายใหม่ย้อมด้วยสีธรรมชาติ เป็นการประยุกต์ลวดลายแบบผสมผสานบูรณาการด้วยความประณีตสวยงาม ทำให้มีความเป็นอัตลักษณ์สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้สร้างชื่อเสียงสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ และยังเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

การประเมินคุณภาพ พบว่า เส้นใยฝ้ายของกลุ่มทอผ้าฝ้ายชาวผู้ไทยในภาคอีสาน ก่อนนำสินค้าออกจำหน่าย กลุ่มได้ประเมินคุณภาพสินค้าเพื่อความมั่นใจว่า ผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้ารับไปมีคุณภาพดีคุ้มค่ากับราคา ซึ่งแต่ละกลุ่มมีเทคนิควิธีการหรือกระบวนการทดสอบสีไม่ตกด้วยวิธีการนำ

เส้นฝ้ายที่ย้อมสีธรรมชาติแล้วล้างในน้ำสะอาดหลาย ๆ ครั้งจนไม่มีสีครามออกมา หรือนำเส้นฝ้ายที่ย้อมสีธรรมชาติหรือสีครามลงซักในผงซักฟอกล้างให้สะอาด จนมั่นใจว่าไม่มีสีออกมา หรือเห็นว่าน้ำที่ล้างเส้นฝ้ายนั้นให้สะอาดไม่มีสีอื่นใดออกมา หลังจากนั้นจึงนำไปทอเป็นผืนผ้า เพื่อจำหน่ายลูกค้า และยังพบว่า ผลิตภัณฑ์ฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ โดยเฉพาะย้อมสีครามได้ผ่านกระบวนการ ขั้นตอน การฟอกย้อม ด้วยวิธีการเติมมะขามเปียกลงในน้ำครามป้องกันการตกสี และยังทำให้ผ้าคราม มีความแวววาว สีสดคงทน และยังพบว่า การเติมใบหมี่ลงในหม้อครามก่อนการฟอกย้อมจะทำให้ ฝ้ายย้อมครามมีความนุ่มสวมใส่สบาย ไม่ระคายผิว

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ที่เหมาะสมควรดำเนินการใน 7 ขั้นตอน ดังนี้

ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา เพื่อทราบข้อมูลด้านวัตถุดิบ อุปกรณ์ กระบวนการ ฟอกย้อม การจัดการ การตลาด และการพัฒนา 2) ทดลองฟอกย้อมสีธรรมชาติบนพื้นฐานภูมิปัญญา ของแต่ละท้องถิ่น 3) การทดสอบคุณสมบัติด้านวิทยาศาสตร์ของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ เพื่อทราบ องค์ประกอบ และหาคุณสมบัติที่โดดเด่น 4) การศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคต่อฝ้ายย้อมสีธรรมชาติเพื่อ พัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค 5) การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วมกับ ชุมชน เพื่อทราบความต้องการ ความสามารถ และปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาของชุมชน 6) ออกแบบ ผลิตภัณฑ์ฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ 7) จัดทำต้นแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านได้พัฒนา ต่อไปทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ โดยการนำ องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกัน เช่น ศักยภาพชุมชน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผลการทดสอบ พฤติกรรม ผู้บริโภค การมีส่วนร่วมของชุมชน และการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ จะต้องนำมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีตุลยภาพสอดคล้องกับแนวคิดของ Lindbeck และ Wyga (ศิริพรณ์ ปีเตอร์. 2550 : 112 ; อ้างอิงมาจาก Lindbeck and Wygant. 1995 : 98-101) Berryman (1990 : 7) พบว่า กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์สามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) ระบุปัญหาความต้องการและข้อจำกัดต่างๆ 2) รวบรวมข้อมูลและความคิดในการออกแบบ 3) ตั้งสมมุติฐานหรือกำหนดแนวทางแก้ปัญหา 4) ทดลองและวิเคราะห์ 5) สรุปผลและนำไปผลิต ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเป็นการดำเนินธุรกิจแบบสังคมเมือง ผู้ผลิตมีความพร้อมในทุกด้าน เช่น วัตถุดิบ อุปกรณ์ และบุคลากร เป็นต้น

การออกแบบ พบว่า ในอดีตผลิตภัณฑ์ฝ้ายไม่มีการออกแบบสลับซับซ้อน เป็นเพียงนำฝ้ายที่ทอเป็นผืนแล้วนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าหญิง เสื้อกางเกงผู้ชายสำหรับสวมใส่ไปทำนา ทำไร่ และยังพบว่า มีผ้าชิ้นมัดหมี่สำหรับผู้หญิงสวมใส่ไปทำบุญงานประเพณี ทำบุญที่วัด หรือไปร่วม พิธีมงคล ปัจจุบัน พบว่า ผลิตภัณฑ์ฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานได้รับความนิยมจาก ชุมชนและบุคคลทั่วไปหันมาใช้ผลิตภัณฑ์ฝ้าย ซึ่งได้ประยุกต์เป็นเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ตามความ ต้องการของลูกค้า โดยได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนและอุตสาหกรรมจังหวัดให้ความสนใจเข้า มาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าลายมัดหมี่ และ ผ้ามัดย้อม ส่งผลให้ฝ้ายกลายเป็นผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์สามารถสร้างรายได้ให้กลุ่มทอผ้าฝ้ายชาว ผู้ไทยมากขึ้น

แนวคิดในการออกแบบ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวคิดของ ศิริพรณ์ ปีเตอร์ (2550 : 109-111) ซึ่งกำหนดไว้ 10 ลักษณะ คือ 1) ประโยชน์ใช้สอย 2) ประสิทธิภาพในการทำงาน 3) รูปทรงภายนอกสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย 4) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 5) มีรูปลักษณ์สวยงาม และสามารถดึงดูดความสนใจได้ดี 6) มีวัสดุที่เหมาะสมกับการใช้งาน หาได้ง่ายในพื้นที่ และง่ายต่อการหาทดแทน 7) มีความสอดคล้องกับเทคโนโลยีการผลิตในระบบอุตสาหกรรม 8) มีต้นทุนที่เหมาะสมและสามารถแข่งขันได้ในตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ 9) มีความเหมาะสมกับรูปแบบการจัดจำหน่าย เงื่อนไขทางการตลาด และสอดคล้องกับระบบการขนส่ง 10) มีภาพลักษณ์เฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ และสามารถสื่อสารหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะในยุคปัจจุบันเป็นยุคของความเจริญก้าวหน้าไม่จะเป็นด้านจำนวนของประชากรหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีพในสังคม ความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ขยายตัวกว้างขึ้นและละเอียดเข้าถึงกลุ่มต่างๆ ของความต้องการที่เป็นเรื่องของจิตใจมากขึ้น ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ก็ล้วนแต่ต้องมีการแข่งขันการในตลาด เพื่อแย่งชิงกลุ่มผู้บริโภค การปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ทันต่อความต้องการของผู้บริโภค หรือเหนือกว่าคู่แข่ง สอดคล้องกับแนวคิดสุนทรียศาสตร์ของ จอห์จ สันตยนา (Gough Santayana) ที่ว่าความพึงพอใจอันเกิดจากความประทับใจในความกลมกลืนอย่างเหมาะสมของรูปทรง อารมณ์ ความรู้สึกเพลิดเพลินซึ่งจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสนใจกับวัตถุที่ถูก สนใจความงามเป็นเรื่องส่วนบุคคล เป็นความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล เป็นลักษณะของจิตสมบูรณ์ (Absolute Mine) ซึ่งเป็นการประสานอย่างเป็นเอกภาพระหว่างคนกับสรรพสิ่งก่อให้เกิดสมรรถภาพของจิต และสามารถเข้าถึงอาณาจักรแห่งความงามบริสุทธิ์ได้

การจำหน่าย พบว่า มีช่องทางจำหน่ายหลายช่องทาง ได้แก่ การขายในชุมชน พบว่า มีแม่ค้าประจำหมู่บ้านหรือกลุ่มสตรีสหกรณ์ลงทุนซื้อวัตถุดิบมาให้สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ผลิต โดยคิดราคาค่าแรงบวกต้นทุนการผลิต หรือราคาขายส่ง แม่ค้าจะเพิ่มราคาขายจริง หรือเข้ามารับสินค้าโดยทำสัญญาซื้อขายสินค้าไปขายซึ่งมีการกำหนดระยะเวลาส่งคืนเงินต้นและสินค้าที่ขายไม่ได้ การกั๊ยมจะต้องมีบุคคลค้ำประกันหรือมีหลักทรัพย์ค้ำประกันตามระเบียบข้อบังคับที่กลุ่มกำหนดและลูกค้าหลักคือ ประชาชนในหมู่บ้าน

ขายในเครือข่าย พบว่า มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เครือข่ายการผลิต เครือข่ายการตลาด และเครือข่ายต่างประเทศ โดยกลุ่มทอผ้าฝ้ายได้สร้างเครือข่ายซึ่งกันและกัน เพื่อคอยช่วยเหลือในด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การผลิต การตลาด และการบริการอื่น โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดคอยให้การสนับสนุน และยังมียังมีองค์การบริหารส่วนตำบล อุตสาหกรรมจังหวัดให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ตราสินค้า บรรจุภัณฑ์ และเครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเกิดมูลค่าเพิ่ม

ผู้วิจัยพบว่า การขายแบบเครือข่าย เป็นการประสานสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สมาชิกมีโอกาสคุ้นเคยรู้จักกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถนำประสบการณ์ที่ได้พบเห็นนำมาประยุกต์ผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย สามารถสร้าง Brand Name ของตนได้

การขายผ่านระบบอินเทอร์เน็ต พบว่า ทุกกลุ่มให้ความสนใจเนื่องจากเป็นรูปแบบการขายที่กำลังเป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่ แต่กลุ่มทอผ้าฝ้ายในภาคอีสาน มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับระบบอินเทอร์เน็ตน้อย ประกอบกับสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่า ไม่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ กลุ่มที่สร้างเว็บไซต์เป็นของตัวเองเป็นเพียงการเริ่มต้น การเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่มให้เกิดทักษะ แต่ลูกค้าสามารถสั่งซื้อโดยตรงทางโทรศัพท์หรือเข้าไปเลือกซื้อเลือกชมสินค้าจริงที่ศูนย์จำหน่ายสินค้าของแต่ละกลุ่มได้

ผู้วิจัยพบว่า การขายผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าได้รวดเร็ว ทันสมัย ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน ควรได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายในภาคอีสานให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ทางเศรษฐกิจ ดีขึ้น โดยภาครัฐควรเข้ามาช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน อาจจะทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าฝ้ายชาวผู้ไทยในภาคอีสานจำหน่ายได้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเอฟเวอร์เรทเอ็ม โรเจอร์ ได้เน้นว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม นวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นแนวคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) และโรเจอร์ยังกล่าวอีกว่า นวัตกรรมที่ยอมรับได้ง่าย ต้องเป็นประโยชน์มากกว่าของเดิมสอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคม สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ และสามารถมองเห็นเข้าใจผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมใหม่ได้ง่าย

ตอนที่ 3 การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายจากดั้งเดิมให้เป็นลายใหม่หรือลายผสมผสาน ได้แก่ ลายนาคเกี่ยว ลายนาคช้อง ลายดอกแก้ว และลายสะเก็ดธรรม ซึ่งเป็นลายประจำจังหวัดสกลนคร และยังมีการประยุกต์ผืนผ้าให้มีขนาดเล็กลง เพื่อใช้เป็นผ้าเปี่ยง ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ โดยเฉพาะผ้าพันคอใช้ได้ทั้งสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี ผ้าคลุมไหล่สำหรับสุภาพสตรีและการประยุกต์ลวดลายผ้าเข้ามาให้มีทั้งลายตารางสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่และขนาดเล็ก สำหรับให้ลูกค้าเลือกซื้อได้ตามความต้องการ โดยช่างผู้ชำนาญการบนพื้นฐานการประยุกต์โดยภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ผู้วิจัยพบว่า การโดยนำลวดลายพื้นฐานหลายลายมาต่อกันในผ้าผืนเดียวกัน เพื่อให้ได้ลายใหม่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเหมาะสำหรับนำไปตัดเย็บเป็นชุดทิมในองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน และประชาชนทั่วไป เพื่อสวมใส่ไปทำงาน ไปศึกษาดูงาน ร่วมงานพิธี ช่วยสร้างความโดดเด่นให้ผู้สวมใส่มากขึ้น และยังมีการประยุกต์ผืนผ้าให้เล็กลงเพื่อนำไปใช้พันคอ ใช้คลุมไหล่ โดยตกแต่งลวดลายด้วยมัดลวดลายใหม่ให้เป็นลวดลายสร้างสรรค์ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้า และส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ขายได้ราคาดีเป็นที่ต้องการของลูกค้าทั้งในภาคอีสานและภาคอื่น ๆ ช่วยให้กลุ่มทอผ้าฝ้ายมีงานทำ มีรายได้สร้างเศรษฐกิจชุมชนและเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

สอดคล้องกับ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2545 : 102-106) ได้ศึกษารูปแบบศิลปะและการจัดการผ้าทอที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น กรณีผ้าไหมแพรวาลายวัฒนธรรมผู้ไทจังหวัดสกลนคร พบว่า ผ้าไหมแพรวามี 3 ลักษณะ คือ ผ้าทอล่วง ผ้าจกดาว และผ้าเกาะ ผ้าทอแต่ละชนิดมีการประยุกต์ศิลปะการประดิษฐ์ตกแต่งลวดลายไม่เหมือนกัน ใช้สีสอดสลับแตกต่างกัน ลักษณะการใช้งานได้หลากหลาย เช่น ทอเป็นผืนผ้าขนาดเล็กสำหรับเป็นผ้าเปี่ยง และประดิษฐ์ลวดลายเป็นผืนผ้าเหมาะสำหรับนำไปตัดเย็บเป็นผ้าถุง เสื้อผ้าสำเร็จรูป หรือชุดกระโปรงสุภาพสตรีสำหรับสวมใส่ไปทำงาน ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์สร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ให้ชาวผู้ไทจังหวัดกาฬสินธุ์ปีละไม่น้อย ราคาแตกต่างกันเนื่องจากขั้นตอนการทอ ได้แก่ ผ้าทอล่วงราคาถูก ผ้าจกดาว ราคาเป็นกลาง ผ้าเกาะราคาแพง ลูกค้าสามารถเลือกซื้อได้ตามความต้องการ และยังเป็น การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมผ้าไหมแพรวาให้สังคมชาวไทยและชาวต่างชาติได้รู้จักผ้าไหมแพรวาชาวผู้ไทจังหวัดกาฬสินธุ์มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคอีสาน

หน่วยงานที่ควรนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานศึกษาในพื้นที่ที่ทำการวิจัย เพื่อนำไปประกอบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ จังหวัด และพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

1.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคอีสาน

หน่วยงานที่ควรนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุน สำนักงานพัฒนาชุมชน อุตสาหกรรม สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อวางแผนการส่งเสริมอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน และสถาบันการเงินที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเงินกู้สนับสนุนการประกอบอาชีพของชุมชน

1.3 แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

หน่วยงานที่ควรนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด เพื่อพิจารณาการจัดระดับดาว สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการจัดการอบรมเพิ่มความรู้แก่ผู้สนใจ สถานศึกษา วิทยาลัยการอาชีพ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำหลักสูตรวิชาชีพระดับสูงต่อไป

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรส่งเสริมให้ทำวิจัยเกี่ยวกับวัตถุดิบการทอผ้าฝ้าย โดยเฉพาะพันธุ์ฝ้ายที่ปลูกง่าย เหมาะกับสภาพภูมิประเทศภาคอีสาน เพื่อให้ชาวอีสานมีพืชเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม สามารถส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ สร้างงาน สร้างรายได้เพิ่มขึ้น

2.2 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาดผ้าฝ้ายในภาคอีสานเพื่อก้าวเข้าสู่อาเซียน

2.3 ควรทำวิจัยเพื่อส่งเสริมกลุ่มอาชีพทอผ้าฝ้ายในภาคอีสานให้มีความรู้ด้านการตลาด สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ได้ดี มีคุณภาพมากขึ้น รวดเร็วทันต่อความต้องการของผู้บริโภค

2.4 ควรส่งเสริมให้ทำวิจัยเกี่ยวกับการประสานงานระหว่างองค์กรภาครัฐกับภาคชุมชน เกี่ยวกับกิจกรรมการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยให้ต่อเนื่อง

2.5 ควรสนับสนุนให้ทำวิจัยเกี่ยวกับการทอผ้าฝ้าย การอนุรักษ์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย เพื่อให้เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสานตลอดไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. ผ้าหมัดหมี่. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2548.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาค 5. สุดยอดการคัดสรรผลิตภัณฑ์ OTOP ของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
ขอนแก่น : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2554.
- กอตชลลค์ หลุยส์. การเข้าใจประวัติศาสตร์ : มุขบทว่าด้วยระเบียบวิธีวิจัยประวัติศาสตร์
ธิติมา พิทักษ์ไรรวัน ผู้แปล. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- กาญจนา เกียรติมนรัตน์. ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ : รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.
- กาญจนา อินทรสุณานนท์. พื้นฐานมานุษยวิทยาภาควัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ม.ป.ป.
กิตติปรกรณ์ อัมเถื่อน. การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาคณิตศาสตร์ท้องถิ่นในการปลูกสร้างเรือนอีสาน.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- ชนิษฐา ตันติพิมล. การศึกษาลายผ้าไทยในภาคใต้. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวัฒนธรรม
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536.
- คาร์ อี เอช. ประวัติศาสตร์คืออะไร (ชาติชาย พณานานนท์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ : อักษร
เจริญทัศน์, 2525.
- งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
———. หลักมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2539.
- จังหวัดกาฬสินธุ์มุกดาหาร และภาคอีสาน. แผนที่. 2554. <<http://www.googleEarth.Com>> 19 พฤษภาคม, 2554.
- จังหวัดมุกดาหาร. ข้อมูลทั่วไป. 2551. <<http://www.mukdahan.go.th/>> 14 พฤศจิกายน 2551.
- จำเรียง ภาวิจิตร. มนุษย์ : ชีวิตในโลกล้านปี (มานุษยวิทยาเบื้องต้น). กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514.
- ฉัตร ดาমনัส. ผ้าพื้นเมืองเกาะยอ;กรณีศึกษากลุ่มราชวงศ์แสงทองส่องหล้า ตำบลเกาะยอ
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2548.
- ชนัญ วงศ์วิภาค. หลักการออกแบบ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2541.
- ชนิสรา ดวงบุบผา. ผ้าย้อมคราม : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน
จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2558.
- ชมนาด แปลงมัลย์. รูปแบบการพัฒนาสุขภาพของผู้ป่วยโรคเบาหวานด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในการ
บริโภคอาหารของชาวอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2552.

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี. “บทกล่าวนำ : ประวัติศาสตร์และปรัชญาประวัติศาสตร์,” ใน ปรัชญาประวัติศาสตร์. หน้า 3-4. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527.
- ชาย โพธิ์สิตา. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.
- ถวิล ท่องสว่างรัตน์. ประเพณีในรอบปีของชาวผู้ไท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ทรงคุณ จันทจร. การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องทรัพยากรดินน้ำป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549 ก.
- . การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. ภาพลัทธิ : ประสานการพิมพ์, 2549 ข.
- . ทฤษฎีวัฒนธรรมและสังคม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- ธงชัย วินิจจะกุล. ผู้ร้ายในประวัติศาสตร์ไทย : กรณีพระมหาธรรมราชา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2533.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน. ผ้าไหมอีสานความอลังการของแพรวพรรณ. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน, 2547.
- ธันวา ใจเที่ยง. หมู่บ้านชาวนาปฏิวัติบนแผ่นดินอีสานตอนบน. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีด, 2546.
- ธีรพงษ์ วสันตติภัก. รูปแบบการพัฒนาตลาดผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ไหมจังหวัดบุรีรัมย์สู่ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. บุรีรัมย์ : สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์, 2546.
- นภาพร หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล. ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2548.
- นวลจันทร์ วงศ์ปิยมารัตน์. ผ้าฝ้าย : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มสตรีในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- นวลน้อย บุญวงศ์. หลักการออกแบบ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- นวลอนงค์ ประทุมเนตร. อัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิต. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- นิคม มูลิกะคามะ. วัฒนธรรม : บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2545.
- นิยมพรรณ (ผลวัฒน์) วรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- . มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เนต, 2550.
- นิตา ชูโต. ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ : กระดาษสา, 2548.

- เนติ ชูช่วยสุวรรณ. ผ้าทอเกาะยอ : แนวทางพัฒนาเครือข่ายเชิงพาณิชย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- ในตะวัน กำหอม. ผ้าในศิลปะการเย็บ : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงในงานบุญบั้งไฟ. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.
- บุญเรือง สมประจบ. การวิจัยออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม. ปทุมธานี : ศูนย์ปฏิบัติการพิมพ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2551.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2531.
- ประนอม เคียนทอง. พลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชน ไทยพวนจังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- ประสาน กำจรเมฆกุล. จ้วงในมณฑลกวางสีของปะเทศจีน : อัตลักษณ์การปรับตัวและลักษณะ ทางสังคมวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ปราณี เดชพิทยาพร. สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2548.
- ปัญญา รุ่งเรือง. รวมบทความสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.
- ปิ่นอนงค์ พะนิรัมย์. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองกลุ่มสาระ การเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2525.
- พนมพร สารสิทธิยศ. ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- พระมหาปัญญา เขมปัญญา. ขนชาติผู้ไท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- พระมหาวิฑูรย์ เป็นกระโทก. การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเสื้อกเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- พระยาอนุมานราชธน. ชาติศาสนาและวัฒนธรรมโดยเสถียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ : บรรณาการ, 2501.
- พระมหาสมบัติ ไชยสงค์. การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการผลิตผ้าไตรจีวรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, 2552.

- พัทยา สายหู. “การเกิดและการคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน,” ใน เอกสารประกอบการประชุม สัมมนาศิลป์ในพื้นที่บ้าน (หมอลำ) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. หน้า 45-46. ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมขอนแก่น, 2543.
- พัทยา สายหู. “แนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน,” ใน แนวทางการส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. หน้า 40. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2536.
- พิชัย แก้วขาว. ภูมิปัญญาโลหกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : โครงการภูมิปัญญาทักษิณจาก วรรณกรรมและพฤติกรรม, 2547.
- พิสิฐ เจริญวงศ์. ความเป็นมาเกี่ยวกับผ้า. กรุงเทพฯ : เอดิสัน, 2530.
- ไพฑูรย์ มีกุล. ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึงสิ้นอยุธยา. กรุงเทพฯ : ภาควิชา ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531.
- ภัททิยา ยิมเรวัต. ประวัติศาสตร์สิบสองจุไทย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2544.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. ผ้าทอพื้นเมือง : การสำรวจผู้ผลิตผ้าทั่วประเทศ. นครปฐม : มหาวิทยาลัย ศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2549.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. ผ้าพื้นเมืองพื้นเมืองในภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.
- มะลิวัลย์ สีน้อย. ผ้าฝ้ายไทยอุบล. อุบลราชธานี : สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2545.
- มิ่งขวัญ ชนไฟโรจน์. แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาเอกลักษณ์และขนบธรรมเนียมประเพณี ของกลุ่มชาติพันธุ์กลาในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปรัชญา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, 2551.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.
- ยศ สันตสมบัติ. ทฤษฎีในเวทีวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2548.
- รักบ้านเกิด. รากฐานไทยฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาประเทศ. 2551.
http://www.rakbankerd.com/01_jam/thaiinfo/province_info/index.html?pid=71> 2551.
- รัชนิกร เศรษฐ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาไทย - อังกฤษ. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.
- รุจิ ศรีสมบัติ. ผ้าทอลาวครั้ง : การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอในวิถีชีวิต. วิทยานิพนธ์ ปรัชญา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- ฤทัยรัตน์ แผนทอง. การเพิ่มผลผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรงตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝางจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

- วรภา งามประสิทธิ์. “ผ้าทอพื้นเมืองอีสาน,” ข่าวหม่อนไหม. 2(4) : 42-44 ; มิถุนายน, 2549.
- วรรณภา วุฒทะกุล และยุรรัตน์ พันธุ์ยุรา. ผ้าทอกับวิถีชีวิตของชาวไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536.
- วัฒน์ จุฑะวิภาต. ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณา, 2537.
- วาสนา แก้วหล้า. ภูมิปัญญาอาหารเพื่อสุขภาพในลุ่มแม่น้ำโขง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2550.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ผ้าไทยพัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2530.
- . ศิลปหัตถกรรมไทย: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ และคณะ. ผ้าไทยพัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2545.
- วิมลศิลป์ ประชัยภูมิ. ผ้าไหมบ้านเขว้า : การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตและแนวทางการพัฒนาการทอผ้าไหมบ้านเขว้าจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. ศิลปะหลังสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : อีแอนด์ไอคิว, 2547.
- วีไลลักษณ์ สกฤติ. ผ้าอีสาน. กรุงเทพฯ : พิมพ์ศ, 2544.
- วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์. “วัฒนธรรมพื้นบ้าน : ทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง,” ใน นิเวศน์สัญจรวิถีทางสู่การอนุรักษ์. หน้า 32-37. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2531.
- ศิริขวัญ ดวงแก้ว. แนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านผาทั่ง ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. นครสวรรค์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2553.
- ศิริพงศ์ พะยอมแย้ม. เทคนิคงานกราฟิก. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.
- ศิริพรณ์ ปีเตอร์. กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2550.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. กลยุทธ์การตลาดการบริหารการตลาดและกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ : ธีระฟิล์มและโซเท็กซ์, 2543.
- ศรีศักดิ์ วลลิโกดม. ไทยน้อยไทยใหญ่ไทยสยาม. กรุงเทพฯ : ศิริธรรม, 2534.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. รูปแบบศิลปะและการจัดการผ้าทอที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น : ศึกษากรณีผ้าไหมแพรวา สายวัฒนธรรมผู้ไทจังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545.
- ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล และสิงห์อุย. ความสัมพันธ์ไทย-จีนหลังทลั้งแลทหน้า. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2537.
- สมชาย ลำดวน. มานุษยวิทยาเชิงโบราณคดี. ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.

- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสโสฮวัน). ชาวไทยในภาคอีสานแต่เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองแอ่งหรือแอ่น (เดียนเบียนฟู). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2519.
- สมบัติ จันทรวงศ์. ข้อสังเกตเบื้องต้นว่าด้วยความสำคัญของคำพูดในการเขียนประวัติศาสตร์
อยุธยา : ศึกษาเฉพาะกรณีบทสนทนาในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา.
กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง, 2533.
- สมพร เทพสิทธา. โอกาสและกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวสุขภาพในประเทศไทยกรณีศึกษาเฉพาะ
กลุ่มเอเชียแปซิฟิกยุโรปและอเมริกา. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2540.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. มานุษยวิทยาเชิงโบราณคดี. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2549.
- สร้างสี แก้วพิจิตร. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัยเพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐาน
ผลิตภัณฑ์ชุมชน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- สังเขต นาคไพจิตร. หลักการออกแบบ. มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์, 2530.
- สารานุกรมไทย. วัฒนธรรมไทยกลุ่มชาติพันธุ์อีสาน. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2549.
- . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559). กรุงเทพฯ :
สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. การแสดงพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2542.
- . บทความวิจัยด้านวัฒนธรรมเล่ม 1, 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2544.
- . “สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,” ใน “ผ้าไทย” ปรีณรงค์วัฒนธรรมไทย.
หน้า 22-24. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2537.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์. ลายผ้าพื้นเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์ : สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์, 2549.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร. หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน.
กรุงเทพฯ : สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, 2548.
- สุดาดวง เรืองรุจิระ. หลักการตลาด. กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2538.
- สุพจน์ ประเสริฐศรี. “การศึกษา : ดาบบองคมสำหรับการพัฒนาชนบทจริงหรือ,” วารสารการศึกษา
นอกโรงเรียน (สมช.) สุรินทร์. 2(2) : 51 ; เมษายน, 2527.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- . สังคมและวัฒนธรรมไทยค่านิยมครอบครัวศาสนาประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

- สุภางค์ จันทวานิช. ภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2548.
- สุภาวดี ตุ่มเงิน. วัฒนธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2538.
- สุรจิตต์ จันทรสาขา. เมืองมุกดาหาร. มุกดาหาร : สภาวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร, 2543.
- สุรัชย์ภัทรดิษฐ์ หลอดคำวัฒนา. ภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองไทยวน : แนวทางการจัดการเชิงธุรกิจชุมชนอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สุรียา สมุทคุปต์. แม่ึงต้องตำหูก : พัฒนาการของกระบวนการทอผ้าและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้านอีสานปัจจุบัน. นครราชสีมา : สมบูรณ์การพิมพ์, 2537.
- เสรี พงศ์พิศ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. มุลนิธิภูมิปัญญาและมูลนิธิหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2536.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. วัฒนธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- อนวัช นกดารา. ผ้าไทยโซ่ง : การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าภูมิปัญญาพื้นบ้าน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- อนุชิต กลุมาลา. เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- อนุรัตน์ สายทอง. ความเป็นมาและความสำคัญของผ้าย้อมคราม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2550.
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. ภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ : มุลนิธิภูมิปัญญา, 2546.
- อมรา พงศาพิชญ์. “มนุษย์กับวัฒนธรรมไทย,” ใน สังคมและวัฒนธรรม. หน้า 20-21. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- . วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- อาคม เดชทองคำ. หัวเขือกัวชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2543.
- อาคม ศรีทองรุ่ง. ประโยชน์ของตราสินค้า. กรุงเทพฯ : กระดาษสา, 2542.
- อานนท์ อาภาภิรมย์. สังคมวัฒนธรรมและประเพณี. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2511.
- อารี สุทธิพันธุ์. ศิลปนิยม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : กระดาษสา, 2528.
- อารี อุ่นเจริญ. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอพื้นเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- อารีวรรณ อุ่นเจริญ. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอพื้นเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- อี เอช คาร์. การศึกษาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2525.
- อุรารมย์ จันทมาลา. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายธุรกิจบริการด้านเครื่องแต่งกายเพื่อการแสดงในชุมชนอีสาน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

- เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.
- . ภูมิปัญญาชาวบ้าน: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2544.
- Addo, Ping-Ann. “Kinship Cloth and Community in Auckland, New Zealand :
Commoner Tongan Women Navigate Transnational Identity Using
Traditionally- Styled Textile Wealth,” Dissertation Abstracts International.
65(3) : 1002-A ; May, 2004.
- AKgun, Ali E., Gary S. Lynn and Cengiz Yilmaz. “Learning Process in New Product
Development Teams and Effects on Product Success ; A Socio – cognitive
Perspective,” Industrial Marketing Management. 35(2) : 210-220 ; February,
2006.
- Barth, Frederick. Ethnic Groups and Boundaries, in Process and Form in Social Life.
London : Routledge & Kegan Paul, 1970.
- Berryman, H. Symbolic Interactionism : Perspective and Method. Berkeley :
University of California Press, 1990.
- Boas, S. Exercising with Buddha: Palaung Buddhism in Northern Thailand.
Canada : Simon Fraser University Canada, 1940.
- Bonollo, E. and W.P. Lewis. “The Industrial Design Profession and Models of the
Design Process,” Design and Education Journal. 6(2) : 4 -19, 1995.
- Bronislaw, Malinowski. Magic Science and Religion. New York : Doubleday, 1995.
- Brown, Mac Alister. Apprentice Revolutionaries : The Communist Movement in Lous
1930-1985. California : Hoover Institution Press, Stanford University, 1976.
- Bunkoet Laomi, Songkoon Chantachon and Niyom Wongphongkham. “A Model of
Pulpit Conservation and Revitalization Using Community Participation of Phu-
Thai People in Northeast Thailand,” Journal of Social Sciences. 5(4) :
374-376, 2009.
- Chessman, Patricia. Lao Textiles Ancient Symbols-Living Art. Bangkok : White Lotus,
1988.
- Choi, S. H. and H.H. Cheung. “Multi-material Virtual Prototyping for Product
Developmentand Biomedical Engineering,” Computers in Industry. 58(5) :
438-452 ; June, 2007.

- Cooper, R. G. and E. J. Kleinschmidt. "New Products : What Separates Losers from Winners," Journal of Product Innovation Management. 4(3) : 169-187 ; March, 1987.
- Desai, Preyas S. "New Product Research," Multiple Messages to Retain Retailers : Signaling New Product Demand. 2000.
<http://www.bear.cba.ufl.edu/centers/mks/abstracts/vol19/no4/Desai.html>
 11 July 2000.
- Devos, George and Ramanucci-Ross Lola. Ethnic Identities : Cultural Continuities and Change. Pola Alto. California : Mayfield Pub, 1981.
- Erik, Erikson. "Some Factors Influencing Problem Solving Activities : Perceptions of Product Development and Marketing Managers," Dissertation Abstracts International. 55(4) : 925-A ; October, 1994.
- Etzel, Walker and B. Stanton. Contested Concepts of Development in Rural Northeastern Thailand. Washington : University of Washington, 1997.
- Farmelo, Martha. "A Classroom on the Mall : Indigenous Women and the Culture of Development," Grassroots Development. 19(1) : 35-38 ; May, 1995.
- Fraser, Lu, Sylvia. Hand Woven Textiles or South-east Asia. Singapore : Oxford University Press, 1990.
- Geertz, Clifford. The Interpretation of Culture. New York : Basic Books, 1973.
- Golsty, S. Somsak Design. 2009. <<http://rbu.qru.ac.th/~somsak/design/lesson3>>
 25 March, 1968.
- Good, F. Customary System of Natural Resources Management Among Tarami Magar of Western Nepal. Nepal : Cornell University, 1973.
- Heidegger, F. The Colouring, Bronzing and Patination of Metals. Watson-Guptill : 1st U.S. Edition, 1971.
- Holland, C. and others. "Natural and Unnatural Silks," Polymer. 48(12) : 3388-3392 ; June, 2007.
- Ivo, Rene Locher. Technologies for System-on-textile Intergration. The Doctor's Thesis, Switzerland : Eidgenoessische Technische Hochschule Zuerich, 2006.
- Jung-Yoon, Kim, Wong Veronica and Eng Teck-Yong. "Product Variety Strategy for Improving New Product Development Proficiencies," Technovation. 25(g) : 1001-1015 ; September, 2005.

- Kennedy, Eugene. A Time for Being Human. New York : Rolls Offset Printing, 1977.
- Keyes, Charles F. Peasant and Nation : A Thai-Loas Village in a Thai State.
The Doctor's Thesis, Cornell : Cornell University, 1976.
- Kimberly, Schilchting. "Textiles as a Reflection of Ancient and Contemporary Maya Cultures : An Interdisciplinary Unit for 6 and 7 Grade Students at John F. Kennedy Middle School. Northampton. MA. Fulbright-Hays Summer Seminars Abroad Program 2000 (Mexico and Guatemala)," in Fulbright Hays Seminars Abroad Program" Guatemala; Mayan Art; Mayan Civilization ; Textiles. p. 30. Washington, D.C. : Center for International Education, 2000.
- Kotler, S. Santi Asoke Buddhism and Thai State Response. Finland :
Abo A Kademi Finland, 1997.
- Locher, Ivo Rene. Technologies for System-on-textile Integration. Swizerland :
Eidgenoessische Technische Hochschule Zuerich Swizerland, 2006.
- McCall, AVa L. "Speaking Through Cloth : Teaching Amang History and Culture Through Texile Art," Social Studies. 90(5) : 230-236 ; September–October, 1999.
- Norroll, D. Modernization without Development : Thailand As An Asian Study.
New York : Prege, 1964.
- Paitoon, Mikusol. Social and Cultural History of North-Eastern Thailand from 1868-1910 : A Case Study of the Huamuang Khhamen Padong C Surin.
The Doctor's Thesis, Songkha and Khuukhan : Washington University, 1984.
- Philip, V. Mass Media as Agents of Change in Barrio Pacino Rizal, Bry, Laguna.
Los Bonos : Los Bonos College, 1999.
- Rowe, V. Cadelina. "A Comparison of Batak and Ata Subsistence Styles in two Difference Socialand Physical Environments," Ethnic Diversity and the Control of Natural Resources in Southeast Asia. Edited by a Terry Ramboand other. Michigan : The University of Michigan, USA., 1988.
- Schilchting, Kimberly. "Textiles as a Reflection of Ancient and Contemporary Maya Cultures : An Interdisciplinary Unit for 6 and 7 Grade Students at John F. Kennedy Middle School. Northampton. MA. Fulbright -Hays Summer Seminars Abroad Program. 2000 (Mexico and Guatemala)," in Fulbright Hays Seminars Abroad Program Guatemala ; Mayan Art ; Mayan Civilization. p. 30. Washington, D. C. : Center for International Education, 2007

- Scott, C. “The Value of Focus Group Research for Social Action Programs,”
Studies in Family Planning. 12(12) : 1320 ; December, 1995.
- Seibert, Scott Edward. “Social Interaction, Cross-Functional Integration and Project
 Performance in the New Product Development Process,” Dissertation
 Abstracts International. 55(5) : 1320-A ; November, 1995.
- Soder, Busisson and D. Gareett. Management. 4th ed. Englewood. Cliffs,
 New Jersey : Prentice-Hill, 1997.
- Veramu, Joseph. “Sustainable Development through Community Education in
 the South Pacific,” Dissertation Abstracts International. 4(2) : 169-A ;
 July, 1996.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ก้านก่อง ธานีกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2557.

เกตุณี ศรีบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 168 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2558.

ไกลสี หนองสูง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 83 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2558.

คำคุณ อาจิวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2558.

คำเสียน นามทมาตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 7 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2557.

จรรยารักษ์ อาจิวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร, เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2557.

จอม แยมไสย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 128 หมู่ 11 บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2558.

จันทร์เพ็ญ อ้วนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 191 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2558.

จันทิมา น้อยทรงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2558.

ฉายพระจันทร์ กลางประพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2558.

ชมพล ดวงสุภา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2557.

ชัยชนะ นาโควงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2557.

ดวงหอม อุทริ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2558.

แดง ะเกิดเป้ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2557.

- เตียม ะเกิดเป้ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2557.
- ทองเปลว นาขะมัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2557.
- ทเวา ลุนอุบล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2558.
- เทียนไข เดือนนิล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2557.
- ไทย ไชหนองแซ่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2558.
- ธิดาพร แสงชมพู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2557.
- นภาพร วิเศษศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2558.
- นารณาริ นารณโคตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 8 ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2557.
- นาลอย ไกรสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2558.
- นิตอำพร กลางประพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2558.
- บุญจุม อุทร์ักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 151 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2558.
- บุญทัน ดันมีแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 9 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2557.
- บุญธรรม แดงวิเศษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 7 ตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดง อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2557.
- บุญนารัตน์ กลางประพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภู ตำบลกุดหว้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2558.

บุญเพ็ง อาจิวชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2558.

บุญส่ง ปัทม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2558.

ประกายเพชร บุญศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า ตำบลบะหว้า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2558.

ประนอม อาจิวชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2558.

ประภาพร ภัคตีเพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2557.

ประยูร นาชมะมัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2557.

ประเวส ดวงสีจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 7 ตำบลบะหว้า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2557.

ปานทอง อุดรแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 152 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2558.

ปารี นาชมะมัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2557.

ปิยะมาศ ดาคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 7 ตำบลบะหว้า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2557.

ผ่านตะวัน แอมไสย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้า บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2557.

พรพิมล หนองสูง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 169 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2558.

พัสดาวรรณ ศรีกำพล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้า บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557.

เพ็ญไพพร รัตนคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภู ตำบลบ้านเป้าอำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2558.

- มะลิ อัฐนาคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 92/1 หมู่ 5
บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน
2558.
- ยนต์ร์ กุลอ๊ก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2
ตำบลบะหว้า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2557.
- รัตนา แยมไสย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว้า
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557.
- ลม ทองดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 155 หมู่ 5
บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน
2558.
- ลอบ ไกรสินธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 234 หมู่ 5
บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน
2558.
- ละออง กลางประพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภู
ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2558.
- ลัดดา จันทรเต็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2558.
- ลำแพน ไชยฤทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5
บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน
2558.
- เลย ปัตลา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ 5
บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน
2558.
- เลินมา ปัตลา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ 8
บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน
2558.
- เลิศ ปัทมม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2558.
- วันดี ไชยฤทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31 หมู่ 5
บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน
2558.
- วรรณเพ็ญ ปัทมม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบล
บ้านเป้าอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2558.
- วรรณยศ ปัทมม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2558.

- วัลย์นา กาพหว่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว่า ตำบลกุดหว่า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558.
- วารี ศรีแพงเลิศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2558.
- วาสนา อาจิวชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2558 และวันที่ 18 มกราคม 2558.
- วิศรุท บุตรแสนคม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2557.
- ศักดิ์ชัย รัชโพธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว่า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2558.
- ศิริมาศ ชินโคตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2558.
- ศรีสุคนธ์ อาจิวชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2558.
- สมคิด ขาสงวน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 9 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2557.
- สมบัติ ทองดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว่า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2558.
- สาคร ไชยมงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2558.
- สายัณห์ ใจทาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 162 หมู่ 1 บ้านกุดหว่า ตำบลกุดหว่า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2558.
- สายสมร ดวงศรีจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 7 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2557.
- สิดา ผมประทุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2557.
- สีเทอด ไตรยะวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 3 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558.
- สัไทย สุนทรัส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2558.

ลีลา สิงห์ภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 141 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2558.

สุดา เครือเทียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้าบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557.

สุธรรมา คนซื่อ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 131 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2558.

หงส์ทอง ไครศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2557.

หนู ผมประทุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 9 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2557.

หนูทา ดิงมหาอินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2557.

หนูพร อาจวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2558.

แหลมทอง วงศ์สุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2557.

แหวน อัฐนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 192 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2558.

อนันต์ ศรีบาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 7 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2558.

อัม นาขะมื่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2557.

อารี หนองสูง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 160 หมู่ 5 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2558.

อำนวยพร ปัทม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้าอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2558.

อำไพ แก้วศรีนาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้าอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2558.

อำมาลา ปัตลา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2558.

อิสระ บุ่งวิเศษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 141 หมู่ 8
บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน
2558.

อุทยาน โคตอเนตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2
ตำบลบะหว้า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2557.

อุเทน จันทรเต็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านภูตำบลบ้านเป้า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2558.

อุมาภรณ์ ศรีกำพล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้า
บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม
2557.

เอี่ยม นาขะมัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี บุตรโคตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 2
ตำบลบะหว้า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2557.

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสำรวจ
(Basic Survey)

เรื่อง การประยุกต์สายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

1. สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

☐อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ☐อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

☐อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

1.1 ชื่อหมู่บ้าน..... ตำบล.....

อำเภอ..... จังหวัด.....

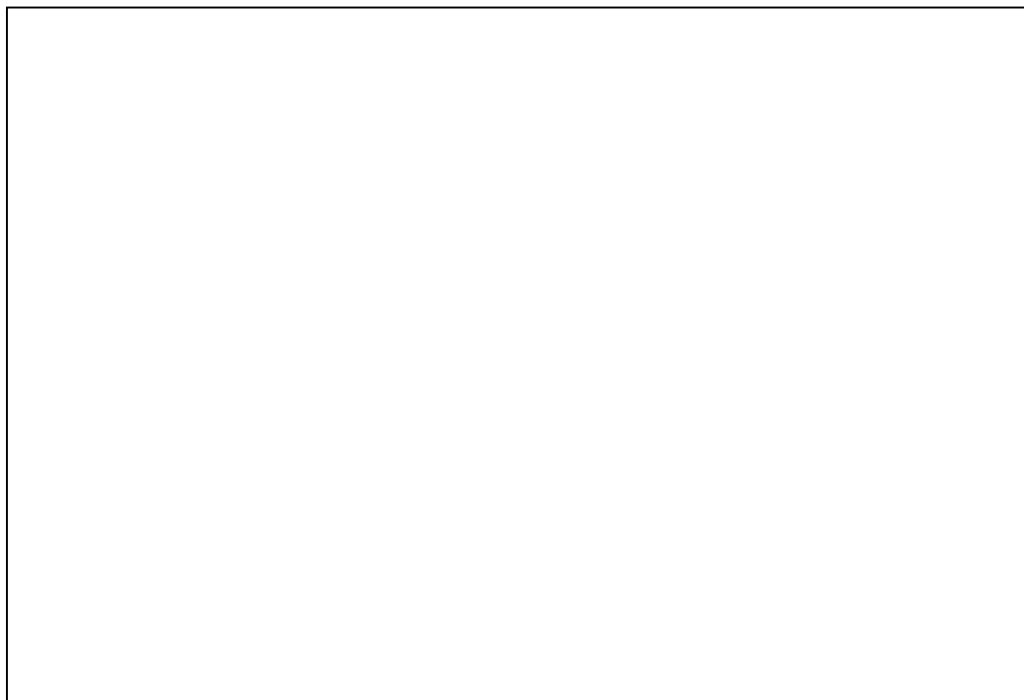
ทิศเหนือ.....

ทิศใต้.....

ทิศตะวันออก.....

ทิศตะวันตก.....

1.2 แผนที่หมู่บ้าน

2. ภูมิประเทศทรัพยากร และการประกอบอาชีพของประชากร

2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

.....

.....

.....

2.2 ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

.....

.....

.....

2.3 ประชากรประกอบอาชีพ..... รายได้ ต่อปี

3. เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการสำรวจ ประกอบด้วยกล้องถ่ายรูป การบันทึกเสียง แบบสำรวจ การจดบันทึก

(ลงชื่อ).....ผู้สำรวจ
(.....)

(ลงชื่อ).....ผู้ช่วยผู้สำรวจ
(.....)

วันสำรวจ.....

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
(Participant Observation)

เรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

สังเกตเมื่อวันที่ เดือน พ.ศ.

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. ความเป็นมาของหมู่บ้าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของหมู่บ้าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาสายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. วัตถุดิบสำหรับทอผ้าฝ้าย

1) อดีต

.....

.....

2) ปัจจุบัน

.....

.....

2. เครื่องมือหรืออุปกรณ์สำหรับทอผ้าฝ้าย

1) อดีต

.....

.....

2) ปัจจุบัน

.....

.....

3. ขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายในปัจจุบัน

.....

.....

4. ลวดลาย

.....

.....

5. การออกแบบ

.....

.....

6. การประเมินคุณภาพ

.....

.....

7. การจำหน่าย

.....

.....

ตอนที่ 3 การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

1. ผ้าฝ้าย (ลายดั้งเดิม)

.....

.....

2. ผ้าฝ้าย (ลายใหม่ที่ชมต้องการประยุกต์)

.....

.....

3. ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ (อะไรบ้าง)

3.1 รูปแบบเสื้อผ้า

3.2 รูปแบบสิ่งของเครื่องใช้

3.3 บรรจุภัณฑ์ (รูปแบบ/โลโก้)

4. การจำหน่าย

.....

.....

4.1 ขายในชุมชน

.....

.....

4.2 เครือข่าย

.....

.....

4.3 Ecommerce

.....

.....

(ลงชื่อ) ผู้สังเกต
(.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยผู้สังเกต
(.....)
...../...../.....

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non-Participant Observation)

เรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

สังเกตเมื่อวันที่ เดือน พ.ศ.

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของผ้าฝ้ายและลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. ความเป็นมาของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ความเป็นมาของลายผ้าฝ้าย

2.1 ลายดั้งเดิม

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ลายใหม่

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาสายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. วัตถุดิบ

1) วัตถุดิบแบบดั้งเดิม

.....

.....

2) วัตถุดิบแบบสมัยใหม่

.....

.....

2. เครื่องมือหรืออุปกรณ์

1) เครื่องมือที่ใช้ในอดีต

.....

.....

2) เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบัน

.....

.....

3. ขั้นตอนการผลิต

.....

.....

4. สวัสดิการ

.....

.....

5. การออกแบบ

.....

.....

6. การประเมินคุณภาพ

.....

.....

7. การจำหน่าย

.....

.....

ตอนที่ 3 การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

1. ชนิดผลิตภัณฑ์

.....

2. การออกแบบ

.....

3. บรรจุภัณฑ์

.....

4. ตราสินค้า (Logo)

.....

5. การจำหน่าย

.....

5.1 ขายในชุมชน

.....

5.2 เครือข่าย

.....

5.3 Ecommerce

.....

(ลงชื่อ) ผู้สังเกต
 (.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยผู้สังเกต
 (.....)
/...../.....

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

(Structured Interview)

เรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

สำหรับ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants)

คำชี้แจง ในการกรอแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาด้านวิชาการ ผลการศึกษาจึงไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงขอให้ท่านกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของผ้าฝ้ายและลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาค

อีสาน

ส่วนที่ 3 สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

ส่วนที่ 4 การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนา

ผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ นามสกุล
อายุ ปี บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล
อำเภอ จังหวัด รหัสไปรษณีย์

2. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
3. สถานภาพ ☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า
4. การศึกษา ☐ ระดับประถมศึกษา ☐ ระดับมัธยมศึกษา
☐ ระดับปริญญาโท ☐ ระดับปริญญาเอก
5. อาชีพ ☐ นักท่องเที่ยว ☐ รับราชการ ☐ นักการเมือง
☐ พนักงานของรัฐ ☐ รับจ้าง ☐ ค้าขาย
☐ เกษตรกร ☐ พระภิกษุสามเณร ☐ อื่น ๆ

6. โทรศัพท์

ส่วนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของผ้าฝ้ายและลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

- ☐ อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ☐ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร
☐ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

1. ความเป็นมาของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ความเป็นมาของลายผ้าฝ้าย

2.1 ลายดั้งเดิม

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ลายใหม่

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

- อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ○ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร
○ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

3.1 สภาพปัจจุบันของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. วัตถุดิบ

1) วัตถุดิบแบบดั้งเดิม

.....

.....

2) วัตถุดิบแบบสมัยใหม่

.....

.....

2. เครื่องมือหรืออุปกรณ์

1) เครื่องมือที่ใช้ในอดีต

.....

.....

2) เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบัน

.....

.....

3. ขั้นตอนการผลิต

.....

.....

4. ลวดลาย

.....

.....

5. การออกแบบ

.....

.....

6. การประเมินคุณภาพ

.....

.....

7. การจำหน่าย

.....

.....

2 สภาพปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. วัตถุดิบ

1) วัตถุดิบแบบดั้งเดิม

.....

.....

2) วัตถุดิบแบบสมัยใหม่

.....

.....

2. เครื่องมือหรืออุปกรณ์

1) เครื่องมือที่ใช้ในอดีต

.....

.....

2) เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบัน

.....

.....

3. ขั้นตอนการผลิต

.....

.....

4. สวดลาย

.....

.....

5. การออกแบบ

.....

.....

6. การประเมินคุณภาพ

.....

.....

7. การจำหน่าย

.....

.....

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์สายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

1. ชนิดผลิตภัณฑ์

.....

.....

.....

2. การออกแบบ

.....

.....

3. บรรจุภัณฑ์

.....

.....

4. ตราสินค้า (Logo)

.....

.....

5. การจำหน่าย

.....

.....

5.1 ขายในชุมชน

.....

.....

5.2 เครือข่าย

.....

.....

5.3 Ecommerce

.....

.....

(ลงชื่อ).....ผู้สัมภาษณ์
(.....)

(ลงชื่อ).....ผู้ช่วยผู้สัมภาษณ์
(.....)

...../...../.....

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

(Un-Structured Interview)

เรื่อง การประยุกต์สายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....
อำเภอ..... จังหวัด.....
วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา น.

สถานที่

1. ประวัติความเป็นมาของผ้าฝ้ายและสายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

- ☐ อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ☐ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร
☐ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

1.1ความเป็นมาของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2ความเป็นมาของสายผ้าฝ้าย

1.2.1 สายดั้งเดิม

.....

.....

.....

.....

1.2.2 สายใหม่

.....

.....

.....

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

- อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ○ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร
○ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

2.1 สภาพปัจจุบันของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. วัตถุดิบ

1) วัตถุดิบแบบดั้งเดิม

.....

.....

2) วัตถุดิบแบบสมัยใหม่

.....

.....

2. เครื่องมือหรืออุปกรณ์

1) เครื่องมือที่ใช้ในอดีต

.....

.....

2) เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบัน

.....

.....

3. ขั้นตอนการผลิต

.....

.....

4. ลวดลาย

.....

.....

5. การออกแบบ

.....

.....

6. การประเมินคุณภาพ

.....

.....

7. การจำหน่าย

.....

.....

2.2 สภาพปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. วัตถุดิบ

1) วัตถุดิบแบบดั้งเดิม

.....

.....

.....

2) วัตถุดิบแบบสมัยใหม่

.....

.....

.....

2. เครื่องมือหรืออุปกรณ์

1) เครื่องมือที่ใช้ในอดีต

.....

.....

.....

2) เครื่องมือที่ใช้ในปัจจุบัน

.....

.....

.....

3. ขั้นตอนการผลิต

.....

.....

.....

4. ลวดลาย

.....

.....

.....

5. การออกแบบ

.....

.....

.....

6. การประเมินคุณภาพ

.....

.....

.....

7. การจำหน่าย

.....

.....

.....

3. การประยุกต์สายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

3.1 ชนิดผลิตภัณฑ์

.....

.....

3.2 การออกแบบ

.....

.....

.....

3.3 บรรจุภัณฑ์

.....

.....

3.4 ตราสินค้า (Logo)

.....

.....

3.5 การจำหน่าย

.....

.....

1) ขายในชุมชน

.....

.....

2) เครือข่าย

.....

.....

3) Ecommerce

.....

.....

(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์
(.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยผู้สัมภาษณ์
(.....)
...../...../.....

ประชุมเชิงปฏิบัติการ

(Workshop)

เรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์
 สถานที่ ตำบล
 อำเภอ จังหวัด

วาระการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ระเบียบวาระที่ 1 เรื่องประธานแจ้งให้ทราบ

เรื่อง การประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย

ในภาคอีสาน

3. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ระเบียบวาระที่ 2 เรื่องรับรองรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว

ระเบียบวาระที่ 3 สืบเรื่องที่ค้างพิจารณา

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเสนอเพื่อทราบ

แนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

5.1 ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้ายของกลุ่มพันธุ์ผู้
ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

5.2 สรุปแนวทางการประยุกต์ลายผ้าฝ้าย โดยประธานกลุ่มแต่ละกลุ่ม

5.3 ผู้วิจัยและตัวแทนสมาชิกแต่ละกลุ่มเสนอรูปแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่
ผลิตภัณฑ์

5.4 ผู้ช่วยนักวิจัยจดบันทึก สรุปการประชุม โดยอ่านให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟังเพื่อรับทราบ
ระเบียบวาระที่ 6 เรื่องอื่น ๆ

ผู้วิจัยสรุปและกล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุม

ปิดประชุม เวลา

(ลงชื่อ).....	ผู้บันทึก/ผู้วิจัย	(ลงชื่อ).....	ผู้ช่วยนักวิจัย
(.....)		(.....)	
...../...../.....		/...../.....	

การประชุมเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง การประยุกต์สายผ้าฝ้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในภาคอีสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

สถานที่ ตำบล

อำเภอ จังหวัด

วันที่ เดือน พ.ศ.

เริ่มประชุมเวลา

ผู้เข้าร่วมประชุม

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ลายมือชื่อ	ที่อยู่/หน่วยงานที่สังกัด	เวลามา	เวลากลับ	หมายเหตุ
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
12						
13						
14						
15						
16						
17						
18						
19						

สรุป จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม คน

ผู้สังเกตการณ์ จำนวน คน

(ลงชื่อ).....ผู้บันทึก/ผู้วิจัย

(.....)

...../...../.....

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ

	ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	ลายมือชื่อ	ที่อยู่/หน่วยงานที่สังกัด	เวลามา	เวลา กลับ	เบอร์โทร ติดต่อ
19	10	นางสาวนงน พันธ์	นางสาวนงน	11 ม. 5 ต. กุดหว้า	08.00	12.00	081004084
20	11	นาง น.ค. เพ็ง ออจ๊อ	น.ค. เพ็ง	25 ม. 5 ต. กุดหว้า			
21	12	นาง สัมพันธ์ ทองดี	สัมพันธ์				
22	13	นาง อ.อี หอมสุข	อ.อี	160 ม. 5 กุดหว้า			
23	14	นาง ทาวร หอมสุข	ทาวร	13. ม. 5 กุดหว้า			
24	15	นาง ลอน นิสัย	ลอน	234 กุดหว้า	08.00		0879531393
25	16	นาง มะลิ อ้วน	มะลิ	92/1 ต. กุดหว้า			
26	17	นาง พงษ์มล หอมสุข	พงษ์มล	164			
27	18	นาง ลม ทองดี	ลม	155			
28	19	นางสาวระพีพร อรรถ	ระพีพร	152 ม. 5 ต. กุดหว้า			
29	20	นางวันเพ็ญ อ้วน	วันเพ็ญ	191 5			
		นางสาวอัมพร อ้วน	อัมพร	96/1 ม. 1 ต. กุดหว้า			089-8428146
30	21	นางเนออน อ้วน	เนออน	192 ม. 5 ต. กุดหว้า			
31	22	นางปาริชาติ ออจ๊อ	ปาริชาติ				
32	23	นายไทย ไชยทอง	ไทย				
		รวม 32 คน					

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางเพ็ญศรี บุตรโคตร
วันเกิด	วันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2505
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 218 หมู่ที่ 14 ตำบลนิคมห้วยผึ้ง อำเภอห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46240
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนชุมชนบ้านบึงเลิศ ตำบลบึงเลิศ อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด 45250
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2521	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนห้วยผึ้งพิทยา อำเภอห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2523	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุกุลนารี อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2525	ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง (ป.กศ.ชั้นสูง) วิชาเอกภาษาไทย วิทยาลัยครูเชียงราย
พ.ศ. 2529	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกภาษาอังกฤษ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
พ.ศ. 2531	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกภาษาไทย วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
พ.ศ. 2548	ประกาศนียบัตรบัณฑิต (ป.บัณฑิต) สาขาวิชา การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2551	ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชา การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2552	ปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) แขนงวิชา หลักสูตรและเทคนิค ทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2553	ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2556	ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) สาขาวิชาการแนะแนว มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2558	ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกภาษาไทย (มัธยมศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2559	ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2560	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

